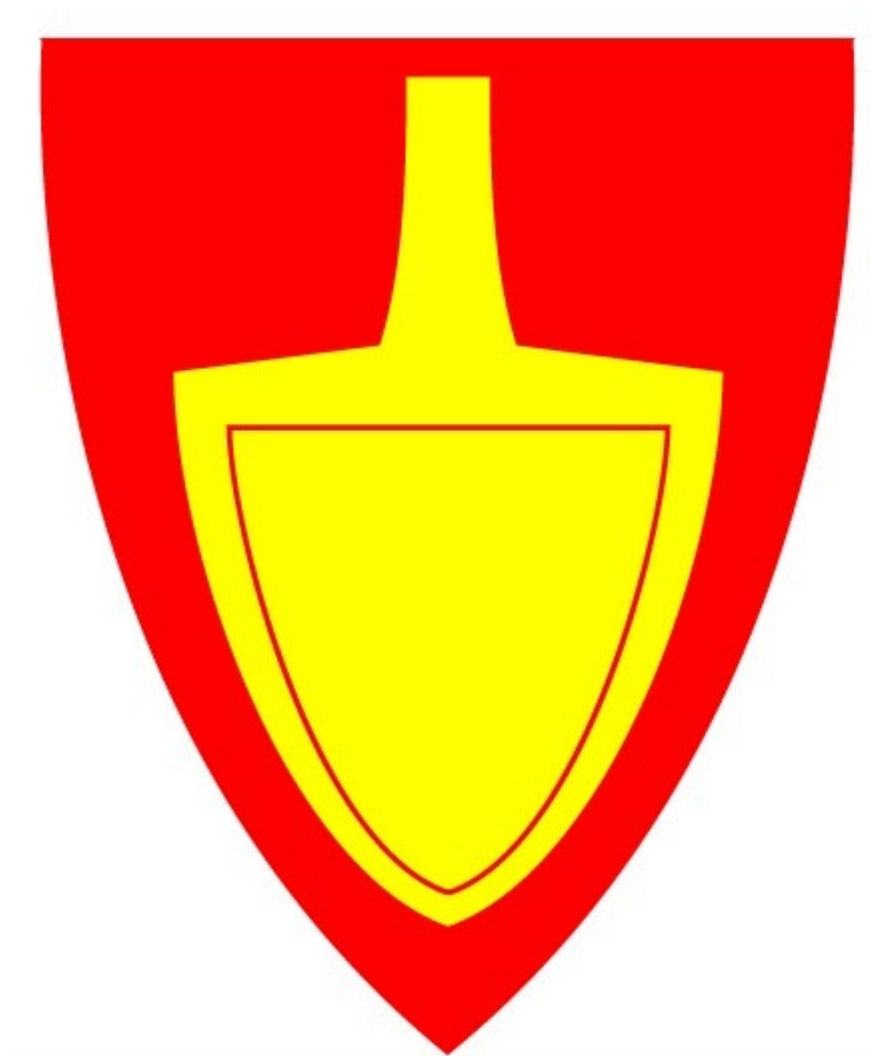

Vega kommune

Kommuneplanens samfunnsdel 2025-2036

Kapittel 1 Stolt fortid – spennende framtid

Innhold

1.	Innledning.....	3
2.	Særtrekk, utfordringer og muligheter.....	4
3.	En plan for folk og sosial bærekraft	4
4.	Visjon: Stolt fortid – spennende framtid.....	5
5.	Hovedmålene med begrunnelse	5
6.	Sammenhengen mellom hovedmålene og FNs bærekraftsmål	7
7.	Satsingsområdene.....	7
8.	Gjennomgående perspektiver i samfunnsplanen.....	9
9.	Kapasitet og kompetanse til å gjennomføre planen	9
10.	Slik ble planen til	10
11.	Planens oppbygging.....	10

1. Innledning

Kommuneplanens samfunnsdel er Vega kommunes overordnede plan for de neste 12 årene. Den inneholder målsettinger og strategier for samfunnsutviklingen og kommuneorganisasjonens utvikling. Planleggingen er gjort med hjemmel og pålegg i Lov om planlegging og byggesaksbehandling (PBL). Lovens formål er *bærekraftig utvikling* til beste for den enkelte, samfunnet og framtidige generasjoner. Kommunelovens formålsparagraf pålegger videre kommunen å være *effektiv, tillitsskapende og bærekraftig*.

Samfunnsdelen er viktig for styringen av kommunen og det primære, overordnede grunnlaget for den årlige handlingsdelen og økonomiplanen med fire års tidshorisont.

Denne planen bygger først og fremst på *Nasjonale forventninger til regional og kommunal planlegging* (Kgl. Res. 14. mai 2019, oppdatert i Kgl. Res. 20. Juni 2023) samt Nordland fylkeskommunes planverk. Vi har i tillegg tatt hensyn til en rekke andre førende dokumenter som er gjort rede for i planprogrammet, som også inneholder planens kunnskapsgrunnlag.

FNs BÆREKRAFTSMÅL

FNs bærekraftsmål legges til grunn for Vegas kommunale planlegging i samsvar med Nasjonale forventninger til regional og kommunal planlegging (Kgl. res. 20. juni 2023).

Vega kommune skal redusere antall kommunedelplaner til et minimum. Det innebærer at samfunnsdelen er mer omfattende enn planen som gjaldt for årene 2007-2020. Forvaltningsplanen for Vegaøyen verdensarv er en del av samfunnsdelen fordi lokalsamfunnets og verdensarvens utviklinger er nært forbundet med hverandre.

2. Særtrekk, utfordringer og muligheter

Særtrekk:

- Øykommune med en del pendling til og fra andre kommuner, spesielt Brønnøy
- Matproduksjon og reiseliv står sterkt og ledes av solide aktører
- Vegaøyen er på UNESCOs verdensarvliste med tilhørende kystlandskap, kulturmiljøer og andre unike verdier. Nesten ingen andre verdensarvsteder er så omfattende.
- Vegasamfunnet har tidligere vist god innovasjonskraft og skapt nye og spennende tilbud og prosjekter

Utfordringer:

- Befolkningen er liten, nedadgående og med stigende gjennomsnittsalder
- Endringer i tjenestebehov, ressursfordeling og bemanning fordi antall barn synker mens antall eldre øker
- Verdensarvens konsekvenser for næringslivet
- Rekruttering av nye medarbeidere og innbyggere, spesielt unge mennesker
- Ubalanser innen boligutviklingen
- Små og sårbare fagmiljøer i de fleste sektorer
- Reiselivet har vokst, men inntektene fra det står ikke i samsvar med innsatsen
- Kommunens inntekter svekkes gradvis med demografien

Muligheter:

- Styrke eksisterende posisjoner innen matproduksjon og reiseliv
- Næringsutvikling som bygger på verdensarvverdiene
- Fornybar energi basert på biologisk materiale
- Desentralisert og nettbasert utdanning og fjernarbeid
- Styrke de sosiale tilbudene i lokalsamfunnet
- Maksimere utnyttelsen av eksisterende arealplaner
- Mer samarbeid med andre kommuner og fagmiljøer

3. En plan for folk og sosial bærekraft

Nøkkelen til en mer bærekraftig utvikling i Vega kommune ligger i å styrke bolysten og blilysten i lokalsamfunnet. Vår hovedutfordring er en demografisk utvikling med færre barn og unge, flere eldre og omsorgstrengende innbyggere, høyere gjennomsnittsalder og færre yrkesaktive pr. tjenestemottaker.

Bolyst og blilyst i norske lokalsamfunn påvirkes av flere utviklinger som er utenfor distriktskommunenes handlingsrom til å endre, ikke minst en rådende urbanisering blant unge innbyggere. Mange unge, og spesielt høyt utdannede, trekkes mot samfunn som er

større enn Vega. De sosiale mulighetene og tilbudene i byene og de større tettstedene påvirker valg av bosted.

Som en distriktskommune med noen avstands- og reiseulempen må vi videreutvikle de lokale, sosiale tilbudene. Vi vegvænger må styrke den sosiale bærekraften for å få flere unge voksne til å flytte hit og bli boende. Som samfunn må vi kunne holde på alle aldersgrupper og lage gode hverdager for alle innbyggerne.

Denne planen setter lokalsamfunnets attraktivitet høyt på det politiske sakskartet. Arbeidsplasser, vakker natur, verdensarv, infrastruktur og gode båttruter er ikke nok – folk må trives hos oss for å velge Vega som bokommune.

Alminnelig trivsel og gode liv kommer ikke av seg selv. Vega kommune tar ledelsen i utviklingen, men må ha hele lokalsamfunnet med seg. Frivilligheten, næringslivet og lokale entusiaster må ta sin del av innsatsen.

4. Visjon: Stolt fortid – spennende framtid

Vega kommunes visjon om en stolt fortid og spennende framtid er like gyldig nå som første gang vedtatt i 2007. Visjonen videreføres i samfunnsdelen for de neste 12 årene.

5. Hovedmålene med begrunnelse

Hovedmålene innfrir kravene om at kommuneplanen skal ivareta mange hensyn samtidig som den er spisset mot å styrke den sosiale bærekraften. De fire hovedmålene presenteres nedenfor i prioritert rekkefølge:

Vega kommunes hovedmål med FNs bærekraftsmål for 2023-2034

Hovedmål 1 Livskvalitet og høy trivsel for alle – begrunnelse:

Livskvalitet og trivsel er vesentlig for et attraktivt lokalsamfunn, og forventes å fremme tilflytting og bremse fraflytting.

Vi skal fremme et sosialt lokalsamfunn med gode møteplasser for alle.

Vi skal skape noen x-faktorer i lokalsamfunnet vårt; herunder planfeste tilbud og politikk som fenger i de unge generasjonene.

Vi skal gi trygghet til folk på flukt.

Hovedmål 2 God helse – hele livet – begrunnelse:

Utviklingen går i retning av flere eldre personer. Vi trenger bærekraftige løsninger for omsorg, som i enda større grad enn nå må være hjemmebasert og med bruk av ny velferdsteknologi.

Rekruttering til tjenestene blir et høyt prioritert område.

Hovedmål 3 Økt næringsaktivitet og sysselsetting – begrunnelse:

Vi skal utnytte de lokale ressursene til å skape nye arbeidsplasser. Det er naturlig å satse i de næringene der vi allerede har gode forutsetninger, jamfør smart spesialisering. Samtidig skal vi ha et blikk for entreprenørskap samt nye næringer og nisjer.

Sjømat, matproduksjon på land samt reiseliv skal videreutvikles.

Vi skal legge til rette for og vurdere satsing innen bioenergi og annen fornybar energi.

Muligheter for fjernarbeid, tilrettelagt gjennom lokalt kontorfellesskap, skal vurderes.

Samarbeid og samskaping skal være viktige arbeidsprinsipper innen næringsutvikling.

Hovedmål 4 Vegaøyen verdensarv og Vega i verden – begrunnelse:

Vi skal ta vare på Vegaøyen verdensarv og muligheter som følger av den. Statsparten og regionale myndigheter skal utfordres på sine roller overfor et lokalsamfunn som lever med og av verdensarv.

Vi skal kommunisere og informere om Vega og kommunens attraktivitet. Konkurransen om folks oppmerksomhet er stor – vi ser i retning av nye medier og arenaer for å nå nye mulige tilflyttere.

Vega kommune skal ta et større ansvar for klimaendringene og bidra til at de globale målene for reduserte utslipp nås.

Økt matproduksjon er et bidrag til hele verden.

Alminnelig trivsel og gode liv kommer ikke av seg selv.

Vega kommune

6. Sammenhengen mellom hovedmålene og FNs bærekraftsmål

Bærekraftikonene viser samsvaret mellom våre unike og prioriterte målsettinger og FNs bærekraftsmål. Vi er et presset lokalsamfunn som må ta vare på vår egen utvikling. Det betyr ikke at vi er våre egne behov og oss selv nærmest. Målstrukturen innebærer at Vegas bidrag til den globale omverdenen også styrkes:

- Matproduksjonen skal økes til beste for en voksende global befolkning.
- Klimautviklingen skal møtes med tilpasning og nye energiformer.
- Sirkulær økonomi settes på dagsordenen for å redusere forbruk og styrke utnyttelsen av alle typer ressurser.
- Vega kommune er sertifisert som en bærekraftig destinasjon.
- Flyktninger er velkomne hos oss.

Målene ivaretar naturverdiene i et landskap som er unikt og er listet som en del av UNESCOs verdensarvliste.

7. Satsingsområdene

Vega kommunes sju prioriterte satsingsområder beskriver hvordan hele Vegasamfunnet skal arbeide for å nå alle hovedmålene. Også satsingsområdene er presentert i prioritert rekkefølge. Vi er bevisste at *alt henger sammen med alt*, og at ett satsingsområde ikke kan vurderes isolert fra de andre.

Satsingsområde 1 Styring og tjenester underbygger alle hovedmålene.

- Bedre planmessig styring og løpende tilpasning av tjenester til innbyggernes behov
- Styrket virksomhetskontroll og internkontroll
- Økt grad av digitalisering av tjenester
- Rekruttere og beholde kompetanse til tjenestene

Satsingsområde 2 Sosialt lokalsamfunn underbygger hovedmålene 1 og 2.

- Nye, bedre og mer tilpassede møteplasser for alle
- Flere kommersielle møtesteder, spesielt for voksne
- Arbeide mot alle former for utenforskap, herunder også digitalt utenforskap
- Frivilligheten skal støttes for å kunne ta en stor rolle. Frivilligsentralen skal styrkes

Satsingsområde 3 Unge mennesker underbygger alle hovedmålene.

- Utgangspunktet er en oppdatert forståelse av unge menneskers behov, ønsker og drømmer
- Oppveksttjenestene skal oppleves som meget gode av de unge selv og deres foresatte
- Medvirkning og samhandling med barn og foreldre skal videreutvikles

Satsingsområde 4 Kommunikasjon og informasjon underbygger alle hovedmålene.

- Samhandling med og god informasjon til innbyggere, næringsliv samt lag og foreninger
- Markedsføring av kommunen målrettet mot tilflyttergruppene
- Rekruttering av arbeidskraft og tilflyttere fra andre deler av Norge, samt utlandet

Satsingsområde 5 Økt næringsaktivitet og sysselsetting underbygger hovedmål 1, 3 og 4.

- Næringsutvikling basert på verdensarv
- Smart spesialisering – satse der vi har gode forutsetninger
- Støtte opp under entreprenørskap og innovasjoner
- Næringsareal planfestet og klargjort
- Næringsvennlig kommune
- Ser sysselsettingen i sammenheng med levekår og sosial utvikling

Satsingsområde 6 Miljø og klima underbygger alle hovedmålene.

- Undersøke muligheter for klimavennlig energiproduksjon (bioenergi, solenergi, småskala vindkraft), gjerne i sammenheng med sirkulær økonomi
- Stedsutvikling med samordnede løsninger for arealbruk, boligutvikling, transport og tjenester
- Ivaretagelse av biologisk mangfold på land, i strandsonen og i sjøen
- Forebygge forsøpling på land, i strandsonen og i sjøen, samt rydding
- Ivareta grunnleggende forutsetninger for verdensarven

Satsingsområde 7 Boligutvikling underbygger alle hovedmålene.

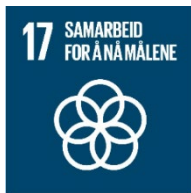
- Boligbehovene skal sees i sammenheng med innbyggernes og tilflytternes behov
- Sosial boligutvikling og hensyn til sårbare grupper
- Nært samarbeid med næringslivet og Husbanken
- Nye og mer innovative boligløsninger

8. Gjennomgående perspektiver i samfunnsplanen

Gjennomgående perspektiver er plantema som er viktige for framtidsutviklingen, men som ikke er valgt som målsetting eller prioritert satsingsområde. Følgende fire plantema er gjennomgående perspektiver i kommuneplanen:

UNESCOs verdensarvliste og Vegaøyan verdensarv. Vegasamfunnets plass på den listen er både en forpliktelse og en mulighet for å bygge samfunn og skape gode liv. Verdensarven er en del av kommunens identitet, påvirker mange plantemaer og et tema i flere av kapitlene.

Innovasjon og nyteknikning. Planlegging og styring skal preges av nytenkning på alle nivåer. Den utfordrende demografien vår tilsier at vi må forsøke nye og mer kreative løsninger for å styrke lokalsamfunnets bærekraft.

Samarbeid. Vega kommune skal samarbeide med andre kommuner, næringslivet, frivilligheten og andre myndigheter, samt internt på alle nivåer, for å nå alle målsettingene i samfunnsdelen. Vi skal videreutvikle det interkommunale samarbeidet for å øke kvaliteten på tjenestene våre overfor innbyggerne.

Kommunal økonomi. Samfunnsdelen er utredet innenfor en realistisk og bærekraftig økonomisk ramme. Vi skal etablere en tydelig forbindelse mellom det overordnede planverket og handlingsdel/økonomiplan (HØP). Økonomiske måltall skal vedtas og legges til grunn for kommunens virksomhet.

9. Kapasitet og kompetanse til å gjennomføre planen

Kommuneplanens samfunnsdel preges av tydelige prioriteringer mellom strategier og tiltak. Kommunen har begrenset kapasitet, kompetanse og økonomiske ressurser, også for planens 12-årige gyldighets- og gjennomføringsperiode. Hvilke strategier og tiltak som skal arbeides med når og hvordan, utdypes i Vega kommunes handlingsdel og økonomiplan (HØP).

10. Slik ble planen til

Kommunal planstrategi 2022-2024 og planprogram for kommuneplanens samfunnsdel 2023-2024 ble vedtatt i kommunestyret juni 2022. Kapittel 4 inneholder kunnskapsgrunnlaget.

Kunnskapsgrunnlag for forvaltningsplanen for Vegaøyen verdensarv utgjøres av:

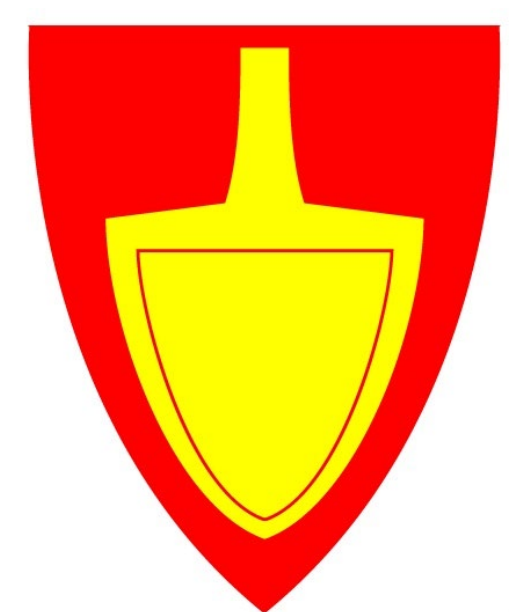
- UNESCOs innskrivingsvedtak
- Tilleggsutredningen til kystsoneplan Helgeland (avsluttet innsigelsessak)
- Vegaøyen landskapsanalyse (SWEKO, 2016)
- Klimasårbarhetsvurdering av Vegaøyen verdensarvs verdier og lokalsamfunnet
- Vega kommunes kulturminneplan med handlingsprogram 2023-2026
- Forvaltningsplan for Vegaøyen verdensarvområde (2015-2022), kapitlene 2.0 og 4.0.

Samfunnsdelen har vært gjenstand for to grundige runder med høring og offentlig ettersyn samt medvirkning i lokalsamfunnet. I tillegg har Vega kommune arrangert flere verksteder for kommunestyret og næringslivet, herunder ett om bioenergi som en satsingsmulighet.

11. Planens oppbygging

Fargene i tabellen stemmer overens med bunnlinjene i kapitlene.

Kapittel 1	Stolt fortid – spennende
Kapittel 2	Vegaøyen verdensarv – kommunens strategi
Kapittel 3	Oppvekst
Kapittel 4	Helse, pleie og omsorg
Kapittel 5	Folkehelse og livskvalitet
Kapittel 6	Næringsutvikling og sysselsetting
Kapittel 7	Naturmangfold, klima, energi og miljø
Kapittel 8	Steds- og boligutvikling
Kapittel 9	Samfunn og utvikling
Kapittel 10	Anlegg og infrastruktur
Kapittel 11	Arealstrategier
Kapittel 12	Kommunal drift og forvaltning
Kapittel 13	Organisasjon, personal, kompetanse og digitalisering
Kapittel 14	Kommunikasjon og informasjon
	Forvaltningsplan for Vegaøyen verdensarvområde

Vega kommune

Kommuneplanens samfunnsdel 2025-2036

Kapittel 2 Vegaøyane verdensarv

Innhold

1. Innledning	3
2. Verdensarv på 1 – 2 – 3	4
3. Vegas strategi som verdensarvsamfunn	5
4. Verdensarv i kommuneplanen	7
5. Definisjoner og forkortelser	9
6. Verdienes tilstand 2024	10
7. Vurdering av forvaltningen av Vegaøyen verdensarv	12

Bilde framside: Vega verdensarvsenter åpnet i 2019. Foto: Vega verdensarvsenter

1. Innledning

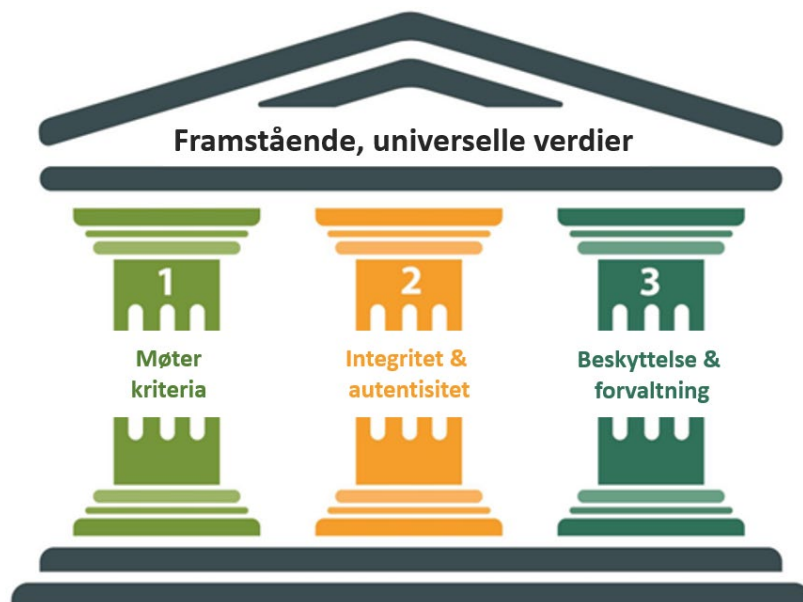
I 2004 ble Vegaøyen skrevet inn på UNESCOs (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization) liste over verdens kultur- og naturarv. Dette var det første norske kulturlandskapet som fikk verdensarvstatus. UNESCOs konvensjon for vern av verdens kultur- og naturarv er en global avtale som forplikter partslandene til å identifisere, beskytte, bevare, formidle og overføre til framtidige generasjoner den del av verdensarven som måtte finnes på eget territorium.

Status som verdensarvsted innebærer både muligheter og utfordringer. Vi vegværing har overlevd i øysamfunnet vårt i århundrer fordi vi har vært hardtarbeidende, oppfinnsomme og dyktige, og funnet nye måter å tilpasse oss og overleve på. Vi har på imponerende vis håndtert store avstander, et tøft klima, skiftende fiskefangster, sviktende avlinger og store naturfarer. Måten vi har overlevd utfordringene og bygget samfunn på, ble til Vegaøyen verdensarv. Arven kommer fra *mentaliteten og identiteten* vår, måten vi tenker på og er på – den innerste kjernen i kulturarven vår.

Dette kapitlet inneholder Vega kommunes strategi for å utnytte verdensarven muligheter til fordel for lokalsamfunnet, samt håndtere begrensningene på en god måte. En samlet vurdering av verdensarvverdiens tilstand, samt forvaltningen av dem inngår også. Øvrige detaljer er i forvaltningsplanen.

2. Verdensarv på 1 – 2 – 3

Verdensarvkonvensjonen krever at et verdensarvsted møter ett av 10 UNESCO-kriterier, er autentisk og godt bevart for at det skal kunne innskriveres på UNESCOs liste over verdensarvsteder. Etter innskrivingen skal stedet beskyttes og forvaltes.

Figur: UNESCO-figur oversatt til norsk (Vega kommune)

3. Vegas strategi som verdensarvsamfunn

Verdensarven er av, med og for oss. Den kan bare bevares ved at vi vegværingene fortsetter å leve gode liv i et bærekraftig lokalsamfunn. Å leve i Vega kommune forbindes med høy livskvalitet og det gode liv på øyene. Vi vegværingene er glade og stolte over å være herfra.

Lokalsamfunnet vårt har hatt og har sine utfordringer. Det har vært i flere tiår. Mange unge trekkes mot byene samtidig som det fødes færre barn. Nedgangstider i noen næringer har vi også sett. Nesten alle værene i Vegaøyen ble fraflyttet

allerede på 70-tallet. Samtidig; vi har beholdt mange innbyggere fordi vi har vært modige, dyktige og samhandlet godt. Vi er som ett av få steder innskrevet på UNESCOs verdensarvliste, vi har bygget et verdensarvsenter, etablert Vegatrappa og ellers stått i kampen mot sentralisering, urbanisering og kommunesammenslåing. Ordet «Vega» forbindes med noe positivt, noe som har fått flere og flere turister til å besøke oss. Sett fra mange andre lokalsamfunn; Vega er heldig fordi kommunen har et fortrinn i verdensarven, og mentaliteten til å utnytte det til samfunnets og innbyggernes beste.

Vegaøyen verdensarv skal være til glede for dagens innbyggere og framtidige generasjoner, både lokalt og globalt. Verden rundt oss er i rask endring, og vil bringe nye muligheter til oss, som vi skal oppdage, utforske og utnytte sammen. En arv kan få mennesker til å tenke og se tilbake i tid. Kulturarven vår krever av oss at vi tenker og ser framover.

Norge har, som statspart i UNESCOs verdensarvkomité, bestemt at de norske verdensarvområdene skal utvikles *som fyrstårn for beste praksis innenfor natur- og kulturmiljøforvaltningen når det gjelder tilstand, forvaltning og formell beskyttelse*¹.

Verdensarv er utenrikspolitikk. Oppslutning om de Forente nasjoner har vært et hovedspor i norsk politikk siden 1945. Vegaøyen verdensarv har et nordisk bakteppe fordi Nordisk råd ønsket å fremme flere steder for innskriving på UNESCOs verdensarvliste. Et samlet og sterkt Norden er et annet hovedspor i norsk politikk. Med statspartens søknad om innskriving av Vegaøyen i UNESCOs verdensarvliste, påtok statsparten seg et stort ansvar for å bevare de umistelige verdensarvverdiene til fordel for kommende generasjoner, globalt som lokalt.

Vega kommune skal ansvarliggjøre nasjonale myndigheter på alle sider ved verdensarven, og samarbeide med dem og Nordland fylkeskommune om Vegasamfunnets utvikling. Vi skal fremme våre utviklingsprosjekter og be om politisk, økonomisk og annen støtte til en bærekraftig og forutsigbar verdiskapning og næringsutvikling for lokalsamfunnet, samt bevaring av verdensarven – som er en og samme sak.

Samarbeid er en hovedingrediens i en vellykket oppskrift for samfunnsbygging. Vegaøyen verdensarv krever av Vega kommune at vi legger til rette for et godt samarbeid med lag og foreninger, med næringslivet, reiselivet, med nabokommunene, statsparten, fylkeskommunen og alle andre myndigheter. Samarbeidet skal formaliseres der dette

¹ Meld. St. 16 (2019-2020) Nye mål i kultur

framstår som nødvendig. I tillegg skal planer som gjelder Vegaøyen verdensarv og verneområdene i kommunen harmoniseres mot hverandre.

Vega kommune har opprettet Stiftelsen Vegaøyen Verdensarv for at denne skal forestå den daglige oppfølgingen av verdensarven i nært samarbeid med kommunens administrasjon. Ordføreren i Vega kommune er styreleder i stiftelsen. Daglig leder i stiftelsen møter i kommunedirektørens ledergruppe i de saker som angår verdensarvutviklingen. Daglig leder er også verdensarvkoordinator overfor statsparten og andre myndigheter og aktører.

Vega kommune og Stiftelsen Vegaøyen Verdensarv skal samarbeide nært med Vega verneområdestyre og verneområdeforvalteren om planlegging, herunder også forvaltningsplaner for verneområdene, besøksforvaltning, reiselivsutviklingen og andre viktige forhold som angår verneområdene. Et administrativt kontaktutvalg bestående av representanter for kommunens administrasjon, verdensarvkoordinatoren og verneområdeforvalteren er opprettet for formålet. Vega verneområdestyre ønsker å bidra til bred verdiskaping i og rundt verneområdene på Vega, som har langsiktig og positiv effekt for natur, lokalsamfunn og næringsutvikling.

Vegaøyen verdensarv er en del av hele Vegasamfunnets muligheter og utfordringer. Følgelig er også forvaltningsplanen for verdensarven en del av kommuneplanen.

Vega verdensarvsenter er viktig for formidling av verdensarven, samt en naturlig arena for offisielle møter i Vega kommune. Verdensarvsenteret skal utnyttes til beste for kommunens organisasjon og innbyggerne. Det skal bidra til eierskap til verdensarven. Vega kommune skal arbeide for at arbeidsplasser og roller som gjelder Vegaøyen, skal lokaliseres på verdensarvsenteret.

Vega kommune skal arbeide for at barn og unge deltar i verdensarvaktiviteter, og at de har gode kunnskaper om Vegaøyen og beskyttelsen av de unike verdiene. Vi skal motivere unge vegværingar til karrierer i lokalsamfunnet, slik at de kan bli en del av innsatsen *med, av og for* verdensarven.

Vega kommune skal arbeide for at fuglevokterne, oppsittere og andre brukere av verdensarvområdet får bedre planmessige vilkår.

Den fortsatte utviklingen av Vegaøyen verdensarv skal alltid sees i sammenheng med lokalsamfunnets utvikling, og motsatt. Vega kommune skal arbeide for å videreutvikle primærnæringene og ærfuglskjøtselen til et nivå som sikrer lokalsamfunnets opprettholdelse gjennom sysselsetting og bosetting. Vega kommune skal arbeide for at nye næringer og aktiviteter kan få plass i Vegaøyen verdensarvområde og buffersonen på en bærekraftig måte, slik våre forfedre også utnyttet nye, teknologiske framskritt og ny kunnskap. Verdensarven som utgangspunkt for verdiskaping og lokalsamfunnsutvikling må styrkes gjennom et samarbeid med statsparten og regionale myndigheter.

Vega kommune skal balansere ressursbruken innen verdensarv mot andre formål, og arbeide for et godt samspill mellom drift og verdiskapningen som verdensarven fører med seg.

Vega kommune skal sette ord på sammenhengen mellom Vegaøyen verdensarv, lokal stolthet, folkehelse og livskvalitet. Det vil tjene både samfunnet og innbyggerne å være en del av noe unikt, og at dette kan skape aktivitet og styrke fellesskapet i lokalsamfunnet.

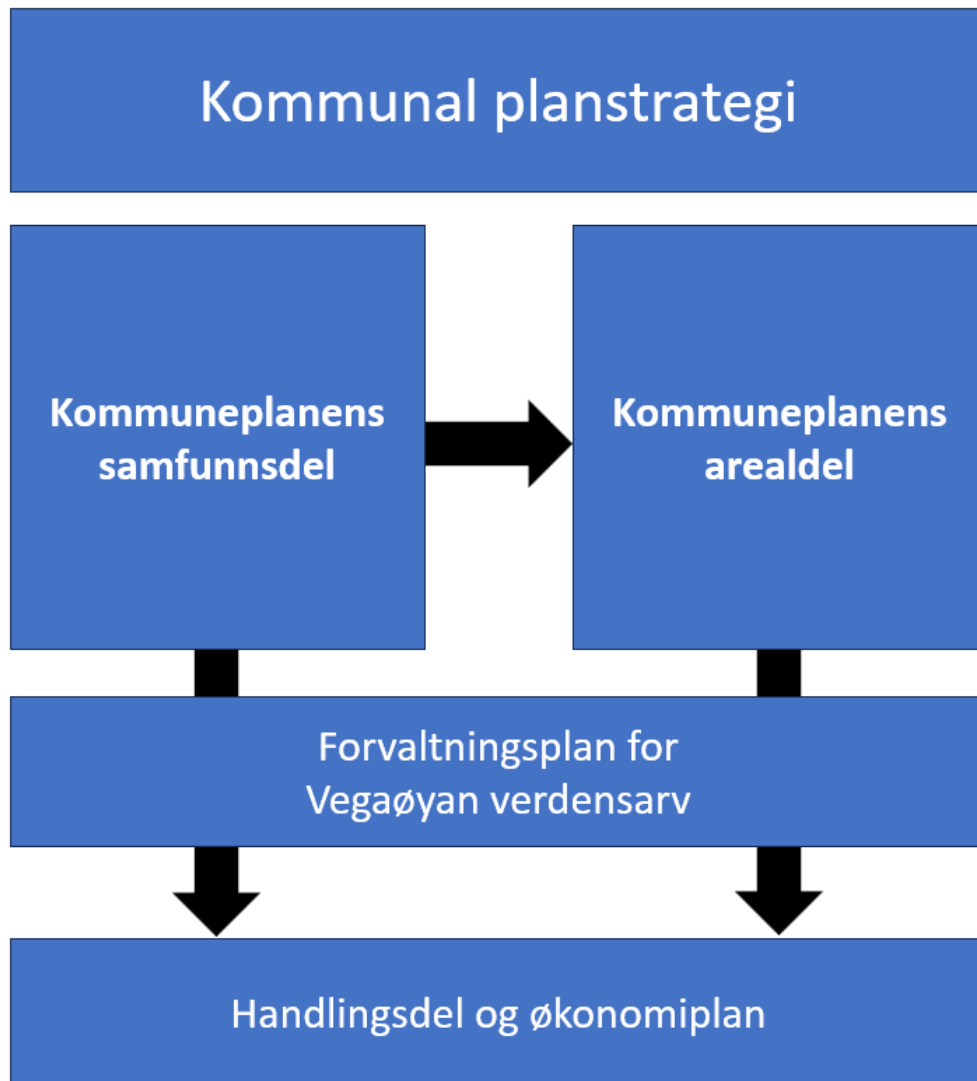
Vega kommune skal følge opp nasjonale målsettinger og politikk for verdensarvutviklingen. Vi skal bidra til at statspartens ambisjoner om å være et fyrtårn i global sammenheng, kan bli til virkelighet. Vi skal delta i internasjonale og nasjonale fora og samarbeide med andre verdensarvsteder.

Vega kommune skal se beskyttelsen av og formidlingen av øvrige kulturminner og -miljøer i sammenheng med verdensarven.

Vega kommune skal sammen med Stiftelsen og verdensarvsenteret forsterke kommunikasjonen rundt Vegaøyen og vår felles rolle som verdensarvsted.

4. Verdensarv i kommuneplanen

Forvaltningsplanen er en del av kommuneplanens samfunnsdel. Den inneholder en detaljert status for Vegaøyen verdensarv, en vurdering av forvaltningssystemet samt visjoner, delmål, strategier og tiltak for framtidsutviklingen. Forvaltningsplanen har den samme forbindelsen til Vega kommunes handlingsdel/økonomiplan (HØP) som øvrige kapitler i samfunnsdelen.

Forvaltningsplanen har FNs bærekraftsmål knyttet til seg. Planen er utarbeidet i samsvar med både nasjonale forventninger og UNESCOs forventninger til planverk.

5. Definisjoner og forkortelser

Verdensarv: Kulturarv og/eller naturarv som er innskrevet på UNESCOs verdensarvliste.

Verdensarvområdene utgjør en felles arv som er umistelig for hele menneskeheten, på tvers av landegrensene. Kilde: Meld. St. 16 (2019-2020), Nye mål i kulturmiljøpolitikken.

Engasjement, bærekraft og mangfold. Verdensarv skal også møte to særskilte krav:

- Autentisitet (engelsk Authenticity), *ekthet og opprinnelighet*
- Integritet (engelsk Integrity) *hel eller bevart i sin helhet*², *intakthet*³

Fremragende universelle verdier (engelsk outstanding universal values (**OUV**)): *Enestående universelle verdier er kultur- og/eller naturverdier som er av en slik betydning at de går ut over nasjonale grenser, og er en felles arv for menneskeheten; både for nålevende og fremtidige generasjoner. Derfor er varig vern av denne arven viktig for det internasjonale samfunnet.* Kilde: Norges verdensarv. I norsk forvaltning benyttes både «enestående», «framstående» og «fremragende» om verdiene. Vega kommune benytter «fremragende».

Attributt er en grunnegenskap, en vesentlig egenskap noe må ha for å fortsette å være seg selv (kilde SNL). Attributter kan være både materielle og immaterielle. Vegaøyens attributter er både mange og mangfoldige.

Nasjonale og lokale verdier (NLV). Vegaøyen har også noen nasjonale og lokale verdier.

Folk og fe på jobb i et bevaringsverdig kulturlandskap på Kvalholmen. Skjøtsel og beite er viktig for å bevare den særegne mosaikken i landskapet i verdensarvområdet. Foto: Vega verdensarvsenter

² SNL. Avledet av latin «integer» (hel, uberørt, fullstendig). Begrepet *ukrenkelighet* inngår også i definisjoner.

³ Operational Guidelines for the Implementation of the World Heritage Convention 2023, pkt. 87 – 89

6. Verdienes tilstand 2024

De framstående, unike verdiene som utgjør Vegaøyen verdensarv er inndelt i fem grupper:

Tabellen på neste side viser et sammendrag av Vega kommunes vurdering av de fremragende og unike verdiene som Vegaøyen verdensarv bygger på. Den komplette vurderingen er i forvaltningsplanen. Fargekodene i tabellen er i samsvar med UNESCO-verktøyet Enhancing Our Heritage Toolkit 2.0 (EOH 2.0):

- Grønn farge indikerer at tilstanden er god og at ingen særskilte tiltak er nødvendig.
- Gul farge indikerer at tilstand og utvikling har forbedringsområder, at disse ikke medfører alvorlig bekymring, men må holdes under oppsikt.
- Oransje farge innebærer alvorlige bekymringer og faktorer som påvirker verdiene og/eller attributtene på en slik måte at de kan gå tapt.
- Rød farge indikerer tap av attributter og verdier og at verdensarvens samlede autentisitet og integritet har gått tapt eller kan gå tapt for framtidige generasjoner.

Vega kommunes sluttvurdering om verdiene er at flere av dem er gjenstand for alvorlige bekymringer. Begrunnelsen er at deler av det biologiske mangfoldet, fiskeriene samt det demografiske grunnlaget for å opprettholde en kulturarvbasert verdensarv, er truet.

For statsparten er det nødvendig å finne løsninger for å beskytte og forvalte verdensarvverdiene autentisitet og integritet; jmf kommuneplanens gjennomgang av alle verdier og attributter der flere er gjenstand for alvorlige bekymringer. Dette må skje i samarbeid med lokalt og regionalt nivå.

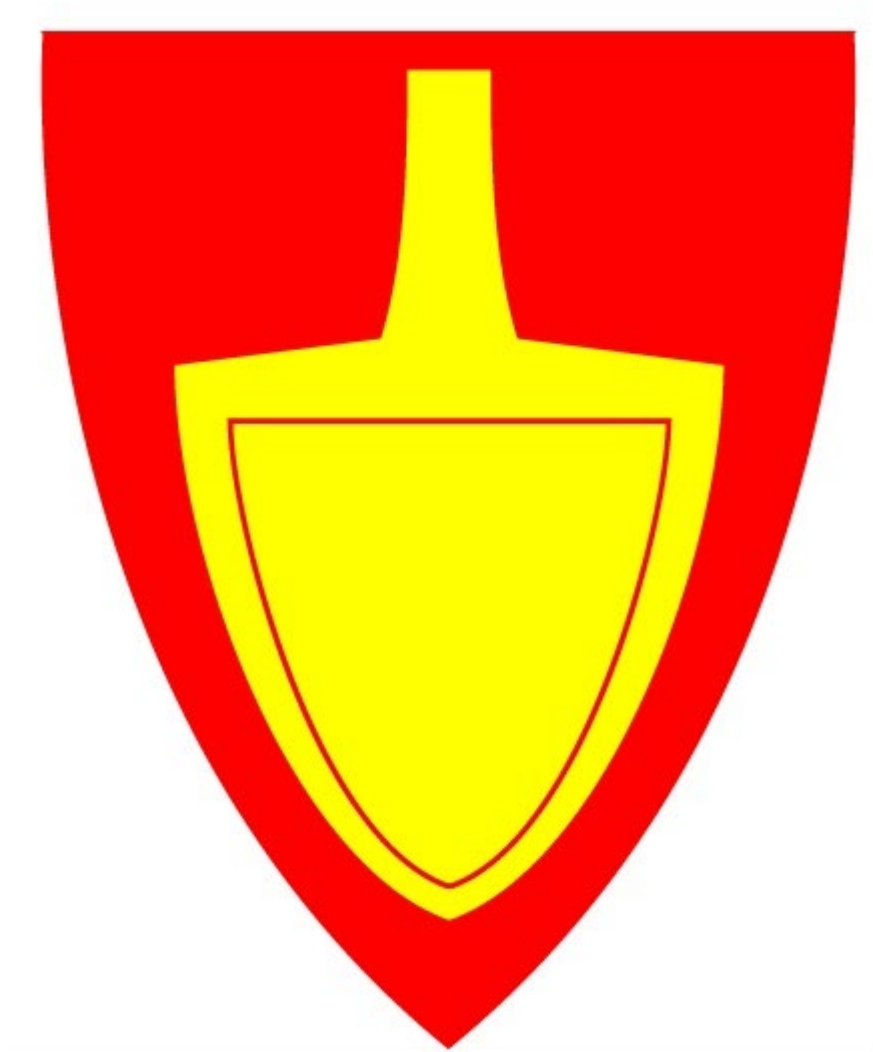
Nr.	Verdibeskrivelse (OUV og NLV)	Farge
Geologi og landskap		
1	Mange nye øyer steg gradvis opp fra havet.	
2	Et åpent hav- og kystlandskap bestående av en myriade av øyer, holmer og skjær	
3	Området i sin helhet er representativ for bosettinger på og ved strandflaten	
4	Mangfoldet og samspillet mellom de naturlige forutsetningene og kulturarven i Vegaøyen, har formet et unikt landskap. Mangfoldet strekker seg fra øyvær hvor ederdun ble samlet, til fiskevær med tradisjonelt landbruk (slått og beiting) som skaper en mosaikk i landskapet.	
5	Vegas geologiske mangfold inkluderer den største forekomsten av granitt fra kontinentet Laurentia (Nord-Amerika) og er et nøkkelområde for å forstå den kaledonske geologien.	
Nøkkelhabitater og biologisk mangfold		
6	Stort biologisk mangfold	
7	Store maritime ressurser i Vegas skjærgård	
8	Regnet som den viktigste overvintringsplassen for sjøfugl i Norden, med så mange som 228 ulike arter av fugl	
9	Det klare vannet, den utsatte beliggenheten, de sterke strømmene, frodigheten og det maritime miljøet skiller seg fra øvrige gruntvannsområder i Europa	
Menneskelig samhandling med naturen		
10	Landskapet er formet av en pågående samhandling mellom mennesker og natur i over 10.000 år.	
11	Vegaøyen framstår nå som en minnebok på hvordan mennesker har utviklet unike og enkle måter for å leve i samhandling med naturen.	
12	Kulturlandskapet i Vegaøyen blir fortsatt forvaltet på tradisjonell måte, gjennom tidkrevende landskapsskjøtsel.	
13	Landbruksrelatert biologisk mangfold knyttet til århundrer med beiting og slått	
14	Øyfolket bygde hus og reir til de ville ærfuglene som kom inn fra havet hver vår. Fuglene ble beskyttet mot forstyrrelser i hele hekkeperioden.	
Håndtering av økosystem og bruk av naturressurser		
15	En unik levemåte konsentrert rundt bærekraftig bruk av naturressurser, inkludert fiske, landbruk og røkting av ærfugldun	
16	De rike maritime ressursene i Vegaøyen tjente det lokale samfunnet.	
17	Århundrer med tradisjonelt landbruk, spesielt beiting og slått	
18	Et viktig område for røkting av ærfugldun og produksjon av ederdundyner	
19	Fiskerne fra Vega deltok i Lofotfisket og eksport av torsk, noe som var et viktig tilskudd til husholdningsøkonomien.	
Lokalsamfunnets kontinuitet, motstandskraft og evne til tilpasning		
20	Menneskelige bosettinger i det ekstremt utsatte kystlandskapet, med spor etter fiskere og jegere som strekker seg 10.000 år tilbake i tid	
21	Fiskere/bønder har i 1.500 år beholdt sin bærekraftige levemåte.	
22	Den gjenlevende tradisjonen med å høste ærfugldun som er blitt praktisert i Norge siden 900-tallet. Fuglevoktere viderefører den mer enn 1.000 år gamle tradisjonen med ærfuglhus og reir for ærfuglene.	
23	Mangfoldet i økosystem og den kontinuerlige og mangfoldige bruken av naturressurser, har gitt Vegaøyen sosial betydning og en motstandsdyktig sosial-økonomisk levemåte basert på flersysleri.	

7. Vurdering av forvaltningen av Vegaøyen verdensarv

Vega kommune har, i samsvar med UNESCO-verktøyet Enhancing Our Heritage Toolkit 2.0 (EOH 2.0), vurdert den samlede forvaltningen av Vegaøyen verdensarv. Norge har sponset utarbeidelsen av EOH 2.0, som ble utgitt i 2023. EOH 2.0 vurderer forvaltningen gjennom 12 verktøy. Vurderingen omfatter utvikling siden innskrivingen i 2004, klimasårbarhet og forventet framtidstrend. Ikonene og fargesystemet er som for verdiene iht. UNESCO.

Ikon	Beskrivelse	Farge
	Verktøy 1: Verdier, attributter og målsettinger for styringen	Grønn
	Verktøy 2: Faktorer som påvirker verdensarven	Gul
	Verktøy 3: Fysiske grenser, buffersoner og verdensarvens omland	Grønn
	Verktøy 4: Forvaltningens innretning og roller	Gul
	Verktøy 5: Juridisk, regulatorisk og tradisjonsdrevet rammeverk	Gul
	Verktøy 6: Forvaltningsplanens nytteverdi	Gul
	Verktøy 7: Ressurser	Rød
	Verktøy 8: Forvaltningsprosessen	Gul
	Verktøy 9: Implementering av tiltak	Grønn
	Verktøy 10: Resultater – effekten av forvaltningen	Oransje
	Verktøy 11: Overvåking – oppfølging av bevaringsarbeidet	Gul
	Verktøy 12: Oppstilling av den samlede effekten av forvaltningen	Gul

Vega kommunes sluttvurdering om forvaltningen er at ressursene ikke strekker til for å innfri verken statspartens ambisjoner for verdensarv eller lokalsamfunnets og verdensarvens bærekraftige utvikling (2024).

Vega kommune

Kommuneplanens samfunnsdel 2025-2036

Kapittel 3 Oppvekst

Innhold

1.	Innledning og lovhjemmel	3
2.	FNs barnekonvensjon og Grunnlovens §§ 104 og 109	3
3.	FNs bærekraftsmål for oppvekst	4
4.	Hjemmel for tjenestene og statlige retningslinjer	5
5.	Oppvekstreformen – på lag for Vegas barn og unge	7
6.	Aktivitets- og håndteringspliktene	7
7.	Foreldrestøttestrategien - Trygge foreldre – trygge barn	7
8.	Kvalitetsvurderingssystemet og systemkrav (internkontroll)	7
9.	Oppvekst i samfunnsdelens målstruktur og kapitler	8
10.	Kunnskap om oppvekst og barns utvikling	9
11.	Aktører innen oppvekstsektoren	9
12.	Interkommunalt samarbeid	10
12.1	Barnevern og barnevernsvakt	10
12.2	Pedagogisk-psykologisk tjenester (PPT Sør-Helgeland)	10
12.3	Regionalt kontor for kompetanseutvikling Sør-Helgeland	10
12.4	Regionalt skolefaglig ressurscenter	10
12.5	Ekstern barnehagevurdering/tilsyn med barnehager	11
13.	Nåsituasjonen – oppvekst i Vega	11
14.	Utfordringer – oppvekst i Vega kommune	12
15.	Muligheter, innovasjon og handlingsrom	12
16.	Delmål og strategier for oppvekst	13
17.	Referansedokumenter	16

1. Innledning og lovhjemmel

Dette kapitlet er Vega kommunes plan for oppvekst. Hensikten er å:

- Gi kommunestyret, administrasjon, fagpersoner, foreldre samt barn selv god oversikt over status og utviklinger innen oppvekst
- Planfeste en helhetlig og tjenesteovergripende politikk for oppvekst i Vega kommune
- Utgjøre forebyggende plan i samsvar med barnevernsloven § 15-1
- Danne overordnet plan for Vega barnehages årsplan med progresjonsplan og årshjul
- Danne overordnet plan for skolens handlingsplan etter opplæringsloven § 12
- Styrke oppvekstsektorens omdømme i lokalsamfunnet

Begrepet barn er å forstå som alle barn og unge mennesker fra 0-18 år. Noen tjenester som er omtalt i dette kapitlet er lovpålagt og hjemlet også for personer over 18 år.

2. FNs barnekonvensjon og Grunnlovens §§ 104 og 109

FNs barnekonvensjon og Grunnlovens §§ 104 og 109

FNs barnekonvensjons artikler oppsummeres med fire, grunnleggende rettigheter (regjeringen.no):

- Barn har rett til liv og helse.
- Barn har rett til skolegang og utvikling.
- Barn har rett til omsorg og beskyttelse.
- Barn har rett til deltakelse og innflytelse.

Grunnlovens § 104 og §109 omhandler barns grunnleggende rettigheter generelt og grunnleggende rettigheter til utdanning spesielt. Konvensjonen og grunnlovens ordlyd innebærer at hensyn til barnas beste tar presedens over andre hensyn.

Vi legger til grunn at hensyn til barn, ungdommer og foreldrene deres er avgjørende også for lokalsamfunnets bærekraftige utvikling.

3. FNs bærekraftsmål for oppvekst

Sikre inkluderende, rettferdig og god utdanning og fremme muligheter for livslang læring for alle. Utdanning er en grunnleggende menneskerettighet. Inkluderende opplæring av god kvalitet for alle, er en av de viktigste byggesteinene for velstand, helse og likeverd i alle samfunn. Delmål under FNs bærekraftsmål 4 God utdanning som er vurdert som relevante for Vegasamfunnet:

4.1 Innen 2030 sikre at alle jenter og gutter fullfører gratis og likeverdig grunnskole og videregående opplæring av høy kvalitet som kan gi dem et relevant og reelt læringsutbytte.

4.2 Innen 2030 sikre alle jenter og gutter mulighet for god tidlig utvikling og omsorg og tilgang til førskole, slik at de er forberedt på å begynne i grunnskolen.

4.3 Innen 2030 sikre kvinner og menn lik tilgang til god teknisk og yrkesfaglig opplæring og høyere utdanning, inkludert universitetsutdanning, til en overkommelig pris.

4.6 Innen 2030 sikre at all ungdom og en betydelig andel voksne, både kvinner og menn, lærer å lese, skrive og regne.

4.7 Innen 2030 sikre at alle elever og studenter tilegner seg den kompetansen som er nødvendig for å fremme bærekraftig utvikling, blant annet gjennom utdanning i bærekraftig utvikling og livsstil, menneskerettigheter, likestilling, fremme av freds- og ikkevoldskultur, globalt borgerskap og verdsetting av kulturelt mangfold og kulturens bidrag til bærekraftig utvikling.

God utdanning for alle er viktig for Vegasamfunnet og de unge selv (delmålene 4.1 – 4.3). Vi legger vekt også på delmålene 4.6 og 4.7. Lokalsamfunnet vårt har innbyggere som er flyktninger og prisgitt at Vega kommune og resten av lokalsamfunnet tar deres behov på alvor (2024). Slik verden har utviklet seg med nye konflikter og økt usikkerhet, er det viktig med kompetanse om bærekraftig utvikling som beskrevet i delmål 4.7. Andre bærekraftsmål som er viktig for en god oppvekst:

4. Hjemmel for tjenestene og statlige retningslinjer

Det rådende prinsippet for oppveksttjenestene i Vega kommune er hentet fra FNs konvensjon for barnets rettigheter og Norges grunnlov; *barnets beste*. Barn er sårbare og har krav på beskyttelse, skolegang, ernæring, helsehjelp, meningsfylt fritid samt innflytelse over sin egen situasjon. Dette kapitlet dekker følgende:

Tjeneste	Lovhjemler, forskrifter og nasjonale planer
Vega barnehage	Barnehageloven Rammeplan for barnehager (forskrift), UDIR Andre forskrifter som regulerer barnehager
Skolegang og utdanning – Vega barne- og ungdomsskole	Lov om grunnskolen og den videregående opplæringen (opplæringsloven) med tilhørende forskrifter Læreplanverket m/Overordnet del – verdier og prinsipper for grunnopplæringen (kongelig resolusjon 1. september 2017) Læreplaner – Kunnskapsløftet 2020
Skolefritidsordning	Opplæringsloven § 4-5, samt forskrift til samme lov Rammeplan for Skolefritidsordning (SFO)
Kulturskolen	Opplæringsloven § 26
Vega folkebibliotek	Opplæringsloven § 15-5 Forskrift til opplæringsloven § 21-1
Barnevern	Lov om barnevern / Oppvekstreformen Forskrifter (17 stk.) til barnevernsloven
Pedagogisk-psykologisk tjeneste (PPT)	Barnehageloven § 33 Opplæringsloven § 11-13
Helse	Lov om kommunale helse- og omsorgstjenester

Barn fra Vega barnehage i lek. Barna er våre egentlige verdensarvinger. Deres oppvekst står sentralt i utviklingen av både lokalsamfunnets og Vegaøyas verdensarv. Foto: L. Bue.

5. Oppvekstreformen – på lag for Vegas barn og unge

Den nye Lov om barnevern tydeliggjør og forsterker kommunens ansvar for å forebygge omsorgssvikt. Vega kommune er pålagt å fremme gode oppvekstsvilkår gjennom tiltak for å forebygge at barn og unge utsettes for omsorgssvikt eller utvikler atferdsproblemer. Reformen skal bidra til at flere barn og unge får den hjelpen de trenger til rett tid gjennom samordnede tiltak tilpasset lokale forhold.

Reformen innebærer samhandling mellom folkevalgte, ledere, ansatte, barnevern, skole, barnehage, PPT, helse og kulturskolen. Vega kommune skal samarbeide med NAV, som satser på forebygging mot ungt utenforskap. Gjennom politikontakten skal vi utveksle informasjon med politiet om de unges situasjon. Alle instanser som arbeider med Vegas barn og unge skal ha et godt og felles situasjonsbilde om oppvekstkårene, og koordinere tiltakene sine.

Dialog og samarbeid med foreldre om disses betydningsfulle rolle i barns liv kan ha forebyggende effekter.

6. Aktivitets- og håndteringspliktene

Lov om grunnskolen og den videregående opplæringa (opplæringsloven) § 12 om elevenes skolemiljø lovfester alle elevers rett til et trygt og godt skolemiljø som fremmer helse, trivsel og læring. § 12 lovfester nulltoleranse mot krenking som mobbing, vold, diskriminering og trakassering, og pålegger oss i tillegg en plikt til å forebygge, undersøke, håndtere og dokumentere forhold som kan virke negativt på skolemiljøet og den enkelte elevs trygghet og læringsmiljø.

7. Foreldrestøttestrategien - Trygge foreldre – trygge barn

Det overordnede målet med strategien er å bidra til at foreldre blir gode omsorgspersoner for sine barn (Regjeringen/Bufdir).

Strategien inneholder 34 tiltak fordelt på seks innsatsområder. Fem departement og underliggende virksomheter er ansvarlige for å følge opp enkelttiltakene i strategien. Bufdir koordinerer arbeidet med strategien som helhet. Nettstedet www.foreldrehverdag.no er et viktig verktøy for kommunens fagpersoner og ikke minst foreldrene selv.

8. Kvalitetsvurderingssystemet og systemkrav (internkontroll)

Vega kommune utarbeider og bruker en lovpålagt, årlig tilstandsrapport om Vegaskolen i skoleutviklingen. Rapporten legges fram for kommunestyret og skal også inngå i koordineringen med andre instanser om oppvekst.

Vega kommune utarbeider og legger fram for kommunestyret en årlig rapport om barnehagen. Rapporten bygger på Utdanningsdirektoratets innrapportering for barnehager (BASIL) med tillegg som administrasjonen finner det nødvendig. Også denne rapporten skal legges fram for kommunestyret og inngår i koordineringen med andre instanser. Denne rapporten er ikke lovpålagt.

9. Oppvekst i samfunnsdelens målstruktur og kapitler

Oppvekst bygger opp under følgende hovedmål:

- Hovedmål 1 – Livskvalitet og høy trivsel for alle
- Hovedmål 2 – God helse – hele livet
- Hovedmål 3 – Økt næringsaktivitet

Oppveksttjenestene skal styrkes gjennom følgende satsinger i samfunnsdelen:

- Satsingsområde 1 – Styring og tjenester
- Satsingsområde 2 – Sosialt lokalsamfunn
- Satsingsområde 3 – Unge mennesker
- Satsingsområde 4 – Kommunikasjon og informasjon
- Satsingsområde 6 – Miljø og klima
- Satsingsområde 7 – Boligutvikling

Følgende andre kapitler har betydning for oppvekstutviklingen:

- Verdensarv
- Helse, pleie og omsorg
- Folkehelse og livskvalitet
- Anlegg og infrastruktur
- Steds- og boligutvikling
- Organisasjon, personal og kompetanse
- Arealstrategiene
- Kommunikasjon og informasjon

Sammenhengen mellom målsettingene, satsingene og kapitlene innebærer at deler av plantemaet oppvekst er ivaretatt i andre kapitler enn dette.

I Vegasamfunnet skal alle barn og unge møtes av alle som dem de er, uavhengig av kjønn, etnisitet, religion, seksuell orientering, funksjonsevne, bosted eller foreldrenes sosiale og økonomiske situasjon.

«Varm, inkluderende og lærende»

Visjon for Vega barne- og ungdomsskole

10. Kunnskap om oppvekst og barns utvikling

Kartlegging og kunnskapsgrunnlag er viktig for å rette innsatsen mot de største og viktigste behovene. Vega kommune ser kunnskapsgrunnlag om barn og oppvekst i sammenheng med:

- Oversikt over helsetilstanden og påvirkningsfaktorer i kommunen (fire-årig syklus)
- Lovpålagt tilstandsrapportering for kommunale barnevernstjenester
- Ungdataundersøkelser
- Kunnskapsgrunnlag for kommunale planstrategier (fire-årig syklus)
- Brukerundersøkelser som indirekte eller direkte angår barn og unge
- Rapporter fra skole, barnehage, barnevern, helsesykepleier, flyktningetjenesten m. fl.
- Vega kommunes årsberetninger
- Rapporter fra eksterne instanser som politi, NAV m. fl.

11. Aktører innen oppvekstsektoren

Følgende har betydningsfulle roller innen oppvekst i Vega kommune:

- Barna selv
- Foreldre/foresatte
- Vega kommune (folkevalgte, administrasjon, enhet barnehage, enhet skole, enhet helse og omsorg, enhet samfunn og utvikling (tidligere teknisk ¹), flyktningetjenesten, verdensarv, kultur, idrett, friluftsliv og mosjon
- Samarbeidsutvalg/Foreldreutvalg ved barnehagen og skolen
- Ungdomsråd og elevråd
- Brønnøysund videregående skole (VGS), Campus Blå VGS, Mosjøen VGS og Val VGS.
- Stiftelsen Vegaøyan verdensarv
- Vega verdensarvsenter
- Vega menighetsråd
- Kulturskolen
- Vega folkebibliotek
- Ledere av fritidsaktiviteter (idrett, musikk, annen kultur etc)
- Lag og foreninger, samt lokale entusiaster og frivillige personer
- Politikontakten
- Barneverntjenesten Sør-Helgeland
- Pedagogisk Psykologisk tjeneste (PPT) Sør-Helgeland
- Regionalt kontor for kompetanseutvikling (RKK) Sør-Helgeland
- Regionalt Skolefaglig ressursenter (RSR) Sør-Helgeland
- Trollfjell Friluftsråd
- Vega helsehus (treningssenter og fysioterapi)
- Vega skaterhall (sosial arena med fysisk aktivitet)
- Folkets hus (sosial kulturarena)
- Næringslivet (jobb, læreplasser og praksis)

¹ Se kapitlene 9 og 13 om ny enhet Samfunn og utvikling.

Andre viktige aktører:

- Nordland fylkeskommune
- Statsforvalteren i Nordland
- Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet
- Utdanningsdirektoratet
- Helgelandssykehuset v/ Familieavdeling Mosjøen
- Helgelandssykehuset v/ Barne- og ungdomspsykiatrisk poliklinikk Brønnøysund

12. Interkommunalt samarbeid

12.1 Barnevern og barnevernsvakt

Vega kommune deltar i et vertskommunesamarbeid med Brønnøy, Bindal, Sømna og Vevelstad om barnevern. Brønnøy kommune er vertskommune. Ordningen har eksistert siden 1. september 2011. For Vega innebærer samarbeidet tilknytning til en tjeneste med kompetanse og kvalitet.

12.2 Pedagogisk-psykologisk tjenester (PPT Sør-Helgeland)

Vega kommune deltar i et vertskommunesamarbeid med Brønnøy, Bindal, Sømna og Vevelstad om PPT Sør-Helgeland. Brønnøy kommune er vertskommune. PPT skal ha fokus på barn og unges muligheter for god utvikling i barnehage og skole. Dette kan være læringsmiljø, fravær, faglig utvikling, sosial utvikling, klasseledelse, mobbing etc. PPT har særlig ansvar for å hjelpe barnehager og skoler med å legge til rette for barn/elever med spesielle behov. PPT har også ansvar for voksne med rett til grunnskoleopplæring. PPT har videre ansvar for å utarbeide sakkyndig vurdering der loven krever det.

12.3 Regionalt kontor for kompetanseutvikling Sør-Helgeland

Vega kommune er gjennom et vertskommunesamarbeid tilknyttet Regionalt kontor for kompetanseheving (RKK) sammen med Brønnøy, Bindal, Sømna og Vevelstad. Brønnøy kommune er vertskommune. RKK Sør-Helgeland jobber med kompetanseutvikling i eierkommunene – i samarbeid med blant annet universiteter, Statsforvalteren i Nordland og Kommunenes sentralforbund (KS). Dette kontoret bistår ansatte i barnehage og skole med kompetansehevende aktiviteter.

12.4 Regionalt skolefaglig ressurscenter

Regionalt skolefaglig ressurscenter (RSR) er et skolefaglig senter som skal være en rådgiver og veileder for skoleeiere og deres skoleledere i kommunene på Sør- Helgeland. Senteret ble opprettet av kommunedirektørene på Sør- Helgeland i samarbeid med Statsforvalteren i Nordland (2021). Senteret ligger til oppvekstsjefen i Brønnøy kommune og består av én skolefaglig rådgiver (oktober 2023). Sentralt i arbeidet vil være veiledning i forbindelse med satsninger og oppfølging av disse i løpet av skoleåret. Senteret kan også bistå skoleeiere i utformingen av analyser og rapporter samt saker til politisk behandling.

Tre strategiske bjelker som måtte på plass for å konkretisere senterets roller:

- Kapasitetsbygging: Tilgang på kritisk kompetanse for alle kommunenes behov

- Tidlig innsats: Få på plass systemer som fanger opp elever med utfordringer tidlig for å motvirke mer krevende utfordringer senere jfr. *Meld. St. 21 (2016–2017) Lærelyst – tidlig innsats og kvalitet i skolen*
- Samarbeid mellom kommunene som er mer forpliktende og konkret. Samarbeid gjør regionen sterkere og skal etter all sannsynlighet gi bedre skoler.

12.5 Ekstern barnehagevurdering/tilsyn med barnehager

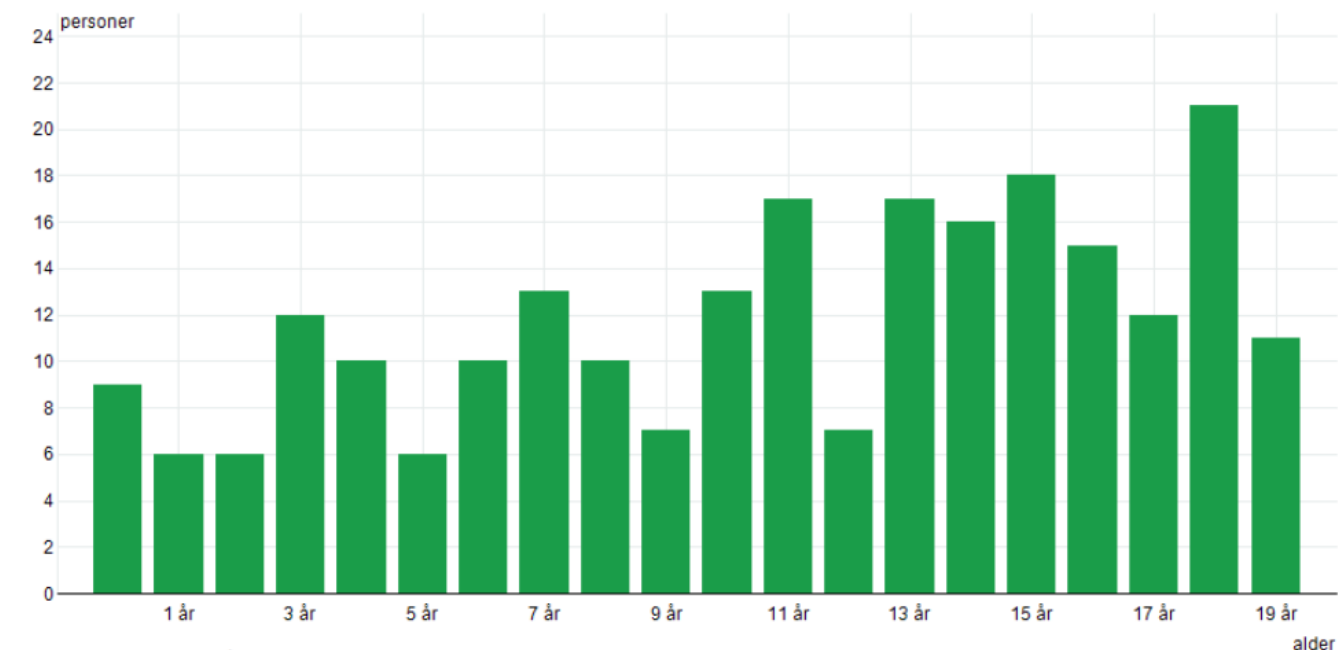
Kommunene Brønnøy, Bindal, Sømna, Vega og Vevelstad samarbeider om ekstern barnehagevurdering og tilsyn. Det innebærer at vurdering og tilsyn i Vega kommune skal utføres av personer som er ansatt i annen kommune enn Vega.

13. Nåsituasjonen – oppvekst i Vega

Vega kommune hadde i første kvartal 2023 249 personer i aldersgruppen 0-19 år. De siste 9 årene har aldersgruppen hatt en nedgang, størst innenfor barnehagebarn og grunnskoleelever. Figuren nedenfor fra 2022 viser nedadgående årskullstørrelser. De fleste unge bor på hovedøya Vega.

Barnetallene har hatt en økning det siste året på grunn av krigen i Ukraina. De ukrainske barnas bakgrunn og opplevelser stiller sammen med språk nye og store krav til

07459: Befolkning, etter alder. Personer, Vega, 2022.

oppveksttjenestene og alle som bidrar til oppvekst i Vega kommune. Samtidig bidrar alle barn med utenlandsk opprinnelse til et mer mangfoldig lokalsamfunn og nye muligheter for kontakt, samarbeid og vennskap blant de unge.

Aldersgruppene 10-14 år og 15-19 år er relativt store barnekull, som det er viktig å bidra til livskvalitet og trivsel for.

14. Utfordringer – oppvekst i Vega kommune

Følgende legges til grunn i denne planen – jamfør planprogrammet og kunnskapsgrunnlaget:

- Vi erfarer at det er krevende å rekruttere oppvekstkompetanse.
- Skolemiljø er et utviklingsområde.
- Folkehelse og utdanningsnivå i Vegasamfunnet er under landsgjennomsnittet. Helseutfordringer og lavere utdanningsnivå henger sammen, og har en tendens til å gå i arv. Utenforskap, ensomhet, passivitet, overvekt og sosial understimulering er kjente utfordringer hos oss. Sommertiden kan by på for mye passivitet for de unge.
- Økning i antall minoritetsspråklige elever.
- Små barnekull begrenser hva slags aktiviteter som kan tilbys barna.
- Frivilligheten er noe under press. En av årsakene kan være at personer i gruppen «unge foreldre», 25-40 år, er liten.
- Behovet for møteplasser for ungdommene spesielt, er større enn tilbudet.
- Det digitale tilbudet og presset som unge er stilt overfor kan skape utfordringer for noen unge, og samtidig vekke bekymringer hos foreldre og ansatte i tjenestene.
- Reiseavstand for å treffe andre ungdommer og delta i aktiviteter i nabokommuner
- Det kan være utfordrende for unge LHBTIQ+ å stå fram i lite lokalsamfunn. Offentlige tjenester er bemannet med fagpersoner som ofte er nært på unge brukere eller deres familier. Det kan heve terskelen for å oppsøke rådgiving og hjelp
- Behov for å styrke støtten på det spesialpedagogiske området
- Vi har et ukjent antall unge som er helt utenfor alle aktiviteter og ordninger.

15. Muligheter, innovasjon og handlingsrom

Følgende legges til grunn i denne planen – jamfør planprogrammet og kunnskapsgrunnlaget:

- Vega kommune har visse småkommune-/smådriftsfordeler. En av dem er den naturlige oversiktligheten som gjør det lettere med tidlig oppdagelse av barns utfordringer.
- Kommunens infrastruktur for oppvekst holder høy klasse. Skolebygg, barnehage og andre bygg og anlegg er relativt nye og i god stand
- Skolen og elevene har gode faglige resultater, jamfør tilstandsrapporten (2022)
- Tilretteleggingen for innendørs trening, utendørs trening, mosjons gange, sykling og friluftsliv er meget god
- Lokal læringsplan for forholdet mellom skolen og verdensarven
- Etablere sommerleir i Vega kommune
- Verdensarvsenterets forskerrom og skaperverksted
- Vegatrappa og Ravnfloget Via Ferrata viser at vi har en sterk utviklingskultur
- Vega kommune har god erfaring med interkommunalt samarbeid, spesielt innen oppvekst i samarbeidsregionen Sør-Helgeland.
- Vega barne- og ungdomsskole og Vega barnehage har status som helsefremmende skole/barnehage
- Desentraliserte utdanningstilbud for tjenestepersoner og foreldre
- Utnytte tilskuddsordninger bedre

16. Delmål og strategier for oppvekst

Vegasamfunnet skal samarbeide for at barn og unge kan vokse opp i trygge og stabile omgivelser, der trivsel, mangfold, tilhørighet, inkludering og læring er nøkkelkvaliteter. Vi skal se etter de gode mulighetene for å gjøre barns hverdag bedre, men også samarbeide for å redusere utenforskap, helseutfordringer, overgrep, krenkelser og rus.

«Det trengs en hel landsby for å oppdra et barn»

Afrikansk ordtak

Ordtaket forteller at dette ikke er en jobb for kommunen alene. Vega kommune har viktige lovpålagte roller innen oppvekst, og tar en koordinerende rolle for alle barns utvikling. Barna trenger et stort og godt lag rundt seg. Foreldrene, frivilligheten, næringslivet og folk flest må jobbe på det laget sammen med Vega kommune for å gjøre en forskjell for barna.

Vi vil:	Slik gjør vi det:
Sterk bevissthet og god samhandling om barn og oppvekst	Samhandling, dialog og koordinering, internt og eksternt Øke bevisstheten om både somatisk og mental helse, samt sunne levevaner for barnefamiliene Videreutvikle kompetansen hos kommunens ansatte, og blant ledere og andre frivillige i lag og foreninger Vurdere «Bedre tverrfaglig innsats, BTI» eller andre samhandlingsmodeller for tjenester som møter gravide, barn, unge og foreldre det er knyttet undring eller bekymring til Vurdere mer interkommunalt samarbeid om kompetanseheving, erfaringsutveksling, familieterapeut, fritidstilbud mv.
Foreldre blir gode omsorgspersoner for sine barn	Bruke den statlige foreldrestøttestrategien Trygge foreldre – trygge barn og www.foreldrehverdag.no for veiledning av foreldre samt kommunens fagpersoner Barneverntjenesten kan gi barn og foreldre råd og veiledning i stedet for, eller i tillegg til, konkrete hjelpetiltak. Sikre særskilt veiledning for familier med ulik språklig og kulturell bakgrunn Vurdere opprettelse av et (inter-)kommunalt, faglig forebyggende team Undersøke status og muligheter for foreldrestøtte i regi av frivillig organisasjoner
Tidlig ute og tett på – tilpasset	Tidlig innsats begynner med graviditet og tilbud til foreldre om veiledning og støtte, jamfør delmålet ovenfor

Vi vil:	Slik gjør vi det:
oppfølging og opplæring for alle	Forebygging og tidlig innsats skal være gjennomgående prinsipper i alt arbeid som gjelder barn og ungdommer Bidra til gode rutiner for samarbeid på tvers av instanser – etablere tverrfaglige team rundt barn som bør følges opp Søke og gjennomføre et utviklingsløp gjennom Barne-, ungdoms- og familiedirektoratets Tilskudd til inkludering av barn og unge Styrke kompetanse innen kartlegginger og pedagogisk analyse Gode overganger mellom barnehage, skole og VGS Samhandle innenfor det interkommunale samarbeidet om oppvekst Videreføre skolens planmessige arbeid for et godt skolemiljø Videreføre barnehagens årsplan med progresjonsplan
Videreutvikle fritidstilbudet Se også kapitlet om Livskvalitet og folkehelse.	Samarbeide nært med de unge selv samt lag og foreninger for å skape nye og spennende aktiviteter Deltakelse skal være mulig uavhengig av alder, etnisk opprinnelse, funksjonsnivå og inntektsnivå Ungdomsklubb som et spennende møtested for barn og unge Fritidstilbud med bakgrunn i Vegaøyan verdensarvs verdier Sommerleir for unge
Rettigheter og deltakelse	Barn og unge skal møtes av alle som de er, uavhengig av kjønn, etnisitet, religion, seksuell orientering, funksjonsevne, bosted eller foreldrenes sosiale og økonomiske situasjon Universell utforming av kommunale- og andre anlegg i samsvar med kapittel 9 i denne planen Lytte til barn og å vektlegge det barn formidler når beslutninger som berører dem skal fattes, både enkeltbarn og grupper av barn i forbindelse med forhold som berører dem Gjennomføre foreldremedvirkning for å styrke barnehage- og skolemiljø Barn og unges interesser i kommunal planlegging ivaretas gjennom åpne og inkluderende planprosesser og følges opp av barn og ungdommers talsperson i plansaker Ungdomsråd og elevråd holdes aktive og støttes ved behov Medvirkning på individnivå følger lovfestet opplegg, jamfør Bufdir

Vi vil:	Slik gjør vi det:
God læring gjennom god næring	Videreføre skolematordningen av hensyn til helse og sosial utjevning Matordning for barnehagen skal utredes
Hensiktsmessig organisering og arbeidsfordeling Jamfør lovkrav om å beskrive organisering og arbeidsfordeling mellom sektorene Styringslinjer som gjelder barn og unge er de samme som i øvrige saker.	Kommunestyret har det overordnede ansvaret for barn og unges utvikling i Vega kommune Kommunedirektøren leder kommunens samlede administrative arbeid innen oppvekst. Ledergruppen er den foretrukne møtearena for saker som angår mer enn én av tjenestene Kommunedirektørens og kommunale lederes beslutninger innen oppvekst skal dokumenteres etter betryggende utredninger Oppvekstansvarlig er overordnet ledelse for enhetene Vega barne- og ungdomsskole, Vega barnehage og Vega folkebibliotek. I tillegg ivaretar oppvekstansvarlig dialog, samhandling og koordinering i de interkommunale samarbeidsordningene som gjelder oppvekst Helse- og omsorgslederen har et særskilt ansvar for å følge opp alle helse- og omsorgsrelaterte forhold som gjelder barn og unge Leder for Samfunn og utvikling har et særskilt ansvar for fysisk tilrettelegging, infrastruktur og offentlig planlegging Rektor, barnehagestyrer, kulturskolerektor, bibliotekleder, folkehelserådgiver samt helsesykepleier bidrar til aktiv samhandling med andre instanser samt foreldrene Kommuneoverlegen bidrar med helsefaglige råd Kommunedirektøren kan etablere et tverrfaglig, forebyggende team Kommunedirektøren etablerer selv eller godkjenner oppvekstfaglig samhandling med eksterne instanser og institusjoner Kommunedirektøren vurderer interkommunalt samarbeid om oppvekst, og fremmer saker til kommunestyret om slike ordninger Søke om tilskudd som kan bidra til å styrke barns oppvekst www.vega.kommune.no skal inneholde nødvendig informasjon til foreldre og barn om rettigheter, muligheter, samhandling m.v. Oppvekst med tilhørende tjenester og arbeidsprosesser er gjenstand for internkontroll i samsvar med kommunelovens § 25-1

17. Referansedokumenter

Utviklingstraumer ved livets begynnelse (fagessay, Nils Eide-Midsand, 2023)

En barndom for livet - Økt tilhørighet, mestring og læring for barn i fattige familier
(kunngjort av Regjeringen, 17. oktober 2023)

Helsedirektoratet, Nasjonal faglig retningslinje, Tidlig oppdagelse av utsatte barn og unge
Meld. St. 21 (2016–2017) Lærelyst – tidlig innsats og kvalitet i skolen

Bedre Tverrfaglig innsats (BTI)

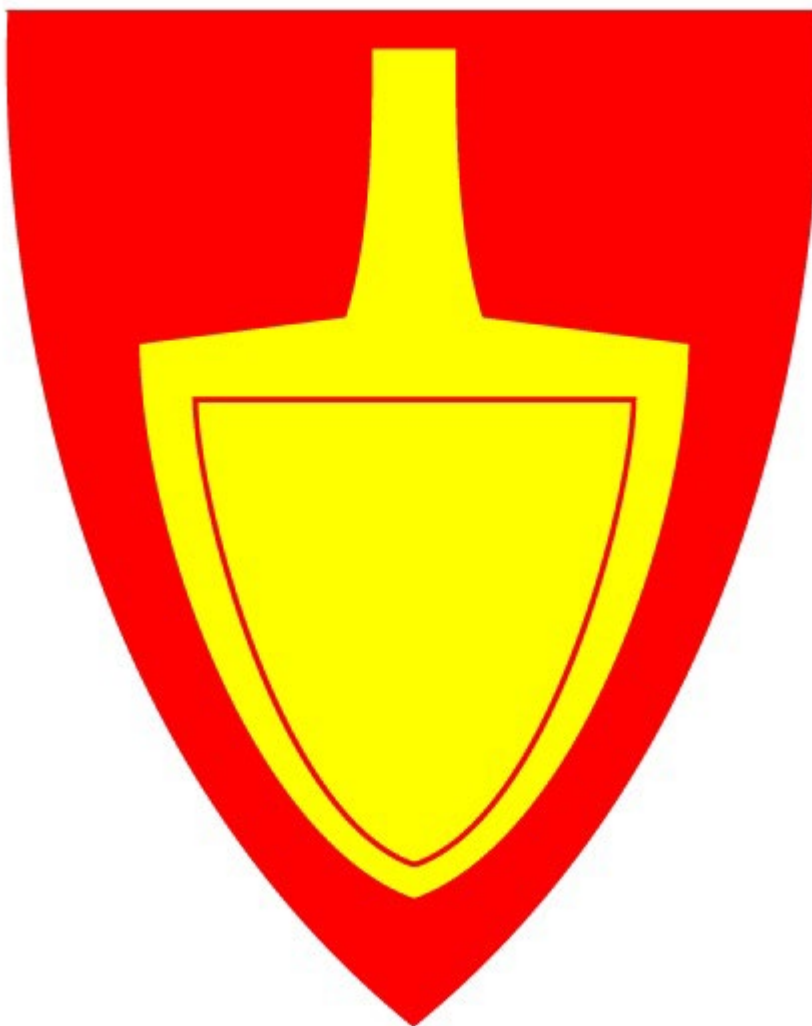
Bufdir: Foreldrerollen: En undersøkelse om foreldrerollen med fokus på fedre (Sentio
Research Norge Mai 2018)

Regelverkstolkning fra Utdanningsdirektoratet: Skolemiljø UDIR-3-2017 (sist endret 2022)

Vega barne- og ungdomsskole – Handlingsplan for et trygt og godt skolemiljø (2020)

Årsplan for Vega Barnehage med progresjonsplan og årshjul (følger skoleår)

BUFDIR Tilskuddsordninger: <https://www.bufdir.no/tilskudd/inkludering-av-barn-og-unge/>

Vega kommune

Kommuneplanens samfunnsdel 2025-2036

Kapittel 4 Helse, pleie og omsorg

Innhold

1. God helse hele livet	3
2. FNs bærekraftsmål for helse, pleie og omsorg.....	9
3. Helse og omsorg – overordnet	9
4. Vega sykehjem	14
5. Hjemmetjenesten	17
6. Legetjenesten.....	19
7. Demensomsorgen (demensplan)	22
8. Helsestasjon, skolehelsetjeneste og jordmor	25
9. Psykisk helse og rus	29
10. Hverdagsrehabilitering og hverdagsmestring - fra passiv mottaker til aktiv deltaker	32
11. Velferdsteknologi, e-helse og digitale helsetjenester	35

Helse, pleie og omsorg

1. God helse hele livet

Innledning, lovhjemmel og viktige reformer/planer

Dette kapitlet er Vega kommunes plan for helse- og omsorg. Hensikten er å:

- Gi politikere og administrasjon, fagpersoner og tjenestemottakere en oversikt over status og utviklinger innen sektoren
- Planfeste en helhetlig og sektorovergripende politikk for videreutvikling av helse- og omsorgstjenesten i Vega kommune

Kapitlet inneholder en overordnet beskrivelse av helse og omsorgstjenestene. Deretter tar vi for oss de ulike tjenestene og noen viktige utviklingsområder.

Hjemmel for tjenestene og viktige reformer

Befolkningen skal sikres lik tilgang til gode helse- og omsorgstjenester, uavhengig av diagnose, alder, kjønn, personlig økonomi, etnisk bakgrunn, bosted og den enkeltes livssituasjon. Å gi et helhetlig og tverrfaglig tilbud tilpasset den enkelte bruker står sentralt. Andre verdier som er grunnleggende for tjenestene er trygghet, respekt, individuelle hensyn og valgfrihet, medvirkning, selvbestemmelse og faglig god kvalitet.

- **Lov om kommunale helse og omsorgstjenester.** «Kommunen skal sørge for at personer som oppholder seg i kommunen, tilbys nødvendige helse- og omsorgstjenester. Ansvarer omfatter alle pasient- og brukergrupper, herunder personer med somatisk eller psykisk sykdom, skade eller lidelse, rusmiddelproblem, sosiale problemer eller nedsatt funksjonsevne. Det betyr at kommunen plikter å planlegge, gjennomføre, evaluere og korrigere virksomheten, slik at tjenestenes omfang og innhold er i samsvar med krav fastsatt i lov eller forskrift».
- **Helsepersonelloven.** «Lovens formål er å bidra til sikkerhet for pasienter og kvalitet i helse- og omsorgstjenesten samt tillit til helsepersonell og helse- og omsorgstjenesten».
- **Pasient og brukerrettighetsloven.** «Lovens formål er å bidra til å sikre befolkningen lik tilgang på tjenester av god kvalitet ved å gi pasienter og brukere rettigheter overfor helse- og omsorgstjenesten. Lovens bestemmelser skal bidra til å fremme tillitsforholdet mellom pasient og bruker og helse- og omsorgstjenesten, fremme sosial trygghet og ivareta respekten for den enkelte pasients og brukers liv, integritet og menneskeverd».
- **Psykisk helsevernloven.** «Formålet med loven her er å sikre at etablering og gjennomføring av psykisk helsevern skjer på en forsvarlig måte og i samsvar med menneskerettighetene og grunnleggende rettssikkerhetsprinsipper. Det er et formål med reglene å forebygge og begrense bruk av tvang. Helsehjelpen skal tilrettelegges med respekt for den enkeltes fysiske og psykiske integritet og så langt som mulig

være i overensstemmelse med pasientens behov og selvbestemmelsesrett og respekten for menneskeverdet».

- **Fastlegeforskriften.** «Formålet med fastlegeordningen er å sikre at alle får nødvendige allmennlegetjenester av god kvalitet til rett tid, og at personer bosatt i Norge får en fast allmennlege å forholde seg til».
- **Akuttmedisinforskriften.** «Forskriften skal bidra til at befolkningen ved behov for øyeblikkelig hjelp mottar forsvarlige og koordinerte akuttmedisinske tjenester utenfor sykehus. Forskriften skal også bidra til at utstyr som inngår i helse- og omsorgstjenestens kommunikasjonsberedskap fungerer i et landsdekkende nett og sikrer prioritert informasjonsflyt både innenfor og mellom medisinske institusjoner, til mobile enheter og til samarbeidende etater».
- **Lov om behandling av personopplysninger (personopplysningsloven).**
Personopplysningsloven er en norsk lov med formål å beskytte den enkelte mot at personvernet blir krenket gjennom behandling av personopplysninger. Loven gjennomfører EUs personvernforordning i norsk rett. Forordningen er dermed en del av personopplysningsloven og gjelder som norsk lov.

Bakgrunnen for loven og forordningen er rask utvikling av teknologi som har gjort det lettere å samle inn, bruke og utveksle personopplysninger, og dermed også å misbruke slike opplysninger, og et ønske om å gjøre det lettere å utveksle personopplysninger over landegrenser, på en måte som ivaretar personvernet. Loven erstattet personopplysningsloven fra 2000.

- **Forskrift om individuell plan ved ytelse av velferdstjenester**
Tjenestemottaker med behov for langvarige og koordinerte tjenester og deltakere i kvalifiseringsprogram, har rett til å få utarbeidet individuell plan.

Reformer og planer fra sentrale myndigheter

Leve hele livet: Målet er flere gode leveår der den aldrende befolkningen beholder god helse lenger og i større grad mestrer eget liv.

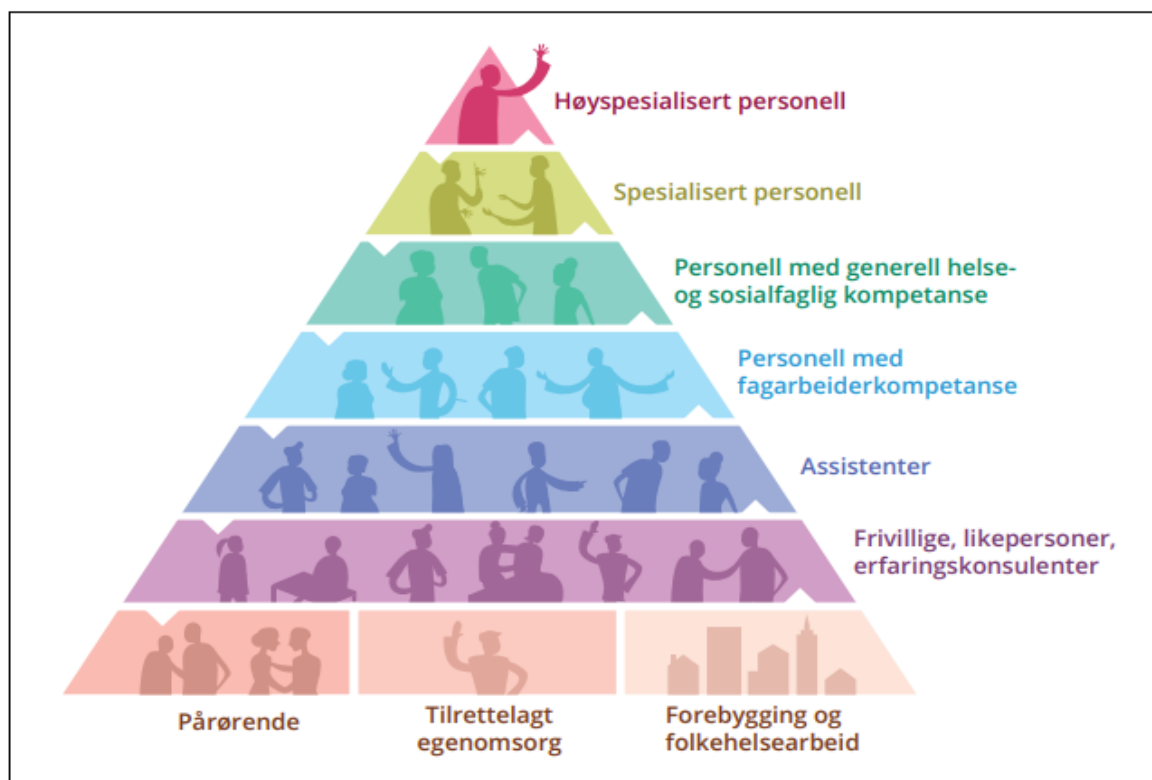
Demensplan 2025: Målet er et mer demensvennlig samfunn.

St.meld. 24: Fellesskap og meistring, bu trygt heime. Målet er å bidra til at eldre kan bo trygt hjemme, og at behovet for helse- og omsorgstjenester blir utsatt gjennom bedre planlegging, styrket forebygging og mer målrettede tjenester.

Opptappingsplan for psykisk helse (2022-2033). Planen har tre innsatsområder for opptappingsplanen:

- helsefremmende og forebyggende psykisk helsearbeid
- gode og tilgjengelige tjenester der folk bor
- tilbud til personer med langvarige og sammensatte behov

Opptappingsplan for habilitering og rehabilitering (217-219). I § 3 i forskrift 16. desember 2011 nr. 1256 om habilitering, rehabilitering individuell plan og koordinator er habilitering og rehabilitering definert som tidsavgrensede, planlagte prosesser med klare mål og virkemidler, hvor flere aktører samarbeider om å gi nødvendig bistand til pasientens og brukerens egen innsats for å oppnå best mulig funksjons- og mestringsevne, selvstendighet og deltakelse sosialt og i samfunnet. Som det går fram er definisjonen felles for habilitering og rehabilitering. Forskjellene mellom disse to begrepene kommer primært til uttrykk i de utøvende tjenestene, hvor det først og fremst skilles mellom målgrupper. Brukere og pasienter med behov for habilitering er barn, unge og voksne med medfødte eller tidlig ervervede funksjonsnedsettelse. Rehabilitering er vanligvis rettet mot tilstander som er ervervet eller har oppstått senere i livet.

NOU 2023: 4 Tid for handling — Personellet i en bærekraftig helse- og omsorgstjeneste. Figuren over fra NOU 2023: 4 Tid for handling, viser hvordan bruken av helsepersonell og andre ressurser må prioriteres og utnyttes bedre for at innbyggerne samlet sett skal få et bedre helsetilbud. Forebygging og tilrettelegging blir enda viktigere. Det samme gjelder innsats fra pårørende, frivillige og likepersoner.

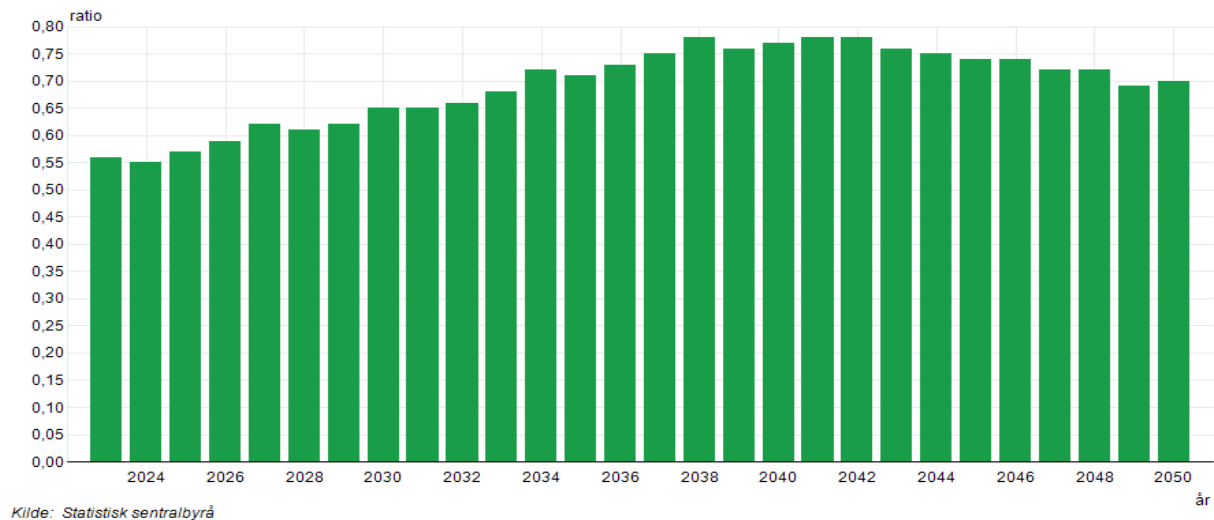
Overordnet målsetting for helse- og omsorgstjenesten i Vega kommune

Vega kommune ved helse- og omsorgstjenesten skal bidra til god helse og forebygge sykdom. Når sykdom rammer, skal helsetjenesten behandle og lindre på best mulig måte. Målet er flest mulig gode leveår for alle, og reduserte sosiale helseforskjeller i befolkningen.

Vega kommune skal sikre nødvendige helse og omsorgstjenester til innbyggerne og andre som oppholder seg i kommunen, Vi skal bidra til å fremme innbyggernes helse og mestringsevne, slik at de kan klare seg selv og være uavhengige av det offentlige hjelpeapparatet lengst mulig, samt forebygge sykdom. Selv om vi lever stadig lengre og mange eldre holder seg friske, må vi planlegge for at flere innbyggere enn før vil ha behov for helse- og omsorgstjenester. Behovene stiger samtidig som den demografiske utviklingen tilsier at vi blir færre vegværing i yrkesaktiv alder. Vi kan ikke forvente å løse alle utfordringene med rekruttering og kompetanseheving fordi det ikke er nok helsepersonell i arbeidsmarkedet. Det innebærer at vi som kommune må foreta strenge prioriteringer om hvordan tjenestene skal innrettes og ressursene brukes. Vi må organisere oss for en ny framtid, være åpne for nye oppgavefordelinger, mer samarbeid med andre kommuner og nye samarbeidsformer med spesialisthelsetjenesten. Den demografiske utviklingen med flere eldre, samt satsningen på at flere skal kunne bo hjemme lengst mulig, øker behovet for behandling og tilrettelegging i hjemmene.

Forsørgerbrøk for eldre - færre i jobb – flere blir eldre

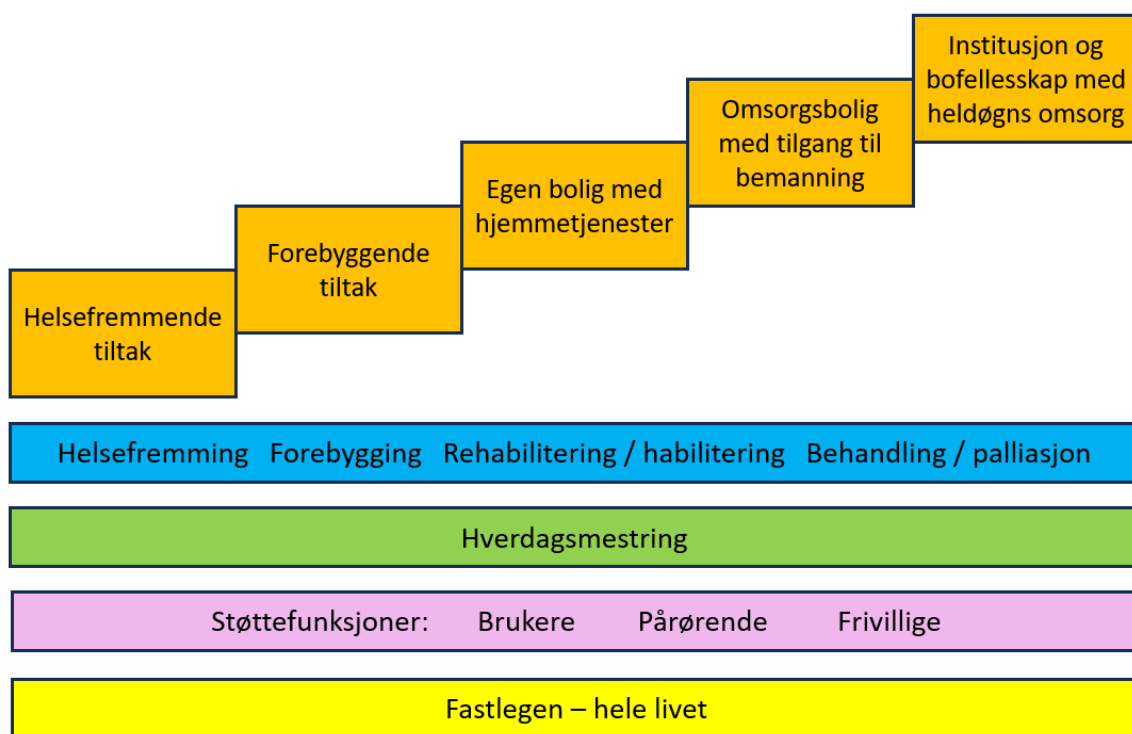
13612: Framskrevne forsørgerbrøker, etter år. Vega, Hovedalternativet (MMMM), Forsørgerbrøker for eldre.

Antall personer 65 år+ delt på antall personer 20-64 år (pensjonister / yrkesaktive). Et lavt tall angir en relativt stor andel i typisk yrkesaktiv alder. Forholdet forventes å utvikle seg mer krevende for Vega kommune i planperioden. Vegas situasjon forventes i tillegg å være mer krevende enn i nabokommunene.

	Forsørgerbrøker for eldre			
	2035	2040	2045	2050
1811 Bindal				
Hovedalternativet (MMMM)	0,75	0,76	0,77	0,76
1812 Sømna				
Hovedalternativet (MMMM)	0,57	0,63	0,63	0,63
1813 Brønnøy				
Hovedalternativet (MMMM)	0,55	0,62	0,63	0,64
1815 Vega				
Hovedalternativet (MMMM)	0,71	0,77	0,74	0,70
1816 Vevelstad				
Hovedalternativet (MMMM)	0,63	0,69	0,68	0,66
1818 Herøy (Nordland)				
Hovedalternativet (MMMM)	0,59	0,62	0,63	0,67

Omsorgstrappen er en veiviser for helse- og omsorgstilbud i Vega kommune. Tilbudene skal gi alle mulighet for et selvstendig og verdig liv. Trappa omhandler prinsippet om at utfordringer skal tas hånd om på beste effektive omsorgsnivå (BEON-prinsippet).

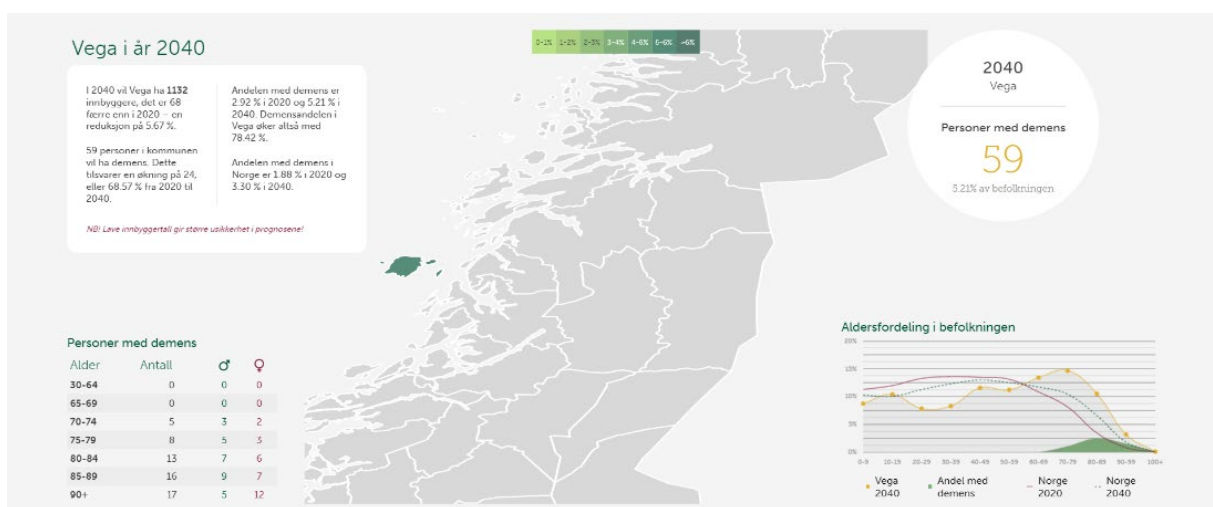
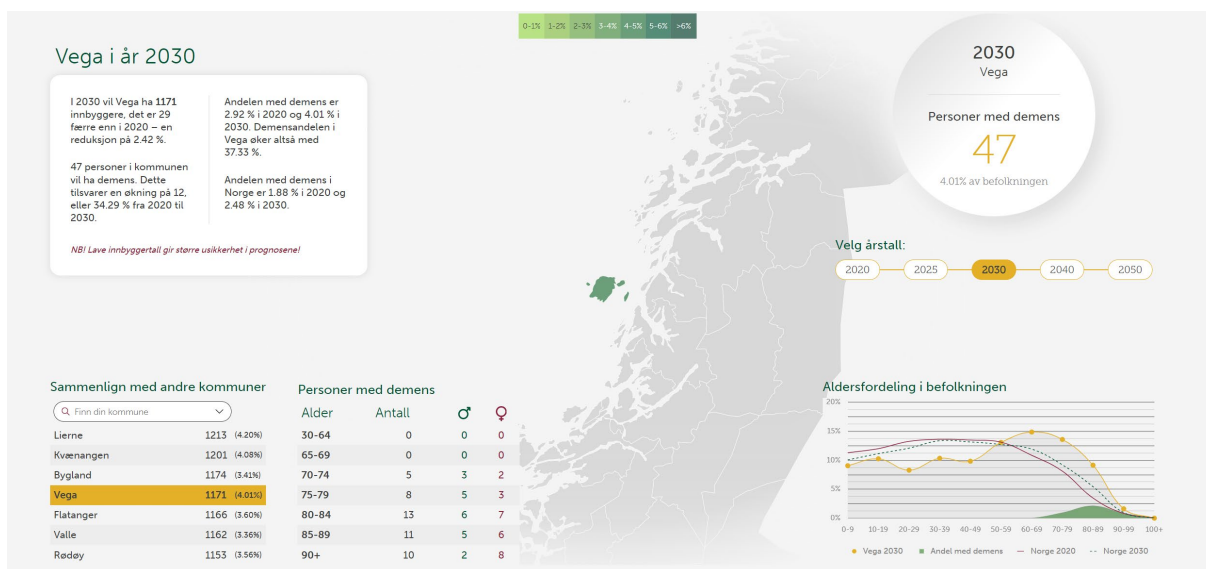
Omsorgstrappen viser 5 ulike omsorgsnivåer på våre helse- og omsorgstjenester. Tjenestene blir tildelt ut ifra hjelpebehovet som den enkelte har. Brukerne skal kunne bevege seg mellom nivåene på en fleksibel måte. Grunnmuren i trappen er et tankesett om at alle våre brukere er ressurser i eget liv, og at de selv skal få avgjøre hva som er viktige aktiviteter i livet sitt. Vi ønsker at bruker, pårørende og de frivillige, som for eksempel Vega Røde Kors, skal utgjøre viktige støttefunksjoner til tjenestene som ytes. Disse skal ikke være i stedet for, men i tillegg til det offentlige tjenestetilbudet.

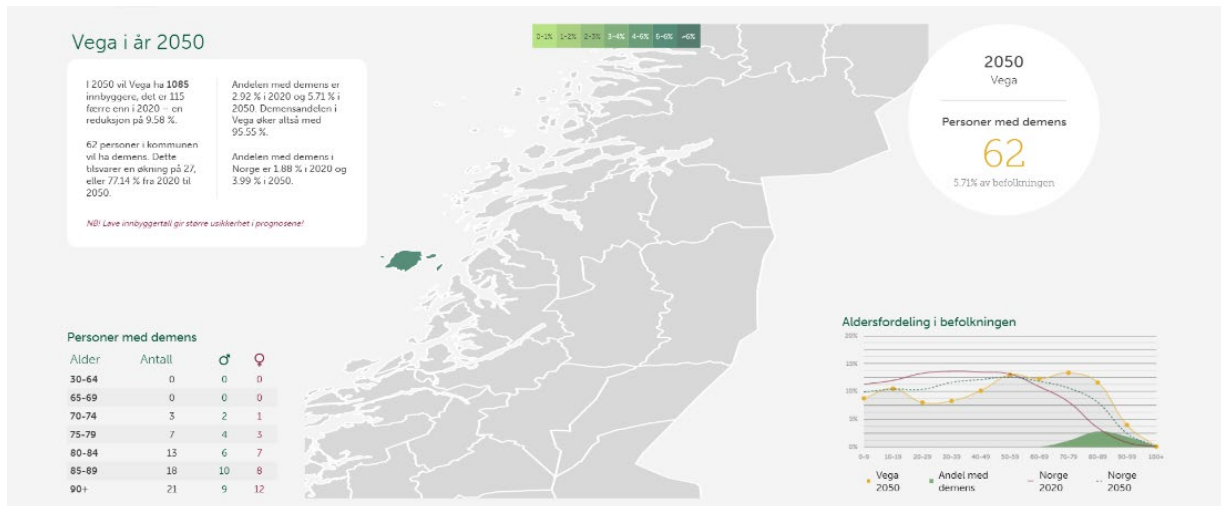
Demensutviklingen

Demenskartet på neste sider viser økningen i demens for Vega kommune i 2030, 2040 og 2050. Økningen fra 35 personer i 2020 til 62 personer i 2050 kommer til å få store følger for helse, pleie og omsorg i kommunen vår. Demens innebærer økt volum i tjenester både for hjemmetjenestene, institusjon og legekantor. Kunnskapen i kommuneorganisasjonen og i samfunnet bør styrkes for at innbyggerne skal få en økt forståelse for demens. En større andel av kommunens ansatte må få økt kompetanse innen helse, pleie og omsorg for innbyggere med demens.

Demenskartet har sammenlignet Vega kommune med seks andre kommuner med like store befolkninger. Vi havner midt i laget med hensyn til forekomst av demens.

Vega kommunes andel av eldre er vesentlig større enn for Norge samlet, hvilket innebærer flere demente per innbygger å ta vare på, og færre personer å rekruttere helsepersonell blant.

Utsnitt fra www.demenskartet.no

2. FNs bærekraftsmål for helse, pleie og omsorg

Følgende bærekraftsmål legges til grunn for sektoren.

Videreutvikling av samarbeid, både internt og eksternt, er en høyst aktuell måte å møte framtidsutfordringene med.

God helse og livskvalitet er grunnleggende rettigheter, som innbyggerne fortjener lagt til rette for. Vi skal samtidig ansvarliggjøre innbyggerne på at den enkelte og innbyggerne samlet må ta et større ansvar i framtiden.

Helse, pleie og omsorg har en stor overvekt av kvinnelige ansatte. Vi ønsker å rekruttere flere menn til tjenestene.

3. Helse og omsorg – overordnet

Nå-situasjonen

Helse- og omsorgstjenestene har tilhold på Vega omsorgssenter, der alle tjenestene er under samme tak. Dette gir gode forutsetninger for tverrfaglig samarbeid. Vi har seks omsorgs-

leiligheter i samme anlegg. I tillegg har vi 8 omsorgsboliger på Høgåsmyra, et lite stykke unna senteret. Fysioterapitjenesten har tilhold på Helsehuset.

Helse- og omsorgstjenesten har en grunnbemanning av fagpersonell som utfordres på å dekke dagens behov og behovet i årene fremover. Generelt har vi en noe høy gjennomsnittsalder blant ansatte i pleie og omsorg. Ser vi noen få år framover i tid, vil flere av våre ansatte gå av med alderspensjon. Det blir stadig mer krevende å erstatte dem.

Institusjon og omsorgsleiligheter/-boliger er det i hovedsak fullt belegg på. Når det oppstår behov for tildeling av plass og den ikke er der, må vi finne alternative og midlertidige løsninger. Historisk har belegget vært mindre og varierende. Nå er det vedvarende høyt.

Det har blitt betydelig vanskeligere å få tak i tilkallingsvikarer ved fravær. Alternativet er å benytte oss av dyre vikarbyrå. Det er, og vil være, krevende for oss å erstatte fagpersonell når behov oppstår. Det er mangel på helsepersonell i hele landet og kommunene kjemper om de samme folkene. Kommunene overbyr hverandre med ulike rekrutteringstiltak, noe som vanskeliggjør rekrutteringen. Statistisk sentralbyrå viser til at etterspørselen etter ulike grupper helsepersonell vil øke i årene frem mot 2034. Det utdannes for få sykepleiere og helsefagarbeidere for å nevne to av yrkesgruppene i kommunehelsetjenesten. Konkurransen om arbeidskraften vil øke i framtiden.

I framtiden forventer Vega kommune flere eldre med komplekse helseplager og sykdommer. Alder er ingen sykdom, men den øker risikoen for å få sykdom. Sykdommer som kreft og aldersdemens er sterkt økende (WHO). Flere brukere med endrede og mer komplekse behov for tjenester, kombinert med knappere personellressurser, gjør det nødvendig med en langsiktig, strategisk omstilling av hvordan tjenesteytingen skal foregå for å være både sosialt og økonomisk bærekraftig. Flere eldre innbyggere fører til et generelt økt behov for helse- og omsorgstjenester.

I St. meld. 23 (2022-2033) erkjenner Regjeringen behovet for en opptrappingsplan for psykisk helse. Behovet gjelder innbyggere i alle aldre, men barn og unge framheves som særlig viktig målgruppe. Regjeringen har valgt tre innsatsområder for opptrappingsplanen:

- helsefremmende og forebyggende psykisk helsearbeid
- gode og tilgjengelige tjenester der folk bor
- tilbudet til personer med langvarige og sammensatte behov

Alle innsatsområdene er relevante for kommunen vår. Innsatsen skal trappes opp samtidig som adgangen til nyrekruttering av helsepersonell er nedadgående.

I kapittel 6 om folkehelse og livskvalitet behandler vi forebygging av uhelse som et prioritert fagområde i kommunen vår.

Utfordringer:

- Økende antall eldre med kroniske og sammensatte behov og demens
- Økende antall yngre brukere med ulike og sammensatte behov
- Ungdom som i økende grad rapporterer om psykiske helseplager

- Økende antall brukere med minoritetsbakgrunn
- Økende behov for medisinsk oppfølging med behov for koordinering av tjenester
- Økende behov for aktiv omsorg, habilitering og rehabilitering
- Økende behov for forebyggende og helsefremmende tiltak
- Økende behov for miljøtjeneste for unge og voksne med funksjonsnedsettelse
- Knapphet på formelle og uformelle omsorgsgivere
- Beholde og rekruttere kompetanse som leger, sykepleiere, helsefagarbeidere og annet nødvendig helsepersonell
- Redusert liggetid på sykehus har bidratt til økt press på kommunehelsetjenesten
- Framtidig behov for boliger og bofellesskap for barn og unge, samt unge voksne
- Tilstrekkelig antall plasser til avlastning og rehabilitering
- Velferdsteknologi må utnyttes for å effektivisere tjenestene og gjøre arbeidsplassene mer attraktive for helsepersonellet. Innføring av ny teknologi er ressurskrevende.
- Etterutdanning og hospitering må til for å opprettholde og videreutvikle kompetansen. Dette gjelder flere spesialområder som for eksempel palliasjon og demens.
- Vega kommune opplever det som utfordrende å ta imot utskrivningsklare pasienter fra spesialisthelsetjenesten/sykehus. Dette går på dialog i forkant og urealistiske forventninger før sykehuset sender heim pasienten
- Behovet for koordinering mellom de enkelte delene av kommunehelsetjenestene, og mellom kommunehelsetjenestene og spesialisthelsetjenestene er økende
- Behovet for spisskompetanse på flere områder er økende
- Geografiske utfordringer krever robuste og fleksible tjenester, beredskap, selvstendighet, pragmatisme – ting må kunne løses og gjøres lokalt
- Kommunen mangler et digitalt verktøy til bruk i ansvarsgrupper og individuell plan. Det er hensiktsmessig og nødvendig med et digitalt verktøy for å sikre god oppfølging, gjøre samhandling enklere og være til hjelp for å effektivisere og kvalitetssikre oppfølgingen av brukere som har behov langvarige koordinerte tjenester.
- Vega kommune mangler et digitalt verktøy for individuell plan (IP)

Delmål med tilhørende strategi

Vi vil:	Slik gjør vi det:
Trygghet om tjenestene – i alle aldre	Når sykdom rammer skal folk oppleve at de får dekket sitt behov for helsetjenester Sikre nødvendige ressurser som sikrer god kapasitet av personell, utstyr og nødvendig kompetanse i helsetjenestene Sørge for nødvendig faglig oppdatering av helsepersonellet Drive en legevakt som til enhver tid er tilgjengelig når behov oppstår, og som til enhver tid er oppdatert på akuttmedisin Sørge for at våre tjenester er: • Virkningsfulle • Trygge og sikre • Involverer brukerne og gir dem innflytelse • Samordnet og preget av kontinuitet • Utnytter ressursene på en god måte • Tilgjengelig og rettferdig fordelt Informasjon om tjenestene våre skal være lett tilgjengelig. God internkontroll og systematiske tiltak for at virksomheten skal planlegges, organiseres, utføres og vedlikeholdes i samsvar med krav fastsatt i lover og forskrifter, og på en økonomisk rasjonell måte.
Møte økende tjenestebehov som følge av den demografiske og medisinske utvikling	Opprettholde god oversikt over behovet for ressurser og kompetanse i planperioden Rekruttere nye medarbeidere og beholde kompetanse ved faglig utvikling og godt arbeidsmiljø Utrede behovet for omsorgsboliger og sykehjemsplasser, og eventuelt investere i flere boliger og sykehjemsplasser Bidra til at det skal være trygt for eldre og andre sårbare innbyggere å bo hjemme Understøtte brukerens egne ressurser og mestring gjennom brukermedvirkning og mer målrettede tjenester Bruke tjenesteytere mer fleksibelt og utnytte frivillige ressurser Styrke helse- og omsorgsbudsjettet

Vi vil:	Slik gjør vi det:
Innovasjon for effektive og økonomisk bærekraftige tjenester	Innføre velferdsteknologi og digitalisering av tjenestene Styrke og utvikle samarbeidet og samhandlingen mellom spesialisthelsetjenesten og kommunehelsetjenesten Etablere et møterom for digitale møter på omsorgssenteret Innføre elektronisk individuell plan Prioritere ressursbruken og øke effektiviteten ved justert oppgavedeling mellom profesjoner og enheter Analysere behov for boliger/bofellesskap for barn og unge mennesker Vurdere mer interkommunalt samarbeid. Vega er med i Digitale Helgeland, sammen med 16 kommuner
Fra reparasjon til forebygging og helsefremmende tjenester	Tiltak for å bedre livskvalitet, trivsel og muligheter til å mestre de utfordringer og belastninger folk utsettes for, samt å redusere sannsynligheten for utvikling av risikofaktorer for sykdom Sørge for brukermedvirkning som inkluderer brukere/pasienter og pårørende i beslutningsprosesser knyttet til egen/annens helse. «Hva er viktig for deg?» – tydeliggjøre brukerstemmen som bidrar til at vi møter og styrker individets egne ressurser og mestringsevne Bevisstgjøre og realitetsorientere innbyggere og brukere på kommunes kapasitet og omsorgstilbud
Rehabilitering/habilitering	Videreutvikle tjenestene i samsvar med behovene
Tjenester på beste effektive omsorgsnivå /BEON-prinsippet	Omsorgsstrappa som retningsgivende for når og hvor tjenester skal tildeles og utøves Ved tidlig kartlegging og utprøving av behov

4. Vega sykehjem

Nå-situasjonen

Sykehjemmet

Sykehjemmet er en del av Vega omsorgssenter, som ble bygget i 1978. I 2005 ble ombygget og oppgradert til dagens krav. «Lettposten» som utgjør 6 plasser, bærer preg av å være nedslitt og oppfyller ikke dagens standard med tanke på romstørrelse etc.

Et sykehjem er et sted hvor man får behandling, opptrening og hjelp til daglige gjøremål i kort eller lang tid, på grunn av at sykdom, skade eller normal aldring gjør at man ikke klarer seg hjemme. Man antar at omtrent 80 prosent av personer som bor på sykehjem, har demens. Mange har senskader etter hjerneslag. Sykehjemmet gir pasienter heldøgns opphold, behandling og pleie som ikke behøver å skje i sykehus, men som likevel krever mer helsefaglig innsats enn det som er praktisk mulig eller forsvarlig å yte i pasientens eget hjem. Sykehjem skal ha tilknyttet sykepleiere og lege.

Sykehjemmet har 28 plasser, herav 6 plasser på demensavdeling (Nordstuå). De øvrige 22 plassene er langtidsplasser, 3 korttidsplasser for rehabilitering/avlastning, 1 kommunal akutt døgnplass (KAD) plass og 1 plass til lindrende behandling.

Syke- og aldershjemmets øvrige organisering og innretning:

- **Nordstuå** (skjermet demens) har gode lokaliteter både inne og ute for sine 6 brukere. Bemanningen er stabil. Det er noen deltidstillinger og ufaglærte på avdelingen, men noen er i løp for å ta fagbrev. Behovet for plass på avdelingen er økende.
- **Kjøkkenet** (institusjonskjøkken). Leverer god, ernæringsriktig og individuelt tilrettelagt mat til beboerne på sykehjemmet og Nordstuå, pluss ut i hjemmene via hjemmetjenesten. Her brukes også en god del lokal mat. I tillegg lager de varm lunsj til Vega barne- og ungdomsskole.
- **Vaskeriet** dekker nødvendig behov som vask av sengetøy, arbeidsklær og private klær til beboerne m.m.
- **Arbeidstua** har et variert tilbud til beboerne på omsorgssenteret. Beboerne setter stor pris på aktivitetene på arbeidstua og oppmøtet er veldig bra. Behovet for dagaktivitetstilbud dekkes innenfor dette tilbudet.

Det har over tid vært høyt belegg og venteliste på sykehjemmet. Behovet for langtidsplass kan variere, men rådende utsikter tilsier at det høye belegget vil vedvare. Et økende behov for langtidsplasser har gått utover de andre plasstypene. Dette har medført utfordringer med å ta imot utskrivningsklare pasienter fra sykehus. Det stilles høyere krav om kapasitet og kompetanse til å ta imot utskrivningsklare pasienter. Vi må ha kapasitet og kompetanse til å ta imot pasienter blant annet innenfor rehabilitering, medisinsk og lindrende behandling.

For å kunne utsette og minske presset på institusjonsplasser, vil det være viktig å kunne tilby korttids- og avlastningsplasser. Kommunen har behov for flere plasser med heldøgnsomsorg. Lettposten tenkes brukt til å kunne tilby avlastning, rehabilitering og korttidsopphold for utskrivningsklare pasienter. Denne avdelingen må da renoveres slik at den oppnår dagens standard i henhold til Husbankens krav.

Sykehjemmet må tilrettelegge for økt tjenestebehov, særlig for gruppen med demens. Beboere med demens er en av pasientgruppene med størst hjelpebehov. Demenssykdom gir ofte symptomer på områder som kognisjon, adferd og mobilitet. Brukerne trenger oppfølging av kvalifisert og tilstrekkelig personell hele døgnet. Denne situasjonen vil utfordre våre prioriteringer og strategier knyttet til tidlig innsats, ressurser, kompetanse og kapasitet. Tidlig innsats gjennom kartlegging, samarbeid med fastlege, hukommelsesteam, samt økning i dagaktivitetstilbudet vil være viktige elementer for å kunne møte disse utfordringene.

Sykehjemmet mangler sykepleiere og vikarer til å kunne dekke opp for ferie, permisjoner og sykemeldinger (2024). Hos de ansatte er det en høy gjennomsnittsalder som gjør oss spesielt sårbare. Det gis muligheter for videre- og etterutdanning, samt kursing.

Evne til å tenke ny og bedre utnyttelse av alle ressursene er viktig. Oppgaveglidning bør vurderes for å utnytte kompetanse mer hensiktsmessig. Assistenter kan ta over arbeidsoppgaver etter andre, slik at ansatte med høyere utdanning og autorisasjoner kan frigjøres til å jobbe med faglig krevende oppgaver.

Vi legger til rette for tidligere ansatte som ønsker å jobbe etter å ha gått av med pensjon. Denne gruppen representerer en verdifull og i noen grad fleksibel ressurs.

Helse- og omsorgstjenesten skal legge til rette for informasjon, samtale og dialog med pårørende. Kommunens samtalepart er Vega bruker- og pårørendeforening. Gjennom dialog og samhandling kan kommunen og foreningen bidra til at pårørende som står i omsorgsoppgaver hjemme og eller i institusjon, makter dette uten å slite seg ut.

Sykehjemmet ser et økende behov for å ta i bruk og oppgradere ulike former for velferdsteknologi. Dette er hjelpemidler som styrker pasientens egenomsorg og forenkler tjenesteytingen. Vi bruker løsninger som digitale tilsyn, GPS og et eldre pasientvarslingsanlegg.

Utfordringer

Syke- og aldrethjemmet bør videreutvikles for å ivareta følgende utfordringer:

- Mer komplekse multisyke som gir større pleietyngde
- Behandle personer med tilstander som krever høy faglig kompetanse døgnet rundt
- Økning i kreft og demens
- Avdelingen har ikke tatt i bruk tilstrekkelig velferdsteknologi
- Flere eldre arbeidstakere som blir pensjonister og krever nyrekruttering
- Aldersavdelingen «lettposten» med 6 plasser tilfredsstiller ikke dagens standard
- Stort trykk på institusjonsplasser
- Tilstrekkelige plasser til avlastning og rehabilitering
- Bemanning og stabilisering
- Færre tilkallingsvikarer ved fravær og i ferier
- Sårbar bemanning i vaskeriet og på arbeidsstua ved fravær

Delmål med tilhørende strategi

Vi vil:	Slik gjør vi det:
Gi heldøgns omsorgstjenester på institusjon for de som har behov for det	Gjennomgang/analyse av behovet for sykehjemsplasser sett opp mot den demografiske utvikling
Gjensidig tillit mellom pasienter/pårørende, helsepersonell, frivillige og andre. Økt kompetanse, særlig på demensområdet Utvide dagaktivitetstilbudet	Legge til rette for videreutdanning og kurs Demenskoordinator til bruk i hele tjenesten Besøksvenn, støttekontakter, pasientvenner Øke stillingsressurs dagaktivitetstilbud
Sykehjemstjenester som er faglig forsvarlig og av god kvalitet, for å gi trygg og forsvarlig helsehjelp	Til enhver tid være faglig oppdatert Ha tilstrekkelig personell/bemanning med nødvendig kompetanse Bruke kompetansen på tvers innad i sektoren Styrke internkontroll Årlig kartlegging av kompetansebehovet Utrede personellressurser i forhold til antall plasser på sykehjemmet
Ha tilgjengelige korttidsplasser for avlastning, rehabilitering og KAD	Unngå belegg som ikke er til formålet med disse plassene Rehabiliterer "lettpost" til korttidsopphold og rehabilitering

5. Hjemmetjenesten

Nå-situasjonen

Helsetjenester i hjemmet omfatter:

- Hjemmesykepleie som skal hjelpe personer med særskilte helsebehov, slik at de kan bo i egen bolig så lenge som mulig. Den enkelte skal kunne oppleve trygghet, forutsigbarhet og respekt i forhold til tjenestetilbudet. Tjenesten kan omfatte personlig pleie, legemiddelhåndtering, rådgivning og veiledning og videreføring av behandling som er startet i sykehus. Oppfølging etter operative inngrep og lindrende behandling ved livets slutt.
- Hjemmehjelp/praktisk bistand som omfatter hjelp til daglige praktiske gjøremål i heimen og personlig stell
- I tillegg ivaretar tjenesten tilbud som: Omsorgslønn, støttekontakt, trygghetsalarm, middagslevering, hjelpemidler, brukerstyrt personlig assistent (BPA), avlastningsordninger og bistand med reisefølge til behandling ved poliklinikker
- Sykehjemmet har nattevakt for beboere i seks omsorgsleiligheter

Tjenesten bemannes av sykepleiere, helsefagarbeidere, assistenter samt hjemmehjelp. Alle går i turnus, og med hvilende hjemmevakt om natten.

Antallet brukere øker. Det er flere multisyke med flere diagnoser, særlig kreftsykdommer og demensdiagnoser. Dette utfordrer tjenesten i forhold til ressurser og grunnbemanning, spesielt sykepleierkompetanse. Bruk av velferdsteknologi er et forbedringsområde.

Vi har tilegnet oss kompetanse på hverdagsrehabilitering og har sporadiske samarbeids-/undervisningsmøter med fysioterapeuter. Kunnskapen brukes i den daglige driften, men det er ingen ressurs avsatt til å satse på hverdagsrehabilitering spesielt.

Dagaktivitetstilbud for hjemmeboende demente tilbys på dagtid av aktivitør på Arbeidsstua. Behovet er økende og kapasiteten oppleves for liten allerede.

Utfordringer

- Økende behov for bemanning på kveld og natt
- Økende omsorgsbehov ettersom sykere pasienter skal bo lengre heime
- Beboere i omsorgsboligene vil få økt behov for helsehjelp
- Behov for å styrke/øke sykepleierressurser
- Færre pårørende er bosatt lokalt, og vi får færre å samarbeide med rundt brukerne
- Behovet for dagaktivitetstilbud til demente er økende
- Økende behov for hjemmetjenester på Ylvingen
- Mindre tilgang på frivillige som besøksvenner og aktivitetsgrupper
- Begrenset lederressurs til planlegging av ressursbruk, administrering, saksbehandling og vedtak. Mangler kapasitet til å delta i regionalt samarbeid og kursing. For liten kapasitet til å organisere trygghetsalarmer og oppfølging av bilparken.

Delmål med tilhørende strategi

Vi vil:	Slik gjør vi det:
Trygg og forsvarlig helsehjelp i heimen og utsette behovet for institusjonsplass	Styrke bemanning, særlig sykepleierressurs, lederressurs og bemanning på kveld og natt Beholde stabilt personale og arbeide for gode relasjoner med pasienter og pårørende Opparbeide og beholde riktig og tilstrekkelig kompetanse ved å fremme et aktivt fagmiljø med internundervisning og fellesøvelser og e-læring Stimulere til videreutdanning og etterutdanning. Økonomisk støtte og arbeidsavtaler mot bindingstid Bedre samarbeid med spesialisthelsetjenesten ved å be om flere overføringsmøter og utnytte PLO-meldingene aktivt Utrede bemanning/personalressurs til omsorgsboligene i Høgåsmyra
Utnytte og utvikle ressurser i hjemmetjenesten	Bruk av velferdsteknologi som Mobil pleie, Digitalt tilsyn og tilpassede alarmfunksjoner Bidra aktivt til mer tverrfaglig samarbeid i kommunen (legekontor, fysioterapi, sykehjem, frisklivssentral) Bruke frivilligsentralen til matombringing, aktivitetstiltak og besøkstjeneste Bedre samarbeid og dialog med pårørende i direkte kontakt og ved anonym brukerundersøkelse
Forebygge helsesvikt og institusjonsbehov	Utføre kartlegging av behov ved første kontakt. <i>Hva er viktig for deg?</i> og tidlig inn-samtaler Vektlegge aktivitet og mestring, ernæring og fallforebygging samt ensomhet Samtaler om boform, behov for hjelpemidler og brannsikkerhet. Belyse muligheter og ansvar for å ivareta egen helse Bedre samarbeid med frisklivssentralen og folkehelsekoordinator for å bevisstgjøre pensjonister på bedre fremtid

6. Legetjenesten

Nå-situasjonen

Legekontoret er bemannet med tre fastleger, herav kommuneoverlege, ALIS (allmennlege i spesialisering), fastlege i midlertidig stilling, LIS1 (turnuslege), sykepleier på laboratoriet og sekretærer i resepsjon (2024). Legekontoret har gode lokalteter, og er samlokalisert med helsestasjon. Laboratoriet utfører prøvetaking, sårstell og andre medisinske prosedyrer.

Legene har fastlegefunksjon og kommunale oppgaver på sykehjem, hjemmetjenesten, flyktningetjeneste, helsestasjon og skolehelsetjenesten, rus og psykiaritjenesten, samt tverrfaglig samarbeid. Vi har veileder og utdanningsfunksjon for LIS1 leger (turnusleger). Legene går i 4-delt kommunal legevakt og vurderer henvendelser om øyeblikkelig hjelp hele døgnet. Legevaktens virketid er 24/7/365. Sommerstid er det mange turister på Vega. Dette medfører flere besøk på legevakten. Kommuneoverlegen utfører oppgaver som ligger til stillingen, dvs. smittevern, miljørettet helsevern, beredskap og folkehelse.

Vega kommune er tilknyttet Legevaktssentralen Helgelandssykehuset Sandnessjøen. Ambulansetjenesten og ambulansébåten stasjonert på Vega er svært viktig for legetjenesten i den akuttmedisinske beredskapen. Samarbeidet er meget godt.

Vi ser en utvikling av pasienter med sammensatte kompliserte lidelser som tar mye tid og ressurser for tjenesten. Det oppleves tilfeller der vi kommer til kort faglig. Det er vanskelig å finne tilbud som dekker behov over tid i spesialisthelsetjenesten.

Pandemien har gitt oss nyttig erfaring og kunnskap. Vi har rutiner for videre utfordringer som på dette området. Pandemien styrket oss på områder som digital samhandling, videokonsultasjoner med pasienter samt planlegging og logistikk i forbindelse med massevaksinasjon og testing. Digitale møter både på pasient- og administrativt nivå brukes ofte, noe som gir en bedre utnyttelse av ressurser og reduserer reisetid.

Utfordringer

Vi bor på øyer med lang vei til sykehus. Det betyr ivaretagelse av utfordrende kompliserte tilfeller, både innen somatikk og psykiatri, som må vurderes og løses hos oss og når nødvendig – i samarbeid med ambulansetjenesten og sykehuset. I tråd med samhandlingsreformen skrives pasienter tidligere ut fra sykehus for videre ivaretagelse i kommunen. Det betyr mer krevende pasienter å følge opp, men på et nivå som kommunen er ment å kunne ta seg av. Kunnskap innen området sykdom og forebygging er i hastig vekst, og dette gir økende behov for diagnostikk, utredning og behandling. Det igjen gir stort behov for kompetanseheving og videreutdanning. Innen helse, og spesielt legevitenenskap, blir man aldri fullt utlært. Hver eneste dag søker vi ny kunnskap. Dette er tidskrevende og lite synlig, men viktig for en god oppfølging av pasientene.

På individnivå ser vi en økning i livsstilssykdommer som fedme og diabetes, men også innenfor kreft og psykiatri. Det er et økende antall unge mennesker som ikke klarer å følge et forventet livsløp med utdanning og jobb. Fastleger har plikt til å ha oversikt over alle pasienter på listen, og å ta initiativ til å gi et legetilbud til både disse og andre grupper som vi

tenker kan ha en helseutfordring, men ikke selv søker hjelp. Generelt ser det ut som at behovet for legetjenester øker i takt både med den demografiske utviklingen og annen utvikling i samfunnet. Det er et økt ønske om utredning og behandling hos befolkningen, samtidig som generalisten «landsbylegen» dør ut. Legene ønsker vanlige arbeidstider som kan kombineres med familie og fritid. Behovet for leger er høyere enn for 10-20 år siden.

Utfordringer oppsummert:

- Henge med faglig på diagnoseområder som i økende grad blir spesialisert
- Kompliserte multisyke pasienter
- Lovpålagt KAD-plass opptatt med fast innlagte pasienter
- Vold og trusler mot ansatte
- Stadig større forventninger i lov og forskrift
- Belastning på legevakt i perioder, men ikke ofte
- Somatiske og psykiatriske pasienter skrives tidligere ut fra sykehus
- Bemanning og stabilisering
- Økning i pasientgrunnlaget i sommerhalvåret
- Unge uføre, utenforskap

Delmål med tilhørende strategi

Vi vil:	Slik gjør vi det:
Gode legetjenester av høy kvalitet til kommunens innbyggere og de som til enhver tid oppholder seg i kommunen Trygghet innenfor helse i alle aldre	Drive en legetjeneste som er tilstrekkelig bemannet 24/7, er stabil og med akseptabel vaktbelastning Sørge for at fastlegetilbudet lever opp til gjeldende lovkrav Samhandle med nødetatene for raskest mulig og best mulig helsehjelp ved akutte medisinske tilstander eller ulykker Opprettholde 4 legestillinger i kommunen Dimensjonere støttepersonellet (sykepleier, helsesekretærer og merkantile) til et økende behov i befolkning. Dette for å gi laboratorietjenester samt besvare henvendelser innenfor rammene i Fastlegeforskriften og Akuttforskriften Vurdere oppgaveforskyvning der det går an, bruk av rett kompetanse på rett nivå Rekruttering og tiltak for å beholde personell
Faglig oppdatert til enhver tid	Være utdanningsinstitusjon for LIS1 leger og ALIS leger Legge til rette for og motivere til faglig utvikling gjennom kurs, videreutdanning og spesialisering

	Sørge for at alle leger har tilgjengelig lisens til oppslagsverk som Norsk Elektronisk Legehåndbok og oppfordre til å anvende dette Ta i bruk et internkontrollsystem for legekantor
Pasienter med kroniske psykiske og somatiske sykdommer med et godt tilbud om regelmessig oppfølging	Årlig kontroll av pasienter med kroniske lidelser som bruker faste medisiner Hyppige kontroller av pasienter med alvorlige sykdommer og ved livets slutfase Ta initiativ til oppfølging av både psykisk og somatisk syke som ikke tar kontakt selv
Tverrfaglig samhandling til det beste for pasienter og pårørende	Ta initiativ for en samarbeidsarena for å innføre elektronisk individuell plan for pasienter med behov for koordinerte tjenester Veiledning til kommunes innbyggere og samarbeidspartnere innen smittevern, beredskap, miljørettet helsevern og folkehelse Legge til rette for videreutdanning, oppdatering, tverrfaglig samarbeid og øvelser innen helseberedskap
Økt fokus på sårbare og utsatte grupper	Lav terskel for å ta imot barn og voksne med psykiske plager Innføre et godt system for å fange opp flyktninger med helseutfordringer Legg til rette for at samarbeidspartnere, både innen helse og innen andre etater, har lav terskel for å ta kontakt med oss Fange opp barn som pårørende samt ivareta familier og pårørende til pasienter med alvorlig sykdom eller skade

7. Demensomsorgen (demensplan)

Nå-situasjonen

Målet med demensplan er å skape et mer alders- og demensvennlig samfunn, som tar vare på og innlemmer personer med demens i samfunnet. Dette krever større åpenhet, økt kunnskap om demens i samfunnet og i tjenestene, samt økning av pårørendeomsorg.

Det overordnede målet for demensomsorg er å bedre livskvaliteten gjennom å skape opplevelser av respekt og trygghet, ta utgangspunkt i pasientens ressurser, historie og vaner, stimulere alle sansene og ivareta orienteringsevne, identiteten og ferdighetene så lenge som der er mulig, og gi den hjelpen som pasienten behøver.

Vi blir flere demente i takt med den demografiske utviklingen. Den yngre delen av befolkningen kan også få demens. Personer som rammes, vil gradvis få symptomer som:

- Glemsomhet, især for nyere hendelser
- Problemer med å utføre vanlige dagligdagse oppgaver
- Tap av initiativ og engasjement
- Språkvansker
- Problemer med å huske tid og sted
- Redusert dømmekraft
- Endringer i humør, personlighet og væremåte

Vega kommune skal ha tilstrekkelig heldøgns tjenester til personer med demens som ikke lenger kan bo i eget hjem med kommunale helse- og omsorgstjenester. Vi har en demensavdeling med 6 skjermede og tilpassede sykehjemsplasser som fungerer godt for målgruppen. Vi har et lovpålagt dagaktivitetstilbud på Vega omsorgssenter for hjemmeboende med demens. Dagaktivitetstilbudet skal bidra til en meningsfull hverdag. Tilbudet skal stimulere til å vedlikeholde daglivets funksjoner hos brukeren, slik at de som ønsker det kan bo hjemme så lenge som mulig. Dette er også et viktig tilbud som avlastning for pårørende.

Demens er en sykdom der den som er rammet, gradvis vil fungere dårligere og til slutt bli helt avhengig av hjelp gjennom hele døgnet. Noen vil kunne få tilstrekkelig hjelp i hjemmet fra hjemmetjeneste og pårørende, Mange vil ha behov for å flytte til sykehjem. Antall personer med demens i Vega kommune vil øke med 12 personer eller 34 % fra 2020 til 2030 (kilde: demenskartet). Dette påvirker behovet for heldøgns plasser. Pårørendestøtte i form av avlastning er nødvendig for at pårørende skal mestre å ivareta sine nærmeste.

Vi har ikke et fullverdig hukommelsesteam i drift. Hukommelsesteam er et tverrfaglig team som følger opp personer som har fått diagnosen. De følger opp og veileder pasienten og pårørende. Utredning og diagnostisering gjøres som hovedregel av fastlegen i samarbeid med teamet for å sikre en tverrfaglig tilnærming. I noen tilfeller skal utredning foregå i spesialisthelsetjenesten, mens i andre tilfeller er det behov for et opphold på sykehjem for å kunne utrede og eventuelt diagnose.

Fellesskap med andre i samme situasjon kan være en viktig støtte og det er ønskelig med samarbeid med omliggende kommuner for å få dette på plass. Samarbeid med frivillige

organisasjoner er et tilbud vi bør en tilstrebe å få på plass. Eksempler på dette er besøksvenn, aktiviteter og måltidsvenn.

Regjeringen demensplanen 2025 har fire hovedinnsatsområder:

1. Medbestemmelse og deltagelse
2. Forebyggende og folkehelse
3. Gode og sammenhengende tjenester
4. Planlegging, kompetanse og kunnskapsutvikling

Utfordringer

- Økende behov for tjenester og kapasitet på området
- Fastsette diagnoser og sikre et tverrfaglig tilbud om utredning og oppfølging
- Begrensede ressurser for dagaktivitetstilbudet
- Behov for påfyll av kompetanse i kommuneorganisasjonen
- Mangler operativt hukommelsesteam og demenskoordinator (kartlegging og oppfølging av demente)
- Demente med minoritetsbakgrunn og fremmed språk

Delmål med tilhørende strategi

Vi vil:	Slik gjør vi det:
Personer med demens og pårørende fanges opp til rett tid og sikres gode og tilpassede tjenester	Informere om demens, og synliggjøre tjenestene Tidlig utredning ved mistanke om demens, diagnose til rett tid og systematisk oppfølging etter diagnose Søke nettverkssamarbeid med andre kommuner Eget kontaktpunkt for henvendelser (demenskoordinator) Få på plass hukommelsesteam Tilby behovsprøvd avlastning Videreutvikle dagaktivitetstilbudet Avlastning til pårørende i institusjon Samarbeid med fastlegene
Samarbeide med brukere, pårørende og frivillige	Informasjonsarbeid og opplæring/kurs Arrangere pårørendeskole Arrangere mestringskurs for personer i en tidlig fase av sykdommen Samarbeid med frivillige organisasjoner
Øke kompetansen blant helsepersonell og andre kommuneansatte.	Kurs/videreutdanning og internundervisning
Et demensvennlig samfunn	Øke kunnskapen om demens i befolkningen Personer med demens og deres pårørende sikres medbestemmelse og deltakelse, slik at de kan leve aktive og meningsfylte liv med fysisk, sosial og kulturell aktivitet som er tilpasset den enkeltes interesser, ønsker og behov

8. Helsestasjon, skolehelsetjeneste og jordmor

Nå situasjonen:

Tjenesten tilbyr helsestasjonstjeneste 0-5 år, skolehelsetjeneste i grunnskole og videregående skole samt svangerskapsomsorg.

Vi kjøper jordmortjenester fra spesialisthelsetjenesten.

Helsestasjon: Alle barn 0-5 år bør få tilbud om regelmessige konsultasjoner på helsestasjon eller ved hjemmebesøk hvis nødvendig. Tilbudet i helsestasjon bør følge et standardisert program med 14 konsultasjoner, inkludert hjemmebesøk til nyfødte. Målet med helsestasjonsprogrammet er:

- at foreldre opplever mestring i foreldrerollen
- å bidra til godt samspill mellom foreldre og barn
- å fremme fysisk, psykisk og sosial utvikling hos sped- og småbarn
- å forebygge, avverge og avdekke vold, overgrep og omsorgssvikt
- å avdekke fysiske og psykiske utviklingsavvik tidlig
- å bidra til at barn får oppfølging og henvises videre ved behov
- barnevaksinasjonsprogrammet

Skolehelsetjeneste: Skolehelsetjenesten bør ha et systemrettet samarbeid med skolen for å bidra til å sikre elevene et godt fysisk og psykososialt miljø.

Skolehelsetjenesten bør delta i skolens arbeid med å planlegge tiltak på universelt-, gruppe- og individnivå.

Systemrettet samarbeid mellom skolehelsetjenesten og skolen er viktig og grunnleggende for at skolehelsetjenesten skal kunne gjennomføre sine pålagte oppgaver og følge anbefalingene i denne retningslinjen.

Et godt systemrettet samarbeid er en spesielt viktig forutsetning for det helsefremmende arbeidet som gjelder hele elevpopulasjonen eller grupper av denne.

Dette gjelder særlig for følgende anbefalinger:

- Oversikt
- Undervisning
- Besøk på HFU
- Foreldremøter
- Psykososialt miljø
- Mat og måltider
- Fysisk aktivitet
- Tobakk, alkohol og rusmidler
- Samlivsbrudd
- Bekymringsfullt fravær
- Skolestartundersøkelsen
- Helsesamtale 8. trinn
- Oppfølgende samtaler

Jordmor: Vega kommune kjøper jordmortjeneste fra Helgelandssykehuset. Jordmor har kontordag på Vega 1 gang pr måned. Tjenesten omfatter oppfølging og kontroller av gravide, etterkontroll etter fødsel og prevensjon, samt samarbeidsmøter med helsesykepleier. Det er viktig med godt samarbeid mellom jordmor og helsesykepleier slik at vi gir en god oppfølging til foreldre og barn både før og etter fødsel.

Vaksinasjon: Vaksinasjon gjennomføres som følger:

- Barnevaksinasjonsprogrammet
- Reisevaksiner
- Influensa/sesongvaksinasjon
- Smittevernsarbeid

Vega kommune har en helsesykepleier i 100% stilling.

Helsestasjon: De fleste anbefalte kontroller og vaksinasjon følges etter nasjonale retningslinjer.

Skolehelsetjeneste: Slik situasjonen er nå med flere ansvarsgrupper tar de det meste av tiden til skolehelsetjenesten og det blir for lite fokus på forebyggende og helsefremmende arbeid i skolen.

Helsesykepleier er en del av POSOM- (Psykisk og sosial omsorg ved kriser) teamet i kommunen som en del av den kommunale beredskapen.

Vaksinasjon: Helsesykepleier følger opp barnevaksinasjonsprogrammet og noe reisevaksinering.

Influensavaksinering og Covid-19 vaksinering og noe reisevaksinering utføres pr tiden av innleid bistand og sykepleier på laboratoriet.

Individuell plan: Tjenestemottaker med behov for langvarige og koordinerte tjenester og deltakere i kvalifiseringsprogram, har rett til å få utarbeidet individuell plan. Formålet med utarbeidelse og bruk av en individuell plan er å bidra til at tjenestemottakeren får et helhetlig, koordinert og individuelt tilpasset tjenestetilbud, herunder å sikre at det til enhver tid er én tjenesteyter som har hovedansvaret for oppfølgingen av tjenestemottakeren.

Barnekoordinator: Foreldre til barn og ungdommer med alvorlig sykdom, skade eller nedsatt funksjonsevne, er pårørende med store omsorgsoppgaver. Barna og ungdommene har ofte et omfattende hjelpebehov og behov for tett oppfølging i ulike faser av livet. Familien må ofte forholde seg til flere deler av det offentlige tjenesteapparatet samtidig. Familier som har eller venter barn med alvorlig sykdom, skade eller nedsatt funksjonsevne, og som vil ha behov for langvarige og sammensatte eller koordinerte helse- og omsorgstjenester og andre velferdstjenester, har rett til barnekoordinator. Barnekoordinatoren skal sørge for samordning av tjenestetilbudet.

Utfordringer

- Økning i barn og unge med psykiske helseplager med behov for behandling både lokalt og i spesialisthelsetjenesten
- Økt utfordring i kosthold og overvekt blant barn, unge og familier. Det gjøres for lite forebyggende og helsefremmende arbeid.
- Vega kommune har ikke helsestasjon for ungdom (HFU). HFU er et tilbud til barn og ungdom mellom 12-20 år der de kan få tilbud om prevensjonsveiledning, samtale med helsesykepleier/lege om seksualitet, graviditet, seksuelt overførbare sykdommer mm.
- Skolefravær er en økende utfordring. Vega kommune bør kunne tilby digital undervisning hjemme.

Delmål med tilhørende strategi

Vi vil:	Slik gjør vi det:
Gi god og riktig veiledning til barn, unge og deres foreldre på helsestasjon	Være tilgjengelig Tilbud om gruppeveiledning og gjennomføre hjemmebesøk etter ønske og behov Oppdaterte internettsider med oppdatert informasjon Tettere samarbeid med fysioterapeut. Fast med på minst en kontroll og faste møter Gjennomføre lovpålagte tjenester på helsestasjon jf. nasjonale retningslinjer Tidlig inn Sikre god oppfølging, veiledning og godt samarbeid der barnet og familien har behov for koordinerte tjenester Sørge for barnekoordinator og individuell plan ved behov. Vurdere interkommunalt samarbeid om barnekoordinator og utarbeidelse av individuell plan Utrede behovet for HFU
Gi barn og unge på Vega en god skolehelsetjeneste	Følge opp enkelt elever med individuelle samtaler, samt ha dager med "åpen dør" Koordinere, delta og sikre god oppfølging og samarbeid i ansvarsgrupper Gjennomføre gruppeveiledning/undervisning i sentrale og aktuelle tema til barn, unge og foreldre og lærere Gjennomføre lovpålagte oppgaver jfr. nasjonale retningslinjer for skolehelsetjenesten Utrede behov for å ha et tilbud om åpen helsestasjon for ungdom
Ha økt fokus på arbeid med kosthold, fysisk aktivitet og levevaner	Gi tilbud om kurs/veiledning i kosthold/fysisk aktivitet til barn, unge og familier Fremme god helse og sunne vaner hos barn og unge Der det er hensiktsmessig henter man inn ekstern kompetanse for veiledning og kursing
Sørge for at Velferdsteknologiske løsninger blir tatt i bruk	Anskaffe digitalt verktøy til bruk i ansvarsgrupper/individuell plan Utrede skolerobot for digital hjemmeundervisning

9. Psykisk helse og rus

Nå-situasjonen

Psykiatrisk sykepleier har kontor på Vega omsorgssenter hverdager. I tillegg benyttes rom på frivilligsentralen til familiesamtaler og ansvarsgruppemøter med mange deltagere. Stillingen kombineres med 35 % i hjemmesykepleie. Kombinasjonen er nyttig både for tidlig kartlegging av behov ved angst, depresjon, rustilstander og begynnende demens samt oppsøkende virksomhet i forbindelse med bekymringsmeldinger.

Pr 2024 følges det opp ca. 30 personer som har vedtak om tjenester – tilpasset oppfølging med støttesamtaler, samarbeid rundt lovpålagt individuell plan med fastlege, NAV, spesialisttjeneste og koordinatorrolle. Arbeidet drives recoveryorientert, en arbeidsform som tar utgangspunkt i personens egne verdier, ressurser og behov slik anbefalingen er i stortingsmeldingen «Sammen om mestring» (2014) og Nasjonale faglige retningslinjer for rus og psykiske lidelser (2018). Dette sikrer høy grad av brukermedvirkning og utnyttelse av helsetjenestene.

Vi ønsker å utnytte prinsippene for Rask Psykisk Helsehjelp (RPH), en modell for rask kartlegging og vurdering av hjelpebehov og bruk av kognitive teknikker. I tråd med nasjonale veiledere skal milde lidelser behandles lokalt mens de alvorlige henvises videre til spesialisttjenester. Vi har ingen godkjente kognitive terapeuter i kommunen, men samarbeider med brukere om nettbaserte programmer og utnytter arbeidsmodellen så langt det er mulig. Henvendelser om kommunal psykisk helsehjelp blir besvart i løpet få dager.

Akutte behov håndteres vanligvis ved legevakt eller legekontorets øyeblikkelig hjelp-timer. Ambulant akutt-team fra Distriktpsikiatrisk senter Helgelandssykehuset (Brønnøysund) kan konsulteres eller tilkalles i vanskelige situasjoner. Nærmeste heldøgns akuttmottak er i Bodø. Vi har ingen egnet observasjonsplass i påvente av transport. Dette kan føre til svært krevende situasjoner.

Oppfølging av brukere med vedvarende behov for støtte og hjelp gjøres delvis i kontor og delvis ved hjemmebesøk. Koordinatorrolle utøves med brukernes skriftlige samtykke til deling av opplysninger med andre aktuelle tjenester.

Forebyggende arbeid er vanskelig å prioritere med dagens ressurser. Det meste skjer i ungdomsskolen i samarbeid med helsesykepleier.

Lavterskeltilbud for personer som sliter psykisk er «Møteplassen» på Gammelskola/ Frivilligsentralen. Det er åpent hver onsdag med gåturer, kaffe, malekurs og selvvalgte aktiviteter og betjenes av erfaringskonsulent og omsorgsarbeider i samarbeid med lokallag av Mental Helse. Dagens drift har for lite ressurser til å favne flere menn og flere unge for eksempel ved friluftsterapi og kreative verksteder.

Miljøarbeid/boveiledning utføres i dag av 20 % helsefagarbeider og psykiatrisk sykepleier. Dette er en svært begrenset ressurs for å få til kontinuerlig oppfølging av dagens brukere. Tilbakemeldinger i tjenesten tilsier at behovet er større og økende i omfang.

Rusmiljøer med blandingsmisbruk og illegale rusmidler har så langt ikke vært en stor utfordring. Legemiddelassistert rehabilitering ved ruslidelser (LAR) betjenes i stor grad av hjemmesykepleien ved medisintdeling, støttesamtaler med psykiatrisk sykepleier og samarbeid med Tverrfaglig spesialisert behandling (TSB). Brukerne har fått avtaler slik at de eier egen bolig. Arbeidet med jobb eller meningsfulle aktiviteter til brukerne har vært varierende, delvis fordi det har vært få muligheter lokalt.

Psykiatrisk sykepleier er leder for psykososialt omsorgsteam (POSOM). POSOM skal tre i kraft ved større katastrofer, ulykker og uventede dødsfall. Foreløpig har teamet bare to deltagere på grunn av naturlig avgang og avsluttede arbeidsforhold. Det kan suppleres med konsulenter/helsearbeidere ved behov. Teamet er sårbart når arbeidet avhenger av en persons tilstedeværelse.

Psykiatrisk sykepleier er også tillagt ansvar for oppfølging av barn som pårørende til pasienter med psykiske lidelser, ruslidelser og somatisk sykdom.

Enheten har et godt samarbeid med hjemmesykepleien, legekantoret og helsesykepleier, som gir muligheter til å komme tidlig inn i relasjonsbygging og yte rask psykisk helsehjelp.

Utfordringer

- Tidligere nasjonale opptrappingsplaner for psykisk helse og rus har ikke medført en økning i tilbudet. Nasjonale mål er 3,8 årsverk pr. 1000 innbyggere i kommuner på vår størrelse når barn og voksne vurderes samlet. Vega kommune har 1,05 årsverk.
- For liten og sårbar ressurs til å dekke lovpålagte oppgaver i tjenesten. Kartlegging og behandling av milde og moderate lidelser. Oppfølging og samarbeid med spesialisthelsetjenesten rundt personer med langvarige og sammensatte lidelser
- Opprettholde lavterskeltilbud og erfaringskonsulent når prosjektmidler tar slutt
- Unge som sliter og isolerer seg
- Flere unge voksne med sammensatte problemer og behov for miljøtjeneste, boveiledning, arbeidstrening og meningsfulle aktiviteter
- Behovet for tilrettelagte boliger forventes å øke
- Mangler digitalt verktøy til kommunikasjon mellom tjenester og nivåer som kan håndtere personopplysninger på en sikker måte
- Mangler kommunal psykologressurs
- Opprettholde lovpålagt Psykososialt omsorgsteam (POSOM)
- Mangler forebyggende råd og samarbeid med politi (lovpålegg fra 01.07.22, jamfør rusreformen)

Delmål med tilhørende strategi

Vi vil:	Slik gjør vi det:
Styrke kapasiteten	Styrke ressurs psykiatrisk sykepleier, og sosionom/vernepleier Styrke tilbud/ressurser for å dekke behovet for miljøtjeneste/boveiledning Lavterskeltilbud. Møteplassen overføres fra prosjekt til budsjettpost med erfaringskonsulent Etablere lovpålagt psykologressurs Få på plass lavterskeltilbud for: • barn og unge • kreativt verksted, særlig for unge voksne Anskaffe dataverktøy for individuell plan (IP) Videreutvikle kompetanse innen kognitiv terapi - som gir effektiv hjelp ved lette og moderate psykiske lidelser. Ta i bruk mestringsprogrammer Etablere forebyggende råd for russaker og samarbeid med politi
Bedre samarbeidet med spesialisthelsetjenesten	Forbedre samarbeidsmøter rundt enkeltbrukere og fyller rollen som aktiv samarbeidspart Prioritere gode pasientforløp med sømløse overganger Styrke pasientenes opplevelse av mestring og involvering
Styrke brukermedvirkning og motivasjon i endringsarbeid	Vektlegge recoveryorientert arbeidsform både i tjenesten og i samarbeid mellom tjenester Utnytte Individuell jobbstøtte sammen med NAV Utvikle flere meningsfylte aktiviteter sammen med brukerorganisasjoner og frivillige Fortsatt delta i brukerundersøkelser fra Korus Midt
Flest mulig bor hjemme	Tilrettelagte boliger/bofellesskap med felles allrom og personalstøtte
Fullverdig POSOM-team	Rekruttere flere lokale deltagere. Søke interkommunalt samarbeid der det er mulig Utrede samarbeide med politi

10. Hverdagsrehabilitering og hverdagsmestring – fra passiv mottaker til aktiv deltaker

Hva er hverdagsrehabilitering?

Det grunnleggende menneskesynet bak hverdagsrehabilitering er at mennesker ønsker å være mest mulig selvhjulpne og mestre sin hverdag i størst mulig grad selv. Økt mestringsevne skal innebære at behovet for hjelp fra hjemmetjenesten reduseres og tidspunktet for heldøgns pleie og omsorg utsettes. Hverdagsrehabiliteringen skal bevare, vedlikeholde og styrke brukerens funksjonsnivå og helse, og dermed utsette mer omfattende pleiebehov.

Hverdagsrehabilitering er et tverrfaglig tidsavgrenset, planlagt tilbud der målet er at brukeren gjenvinner sin selvstendighet. Når en bruker blir syk eller svekket, skal hverdagsrehabilitering ha fokus på å minske følgende av sykdom slik at brukeren fortest mulig gjenvinner funksjonsevnen, og kan bo lenger hjemme. Det innebærer:

1. Vurdering av rehabiliteringspotensiale før tilbud om pleie, omsorg og praktisk omsorg
2. Fokuserer på brukerens mestringsevne
3. Endre utgangspunktet fra hva trenger du hjelp til, til hva er viktige aktiviteter for deg
4. Dette fordrer en holdningsendring innen pleie- og omsorgstjenesten

Hvem får hverdagsrehabilitering?

Personer som har opplevd å miste en eller flere funksjoner og ikke lenger mestrer hverdagen sin som en følge av de tapte funksjonene og kanskje står i fare for å måtte flytte fra sitt eget hjem som følger av funksjonstapet.

Hverdagsmestring er et forebyggende og rehabiliterende tanke sett som vektlegger den enkeltes mestring i hverdagen uansett funksjonsnivå. Aktiv og god mestring får brukeren til å tilpasse seg den nye virkeligheten, og setter brukeren i stand til å se forskjellen på det en må leve med, og det en selv kan være med å endre på.

Ulike modeller for hverdagsrehabilitering

En finner i hovedsak to modeller for hverdagsrehabilitering i norske kommuner:

- Spesialistmodellen hvor egne, tverrfaglige rehabiliteringsteam står for hele prosessen (kartlegging, planlegging, trening og evaluering)
- Integrert modell hvor både rehabiliteringsteam og hjemmetrenere er tilknyttet hjemmetjenesten.

Hvilke daglige gjøremål er viktige

Nå-situasjonen

I praksis driver vi med hverdagsrehabilitering, men ikke satt i system. Én helsefagarbeider har tatt videreutdanning i hverdagsrehabilitering, men det er ikke avsatt egen ressurs til dette.

Utfordringer

- Begrensede ressurser
- Kompetanse på området

Delmål med tilhørende strategi

Vi vil:	Slik gjør vi det:
Hverdagsrehabilitering skal være et viktig tilbud for at brukeren skal kunne bo lengst mulig hjemme	Ta i bruk dagens kompetanse og utvikle mer kompetanse Sette tilbudet i system – som en viktig del av tjenesten Sørge for brukermedvirkning med utgangspunkt i brukerens egne ressurser, ønsker og personlige mål
Holdnings- og kulturendring	Brukerens egen innsats for å mestre skal styrkes fremfor å gjøre oppgavene for dem Endring fra å se brukeren som passiv mottaker til aktiv deltaker
Jobbe tverrfaglig	Bevisstgjøre egen og andres rolle, slik at en ser eget og andres fagområde tydeligere Spisse hver enkelt yrkesgruppe mot hverdagsrehabilitering

11. Velferdsteknologi, e-helse og digitale helsetjenester

Definisjoner og begreper

Velferdsteknologi er teknologisk assistanse som bidrar til økt trygghet, sikkerhet, sosial deltakelse, mobilitet og fysisk og kulturell aktivitet, og styrker den enkeltes evne til å klare seg selv i hverdagen til tross for sykdom og sosial, psykisk eller fysisk nedsatt funksjonsevne. Velferdsteknologi kan også fungere som teknologisk støtte til pårørende og ellers bidra til å forbedre tilgjengelighet, ressursutnyttelse og kvalitet på tjenestetilbudet (Helsedirektoratet).

E-helse er bruk av informasjons- og kommunikasjonsteknologi (IKT) for å bedre effektivitet, kvalitet og sikkerhet i helse- og omsorgssektoren (E=elektronisk).

Digital hjemmeoppfølging omfatter de aktiviteter/handlinger som muliggjør at pasienten, utenfor de tradisjonelle arenaer hvor pasienter møter helsepersonell, kan tilegne seg, registrere og dele klinisk relevant informasjon om sin helsetilstand elektronisk, med formål om å gi informasjon eller veiledning til pasientens egenmestring, og/eller gi beslutningsstøtte til diagnostisering, behandling eller oppfølging for helsepersonell.

Medisinsk avstandsoppfølging er bruk av velferdsteknologi som gjør at pasienten kan følges opp på avstand av helse- og omsorgstjenesten. Brukere av medisinsk avstandsoppfølging utfører avtalte målinger (f.eks. blodtrykk, vekt, O2-metning), og svarer på enkle spørsmål om sin helsetilstand via et nettbrett e.l. Resultatene overføres automatisk fra målesensorene til nettbrettet slik at pasienten enkelt kan se dem og følge med på egne resultater over tid. Resultatene overføres også digitalt til en oppfølgingstjeneste. Oppfølgingstjenesten tar kontakt med pasienten ved tegn til forverring og ved målinger utenfor det som er normalverdier for den enkelte. De gir medisinsk faglig støtte og veiledning ut fra pasientens behov og egenbehandlingsplan, og vurderer i samråd med pasient om vedkommende bør ta kontakt med sin fastlege eller legevakt.

E-konsultasjon er et samlebegrep for de digitale konsultasjonsformene tekstkonsultasjon og videokonsultasjon. E-konsultasjonen inneholder en medisinsk vurdering eller samtale. Fra mars 2020 ble det også mulig å benytte telefon ved e-konsultasjon (E=elektronisk) (Helsedirektoratet).

Kunstig intelligens er informasjonsteknologi som justerer sin egen aktivitet og derfor tilsynelatende framstår som intelligent. En datamaskin som er i stand til å løse oppgaver uten å få instruksjoner fra et menneske om hvordan den skal gjøre det, har kunstig intelligens (SNL).

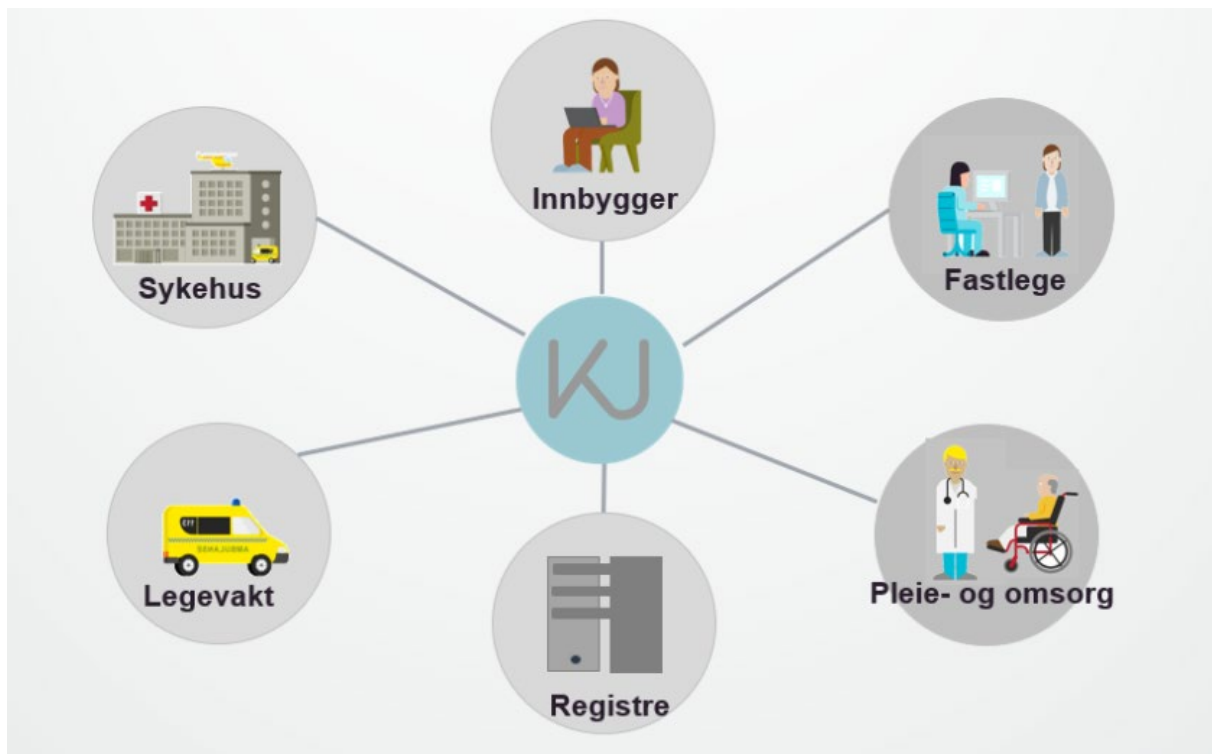
Maskinlæring er en viktig underkategori av kunstig intelligens, og omhandler systemer som lærer. Forenklet betyr dette at programmet ikke kan noen ting når det startes, men er så i stand til å lære over tid, på samme måte som et menneske som ønsker å lære å spille piano, blir bedre ved å øve (SNL).

Tingenes internett er nettverk av identifiserbare gjenstander som er utstyrt med elektronikk, programvare, sensorer, aktuatorer og nettverk som gjør gjenstandene i stand til å koble seg til hverandre og utveksle data (Wikipedia). Dette er en bransje- og sektoruavhengig teknologi, som har nådd helse i Norge.

Pasientforløp er en helhetlig, sammenhengende beskrivelse av en eller flere pasienters kontakter med ulike deler av helsevesenet i løpet av en sykdomsperiode.

Personvern handler om retten til å ha kontroll over sine personlige opplysninger og hvem som har tilgang til dem. Dette inkluderer opplysninger som navn, adresse, fødselsnummer, helseinformasjon og annen sensitiv data. Når personopplysninger blir samlet inn og behandlet, enten det er av myndigheter, bedrifter eller organisasjoner, må det utvises forsiktighet for å beskytte enkeltpersoners personvernrettigheter (Digitale Helgeland, desember 2023).

Informasjonssikkerhet omhandler tiltakene som er nødvendige for å beskytte informasjon mot uautorisert tilgang, endring, tap eller ødeleggelse. Dette innebærer å etablere solide sikkerhetssystemer og rutiner for å hindre datalekkasjer, hacking, svindel og andre former for datakriminalitet. Informasjonssikkerhet er en kontinuerlig prosess som krever oppmerksomhet og innsats for å holde tritt med de stadig skiftende truslene i den digitale verden (Digitale Helgeland, desember 2023).

Illustrasjon – eksempel på digital tjeneste:

Kjernejournal (KJ). Alle kommuner som er med i Digitale Helgeland har fått på plass integrasjon fra pasient journal system (EPJ) som brukes av hjemmetjenesten mot kjernejournal. Kjernejournal er en enkel og sikker samhandlingsløsning for helse og omsorgssektoren som gir rask og vesentlige helseopplysninger om pasienten. Kjernejournal erstatter ikke lokal pasientinformasjon, men er mer et helseregister som henter informasjon om pasienten fra sykehus, fastlege etc. Helsepersonell kan skaffe seg opplysninger om pasienten raskt og effektivt. Kilde: Digitale Helgeland.

Omfang og aktører

Vega kommune ser velferdsteknologi som sannsynlig hjelpemiddel i deler av eller hele pasientforløp. Velferdsteknologi omfatter infrastruktur, sensorer, kommunikasjonsutstyr, programvare, maskinvare, prosedyrer, regelverk, opplæring og veiledning for å skape økt mestring, trygghet og kontroll over egen helse for pasienter og/eller brukere.

Pasientene og/eller brukerne kan være ved Vega omsorgssenter, hjemme eller annet sted som tillater anvendelse av velferdsteknologi.

De primære aktørene er Vega omsorgssenter og brukere/pasienter, men også pårørende og andre helseinstitusjoner, herunder spesialisthelsetjenesten, kan være en del av kommunikasjonen når og hvis forholdene ligger til rette for det.

IKT-driftssystemet er en kritisk viktig aktør med tanke på kvalitet, kontinuerlig drift og sikkerhet for helse og personvern. Vega kommune samarbeider med DigiNordland og Digitale Helgeland om framtidig velferdsteknologi og e-helseløsninger.

Hva gjør DigiNordland?

DigiNordland er et strategisk operativt samarbeid mellom kommunene og fylkeskommunen i Nordland. Målet er gode digitale løsninger for kommunale tjenesteytere og kommunenes innbyggere (www.diginordland.no).

Nå-situasjon

Vega kommune er i gang med velferdsteknologi. En hovedstrategi for Vega kommunes arbeid med digitalisering og velferdsteknologi er deltakelsen i det kommunale oppgavefellesskapet Digitale Helgeland. Digitale Helgeland utforsker og gjennomfører innovative og brukerorienterte løsninger ved å dele data, fremme gjenbruk og utnytter felles komponenter og nasjonale fellesløsninger. Se tekstboksene om Digitale Helgeland.

Vega kommune kan, basert på kommunestørrelse samt den faglige bredden og dybden ved Vega omsorgssenter, ikke være en selvdrevet pilotkommune i innføringen av velferdsteknologi. Vega kommune skal følge med i utviklingen og velge velprøvde og anerkjente løsninger og derigjennom redusere risiko ved innføring av ny velferdsteknologi.

Vega kommune ser store fordeler i velferdsteknologi fordi vi kan effektivisere deler av helse- og omsorgstjenestene. Eksempler på slike effektiviseringer er:

- Redusert tid i bil for omsorgstjenesten
- Automatisk, hurtig og nøyaktig dokumentasjon
- Raskere og tryggere varsel til tjenestene om uønskede utviklinger hos brukere og pasienter
- Raskere kommunikasjon med berørte instanser

Vega kommune bruker trygghetsalarmer, varslingssystemer og lokaliseringssystemer som øker tryggheten hos brukerne. Hjemmetjenesten har også anskaffet seg systemet *Mobil pleie*, som legger til rette for en mer effektiv arbeidsdag for pleierne. Oppdrag og

informasjon om pasienter/brukere lastes inn ved starten av arbeidsdagen, og oppdateringer kan hentes ned fortløpende. Rapporter skrives inn direkte mens man er ute hos brukeren, noe som eliminerer dobbeltregistrering og administrasjonsarbeid på kontoret.

I akuttsammenheng er e-helse og velferdsteknologi et viktig utviklingsområde for oss fordi vi er lokalisert på en øy. Faktorer som avstand, tid og transport kan påvirke tjenestene våre og samhandling med spesialisthelsetjenesten.

Utfordringer

Krav til kunnskap og ferdigheter hos ansatte og i bruker-/pasientenden. De ansatte skal gis tilstrekkelig og betryggende opplæring. Opplæringen må omfatte regelverket samt risiko og sårbarheter som kan følge med systemene. Brukere og pasienter må også motta nødvendig veiledning.

Personvern. Det finnes mange ulike former for velferdsteknologi som skal oppfylle varierende behov og formål. En kjent utfordring med slik teknologi er behandling og beskyttelse av skjermingsverdig informasjon om brukere og pasienter. Gode systemer og rutiner er viktig for brukernes og de ansattes tillit til velferdsteknologien.

Personvernlovgivningen gir ti generelle retningslinjer for hvordan velferdsteknologi bør utvikles og innføres på en måte som gir godt vern av retten til privatliv:

1. Velg den minst inngripende løsningen
2. Begrens mengden data som lagres
3. Velg sanntidsløsning hvis mulig
4. Lagre lokalt hvis mulig
5. La brukeren ha kontroll over løsningen
6. Slett data etter bruk
7. Begrens tilgangen til informasjon
8. Innsyn i egne data
9. Dataene bør krypteres
10. Anonymisering av data

Vega kommunes velferdsteknologi skal være beskyttet mot uønsket innsikt, både av hensyn til bruker/pasient men også de ansatte. I arbeidet med brukere, pasienter og pårørende skal vi også ta hensyn til *opplevd sikkerhet*. Vi skal bidra til å beskrive systemenes egenskaper og dokumentasjon om dem.

Om Digitale Helgeland

Digitale Helgeland er et kommunalt oppgavefelleskap som forener 16 kommuner - Alstahaug, Bindal, Brønnøy, Dønna, Grane, Hattfjelldal, Hemnes, Herøy, Leirfjord, Lurøy, Nesna, Rana, Sømna, Vefsn, Vega og Vevelstad.

Med en visjon "Sammen for utvikling og bedre tjenester" utforsker og gjennomfører Digitale Helgeland innovative og brukerorienterte løsninger ved å dele data, fremme gjenbruk og utnytter felles komponenter og nasjonale fellesløsninger.

Dette vil på lang sikt resultere i mer bærekraftige løsninger som er skreddersydd for å møte de demografiske utfordringene kommunene står overfor.

Kilde: www.digihelgeland.no

Etiske forhold og dilemmaer. Teknologiske løsninger kan lede til at slik teknologi anvendes uten at det er helt nødvendig, og i tilfeller hvor direkte, fysisk kontakt mellom bruker/pasient, pårørende og Vega kommunes ansatte kan gi et større utbytte. Vega kommunes ansatte helsepersonell må vurdere når anvendelsen av velferdsteknologi samlet sett er gunstigere enn uten.

Digital hjemmeoppfølging tar form på Helgeland

Med en aldrende befolkning og økende press på helsevesenet, søker Norge innovative løsninger for å bedre pasientomsorgen og effektivisere tjenestene.

Prosjektet Digital hjemmeoppfølging Helgeland (DHH) står i spissen for denne transformasjonen gjennom det nasjonale velferdsteknologiprogrammet, støttet av Helse- og omsorgsdepartementet. Fra 2022 til 2024 arbeider DHH for å implementere digitale omsorgsløsninger på Helgeland.

....

Visjonen for DHH er å tilby skreddersydd hjemmebasert omsorg gjennom digitale løsninger, med mål om å gi brukerne økt livskvalitet og selvstendighet, samt frigjøre viktige ressurser innen helsesektoren.

Kilde: Digitale Helgeland nettartikkel, 6. november 2023

Muligheter, innovasjon, handlingsrom

Vega kommune ser velferdsteknologi i framtidssammenheng med digitalisering, robotisering, kunstig intelligens og maskinlæring. Vi ser også mulighetene for at de klassiske hjelpemidlene og nye digitale muligheter smelter sammen gjennom «tingenes internett».

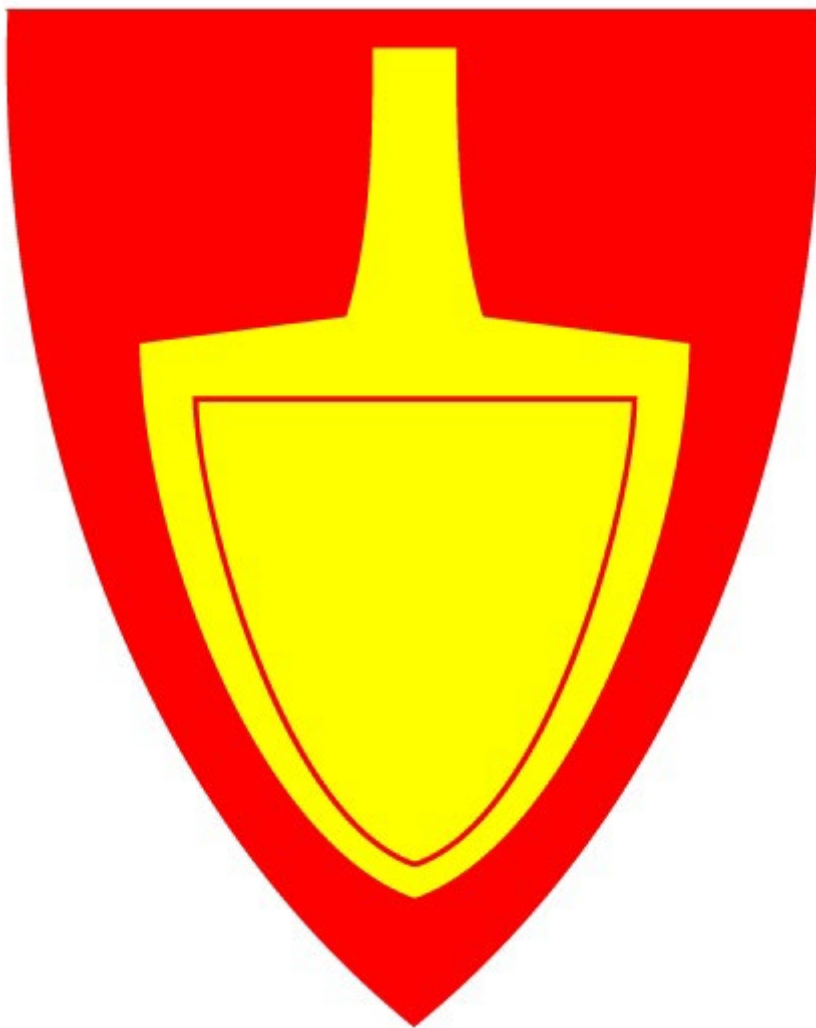
Nye teknologiske muligheter selges med stort fokus på oppsider som bruker- og pasientfordeler, personellbesparelser, klimagevinster ved redusert bilkjøring osv. Som leverandør av helse, pleie og omsorg til brukere og pasienter skal Vega kommune også ha oppmerksomhet på sikkerhet, integritet, personvern, etikk og arbeidsmiljø ved innføring av nye systemer.

Illustrasjon fra markedsføring av tingenes internett for helse (<https://sbr-technologies.com/advantages-of-iot-in-healthcare>) (2021). Vega kommune forventer at ny teknologi i økende grad får innpass i offentlige helsetjenester, fordi de delvis kan kompensere for andre utfordringer som personellmangel, geografiske avstandsulempen samt brukernes og pårørendes økende interesse for digitaliserte tjenester.

Delmål med tilhørende strategi

Vi vil:	Slik gjør vi det:
Videreføre Vega kommunes deltakelse i Digitale Helgelands innsats for ny velferdsteknologi	Bidra aktivt til Digitale Helgelands strategiutvikling om bærekraftig helse, pleie og omsorg Fremme en god balanse mellom innovasjon og effektivisering versus konsekvenser for ansatte og brukere Vurdere innføring av nye systemer i lys av behov og de ansattes kompetanse og kapasitet til å ta imot og følge opp Delta i oppgavefellesskapets styrediskusjoner om personvern, datasikkerhet og etikk
Gevinstrealisering – nytteverdi av ny velferdsteknologi	Nye systemer skal innføres og følges opp på en strukturert måte, organisert med f.eks. lokal styringsgruppe, prosjektleder, brukergruppe samt oppfølging i innføringsperioden Opplæringsbehov skal vurderes og forankres hos de ansatte Brukere og pårørende skal informeres og veiledes før drift Styringsgruppen skal vurdere og følge opp Vega kommunes gevinster og nytteeffekter Hvis behov, erfaringer innhentes fra andre kommuner
Velferdsteknologi for større trygghet og god livskvalitet	Dialog med Helgelandssykehuset om valg av teknologisk utstyr ved en eventuelt forsterket KAD seng
Sikre løsninger	Personvern og tilgangsstyring er en integrert del av både drift og utvikling av velferdsteknologi
Finansierte løsninger	Søke tilskudd for innføring av ny velferdsteknologi og prosjekter

Vega kommune

Kommuneplanens samfunnsdel 2025-2036

Kapittel 5 Kultur, livskvalitet og folkehelse

Innhold

1.	Innledning og lovhjemmel	3
2.	FNs bærekraftsmål	5
3.	Aktører	5
4.	Nasjonale forventninger	6
5.	Muligheter, innovasjon og handlingsrom	7
6.	Målsettinger, strategier og tiltak for kultur	8
7.	Målsettinger, strategier og tiltak for universell utforming	11
8.	Målsettinger, strategier og tiltak for integrering	14
9.	Målsettinger og tiltak for idrett, fysisk aktivitet og friluftsliv	16
10.	Målsettinger, strategier og tiltak for folkehelse	20

1. Innledning og lovhjemmel

Dette kapitlet utgjør Vega kommunes plan for tjenestene og utviklingen innen kultur ¹, idrett, friluftsliv, integrering, universell utforming og folkehelse. Hensikten med kapitlet er:

- Å fastsette politikk og strategier for kultur- og frivillighetskommunen Vega
- Å fremme et sosialt og inkluderende lokalsamfunn med en stor bredde innen aktiviteter, god alminnelig deltakelse, nettverksdannelse, kreativitet, inspirasjon og sunne aktiviteter
- å utgjøre en kunnskapsbank for politikere, administrasjon og andre aktører
- å gi politikere og administrasjon et godt grunnlag for prioriteringer
- å fastsette en tverrsektoriell politikk og organisering av folkehelsearbeidet og videreutvikling av alminnelig livskvalitet, egnet til å møte samfunnets utfordringer

Kultur, idrett, friluftsliv, integrering, universell utforming og folkehelse danner fundamentet for samfunnsdelens første hovedmål; *Livskvalitet og høy trivsel for alle*. Til felles har plantemaene sine iboende målsettinger om å føre folk sammen og spre glede, trivsel, positive utfordringer og tilhørighet. Dette kapitlet er derfor viktig bidrag til å rekruttere og beholde innbyggere. Kulturlivet i Vega kommune har skapt, og skaper, et samhold som har avgjørende betydning for lokalsamfunnets utvikling.

Lov om offentlige myndigheters ansvar for kulturvirksomheten (kulturloven) pålegger Vega kommune å sørge for økonomiske, organisatoriske, informerende og andre relevante virkemiddel og tiltak som fremmer og legger til rette for ei bredt spekter av kulturell virksomhet lokalt. Kommunen skal helt konkret sørge for (sitat, bokmål):

- a. at kulturlivet har forutsigbare utviklingskår,*
- b. å fremme profesjonalitet og kvalitet i kulturtilbudet og legge til rette for deltakelse i kulturaktiviteter,*
- c. at personer, organisasjoner og institusjoner har tilgang til informasjon om ordninger med økonomisk støtte og om andre virkemidler og tiltak.*

Lov om likestilling og forbud mot diskriminering (likestillings- og diskrimineringsloven) skal fremme likestilling og hindre diskriminering på grunn av kjønn, graviditet, permisjon ved fødsel eller adopsjon, omsorgsoppgaver, etnisitet, religion, livssyn, funksjonsnedsettelse, seksuell orientering, kjønnsidentitet, kjønnsuttrykk, alder og andre vesentlige forhold ved en person. Med likestilling menes likeverd, like muligheter og like rettigheter. Likestilling forutsetter tilgjengelighet og tilrettelegging. Loven tar særlig sikte på å bedre kvinners og minoriteters stilling. Loven skal bidra til å bygge ned samfunnsskapte funksjonshemmende barrierer, og hindre at nye skapes.

¹ Regjeringen fremla 1. november 2024 Prop. 6 L (2024–2025) - Endringer i kulturlova (føremål, armlengd og kommunal planlegging). Fylkeskommunar og kommunar skal difor etter forslaget utarbeide ei skriftleg oversikt over status og utviklingsbehov på kulturfeltet. Oversikta skal liggje som grunnlag for planarbeidet etter plan- og bygningslova. Vidare vil føreseigna påleggje fylkeskommunar og kommunar å fastsetje overordna mål og strategiar for kulturfeltet i planverket. Desse måla og strategiane bør vere eigna til å møte dei utfordringane som er identifiserte i oversikta. (Regjeringen)

Kommunens ansvar for folkehelse er hjemlet i Lov og forskrift om folkehelsearbeid. Formålet med loven er å bidra til en samfunnsutvikling som fremmer folkehelse, herunder utjevner sosiale helseforskjeller. Folkehelsearbeidet skal fremme befolkningens helse, trivsel, gode sosiale og miljømessige forhold og bidra til å forebygge psykisk og somatisk sykdom, skade eller lidelse.

§ 4. Kommunens ansvar for folkehelsearbeid (sitat):

- *Kommunen skal fremme befolkningens helse, trivsel, gode sosiale og miljømessige forhold og bidra til å forebygge psykisk og somatisk sykdom, skade eller lidelse, bidra til utjevning av sosiale helseforskjeller og bidra til å beskytte befolkningen mot faktorer som kan ha negativ innvirkning på helsen.*
- *Kommunen skal fremme folkehelse innen de oppgaver og med de virkemidler kommunen er tillagt, herunder ved lokal utvikling og planlegging, forvaltning og tjenesteyting.*
- *Kommunen skal medvirke til at helsemessige hensyn blir ivaretatt av andre myndigheter og virksomheter. Medvirkning skal skje blant annet gjennom råd, uttalelser, samarbeid og deltagelse i planlegging. Kommunen skal legge til rette for samarbeid med frivillig sektor.*

Folkehelseloven § 7 første ledd stadfester at kommunen skal iverksette nødvendige tiltak for å møte folkehelseutfordringene i kommunen, og tiltak skal komme som konsekvens av utfordringsbildet beskrevet i oversiktsdokumentet (§ 5). Kommunens tiltakspålegg innebærer at kommunen skal iverksette tiltak på de områder med størst folkehelseutfordringer. Helsedirektoratet oppsummerer kommunenes ansvar som følger:

- skal ha nødvendig oversikt over helsetilstanden i befolkningen
- skal bidra til utjevning av sosiale forskjeller
- skal fremme befolkningens folkehelse innen de oppgaver og med de virkemidler de er tillagt
- skal bidra til å beskytte befolkningen mot faktorer som kan ha negative innvirkning på helsen
- skal gjennomføre tiltak med bakgrunn i oversikt over helsetilstanden og de positive og negative faktorer som påvirker folkehelsen

Kilde: <https://www.helsedirektoratet.no/veiledere/systematisk-folkehelsearbeid/roller-og-ansvar-i-folkehelsearbeidet> (pr. 7. november 2022)

Kultur, idrett, friluftsliv, integrering og universell utforming er blant hovedvirkemidlene som kommunen og lokalsamfunnet kan spille på for å styrke folkehelsen. Det finnes et etablert samarbeid mellom frivilligheten, næringslivet og andre aktører om disse virkemidlene.

2. FNs bærekraftsmål

Dette kapitlet bidrar til følgende globale målsettinger:

3. Aktører

De viktigste aktørene i Vega kommune er:

- Vega kommune, folkevalgte samt alle tjenester og enheter
- De lovpålagte rådene for ungdom, eldre og personer med funksjonsnedsettelse
- Lag og foreninger
- Næringslivet og private aktører
- Vega Frivilligsentral
- Den enkelte innbygger
- Statlige og regionale myndigheter
- Samarbeidskommuner

4. Nasjonale forventninger

Kgl. Res. Av 20. juni 2023 Nasjonale forventninger til regional og kommunal planlegging 2023-2027 gir føringer om trygge og inkluderende lokalsamfunn (kapittel 3, sitater i kursiv):

Et variert og inkluderende kulturliv bidrar til å skape levende lokalsamfunn og et godt liv for den enkelte. Kunst og kultur, idrett og øvrig frivillighet bidrar til sosiale fellesskap og gjør lokalsamfunn mer attraktive. Det er viktig at det i planleggingen avsettes tilstrekkelige arealer for kulturutøvelse, idrett og øvrig frivillighet, og at disse behovene ses i sammenheng. Frivilligheten har behov for tilgang til kommunale og fylkeskommunale bygg, og både profesjonelt og frivillig kulturliv har behov for egnede lokaler til kulturaktivitet. Idrettsaktivitet i lokalsamfunnene forutsetter utbygging av idrettsanlegg til både organisert idrett og egenorganisert fysisk aktivitet. Vurdering av sambruk, flerbruk og planlegging, oppgradering og utvikling av lokaler for frivillig aktivitet er en forutsetning for varierte møteplasser og tilbud lokalt.

...

Det settes av tilstrekkelige arealer av god kvalitet til grønnstruktur, uterom og møteplasser som stimulerer til fysisk aktivitet, naturopplevelse og sosialt fellesskap, samtidig som byer og tettsteder utvikles gjennom fortetting og transformasjon.

Sykling og gange og kollektivtrafikk prioriteres i byer og tettsteder gjennom planlegging av helhetlig infrastruktur som er sammenhengende, tilgjengelig, attraktiv og trygg.

Det legges til rette for trygge skoleveier og aktivitetsvennlige nærmiljøer med varierte tilbud for lek og opphold for ulike aldersgrupper. Deltakelse i samfunnet for flest mulig sikres gjennom universell utforming av nye bygninger og uteområder.

Samfunns- og arealplanleggingen brukes som virkemidler for å utjevne forskjeller, forebygge levekårsutfordringer og sikre en sosial balansert utvikling gjennom boligbygging, lokalisering av teknisk og sosial infrastruktur og offentlige tjenester.

Det legges til rette for kultur, kunst, idrett og frivillighet i planleggingen og settes av tilstrekkelige arealer til kultur- og idrettsformål.

5. Muligheter, innovasjon og handlingsrom

Innsats innen kultur, idrett, friluftsliv, integrering, universell utforming samt et systematisk arbeid med folkehelse kan bidra til å snu Vegas utfordrende demografiske utvikling. I stedet for å fokusere på utfordrende utviklinger, kan vi vie mer oppmerksomhet til konkret innsats som kan påvirke folks valg av bosteder.

Kunst og kultur overfører verdier til lokalsamfunnet, utover underholdningsverdi og glede idet ferdighetene og produktene når innbyggerne. Utøverne styrkes som mennesker når de får leve ut sin kreativitet og mestringsevne. Kulturaktiviteter som for eksempel musikk, dans, teater, prosa, poesi, keramikk, glasskunst, billedkunst, brukskunst, handarbeid mv., kan bidra til samhold og tilhørighet mellom innbyggere, og derigjennom styrke bolysten.

FHI Oppvekstprofil for Vega kommune 2022: Illustrasjon av hvordan barnet og familien påvirkes av foreldrenes sosioøkonomiske ressurser og omgivelsene rundt. Sosial ulikhet viser til at det er ulik fordeling av ressurser mellom grupper i samfunnet. Dette inkluderer økonomiske ressurser som inntekt, eiendeler og bolig; kulturelle ressurser som utdanning, kunnskap og kulturell praksis; og sosiale ressurser som venner, familie og arbeidskolleger. Samlet sett utgjør dette familiens sosioøkonomiske ressurser.

Vega kommune legger til grunn at våre barn og unge er i en utfordrende situasjon. Familiens forutsetninger for å gi barna en god oppvekst utgjør kjernen i flere av Vegas utfordringer. Vi må arbeide med selve roten til utfordringene og legge til grunn årsakssammenhengene for uhelse i kommunen vår. Barns utvikling påvirkes av samfunnet direkte, og av familien sin som vist i figuren ovenfor. Foreldrenes økonomiske, kulturelle og sosiale ressurser varierer, og har stor betydning for barns helse og oppvekst. Små barnekull, som bor spredt, innebærer at vi ikke kan gjenbruke tilbud som fungerer godt på større og tettere befolkede steder. Vegværingene må lage egne tilbud – som er tilpasset vår befolkning.

6. Målsettinger, strategier og tiltak for kultur

Kultur er en av kommunesamfunnets største kilder til bolyst, alminnelig sosial deltakelse og personlig utvikling. Verdiskapningen innenfor kultur og frivillighet omfatter også bidrag til viktige samfunnstema som inkludering, integrering, helse, utdanning, samfunnssikkerhet, lokalhistorie, matauke og tradisjoner.

Vega kommune har flere sterke arenaer for kultur- og fritidsaktiviteter. Vega Verdensarvsenter, Vega bibliotek og Folkets hus på Gladstad er eksempler på gode møteplasser hvor aktivitet skapes.

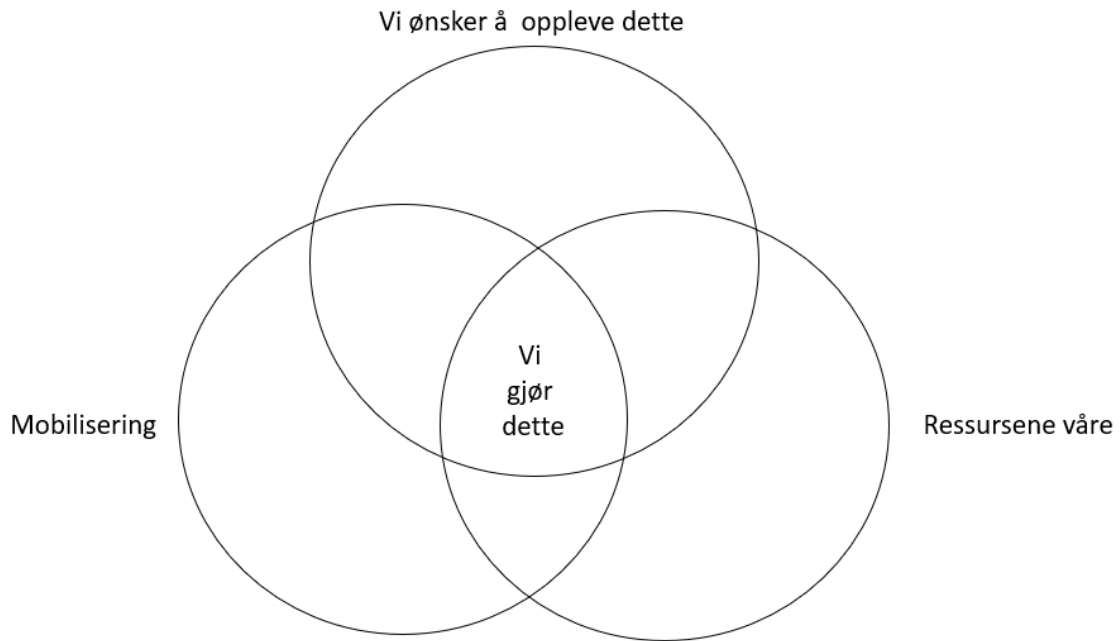
Kultur i Vega har tre kilder: Frivillighetens bidrag, det offentliges bidrag og tilrettelegging samt kommersielle tilbud. Vega kommune bidrar med store anlegg samt en del aktivitetsfremmende ressurser. Kommunen har også en stimulerende rolle innen informasjon, koordinering og dialog mellom aktører.

Vega kommune har ikke store kommersielle tilbud. Vi må sørge for at kulturelle aktiviteter leveres til vegværingene av vegværingene selv. Det er lite som skjer uten at en frivillig entusiast eller gruppe stiller seg bak aktiviteter.

Vega har i tillegg flere profesjonelle aktører innen kunst og kulturfeltet som bidrar inn i det å lage et attraktivt og kreativt kulturmiljø. Vi ønsker å bruke denne ressursen i større grad og også tiltrekke oss flere profesjonelle kreative aktører som kan skape et attraktivt miljø for yngre kreative mennesker.

Dyrking, høsting, sanking og fangst er store, nedarvede aktiviteter som betyr mye for oss vegværingene. Hagelag, fritidsfiske, kjøkkenhager, jakt og bærplukking bidrar til kortreiste matgleder og god helse. Det er en kobling mellom den historiske selvbergingen, som en del lokalsamfunnets immaterielle kulturarv, og verdensarvens verdier.

Kulturtilbudet vårt er et såkalt *minste felles multiplum* av hva vi ønsker å oppleve, ressursene våre og evnen til å mobilisere. Lag og foreninger samt noen entusiaster har en forløsende effekt på befolkningen og kan utgjøre en forskjell i folks livskvalitet. Vi kan ikke gjøre alt. Det vi ønsker å delta på er også i kontinuerlig endring.

De siste tiårene har folks fritidsaktiviteter endret seg drastisk. TV, sosiale medier og digitale aktiviteter har mye større oppmerksomhet i befolkningen nå enn tidligere. Barnekullene er mindre enn før. Det er færre barn som skal følges opp og dermed færre voksne som tar verv og oppgaver i lag og foreninger. Dette forsterkes ved at en større andel ungdommer enn før går på videregående skole i andre kommuner enn Brønnøy og er mindre tilgjengelige for lokale kulturtilbud på hverdager. I tillegg; veksten i folks private økonomi har gjort at flere innbyggere har hytter, båter og campingbiler, samt at de reiser mer ut av kommunen i fritiden. På plussiden er flere seniorer med god helse og kompetanse, samt mye arbeidslyst.

I sum er dette kampen om folks oppmerksom og tid. Kulturtilbudet blir ikke større enn det vi møter opp for å delta i og oppleve.

Noen viktige hensyn for videreutvikling av kulturtilbudet og frivilligheten i kommunen:

- Kulturtilbudet innrettes for å forebygge ensomhet blant barn og unge.
- Kulturtilbudet bør inneholde flere aktiviteter som ikke er prestasjonsbasert, spesielt for de unge. Trygge rammer skal tilbys slik at alle har ett eller flere løpende tilbud som de kan bruke uten å måtte konkurrere eller prestere.
- Kulturtilbudet innrettes for at flere unge voksne etablerer seg med bolig og familie på Vega eller på Ylvingen.
- Kulturtilbudet innrettes for å aktivisere en voksende andel seniorer/eldre.
- Kulturtilbudet innrettes for å føre generasjoner sammen.
- Kulturtilbudet støtter integreringen i samfunnet.
- Kulturtilbudet understøtter utviklingen av nye arenaer for nye ferdigheter, alminnelig kunnskapsøkning og utvikling av kreative egenskaper.
- Kulturtilbudet skal kunne hente inspirasjon fra Vegaøyen verdensarvs fremragende universelle verdier.
- Kulturtilbudet skal kunne hente inspirasjon fra historiske selvbergingstradisjoner.

Vi skal følge med i tiden, og ikke minst utnytte de nye, digitale mulighetene for opplevelser, som for eksempel e-sport, samt markedsføring. Vi skal ta hensyn til at unge voksne, spesielt unge kvinner, er en kritisk liten gruppe i befolkningen (SSB), og viktig for lokalsamfunnets samlede bærekraft.

Vi vil:	Slik gjør vi det:
Vega kommune som pådriver for kultur og sosial deltakelse i lokalsamfunnet	Arbeidet med kulturtilbudet skal innrettes som brukerorientert ved at Vega kommune oppsøker og lytter til lag og foreninger, andre kulturaktører samt innbyggergrupper (barn, unge voksne, innvandrere, seniorer og folk flest) Invitere til en kontinuerlig dialog mellom kommunen og andre aktører innen kultur, idrett, friluftsliv samt søkere og mottakere om spillemidler Legge til grunn at innbyggernes behov er i kontinuerlig endring og videreutvikle tilbudet i samarbeid med lag og foreninger samt andre aktører Bidra til at talenter og entusiaster innen kunst og kultur får utvikle seg Satse videre på frivilligheten som bærebjelke i hverdagsaktivitetene Arbeide for en kobling mellom kunst og kultur og Vegaøyan verdensarv Fortsette støtten til etableringen av et bygningsvernssenter på Gladstad Videreføre kommunens tunge satsing med å tilby utstyr, anlegg og infrastruktur til kulturformål Bidra til markedsføring og informasjon om kulturelle begivenheter
Prioritere unge mennesker	Prioritere barn og unge voksne av hensyn til samfunnets sosiale og økonomiske bærekraft Innrette eksisterende tilbud slik at de i økende grad møter unges behov for en aktiv hverdag og sosialisering Støtte etablering av nye tilbud for aldersgruppen Sommerleir for unge Fritidstilbudet bør vurderes i interkommunal sammenheng
Fremme kreativitet og mestring	Oppveksttjenestene skal bidra til at barn og unges kreativitet og trang til å delta i kunst og kulturelle aktiviteter møtes med et tilpasset tilbud
Videreføre og videreutvikle gode tilbud	Kulturskolen Vega Frivilligsentral Bibliotek med kulturarena Folkets hus Vega helsehus Lag og foreninger

Vi vil:	Slik gjør vi det:
	Skatehallen Ungdomsklubb Muséer Den gamle prestegården og det nye bygningsvernssenteret Kirker og kapell Vegadagan
Kunstfeltet i Vega kommune – profesjonelle er en ressurs	Jobbe for å få inn flere prosjektet innen dagens kunst i Vegasamfunnet i samarbeid med profesjonelle aktører i kommunen innen billedkunst, teater, kunsthåndverk og litteratur Opprettholde og markedsføre skulpturlandskapet «En ny samtale» (Kain Tapper, 1992)

7. Målsettinger, strategier og tiltak for universell utforming

§ 17 i lov om likestilling og forbud mot diskriminering definerer universell utforming slik:

«Med universell utforming menes utforming eller tilrettelegging av hovedløsningen i de fysiske forholdene, inkludert informasjons- og kommunikasjonsteknologi (IKT), slik at virksomhetens alminnelige funksjoner kan benyttes av flest mulig, uavhengig av funksjonsnedsettelse.»

Samfunns- og arealplanlegging er et viktig virkemiddel for å oppnå like muligheter for alle. Ved å legge universell utforming til grunn kan man skape gode liv for alle og et samfunn som alle kan bruke. Plan- og bygningslovens formålsparagraf, femte ledd:

«Prinsippet om universell utforming skal ivaretas i planleggingen og kravene til det enkelte byggetiltak. Det samme gjelder hensynet til barn og unges oppvekstvilkår og estetisk utforming av omgivelsene. For boliger skal prinsippet om universell utforming ivaretas gjennom krav til tilgjengelighet.»

Vega kommune legger de sju allmenngyldige prinsippene for universell utforming (UU) til grunn for evaluering av eksisterende utforming, samt for videreutvikling:

- Like muligheter for bruk
- Fleksibel i bruk
- Enkel og intuitiv i bruk
- Forståelig informasjon
- Toleranse for feil
- Lav fysisk anstrengelse
- Størrelse og plass for tilgang og bruk

Prinsippene er utarbeidet ved North Carolina State University i 1997 (Kilde: BUFDIR). De kommer i tillegg til lover, forskrifter og norske standarder for UU.

Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet (2022)

«I dag har vi en relasjonell tilnærming, hvor vi ser funksjonshemming som noe som oppstår fordi det er et misforhold mellom en persons forutsetninger og omgivelsenes utforming eller krav til funksjon. En funksjonshemming er med andre ord noe som oppstår i samspillet mellom personen og omgivelser som ikke er skikkelig tilrettelagt. Når vi sier at noen er funksjonshemmet i dag viser vi altså til en spesifikk situasjon i omgivelsene som skaper barrierer for vedkommende slik at personen blir funksjonshemmet».

Vi vil:	Slik gjør vi det:
Medvirkning med relevante brukergrupper og instanser	Rådet for personer med funksjonsnedsettelse, Eldrerådet, Ungdomsrådet skal kalles inn for medvirkningsarena. Brukerne selv i direkte møter Faginstanser og fagfolk, internt og eksternt
Kompetanseheving	Åpen fagdag om universell utforming for kommunalt ansatte, byggeiere, handelsnæringen og anleggsbransjen UU i folkevalgtopplæringen
Identifisere og prioritere de viktigste barrierene for deltakelse i lokalsamfunnet	Gjennomføre en kartlegging av UU i lokalsamfunnet Se kartleggingen i lys av arbeidet med ny tilstandsrapport for folkehelsen Prioritere barrierer for tiltak etter samråd med brukere og rådene nevnt ovenfor
Arbeide systematisk med de viktigste barrierene	Hente innspill og inspirasjon fra nasjonale handlingsplaner og innspill fra offisielle veiledere om universell utforming Velge og prioritere tiltak ut fra forventet effekt og legger de i handlingsdel/økonomiplan
Universelt utformede bygg og anlegg	UU som et gjennomgående perspektiv for utvikling i all kommunal saksbehandling Kontrollere at kommuneplanens arealdel, reguleringsplaner og byggesaksbehandlingen ivaretar UU gjennomgående

Vi vil:	Slik gjør vi det:
Utearealer for alle – fysisk utforming for deltakelse og sosiale formål	Bidra til flere og bedre møteplasser mellom personer med funksjonsnedsettelse og folk flest Fremme og planlegge for enklere adkomst til anlegg, transport, fritidsarenaer, friluftsliv samt rekreasjonsareal for personer med funksjonsnedsettelse Opplevelsesverdiene i Vegaøyan verdensarv skal gjøres mer tilgjengelig for personer med funksjonsnedsettelse (utviklingsprosjekt universelt utformet dunvær) Universelt utformet aktivitetspark for hele befolkningen og tilreisende
IKT og digitale tjenester skal tilpasses alle	Offentlige tjenester på internett skal tilpasses slik at personer med funksjonsnedsettelse i største oppnåelige grad kan benytte dem
Offentlige anskaffelser	Konkurransgrunnlag for offentlige anskaffelser skal ta hensyn til UU

8. Målsettinger, strategier og tiltak for integrering

Formålet med Lov om integrering gjennom opplæring, utdanning og arbeid (integreringsloven) er at innvandrere tidlig integreres i det norske samfunnet og blir økonomisk selvstendige. Loven skal bidra til at innvandrere får gode norskkunnskaper, kunnskap om norsk samfunnsliv, formelle kvalifikasjoner og en varig tilknytning til arbeidslivet. Loven skal videre legge til rette for at asylsøkere tidlig får kjennskap til norsk språk og samfunnsliv.

Innvandrere er definert som personer som selv har innvandret til Norge, og som er født i utlandet av utenlandsfødte foreldre og fire utenlandsfødte besteforeldre.

I Vega kommune er det Flyktningetjenesten som mottar flyktninger og andre innvandrere. Tjenesten preges selvsagt av noen topper i innvandringen, som under mottaket av ukrainere i 2022. Toppene innebærer at arbeidsbelastningen på enkeltansatte blir forbigående høy, og at vi konkurrerer med andre kommuner om tolketjenester. Vega kommune samarbeider med Voksenopplæringen i Brønnøysund om språkopplæringen i introduksjonsprogrammene.

Erfaringene med integrering i lokalsamfunnet er i all hovedsak positive etter at det systematiske arbeidet startet i 2015. Kommunen, bedrifter, lag og foreninger samt enkeltpersoner har stilt opp og bidratt. Vi har flere suksesshistorier med utenlandsfødte personer som nå er i alminnelig, lønnet arbeid, samt barn som er godt inne i barne- og ungdomsmiljøene. Det er kort vei fra problem til løsning i arbeidet med integrering i Vegasamfunnet. Vegværingene, både gamle og nye, kan glede seg over et mer mangfoldig samfunn.

En hovedutfordring er å skape mange og gode arenaer hvor reell integrering faktisk skjer. Innvandrerne trenger mye direkte kontakt med oss andre for å tilegne seg språket, kunnskap om hvordan vegværingene lever livene sine, kulturforståelse og vennskap på tvers av nasjonalitetene. Vi erfarer at integrering og læring tar tid

Vega kommune ser på flyktninger og innvandrere som en ressurs i lokalsamfunnet. Vi har flere suksesshistorier om flyktninger og innvandrere som arbeidstakere i bedriftene i Vega kommune.

Vi vil:	Slik gjør vi det:
Fremme integrering og inkludering	Forberede lokalsamfunnet på flere utenlandsfødte innbyggere gjennom informasjonstiltak Holde innbyggerne orientert om integreringsprosessen, både suksesshistorier, forbedringspotensialene samt næringslivets og frivillighetens viktige roller Videreføre det kommunale mottaksapparatet innenfor kartlegging, tolking, personlig støtte, helse og opplæring Videreføre introduksjonsprogram med språkopplæring i regi av voksenopplæringen i Brønnøysund som en hoveddel Skaffe til veie arenaer for språktrening Bedre utnytte digitale løsninger for språktrening og opplæring Markedsføre innvandrerne i det lokale arbeidsmarkedet
Hverdags-integrering	Fortsette den gode dialogen med lag og foreninger samt enkeltentusiaster om bidrag til innvandrernes og integreringens beste Bidra til at innvandrede barn og unge snarest mulig kommer i normal dialog med norske jevnaldrende Skape flere arenaer hvor innvandrere møter vegværing for alminnelig samkvem og kontakt, herunder styrke frivillighetssentralen Utnytte støttekontaktordningen bedre, og videreutvikle ordningen både for kontakten og flyktningene Innhente flere erfaringer fra andre kommuner
Tiltak mot diskriminering	Være forberedt på tiltak mot eventuell diskriminering, nedsettende omtale eller annet som rammer enkeltpersoner eller grupper
Tiltak mot segregering	Orienterer innvandrerne om fordelene og mulighetene forbundet med å oppsøke norske miljøer Orienterer innvandrerne om ulemper og risiko forbundet med segregering som en form for utenforskap, herunder mulige konsekvenser for andre generasjons innvandrere
Finansiere integrering	Utnytte tilskuddsordninger

9. Målsettinger og tiltak for idrett, fysisk aktivitet og friluftsliv

Idrett, fysisk aktivitet og friluftsliv har lange tradisjoner i Vega kommune. Gjeldende tilstandsrapport om folkehelsen og påvirkningsfaktorene tilsier at disse temaene bør prioriteres enda høyere i framtiden. Denne planen fastsetter nødvendig overordnet politikk og prioriteringer for idrett, fysisk aktivitet og friluftsliv, og tjener som overordnet grunnlag for søknader om spillemidler og andre tiltak.

Fysisk aktivitet er viktig for innbyggernes fysiske og psykiske helse, samt for sosialisering vegværingene imellom. Hovedmålsettingen er at aktivitet og livsutfoldelse skal stå sentralt. Vi skal legge til rette for helårs fysisk aktivitet for alle, og skape positive møteplasser. Kommunens tjenester skal stimulere til egenomsorg og til å hindre videreutvikling av helsesvikt og psykososiale problemer. Alle som ønsker det, skal få mulighet til å drive aktivitet. Hovedmålsettinger for anleggsutviklingen er:

- Alle innbyggerne i kommunen er fysisk aktive hver dag.
- Kommunen har anlegg og områder som stimulerer til at barn og unge kan drive organisert idrett, spesielt lagbasert idrett.
- Innbyggerne i Vega har muligheter til helårs friluftsliv med tilrettelagte ferdselsårer i nærmiljøet.

Anleggsutviklingen i kommunen skal være helhetlig og sikre at flest mulig kan være aktiv. Det skal være lav terskel for deltakelse, og en god balanse mellom anlegg for konkurranseidrett, og mosjons- og rekreasjonstilbud. Nye anlegg skal i størst mulig grad lokaliseres i nærheten av der folk bor, samt i områder med forventet høy ferdsel pga. attraksjonsverdi.

Idrettsanlegg som mottar spillemidler skal oppfylle kravene for universell utforming, utformet i tråd med diskriminerings- og tilgjengelighetsloven samt plan- og bygningsloven. Kulturdepartementets veileder Universell utforming av idretts- og nærmiljøanlegg (V-051) skal benyttes.

Arealbehov for anlegg er inkludert i kapittel 11. Handlingsdelen og økonomiplanen skal inneholde en oppdatert prioritering for anlegg som planlegges å søke om spillemidler for.

Hovedmålsettingene ovenfor skal nås gjennom en felles, koordinert innsats mellom det offentlige, lag og foreninger samt næringslivet. Medvirkning blir viktig for utviklingen.

Vi skal ta hensyn til rådende trender for egenvalgt aktivitet. De individuelle aktivitetene vinner fram noe på bekostning av lag og grupper. Vi ser at et voksende antall ønsker å trene i helsestudio (Vega helsehus), og ungdommer som ønsker å skate. Vega kommune har mottatt anmodninger om utvidede åpningstider for svømmehallen, fordi den er mye brukt.

Vega barne- og ungdomsskole og Vega barnehage er godkjent som Helsefremmende skole og barnehage, og oppfyller de 10 kriteriene innenfor; helsefremmende arbeid i vedtekter, det psykososiale miljøet, økt fysisk aktivitet, tobakksfri skole og barnehage, fokuset på hygiene, samarbeid og medvirkning for barn og foreldre, sikkerhet og ulykkesforebygging, og skolehelsetjenester. Fysisk aktivitet er stort fokus der elevene skal være aktive minst 60 min gjennom skoledagen. Skolen skal ha en felles idrettsdag før høstferien hvert år. På denne dagen skal barna få prøve nye idretter og være aktive.

Bilde fra Vega skateklubb som gjennomfører fritidsaktiviteter for unge skatere i egen skatehall på Nes.

Vi vil:	Slik gjør vi det:
Attraktive og helsefremmende bo- og nærmiljø som stimulerer til aktivitet, og som gir befolkningen mulighet til å drive helårlig fysisk aktivitet	- Tilgjengelige, tilrettelagte og innbydende turområder i nærmiljøet - Rehabilitering av nærmiljøanlegg og ordinære idrettsanlegg i tilknytning til skolen - Fremme god tilgang til gang-/sykkelveier og turstier - Samarbeide med skolen, SFO, barnehage, frivillighet, idrettslag, fysioterapeut og skolehelsesykepleier omkring behovet for aktivitet blant barn - Tilrettelegging av lavterskeltilbud - Informere om fordelene ved hverdagsaktiviteter/fysisk aktivitet - Opprettholde frisklivssentraltilbudet

Vi vil:	Slik gjør vi det:
Innbyggerne skal ha muligheter til friluftsliv, egenorganisert fysisk aktivitet og bevegelsesglede på sine premisser	Utarbeide Plan for friluftslivets ferdselsårer i samarbeid med Trollfjell friluftsråd (pågår høsten 2024) Universelt utformede tilrettelegging i statlig sikra friluftslivsområder i kommunen Merke ferdselsårer som er sikret god fremkommelighet Alle brukergrupper skal enkelt finne informasjon om turmuligheter i nærmiljøet og i skogs-, utmarks- og naturområdene Inngangen til attraktive tur-/utfarts og friluftsområder skal være sikre tilrettelagte «friluftsporter» Kulturminner med opplevelsesverdi tilrettelegges som turmål Tilrettelegging og ferdsel i alle verneområdene og besøkspunkt i verdensarvområdet skal være i tråd med Besøksstrategien for verneområder på Vega, utarbeidet og vedtatt av Vega verneområdestyre Grønnstruktur, tilgang til friluftsliv- og lekeområder skal være ivaretatt i kommunens arealplanlegging
Kommunen skal ha anlegg og områder som stimulerer til at flest mulig driver idrett og fysisk aktivitet	Sikre en god utnyttelse/fleksibilitet av eksisterende idrettsanlegg for å få langsiktig og variert bruk og flere brukergrupper Utvikle tydeligere rutiner for drift og vedlikehold av kommunens idrettsanlegg Synliggjøre idretten som samfunnsaktør Samarbeid mellom frivillige lag og foreninger for å sikre bredde og valgmuligheter i aktiviteter og anlegg Arbeide for at det er et mangfold av aktivitet slik at det fins alternativ dersom ungdommen dropper ut fra den organiserte aktiviteten Fremme utvikling av anlegg for idrett og fysisk aktivitet. Nye arenaer skal utvikles med flere aktivitetsmuligheter slik at flest mulig kan være aktiv. Aktivitetspark for hele befolkningen og tilreisende
Samarbeid	Kommunal arena (råd) for samordning av arrangementer og aktiviteter og utvikling av anlegg IL Vega, skateklubben og andre lag og foreninger

Vi vil:	Slik gjør vi det:
	Trollfjell friluftsråd Vega Helsehus (treningscenter)
Statlige sikrede friluftsområder (SSFO) Vegatrappa	Videreføre tilrettelegging og informasjonstiltak for å øke aktiviteten for innbyggerne og tilreisende
Kajakpadling, stand-up padling (SUP), dykking, vannski, terrengsykling, randonee, toppturer og fjelløping	Legge til rette for dykking og introduksjon av en ny klubb i Vega kommune
Jakt, sportsfiske og sanking	Vega kommune skal samarbeide med grunneiere og andre aktører om å gjøre naturgoder som vilt og fisk tilgjengelige for innbyggerne på en bærekraftig måte. Bidra til økt sportsfiskeaktivitet i ferskvann og sjø Bidra til at rekruttering til jakt og sportsfiske øker Motivere en eller flere båtforeninger til utlån av småbåt for sportsfiske på sjøen samt opprette en lokal havfiskeklubb
Utlån av utstyr	Vega kommune skal tilby utlån av utstyr til idrett, fysisk aktivitet og friluftsliv
Anti-doping	Bidra til informasjon om potensielle skader og andre ulemper forbundet med ulovlige, prestasjonsfremmende preparater og kosttilskudd

10. Målsettinger, strategier og tiltak for folkehelse

Folkehelse og livskvalitet og de øvrige fem plantema i dette kapitlet underbygger følgende to hovedmål i samfunnsdelen:

- Livskvalitet og høy trivsel for alle
- God helse, hele livet

Videre inngår strategiene i følgende satsingsområder i denne planen:

- Styring av tjenester
- Sosialt lokalsamfunn
- Unge mennesker
- Kommunikasjon og informasjon
- Boligutvikling

Folkehelsearbeid er samfunnets innsats for å påvirke faktorer som direkte eller indirekte fremmer befolkningens helse og trivsel, forebygger psykisk og somatisk sykdom, skade eller lidelse, eller som beskytter mot helsetrusler, og arbeid for en jevnere fordeling av faktorer som direkte eller indirekte påvirker helsen (Regjeringen.no, oktober 2022).

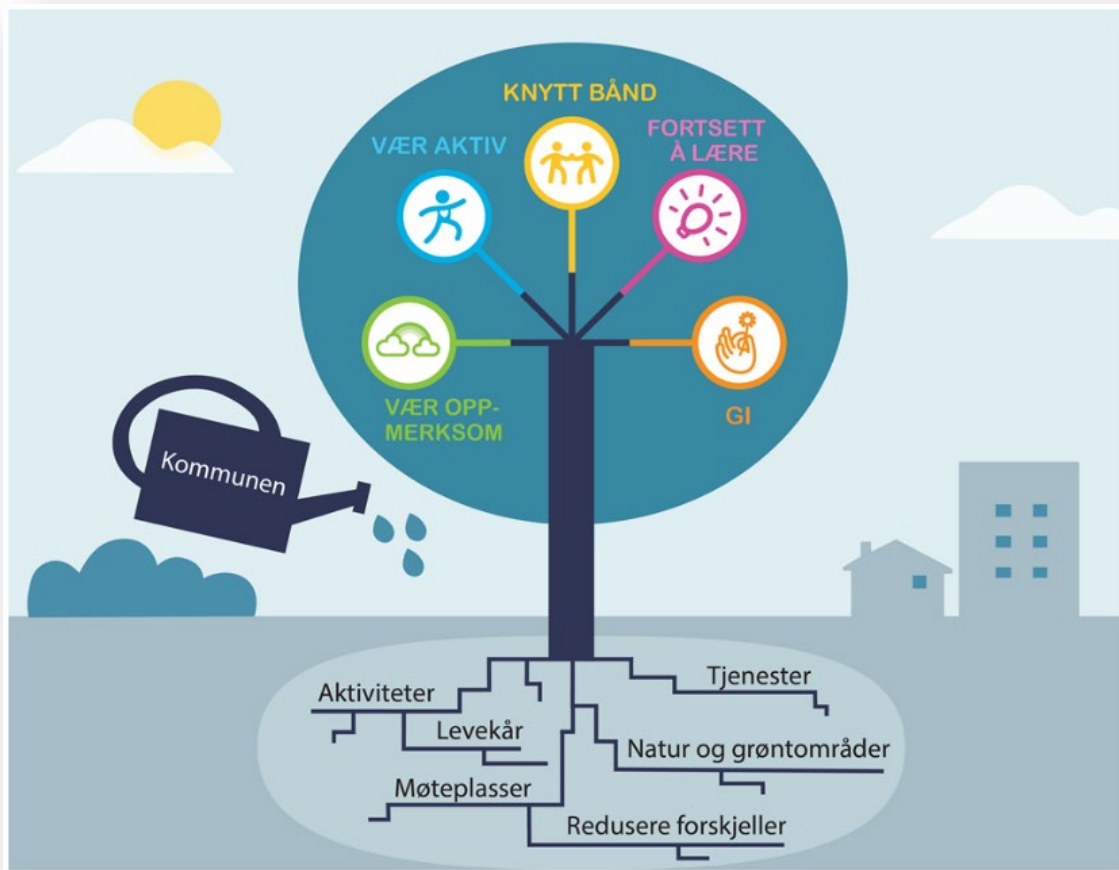
God livskvalitet er et viktig mål for folkehelsearbeidet. Den innebærer et helsefremmende, rettferdig og inkluderende samfunn. Utjevning av sosiale forskjeller er viktig for satsingen på livskvalitet. Mindre ulikhet gir ofte større grad av tilhørighet, felleskap og tillit – både mellom mennesker og til institusjoner, samt bedre helse og livskvalitet.

Livskvalitet omfatter både objektive faktorer som økonomi, boforhold og deltakelse i samfunnet, og subjektive faktorer som glede, mening, engasjement og tilfredshet. Opplevelse av trygghet, fellesskap, utvikling og påvirkningsmuligheter er viktige forhold.

Stress kan redusere livskvaliteten, særlig om det varer over tid. Stress oppstår når krav overstiger det man tror man kan klare. Dårlig oppvekst og levekår, helseproblemer, traumer, utenforskap og negativ sosial evaluering er særlig stressende, mens fellesskap og gode opplevelser bidrar til å beskytte mot slike belastninger. God livskvalitet beskytter også mot psykiske plager som angst og depresjon og gjør det lettere å leve med helseplager.

Figuren på neste side illustrerer bredden av muligheter for kommunen å fremme «hverdagsgledens fem»:

- (1) å knytte bånd
- (2) være fysisk aktiv
- (3) fortsette å lære
- (4) oppmerksomhet
- (5) å gi til andre

Figuren viser at aktiviteter, levekår, møteplasser, tjenester, natur og grøntområder samt å redusere forskjeller, er de mest aktuelle temaene for å fremme livskvalitet og god helse (FHI fagartikkel 2. mars 2022).

Under arbeidet med Lov om folkehelsearbeid ble det utredet fem prinsipper for folkehelsearbeidet (Prop. 90 L (2010–2011)). Disse er:

- Utjevning av sosiale helseforskjeller
- Helse i alt vi gjør
- Bærekraftig utvikling
- Føre-var
- Medvirkning

Prinsippene har beholdt sin aktualitet etter lovutredningene og brukes av offentlige instanser i planlegging. Nordland fylkeskommune har tilføyd:

- Lokal mobilisering
- Fokus på strukturelle tiltak

De sju kulepunktene ovenfor omtales samlet som gjennomgående perspektiver i folkehelsearbeidet i fylket.

Nasjonal politikk setter søkelys på:

- Tidlig innsats blant barn og unge
- Forebygging av ensomhet
- Sosial ulikhet i helse
- Innsats for et trygt og helsefremmende samfunn
- Gode levevaner og helsevennlige valg

Nordland Fylkeskommune har sju overordnede målsettinger for folkehelseutviklingen:

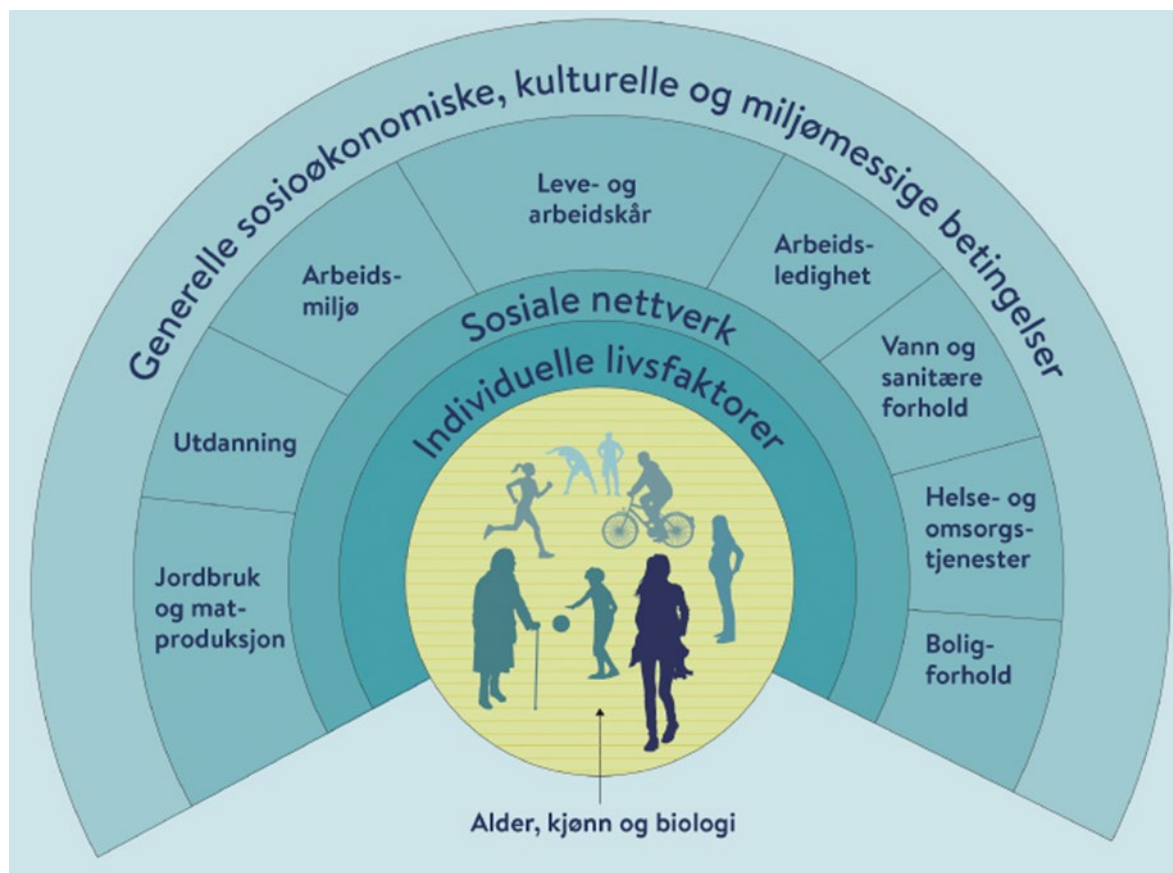
- *Forankring av folkehelsearbeidet.* Folkehelsearbeidet i Nordland skal drives langsiktig, målrettet og helhetlig gjennom god politisk, administrativ, planmessig og økonomisk forankring.
- *Samarbeid.* Folkehelsearbeidet i Nordland skal forankres og utvikles gjennom bredt og forpliktende samarbeid mellom offentlige, frivillige og private aktører.
- *Bo- og nærmiljø.* Alle innbyggere i Nordland skal ha trygge, attraktive og helsefremmende bo- og nærmiljø
- *Et inkluderende og likeverdig samfunn.* Nordland skal være et inkluderende og likeverdig fylke hvor alle innbyggere kan medvirke og delta på like vilkår.
- *Barn og ungdom.* Barn og ungdom er rustet til å mestre livets utfordringer.
- *Voksenlivet.* Alle voksne i Nordland skal føle at de bidrar i samfunnet, utnytter sitt potensial, videreutvikler sine ressurser og opplever mestring.
- *Alderdøm.* Alle eldre skal ha mulighet til å ta i bruk sine ressurser, delta i samfunnet, føle trygghet og ha god trivsel.

Fylkeskommunens målstruktur legges med tilpasninger til grunn for delmål og strategier/tiltak i kommuneplanens samfunnsdel. Tilpasningene innebærer at folkehelsefremmende strategier og tiltak inngår i andre kapiteler enn dette.

Folkehelse og forebygging av helseutfordringer følges opp planmessig etter denne tredelingen:

Innhold	Hjemmel	Dokument
Oversikt over helsetilstanden i befolkningen og påvirkningsfaktorer	Folkehelseloven § 5	Vega kommune: Oversikt over helsetilstanden og påvirkningsfaktorer 2018-2022 Folkehelseinstituttet: Oversikt folkehelse og oppvekstprofil 2022
Mål og planlegging	Plan- og bygningsloven	Kommuneplanens samfunnsdel
Folkehelseiltak	Folkehelseloven § 7	Kommuneplanens samfunnsdel, arealdelen Handlingsdel og økonomiplan

Figuren nedenfor er Dahlgren og Whiteheads årsaksfigur (engelsk original, 1991). Den viser årsakssammenhenger og påvirkningsfaktorer, samt hvordan folks helse og livskvalitet har opprinnelse i sosioøkonomiske betingelser, sosiale nettverk og individuelle faktorer.

Vi vil:	Slik gjør vi det:
Forankring, kompetanse og kunnskap	Bemanne stilling en som folkehelsekoordinator Administrasjonen skal gjennomføre et årlig utviklingsverksted om folkehelse og livskvalitet for ansatte, folkevalgte og samarbeidspartnere. Tiltaket gjennomføres første gang høsten 2025. Utviklingsverkstedet skal være grunnlag for valg av strategier og tiltak for handlingsdel og økonomiplan 2025-2027, samt for årlig tiltaksplan for samarbeidet med NFK (se nedenfor). Rådene for personer med funksjonsnedsettelser, eldre og ungdom skal normalt behandle saker som angår folkehelse og livskvalitet. Folkehelse og livskvalitet inngår i folkevalgtopplæringen med virkning fra kommunestyreperioden 2023-2027. Oppdatere oversikten over helsetilstand og påvirkningsfaktorer Arbeid med folkehelse og livskvalitet skal inngå i kommunens årsberetning med virkning fra 2025.
Samarbeid	Videreføre samarbeidet med frivillige lag og foreninger forblir et hovedspor i kommunens arbeid med folkehelse Inngå samarbeidsavtale om folkehelsearbeid med NFK Samarbeide med NAV og NFK/VGS om arbeid for å redusere utenforskap blant eldre ungdom og unge voksne Delta i annet samarbeid og i andre nettverk når kapasiteten tillater
Sosiale og trygge bo- og nærmiljø	Skape og videreutvikle sosiale møteplasser for alle Fremme sikkerhetsfremmende og skadeforebyggende tiltak Vurdere en fadderordning eller lignende for nytilflyttede
Inkluderende og likeverdig samfunn	Alle innbyggere skal kunne medvirke i kommunale saker Styrke den flerkulturelle kompetansen og representasjonen blant de ansatte i kommunen Bidra til åpenhet om psykisk helse, vold, seksuelle overgrep, LHBTIQ+, trakassering og mobbing
Kvalitet i voksenlivet	Fremme et arbeidsliv som motvirker utenforskap og skaper plass til flest mulig av innbyggerne i arbeidsdyktig alder (16 – 70+ år) Legge til rette for at alle skal kunne ta helsefremmende valg i livene sine, enten det gjelder forebygging av livsstilssykdom, kosthold, fysisk aktivitet, rus, tobakk, narkotika Legge til rette for at voksne, uansett type husstand og inntektsgruppe, skal kunne sosialisere seg

Vega kommune

Kommuneplanens samfunnsdel 2025-2036

Kapittel 6 Næringsutvikling og sysselsetting

Innhold

1. Lovhjemler og overordnet politikk	3
2. Aktører i næringsutvikling og sysselsetting i Vega kommune	4
3. Beskrivelse av næringslivet	5
4. utfordringer (2024)	10
5. Muligheter, innovasjon og handlingsrom	11
5.1 Grunnleggende verdier og begreper for merkevarebygging	11
5.2 Kommunens roller innen næringsutvikling og sysselsetting	11
5.3 Smart spesialisering	12
5.4 Pendling og fjernarbeid	14
5.5 Regenerativt, helårs reiseliv	15
5.6 Pilot for akvakultur i områder med særskilt beskyttelse	17
5.7 Bioenergi	17
5.8 Fra jord til fat	17
5.9 Lokalmatproduksjon	18
5.10 Tilleggsinntekter i landbruket	18
5.11 Tradisjonelle fiskerier etter fisk, bløtdyr, krepsdyr og pigghuder samt foredling	18
5.12 Fôrproduksjon for akvakultur og dyrehold	18
5.13 Verdensarv, kulturmiljøer, historie og bygningsvern	19
5.14 Kreative næringer	19
5.15 Unge og utenforskap	19
5.16 Vega folkehøgskole (prosjektnavn)	20
5.17 Lokale varer og tjenester	20
6. FNs bærekraftsmål	20
7. Målsettinger, strategier og tiltak	22

Foto forsiden fra Vega verdensarvsenter: Bildet viser utegangersau på beite i Tåvær i Vegaøyen verdensarvområde. Vega kommune er en utpreget landbrukskommune, og matproduksjon forventes å forbli en stor del også av framtidens næringsliv.

1. Lovhjemler og overordnet politikk

Plan- og bygningsloven gir retning for kommunens arbeid med næringsutvikling.

«Kommuneplanens samfunnsdel skal ta stilling til langsiktige utfordringer, mål og strategier for kommunesamfunnet som helhet og kommunen som organisasjon. Den bør inneholde en beskrivelse og vurdering av alternative strategier for utviklingen i kommunen». PBL § 11-2

Andre viktige lover:

- Lov om jord (jordlova)
- Lov om konsesjon ved erverv av fast eiendom mv. (konsesjonsloven)
- Lov om akvakultur (akvakulturloven)
- Lov om forvaltning av viltlevande marine ressursar (havressursloven)
- Lov om retten til å delta i fiske og fangst (deltakerloven)
- Lov om friluftslivet (friluftsløven)
- Lov om kulturminner (kulturminneløven)
- Lov om folkehøgskole
- Lov om fritids- og småbåter
- Lov om havner og farvann (havne- og farvannsloven)
- Lov om motorferdsel i utmark og vassdrag (motorferdselloven)
- Lov om omsetning av alkoholholdig drikk mv. (alkoholloven)

Nordland fylkeskommunes Regional plan for landbruk i Nordland 2018-2030 med tilhørende handlingsprogram for perioden 2023-2027 legges til grunn for Vega kommunes satsing innen kommunens største næring; landbruket.

Nordland fylkeskommunes strategi for å mobilisere nordlandssamfunnet til felles innsats for å forebygge ungt utenforskap; *Alle. Sammen. Ung inkludering i Nordland*.

Vega kommune ser til den nasjonale utredningen «*NOU 2023:10 - Leve og oppleve - Reisemål for en bærekraftig fremtid*» for helhetlig nasjonal politikk for reiselivssatsingen, samt til fylkeskommunens regionale planstrategi for 2021-2024 for regional politikk for reiselivsutviklingen.

Stiftelsen Vegaøyan verdensarv og Vega kommune arbeider sammen om å etablere en folkehøgskole på Vega. *NOU 2022:16 En folkehøgskole for alle – Vilkår for økt kvalitet og mangfold i folkehøgskolene* er derfor et viktig grunnlag for dette kapitlet.

Meld. St. 36 (2020 – 2021) *Energi til arbeid – langsiktig verdiskaping fra norske energiresurser* er grunnlag for Vega kommunes undersøkelser og satsing på bioenergi. I dette arbeidet benytter vi også de nord-norske statsforvalternes felles dokument *Grønn varme i nord – bioenergi strategi for Nord-Norge* (18. januar 2022).

Meld. St. 6 (2024 – 2025) *Gründere og oppstartsbedrifter* inneholder Regjeringens gründerpolitikk samt flere nyttige oversikter over rammevilkår og det næringsrettede virkemiddelapparatet.

2. Aktører i næringsutvikling og sysselsetting i Vega kommune

Bransjer og bedrifter:

- Landbrukere samt deres interesseorganisasjoner og faglag
- Sør-Helgeland landbrukskontor (Sømna), Norsk Landbruksrådgivning, Helgeland landbrukstjenester SA
- Landbrukssamvirkeaktører og leverandører
- Akvakulturnæringen og leverandører
- Besøksnæring med overnatting, servering, transport og opplevelser
- Kommunal vertskapsfunksjon (Visit Vega)
- Reiselivets regionale aktører med samarbeidspartnere
- Stiftelsen Vegaøyan verdensarv og Vegaøyan verdensarvsenter
- Fiskere og Vega fiskarlag
- Samferdselsaktører og transport
- Avfalls- og renovasjonselskaper
- Kraft- og nettselskaper

Handel og tjenesteproduksjon;

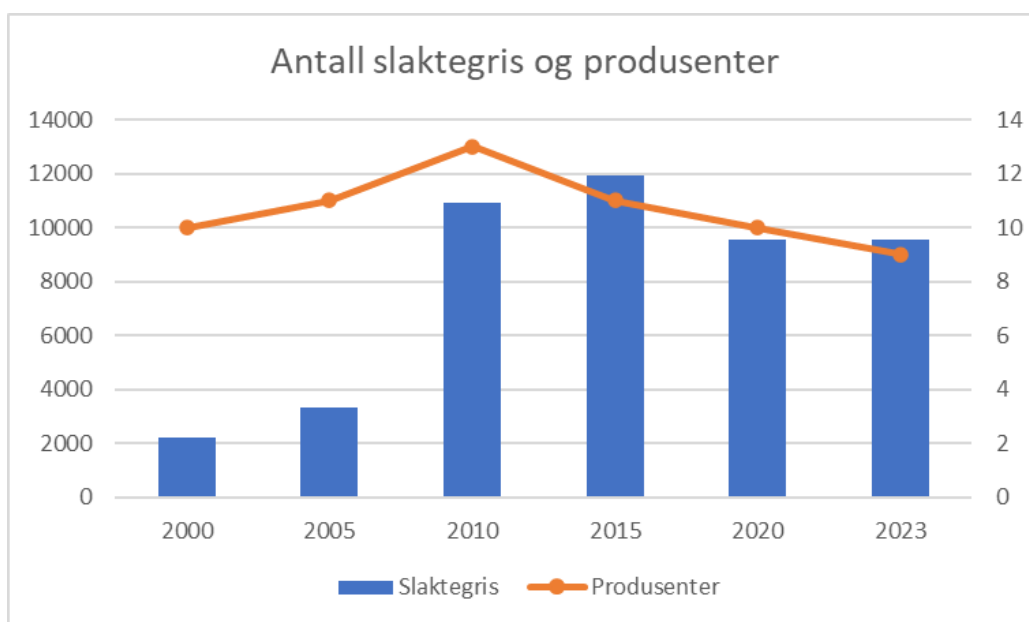
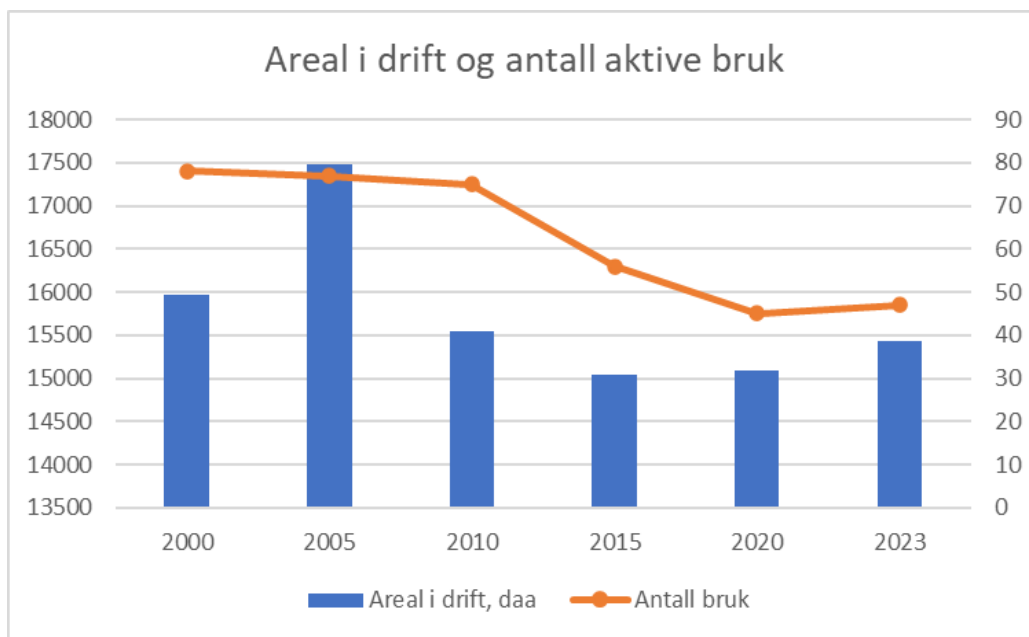
- Bygg og anlegg
- Varehandel og servering
- Verksted
- Lokale tjenester

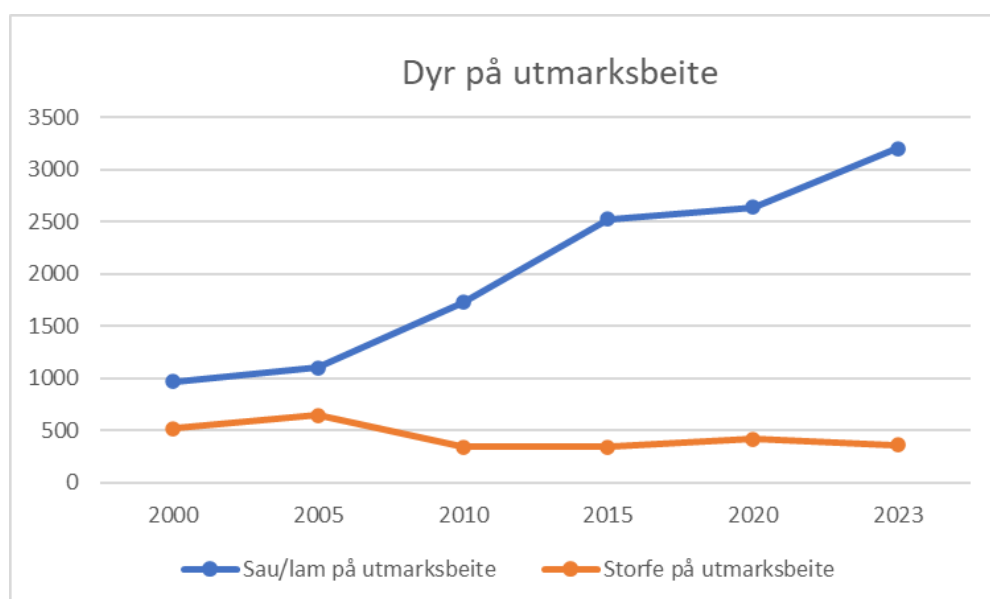
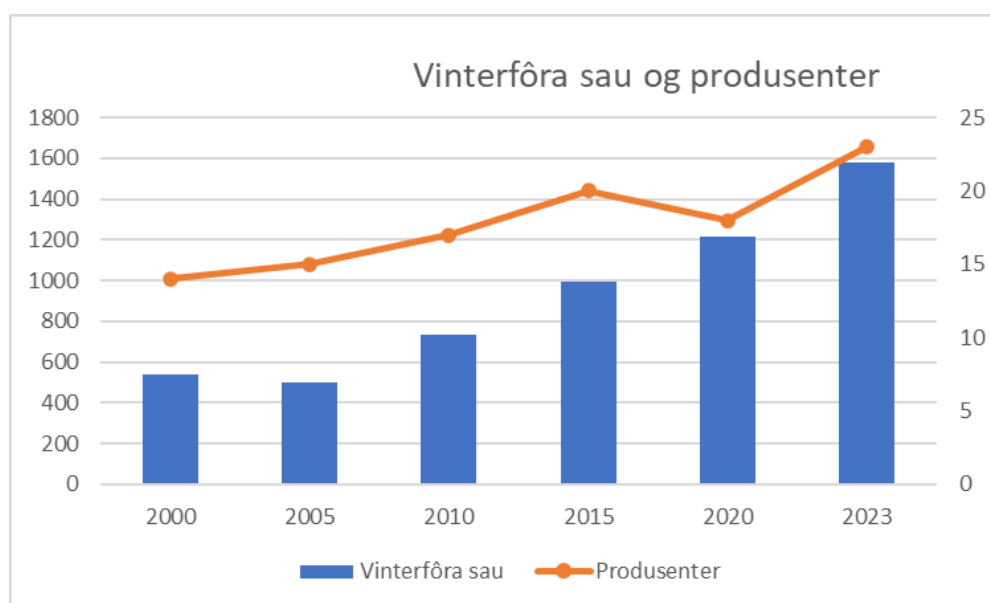
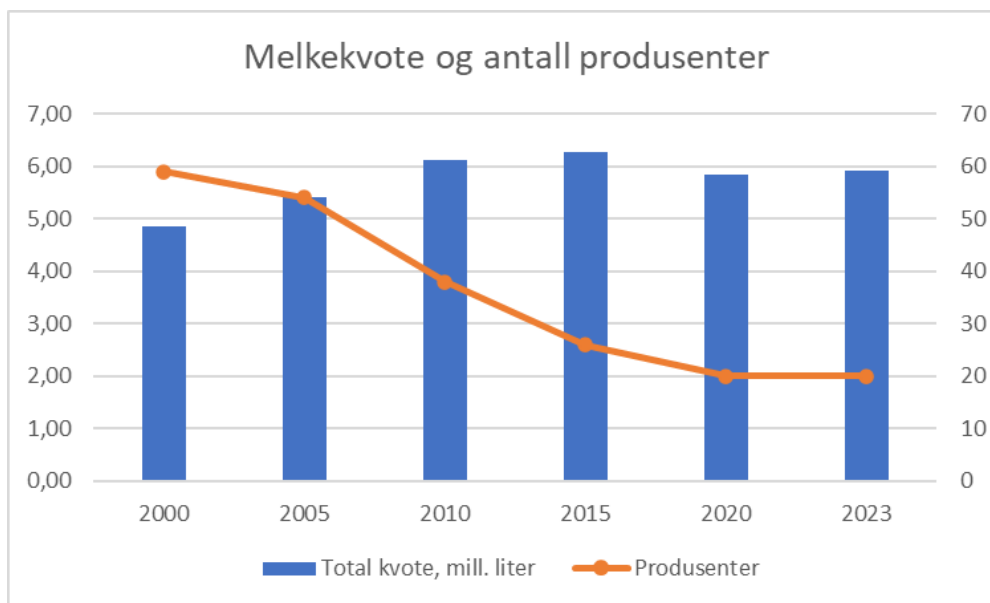
Offentlige utviklingsaktører:

- Regjeringen
- Vega kommune
- Nabokommunene
- Helgelandsrådet IPR
- Statsforvalteren i Nordland
- Vega verneområdestyre
- Nordland fylkeskommune (NFK)
- Innovasjon Norge (Bodø)
- NAV
- Kunnskapsparken Helgeland (Mo i Rana)
- Sentrum Næringshage (Sandnessjøen)
- Kystinkubatoren (Lovund)

3. Beskrivelse av næringslivet

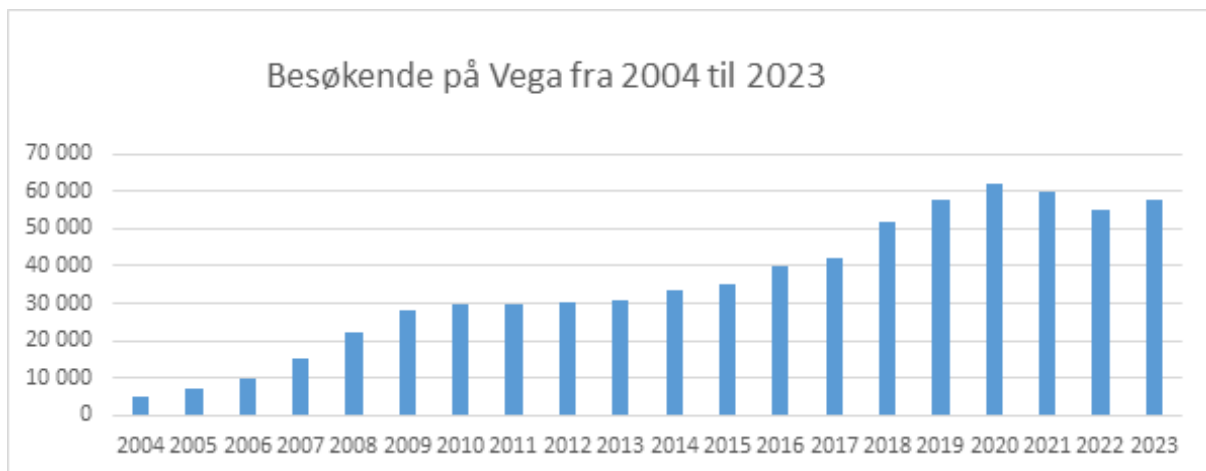
Vega kommune har et aktivt landbruk med mange solide landbruksbedrifter. Hovedproduksjonen er melk og kjøtt på storfe og gris. Det har også blitt en økning i produksjon av sau det siste 10-året. Det er ca. 50 foretak som søker produksjonstilskudd. Det er 20 melkeprodusenter, 5 storfeprodusenter, 19 saueprodusenter og 11 bruk med gris i tillegg til noen fôrprodusenter. Noen foretak driver kombinasjon med flere produksjoner. Det er ca. 15 000 dekar jordbruksareal i drift i Vega kommune; nesten at jord brukes til fôrproduksjon og beite. Jordbruksareal i drift har vært stabilt over flere år, men vi er nå i en brytningstid i forhold til drift av de minst produktive arealene. Vega kommune er ledende innen slaktegrisproduksjon i Nord-Norge. Alderssammensetningen blant driverne er stigende, men det har vært og ligger an til å komme flere generasjonsskifter de nærmeste årene. *Kilde tekst og grafer nedenfor: Vega kommune.*

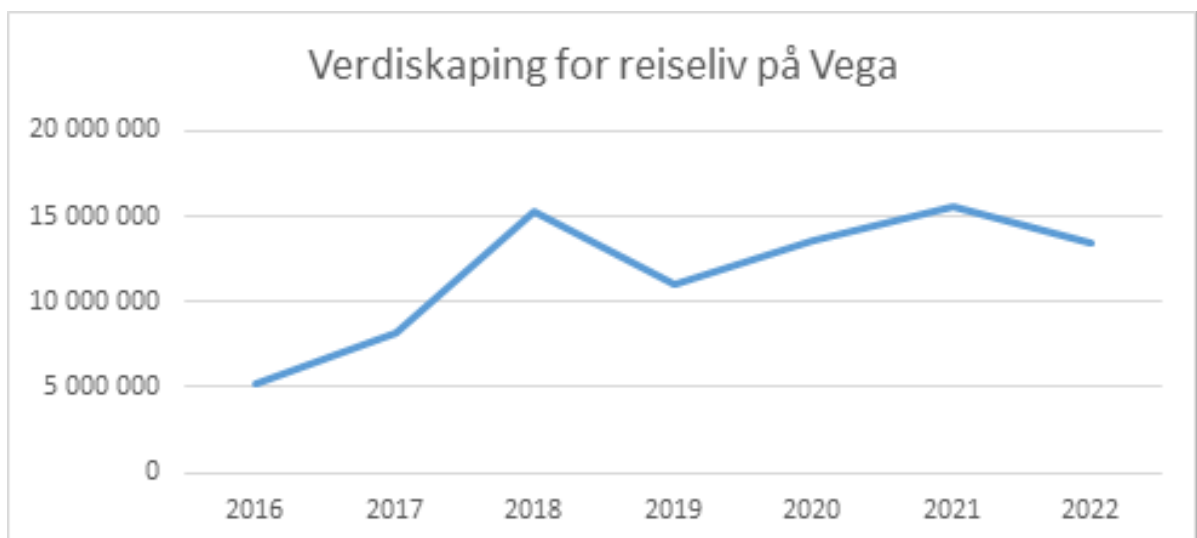
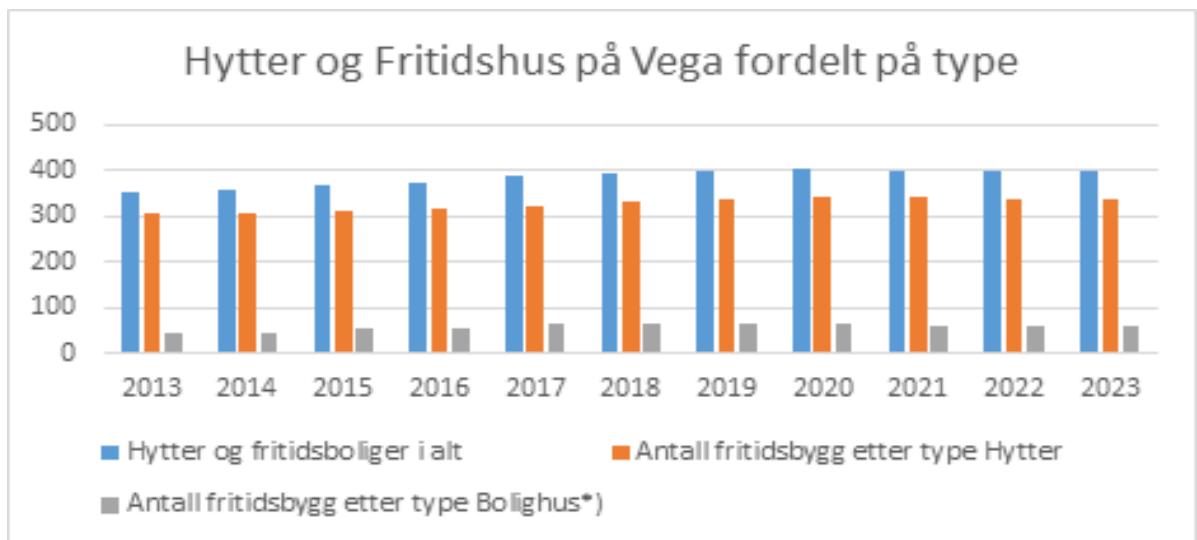
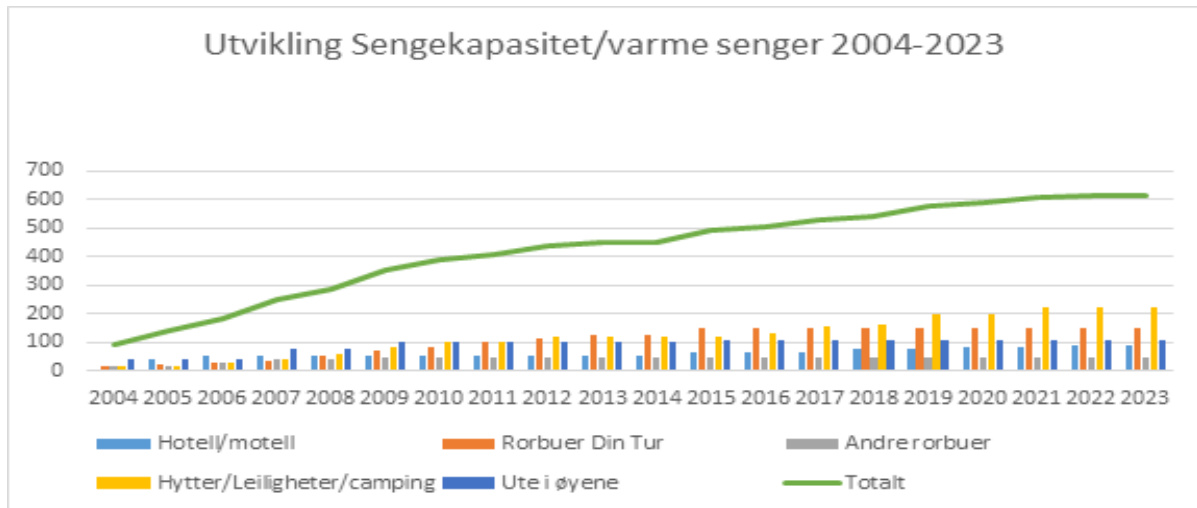

Besøksnæringen/reiselivet består av bedrifter som leverer tjenester til mennesker som er på reise – både turister og lokale gjester. Vega har noen få store og mange små bedrifter/tilbydere innenfor kjernenæringene: Overnatting, servering, opplevelser og transport. Reiselivet fungerer som et komplekst system som er avhengig av samspill med samfunnet rundt seg. I tillegg til kjernenæringene, er reiselivet avhengig av andre aktiviteter og tjenester som ikke nødvendigvis er kommersielle produkter. De som besøker Vega er motivert av ønsket om å drive med friluftsliv, oppleve verdensarven, delta på kulturarrangementer og besøke muséer/kulturminner. Besøksnæringen har vokst mye fra 2004 da Vegaøyan fikk verdensarvstatus og fram til i dag. De siste 19 årene har antall besøkende på Vega økt fra 5.000 til ca. 60.000. Vega har utviklet seg fra å være et feriested for venner og familie i 3 uker om sommeren til å være et kjent reisemål for besøkende fra inn- og utland i større deler av året. Den største økningen er blant utenlandske besøkende. I 2023 var fordelingen på nordmenn og utlendinger 40/60.

Per i dag er årlig omsetning i reiselivet ca. 38 millioner kroner og verdiskaping ca. 18 millioner kroner når handel holdes utenom. Om lag 80 personer er sysselsatt i reiselivsnæringen på Vega, inkludert deltidsstillinger og enkeltpersonsforetak. Næringen gir ringvirkninger i form av verdiskaping og sysselsetting hos underleverandører. *Kilde tekst og grafer nedenfor: Vega kommune*

Målt i NOK. Verdiskaping er summen av driftsresultat og lønnskostnad hvis driftsresultatet ikke er negativt. Hvis driftsresultatet er negativt, blir verdiskaping satt lik lønnskostnader.

Vega Verdensarvsenter AS ble etablert i 2019. Senteret har stor betydning for besøksnæringen og kulturlivet, og er forvaltningsknutepunkt. Senteret er et vertskap-, besøks- og kompetansesenter. I retningslinjer for autorisasjonen av verdensarvsentre heter det at verdensarvsentrene skal spre kunnskap og skape oppmerksomhet om de fremragende universelle verdiene til norske verdensarvområder, gi forståelse for hvorfor disse skal tas vare på og sette den norske verdensarven inn i et internasjonalt perspektiv. Tydelig formidling skal bidra til god besøksforvaltning, gode opplevelser og styrket ivaretagelse av verdensarven. Sentrene skal bidra til lokal, bærekraftig verdiskaping gjennom måten de drives på og styrke den lokale forankringen av verdensarvarbeidet.

Havbruksnæringen består av tre konsesjoner (2024):

- Igerøy (klarert 4500 tonn)
- Skogsholmen (klarert 3120 tonn, og omsøkt 4680)
- Rørskjæran (klarert 3120 tonn)

Akvakultur i verdensarvområdet var inntil mai 2024 en pågående plansak fordi innsigelser ble reist mot forslaget til Kystzoneplan Helgeland, som omfattet ytterligere to lokaliteter for akvakultur (Hysvær og Rørskjæran). Vega kommune fikk i anledningen denne planavgjørelsen et bidrag (tilskudd) på NOK 10.000.000 til næringsutvikling, samt tilbud om bistand til å identifisere mulige områder for akvakultur utenfor Vegaøyen verdensarvområde med tilhørende buffersone¹. Oppfølgingen av Regjeringens bidrag er en del av denne næringsplanen.

De tradisjonelle fiskeriene har vært nedadgående de siste ti årene, men regnes fremdeles som en utviklingsmulighet. Fiskeridirektoratets statistikk viser at det i 2022 var 19 på Vega som har fiske som hovednæring, mens tilsvarende tall for 1988 var 90 heltidsfiskere. Tendensen er den samme i hele regionen og statistikk fra 2020 viser en nedgang på 79 prosent heltidsfiskere på Sør-Helgeland siden 1988.

Fiskerne på Vega ror med mindre fartøyer. Vi har ett mottak for fisk og skalldyr, samt en videreforedlingsbedrift; Vega Delikatesser. De tradisjonelle fiskeriene er en grunnleggende del av grunnlaget for Vegaøyen verdensarv. Norge er forpliktet seg til å beskytte de tradisjonelle fiskeriene, som en del av verdensarvstatusen vår. Stiftelsen Vegaøyen verdensarv har tatt opp fiskerienes utfordringer og status i sin årsmelding for 2022².

¹ Klima- og miljødepartementet 23/2355-, datert 14. mai 2024 Vega kommune – bidrag til næringsutvikling

² Stiftelsen uttrykker seg som følger om fiskeriene (sitat): Fiskeriene i verdensarvområdet er sterkt redusert.

Fiskeridirektoratets statistikk viser at det i 2022 var 19 på Vega som har fiske som hovednæring, mens tilsvarende tall for 1988 var 90 heltidsfiskere. Tendensen er den samme i hele regionen og statistikk fra 2020 viser en nedgang på 79 prosent heltidsfiskere på Sør-Helgeland siden 1988.

For Stiftelsen vil det være et viktig mål at fiskeriene i verdensarvområdet blir tatt opp på statlig hold. Det er sterkt beklagelig at det på nasjonalt plan er forståelse for at det trengs særskilte ordninger for kulturlandskapet i verdensarvområdet, mens fiskeriene som er en del av innskrivingsgrunnlaget, ikke får noe fokus. Dette blir også stilt spørsmål ved i tilleggsutredningen som Vega kommune har fått utført av Instead Heritage.

I utredningen foreslås statlige skritt for å sikre en mindre sjarkflåte i verdensarvområdet. Samtidig kan det være behov for å tenke også alternativer til det tradisjonelle sjarkfisket med ny bruk av havområdene rundt Vega. Kan et nytt verdiskapingsprogram med utgangspunkt i havet være en vei å gå? Sitat slutt.

Kunnskapsaktører er en gryende næring hos oss, med Stiftelsen Vegaøyan verdensarv i spissen foran noen enkeltpersoner. Norge har forpliktet seg til mer forskning som en del av verdensarvstatusen, uten at dette har medført ringvirkninger i lokalsamfunnet vårt.

Tjenesteproduksjon og handel har ulike aktører; matbutikker, blomsterbutikk, byggevareforhandlere, frisør, elektriker, rørlegger, verksted, entreprenører, m. fl.

4. utfordringer (2024)

Landbruket i Vega kommune står ovenfor et mangfold av utfordringer:

- Generasjonsskifter tvinger seg fram på flere av gårdene.
- Klimaendringene er en kompleks utfordring, som i noen grad må sees på som en mulighet. Et varmere klima åpner for lengre vekstsesong. På den annen side kan våtere vær og mer ekstremvær kan slå negativt ut for visse typer avlinger. Klimaendringene har også medført noe press på flere typer utslipp fra landbruket.
- I de nasjonale og internasjonale matmarkedene kan etterspørselen etter visse typer mat, som for eksempel rødt kjøtt, gå ned. Rødt kjøtt er et viktig volumprodukt fra Vegas bønder, som holder mye storfe og svin.
- Geopolitiske forhold og svikt i visse markeder under pandemien har reist debatten om behovet for en høyere matberedskap og selvforsyningsgrad. Det er vanskelig å forutse hvilken betydning dette kan få for Vega.
- En ny og ventet husdyrgjødselsforskrift kan medføre endringer i hvordan husdyrgjødsel kan disponeres. Den kan få påvirkning på produksjonsvolum gjennom innskjerping i forhold til dagens arealkrav. Forskriften skal på høring i løpet av våren 2024.

Endringer i landbrukets betingelser er ikke noe nytt. Det er opp til hvert enkelt bruk å finne sin nisje i markedene. Vega kommune skal bidra med veiledning gjennom vertskommunesamarbeidet Sør-Helgeland landbrukskontor, som har kontor på Vik i Sømna.

Tradisjonelt oppdrett av laks, ørret og regnbueørret med dagens teknologi (2024) må lokaliseres utenfor Vegaøyan verdensarvområde og buffersonen. Vega kommune utenom verdensarvområdet og buffersonen består av et mindre sjøområde som grenser mot Vevelstad og Brønnøysund, samt åpent hav vest for verdensarvområdet.

Besøksnæringen er avhengig av at både Vegasamfunnet, verdensarven og infrastrukturen tåler reiselivets aktiviteter og konsekvenser. Stadig økende aktivitet i næringen må vurderes mot bærekraft og reiselivets regenerative egenskaper (se tekstboks og avsnittet om besøksnæringen nedenfor).

Rekruttering av arbeidskraft forbindes med sterk konkurranse med andre kommuner og bransjer.

Båtforbindelsen med fastlandet er for dårlig.

Regenerativt reiseliv bygger på prinsippet om at naturen er selvreparerende, hentet fra økologi og naturvitenskap. Dette tankesettet er nå utvidet til å omfatte økonomi, næringsliv, samfunn og kultur. Innen reiselivet fokuserer regenerativ tenkning på å skape positive effekter for reisemålene, ikke bare økologisk, men også sosialt, kulturelt og økonomisk. Målet er å få besøkende til å bidra til å forbedre stedet de besøker, støtte lokal verdiskaping og bevare kultur og naturressurser.

Vega kommune har pr. 2024 ikke dedikerte ressurser for næringsutvikling utover det interkommunale samarbeidet om landbruk. Kommunen mangler egen kapasitet og kompetanse til å invitere gründere og etablerte bedrifter til å utvikle ideene sine, og støtte disse gjennom tilskuddsordninger, offentlig byråkrati og andre utfordringer³.

Vega næringsforening er viktig for Vegasamfunnet, men drives som en medlemsforening uten ansatte. Vi mangler et lokalt innovasjons- og utviklingsmiljø. Det er krevende å drive stort i næringsutvikling når de fleste bedriftene er små.

Vega kommune har ikke tradisjon for å dele ut næringspriser, næringslivsarrangementer, messer, markeder og annet som kan inspirere gründere og etablerte bedrifter.

Vega kommune mottar årlige statlige tilskudd for driften av Vegaøyan verdensarv. I 2024 er kommunen tildelt ekstraordinær kompensasjon for at omsøkte akvakulturkonsesjoner i verdensarvområdet ikke kunne godkjennes planmessig.

Vi har mineral råstoffuttak til eget bruk, men ingen kjente regionale ressurser (2024).

Sør-Helgeland er ferd med å gå fra overskudd til underskudd på elektrisk kraft. Det innebærer at næringsutvikling kan havne i en kraftkø. For Vega kommune er den ledige kapasiteten langt mindre enn en hurtiglader for elektriske biler. Utfordringene er i begrensninger i linjeoverføringsnettet⁴.

5. Muligheter, innovasjon og handlingsrom

5.1 Grunnleggende verdier og begreper for merkevarebygging

Vega er et positivt ladet ord som mange forbinder med vakkert øylandskap, verdensarv, vertskap, innovasjon og godt samarbeid.

- Stolt fortid – spennende framtid (kommuneslagord/-visjon)
- Bærekraftig forvaltning med helhetlig fokus; miljø, sosialt og økonomisk
- Respekt, engasjerende og inkluderende er verdibegreper for verdensarv, kulturlandskap og ærfugldrift
- Et mangfoldig og ansvarlig landbruk med både volum- og lokalmatproduksjon for konsum og beredskap
- Regenerativt reiseliv
- Vertskap for og støtte til bedrifter og jobbsøkere

Omtale og omdømme har vært og er en meget vesentlig del av markedsføringen av Vega som destinasjon og lokalsamfunn.

5.2 Kommunens roller innen næringsutvikling og sysselsetting

Kommunens roller kan beskrives på mange måter. I NOU 2020:12 Næringslivets betydning for levende og bærekraftige lokalsamfunn beskrives kommunens rolle som:

³ Vega kommune bistår av utviklingsaktører i Brønnøysund til veiledning av gründere.

⁴ Mangel på strøm – vårt største hinder for utvikling på Sør-Helgeland, ordførerinnlegg ved ordførerne Frode Næsvold, Gunder Strømberg, Siv Aglen, Jon A J Floa og Bjørg Ireen Fønnebø

- *Forvaltningsrollen* for å ivareta brede samfunnsmessige interesser i henhold til offentlige lover, forskrifter og reglement. Denne rollen innebærer blant annet arealplanlegging, saksbehandling av byggesaker og annet formelt ansvar.
- *Tjenesteproduksjonsrollen* som å yte tjenester overfor bedrifter og etablerere. Dette kan omfatte økonomiske virkemidler og veiledning og omtales ofte som kommunens førstelinje for næringsutvikling.
- *Entreprenørrollen*, med autonom, innovativ, risikovillig og proaktiv orientering for å skape ny virksomhet.

Både politisk ledelse, administrasjonen og Sør-Helgeland landbrukskontor er viktige for å fylle alle rollene. Det tilligger kommunen å arbeide for forbedrede grunnleggende rammer og infrastruktur som transport, adgang til elektrisk kraft, nett mv.

Vega kommune skal være en «JA-kommune»; næringsaktører som henvender seg skal få så raske og positive svar som mulig. Vi må både invitere, lytte og bistå mest mulig på næringslivets premisser. Ved behov skal vi invitere gründere, utviklingsaktører og samarbeidskommuner til våre egne verksteder på Vegaøyan verdensarvsenter. Ideer, initiativer og gryende entreprenørskap bør alltid møtes med interesse og respekt. Vi skal bli gode på å bistå de små bedriftene.

5.3 Smart spesialisering

Smart spesialisering handler om å bygge videre på den kompetansen, det næringslivet og de ressursene som allerede er til stede i en region, for å utvikle nye nisjer og næringsområder. Strategier for smart spesialisering skal fremme fornying og omstilling ved å styrke utviklingen på de næringsområdene der regionen effektivt kan koble ressurser og kompetansefortrinn med markedspotensialer.

Strategier for smart spesialisering er strategier for å få fram noe som er nytt, men samtidig beslektet med de næringene og kunnskapene som allerede finnes i regionen, altså regionens spesialiseringer. Spranget til nye produksjoner eller næringsområder blir enklere hvis de kan bygge på kompetanse, underleverandører, markedsføringskanaler, spesialutdanning eller andre eksisterende fortrinn som regionen har. Forskerne kaller dette beslektet mangfold 5.

Nordland fylke har arbeidet med å forstå regionen i sammenhengen smart spesialisering. Sitat fra Et bærekraftig Nordland – Planstrategi for samarbeid og grønn omstilling 2021-2024:

Den grønne transformasjonen av næringslivet er i ferd med å få fotfeste: Fylket har rike energiressurser og industriell infrastruktur. Dette er nødvendige ressurser for å få til et grønt skifte. Omstillingen til karbonnøytralitet og sirkulær økonomi vil i økende grad være en drivkraft for bruk av mer fornybare biologiske produkter og dermed en bioøkonomi. Bioøkonomien handler om å skape merverdi for samfunnet gjennom produksjon, omdannelse og bruk av biologiske naturressurser.

⁵ Kilde: Regjeringen: Smart spesialisering som metode for regional næringsutvikling (veileder, 2018)

Tilgang på fornybare naturressurser i form av energi- og bioressurser styrker også økonomien. Det aller meste av kraften som brukes i Nordland er basert på vannkraft. Fylket er en netto eksportør av fornybar kraft. Lokal produksjon av klimavennlig energi kan gi muligheter for å utvikle nye markeder innen f.eks. bioenergi, sol, jordvarme og fjernvarme.

Fylket står i fare for å bli ren råvareleverandør av for eksempel kraft, metaller og fisk. Utvikling av større del av råvarene i regionen kan være et bidrag i det grønne skiftet. Reduserte utslipp fra industri og transport er del av overgangen til et lavutslippssamfunn. Bedrifter og arbeidsplasser kan styrkes ved å utnytte potensialet i reduserte utslipp og energieffektivisering. Bruk av kortreist kraft til kraftkrevende industri vil redusere behovet for lange kraftledninger, og redusere energitapet i overføringsnettet.

Gitt ressursene og egenskapene som omtales i Nordlands strategi, har den relevans for Vega kommune. Smart spesialisering bygger på at regionen (kan også være en kommune), gjennomfører såkalte entreprenørielle oppdagelser. De skal lede til innovasjon, næringsutvikling og sysselsetting basert på eksisterende fortrinn.

En fullskala entreprenøriell oppdagelsesprosess er en arbeidskrevende og møysommelig prosess. Vega kommune har derfor selv utredet og identifisert fortrinnene våre, og legger disse til grunn for næringsutviklingen i Vegasamfunnet.

Fortrinn som Vegasamfunnet og næringslivet kan bygge videre på:

Ressurser:	Verdensarv, ederdun, verdensarvingene, verdensarvsenter, dyrkbar mark, utmark, gårdsmiljøer, beitedyr, skog, hav, bio-avfall, bioenergi, sol, vind, 6500 øyer og holmer, sjøareal, marine ressurser, vilt, kulturlandskap, kulturminner/-miljøer, Vegatrappa, overnattingskapasitet, turstier, ferge- og båtruter, mineraler, Folkets hus, ren luft, naturlandskap/allemannsrett, sykkellandskap, skulpturlandskap, strandmiljøer, statlige sikrede friluftsmiljøer
Bransjer:	Verdensarv, matproduksjon, landbruk (melk og kjøtt), akvakultur, fiskerier, besøksnæring (kultur, natur, turistfiske, jakt, friluftsliv), kunsthåndverkere, opplevelsesbedrifter, sjøtransport, bygg og anlegg, kultur og produksjon samt varehandel og tjenester
Kompetanse:	Verdensarv, immateriell kulturarv, samhandling og samskaping, matproduksjon, landbruk, fiskerier, akvakultur, kunsthåndverk, kultur, reiseliv, servering, gjestfrihet og bygningsvern

5.4 Pendling og fjernarbeid

Mange av innbyggerne i Vegasamfunnet pendler til Brønnøysund for å arbeide i forskjellige næringer og institusjoner der. Samtidig er flere av Vegas bedrifter og kommunen avhengig av arbeidskraften som pendler andre veien.

Noen innbyggere pendler til andre regioner eller offshore. Vi har også en gruppe innbyggere som fjernarbeider for arbeidsgivere over hele landet. Noen vegværing er også studenter ved universiteter selv om de bor fast på øya. De digitale verktøy som gjør dette mulig, vil bare bli bedre.

Vega kommune legger til grunn at pendling og fjernarbeid er innbyggernes eget valg og en nødvendighet i et moderne samfunn. Vi har mye å tjene på å legge til rette for at innbyggerne våre kan arbeide, studere og bo slik de ønsker. Vi kan derfor utrede et senter for fjernarbeid, fjernstudier, små kunnskapsbedrifter, midlertidige aktører og andre enkeltpersoner som ikke ønsker å være fysisk alene på jobben.

5.5 Regenerativt, helårs reiseliv

Visjonen for reisemålsutviklingen på Vega strekker seg mot en fremtid hvor reiselivet og besøkende samlet sett gir en positiv effekt for næringsliv, lokalsamfunn, miljø og verdensarv.

Å skape et økonomisk robust reiseliv på Vega innebærer ikke bare å minimere negative påvirkninger i samfunnet, men å aktivt bidra til å beskytte og gjenoppbygge miljøet, naturen, kulturmiljøene og verdensarven. Samtidig må reiselivet formes på en slik måte at det bidrar til et attraktivt lokalsamfunn, både for lokalbefolkningen og de besøkende, samt at uheldige skadevirkninger av reiseliv unngås.

Utfordringen ligger i å oppnå økt verdiskaping uten nødvendigvis å øke besøksvolumet. Kravet til bærekraftig utvikling utfordrer den tradisjonelle veksttankegangen der økende besøkstall har vært hovedmålet. Økonomiske mål som overnattingstall og verdiskaping er i dag sentrale indikatorer for suksess i reiselivet, men det er behov for en ny tilnærming.

I Vega kommune ønsker vi å utvikle reiselivet innenfor sosialt, økonomisk og miljømessig bærekraftige rammer. Vi streber ikke etter vekst for vekstens skyld, men etter et reiseliv som beriker lokalsamfunnet og legger grunnlaget for et godt samfunn for alle. Vi ønsker et regenerativt reiseliv, der bærekraftige strategier møter lokal visjon og verdier. Vegas besøkende foretrekker naturbasert og folkehelsefremmende aktiviteter, og kan bruke den samme infrastrukturen som lokalbefolkningen. Vi vil definere suksess i reiselivet på en ny måte, der positive effekter på lokalsamfunnet og miljøet er avgjørende. Målet er å skape et reiseliv som er en ressurs for Vega og som harmoniserer med våre unike verdier og historier.

FNs turismeorganisasjon World Tourism Organization (UNWTO) har utviklet 10 prinsipper for et bærekraftig reiseliv. Se tekstboks nedenfor. I samhandlingen med lokale og regionale aktører vil Vega kommune benytte prinsippene som inspirasjon og diskusjonsgrunnlag for videreutvikling av reiselivet.

Fra Nordland fylkeskommunes regionale planstrategi for 2021-2024

Mange vil oppleve Nordlands natur og kultur: Reiselivs- og opplevelsesnæringene er i sterk utvikling i regionen. Nordlands natur og kultur er det mange som vil oppleve. Reiselivs- og opplevelsesbedriftene er også viktige arbeidsplasser i hele fylket og kanskje spesielt i mange små lokalsamfunn. Samtidig gir reiselivsnæringen økt press på natur og kultur. Dette har synliggjort behovet for en helhetlig forvaltning av lokale ressurser som inngår i reiselivsutviklingen. Større lokalt eierskap til bruk av lokale ressurser i de enkelte reiselivsprodukt er nødvendig. Bedre samarbeid mellom bedrifter og med andre næringer, med offentlig sektor, forskningsmiljø og innbyggere vil være med på å skape en attraktiv og bærekraftig reiselivsnæring framover.

Boks 9.6 UNWTOs ti prinsipper for et bærekraftig reiseliv

FNs turismeorganisasjon (UNWTO) har etablert ti prinsipper for bærekraftig reiseliv.

Bevaring av natur, kultur og miljø

1. *Kulturell rikdom*

Å respektere, videreutvikle og framheve lokalsamfunnets historiske kulturarv, autentiske kultur, tradisjoner og særpreg.

2. *Landskapets fysiske og visuelle integritet*

Å bevare og videreutvikle landskapskvalitet, både for by og bygd, slik at landskapets fysiske og visuelle integritet ikke degraderes.

3. *Biologisk mangfold*

Å støtte bevaringen av naturområder, dyreliv og habitater, og minimere ødeleggelser av disse.

4. *Rent miljø og ressurseffektivitet*

Å minimere reiselivsbedrifters og turistenes forurensing av luft, vann og land (inkludert støy), samt å minimere genereringen av deres avfall og forbruk av knappe og ikke-fornybare ressurser.

Styrking av sosiale verdier

5. *Lokal livskvalitet og sosiale verdier*

Å bevare og styrke livskvaliteten i lokalsamfunnet, inkludert sosiale strukturer, tilgang til ressurser, fasiliteter og fellesgoder for alle, samt unngå enhver form for sosial degradering og utnytting.

6. *Lokal kontroll og engasjement*

Å engasjere og gi kraft til lokalsamfunnet og lokale interessenter mht. planlegging, beslutningstaking og utvikling av lokalt reiseliv.

7. *Jobbkvalitet for reiselivsansatte*

Å styrke kvaliteten på reiselivsjobber (direkte og indirekte), inkludert lønnsnivå og arbeidsforhold uten diskriminering ut fra kjønn, rase, funksjonshemninger eller andre faktorer.

8. *Gjestetilfredshet, trygghet og opplevelseskvalitet*

Å sørge for trygge, tilfredsstillende og berikende opplevelser for alle turister uavhengig av kjønn, rase, funksjonshemninger eller andre faktorer.

Økonomisk levedyktighet

9. *Økonomisk levedyktige og konkurransedyktige reiselivsdestinasjoner gjennom lokal verdiskapning*

Å sikre levedyktigheten og konkurransedyktigheten til reiselivsdestinasjoner i et langsiktig perspektiv, gjennom å maksimere reiselivets verdiskapning i lokalsamfunnet, inkludert hva turistene legger igjen av verdier lokalt.

10. *Økonomisk levedyktige og konkurransedyktige reiselivsbedrifter*

Å sikre levedyktigheten og konkurransedyktigheten til reiselivsbedrifter i et langsiktig perspektiv.

Kilde: UNWTO

5.6 Pilot for akvakultur i områder med særskilt beskyttelse

Tradisjonell akvakultur med oppdrett av laks, ørret og regnbueørret med dagens (2024) teknologier er ikke forenlig med de unike verdiene som Vegaøyen verdensarv bygger på.

Vi skal invitere oppdrettsnæringen og myndighetene til et innovasjonssamarbeid om anlegg og driftsmodeller med tilpasset profil og en annerledes signatur. Både visuell signatur, støy, utslipp og risiko for smittsomme sykdommer skal tilpasses omgivelsene slik at verdiskapningen og sysselsettingen kan styrkes.

Målsettingen må være at videreutvikling av ny, innovert akvakultur kan aksepteres for verdensarvområdet og buffersonen, og være understøttende til opprettholdelse av de framstående, unike verdensarvverdiene.

Vegaøyen verdensarv må speiles mot FNs bærekraftsmål, og de tre bunnlinjene som benyttes for å følge utviklingen; økonomisk bærekraftig, miljømessig bærekraftig og sosialt bærekraftig. Vegaøyen er et kulturlandskap som er helt avhengig av menneskelig aktivitet for at verdiene skal opprettholdes. Det miljømessige kan ikke sees isolert fra økonomisk aktivitet og menneskene som livnærer seg innenfor området.

Ambisjonene våre gjelder både anadrome arter, kveite, steinbit, torsk, andre fiskeslag, makroalger (tang og tare), mikroalger samt pigghuder, krepsdyr og bløtdyr. Ambisjonene gjelder både i og utenfor verdensarvområdet.

5.7 Bioenergi

Vega kommune har allerede gjennomført et utviklingsverksted om bioenergi og biologisk ressursgrunnlag for ny verdiskapning og sirkulær økonomi på Vega. Både skogressursene og andre bio-ressurser kan være aktuelle for energiproduksjon i landbruket, lokal industri og annet konsum. Sitkagrana, som er en innført og delvis uønsket art på Vega, inngår i idégrunnlaget vårt. Det samme gjør restprodukter fra landbruk, akvakultur og fiskeriene, samt matavfall og slam. En satsing på bioenergi som kan kombineres med matproduksjon i drivhus med grønn energi vil være positivt i et klimaperspektiv.

5.8 Fra jord til fat

Stiftelsen Vegaøyen verdensarv har gjennomført et utviklingsprosjekt (2023-2024) for å fremme økt, lokal matproduksjon og økt utnyttelse av tilgjengelig dyrkbar mark og beitereserver i verdensarvområdet og i buffersonen. Prosjektet har avdekket et potensial for økt verdiskapning basert på optimal utnyttelse av alle typer arealer. Lokal foredling med småskala slakteri, ysteri og tørkeanlegg mv. inngår i handlingsrommet. Ull- og skinnprodukter fra bufe og vilt inngår også.

Prosjektet har avdekket et betydelig potensial for inntjening gjennom produksjon i markedshager. Markedshager er et etablert konsept for verdiskapning gjennom matproduksjon, og aktørene veiledes gjennom et eget nettsted. Dyrking etter markedshageprinsippet sees som et system, der næringsstoffer, avling, jordkvalitet,

arbeidskraft, kunnskap, markedskanaler og forbrukere henger sammen⁶. Fra jord til fat har også vurdert birøkting som en mulighet for interesserte gründere/aktører.

Stiftelsen ser en kobling mellom «Fra jord til fat» og et bærekraftig, regenerativt reiseliv som kan tilby ureiste kvalitetsprodukter.

5.9 Lokalmatproduksjon

Med Vega som stamme i et merkevarenavn for lokalt produsert mat, kan vi skape nye muligheter innen lokalt produsert mat. Slike produkter er godt utviklet ellers på Helgeland. Det kan være mulig å koble seg på regionale samarbeid om mer distribusjon og salg, i tillegg til nettsalg. Se for øvrig «Fra Jord til fat» ovenfor.

5.10 Tradisjonelle fiskerier etter fisk, bløtdyr, krepsdyr og pigghuder samt foredling

Næringen har vært sakte nedadgående i mange år i Vega kommune. De tradisjonelle fiskeriene var en viktig bakgrunn for den historiske bosettingene i øyene, og er en sentral verdi i Vegaøyen verdensarv.

Vega kommune skal arbeide for å opprettholde og videreutvikle grunnlaget for næringen. Satsingen må nødvendigvis innledes med dialog med næringen selv, og må som minimum omfatte:

- Bidra til å ivareta ressursgrunnlaget samt bruks- og ressursområdene
- Dialog med og støtte til den ene mottaks- og foredlingsbedriften i kommunen
- Støtte til unge fiskere
- Arbeide for en framtidsrettet havneinfrastruktur

Ytterligere strategier planfestes gjennom handlingsdel og økonomiplan, så snart resultater fra dialogen er klare.

5.11 Tilleggsinntekter i landbruket

Bondegårdene er gode arenaer for mange forskjellige næringsrettede aktiviteter. Både reiseliv, inkludering, integrering, friluftsliv, hytteservice, gårds kafé, jakt og fiske samt entreprenørdrift er kjente attåtnæringer ved mange norske gårdsbruk. Vega kommune ser også et potensial i sosialt arbeid og arbeidstrening samt sosial habilitering og rehabilitering for å motvirke utenforskap som en mulighet for tilleggsinntekter.

5.12 Fôrproduksjon for akvakultur og dyrehold

Fôr er en av de viktigste innsatsfaktorene i akvakultur og i dyrehold på land. Vega kommune har naturressurser som kan inngå i fôrproduksjon. Lokalprodusert og kortreist fôr vil redusere transportinnsatsen, og dermed klimaavtrykket.

⁶ www.markedhage.no

5.13 Verdensarv, kulturmiljøer, historie og bygningsvern

Innskrivingen av Vegaøyen på UNESCOs verdensarvliste har skapt en bransje i kommunen innen forvaltning, formidling og bygningsvern. Effektene for dunværene og reiselivet har også vært store. Vega kommune skal arbeide videre med nyetableringer, ekspansjon og økt sysselsetting innen verdensarv:

- International Centre for the Study of the Preservation and Restoration of Cultural Property ⁷ (ICCROM) støtter initiativer innen utdanning og formidling med verdensarv som tema.
- Folkehøgskole har vært jobbet med i flere år. Folkehøgskolene har opplevd noe varierende søkertall ⁸, (2023) og må fornye seg for å opprettholde skoleslagets volum og betydning.
- Lokale vegværingar har tatt til orde for å etablere en aktivitetspark med verdensarv som tema.
- Skjøtsel, rydding og landskapsrestaurering i verdensarvområdet med verneområdene
- Bygningsvern og sirkulær økonomi
- Flytting av områdetypiske hus til Vegaøyen fra områder som ikke kan nyttiggjøre seg disse lengre
- Forskning og feltarbeider for å øke kunnskap om Vegaøyen verdensarv

Stiftelsen Vegaøyen verdensarv, Vega verneområdestyre og Vega verdensarvsenter er faglig sterke samarbeids-partnere for en videreutviklet verdiskaping basert på verdensarv. Begge instansene ønsker å bidra til bred verdiskaping i og rundt verneområdene på Vega, som har langsiktig og positiv effekt for natur, lokalsamfunn og næringsutvikling.

5.14 Kreative næringer

Vega kommune har flere mindre aktører som driver innen media, kultur, kunst, kunsthåndverk og håndarbeid. Aktører innen kreative næringer kan bidra positivt innen reiselivet og ikke minst som et tilbud og en trivselsfaktor overfor egne innbyggere.

5.15 Unge og utenforskap

De siste årene har nasjonale og regionale myndigheter styrket innsatsen ovenfor unge i utenforskap, eller som står i fare for å havne i utenforskap. Vega kommune ønsker å arbeide videre med muligheter for å tilby tilpassede aktiviteter og kompetanseheving til målgruppen etter inspirasjon fra Regjeringens ungdomsgaranti og Nordland fylkeskommunes strategi mot ungt utenforskap.

⁷ ICCROM er en internasjonal organisasjon som Norge har vært medlem av siden 1980. ICCROMs oppdrag er gjengitt på www.iccrom.org: «*The International Centre for the Study of the Preservation and Restoration of Cultural Property (ICCROM) was created in the aftermath of the Second World War in response to widespread destruction and the urgent need to reconstruct cultural property. In 1956, a proposal was adopted at the 9th Session of the UNESCO General Conference in New Delhi to create an intergovernmental centre to study and improve restoration methods, and so ICCROM was born.*

⁸ NRK 7. april 2023. Landsorganisasjonen pressemelding 28. august 2023. Utdanningsnytt 7. august 2023

5.16 Vega folkehøgskole (prosjektnavn)

Vega kommune er i gang med utredninger for å søke om tilskudd til driften av en ny folkehøgskole ved siden av Vega verdensarvsenter.

5.17 Lokale varer og tjenester

Det lokale tilbudet av varer og tjenester er meget viktig for rekruttering og bolyst.

6. FNs bærekraftsmål

Bærekraftsmål	Begrunnelse
	<i>Godt samarbeid er en suksessfaktor i all næringsutvikling og sysselsetting. Temaet har mange og forskjellige interne og eksterne aktører som alle må fylle sin rolle.</i> <i>For å lykkes med bærekraftsmålene trengs det nye og sterke partnerskap. Myndigheter, næringslivet og sivilsamfunnet må samarbeide for å oppnå bærekraftig utvikling (sitat FN).</i>
	<i>Vega kommune produserer store mengder mat. Mat er mangelvare for noen folkegrupper i dag, og kan bli det for flere i framtiden.</i> <i>For at alle skal kunne spise seg mette må vi fordele ressursene og ta vare på maten vi produserer på en bedre måte enn i dag. Dette kan blant annet gjøres gjennom mer lokal matproduksjon, ved å produsere maten på en mer bærekraftig måte samt ved å utnytte ressursene våre i jordbruk, skog og fiske på en bedre måte.</i>
	<i>Som vertskapskommune for Vegaøyen verdensarv er det et stort ansvar, og en yrkesprofesjon, å formidle de unike kvalitetene til innbyggere og tilreisende.</i>
	<i>Vegas innbyggere må ha gode arbeidsplasser for at bosettingen skal opprettholdes. Vi må utnytte størst mulig del av arbeidsstyrken lokalt, herunder også de som har flyktet til oss fra konflikter ute i verden.</i> <i>Å skape økonomisk vekst og nye arbeidsplasser gjennom anstendig arbeid er en forutsetning for bærekraftig utvikling. Å skape arbeidsplasser av god kvalitet er en av de største utfordringene for alle land fram mot 2030.</i>
	<i>Vega har naturressurs-forutsetninger for å arbeide videre med bioenergi prosjektet som ble påbegynt i 2022.</i>

Bærekraftsmål

Begrunnelse

Flere arbeidsplasser og bosatte arbeidstakere er en forutsetning for å opprettholde Vega som lokalsamfunn og kommune på lang sikt. Befolkningsutviklingen er negativ – det er intet eller lite om tyder på at den kan snus uten at vi arbeider både hardt og godt med å øke den lokale verdiskapningen. Unge mennesker som tar interesse i Vega, må ha noen bransjer og arbeidsgivere å velge mellom.

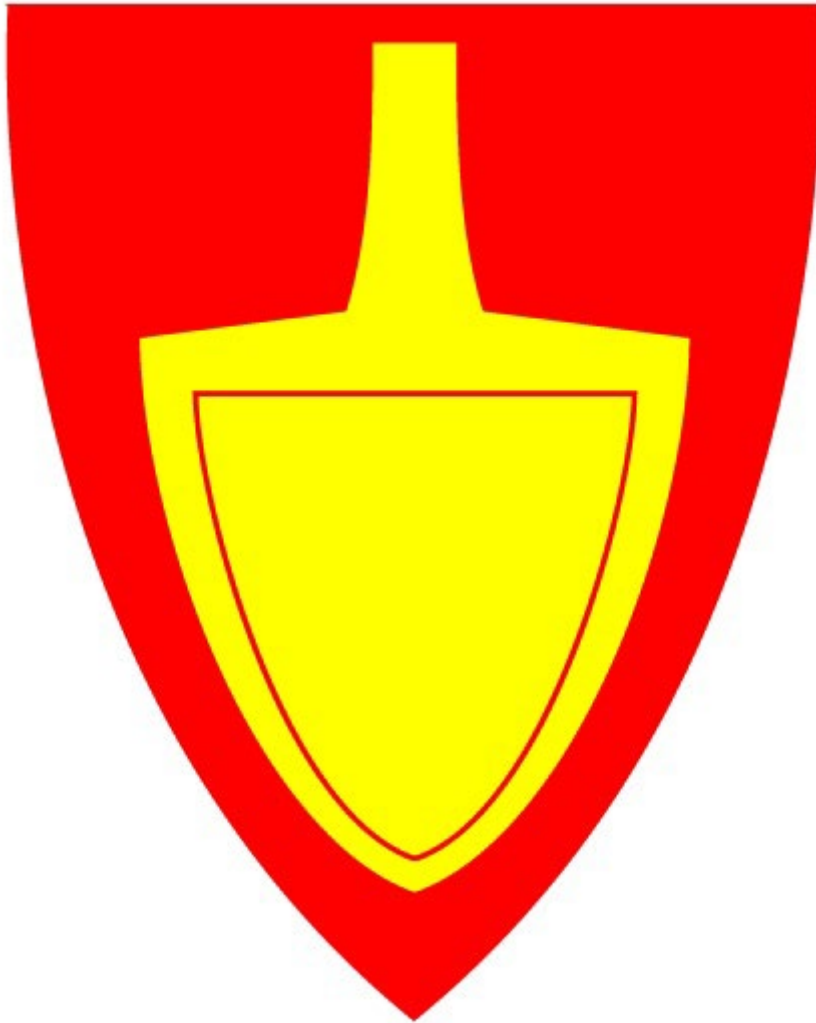
7. Målsettinger, strategier og tiltak

Vega kommunes plan innebærer en bred satsing. Innen næringsutvikling er det normalt å ikke lykkes med alle forsøkene. Vi skal derfor arbeide med flere muligheter til enhver tid.

Vi vil:	Slik gjør vi det:
Vega kommune som JA-kommune og utviklingsaktør – opprettholde eller øke sysselsettingen alle bransjer tatt i betraktning (antall årsverk)	Ansette nødvendig, administrativ ressurs/kompetanse for nærings- og reiselivsutviklingen. Invitere næringslivet og andre aktører til utviklingsverksteder og holde næringsutvikling og sysselsetting høyt oppe på dagsordenen Bidra til planfestede avklaringer om næringers arealbruk og sameksistens og rullere kommuneplanens arealdel i nært samarbeid med alle relevante aktører Etablere kapasitet og kompetanse innen førstelinjebistand, forretningsutvikling og virkemiddelapparatet til gründere og oppstartsbedrifter Revitalisere næringsfondet som virkemiddel Opprette en næringshage i tilknytning til Vega verdensarvsenter Styrke samarbeidet med Vega næringsforening og landbrukssamvirket, samt andre relevante bransjeforeninger Vurdere samarbeid med andre kommuner om næringsutvikling, forretningsutvikling og tjenester overfor gründere Kreativitet, innovasjon, entreprenørskap og lokale næringer som tema og fag i skolen Gjennomføre en årlig næringslivskonferanse. Institudere og dele ut en årlig næringspris til dyktige, lokale aktører Legge til rette for næringsaktører med planer, næringsarealer og infrastruktur Arbeide kontinuerlig med flere satsinger og utviklingsprosjekter i retning av kommunens eksisterende fortrinn innen næring Etablere et lokalt samarbeid om rekruttering av arbeidskraft til privat og offentlig sektor Følge opp rutetilbudet for ferger og båt til og fra kommunen Følge opp mangelen på elektrisk kraft Motivere næringslivet og gründere til å undersøke og bedre utnytte tilgjengelige tilskudds-muligheter (Innovasjon Norge, Bionova osv.) Fremme flersysleri som levevei for personer og selskaper som ønsker å være en del av verdensarvstatusen

Vi vil:	Slik gjør vi det:
Videreutvikle Vega som et reisemål – forsiktig økning, og i hovedsak utenfor kjernetiden om sommeren	Benytte besøksforvaltning som verktøy i planprosesser og som et gjennomgående perspektiv i arbeidet med å utvikle reiselivet Re-sertifisere Vega som bærekraftig reisemål Øke besøkstallene i skuldersesongene og om vinteren med 50 % i planperioden Vega kommune beholder rollen koordinator for videreutvikling av reiselivet Undersøke mulighetene for en særskilt satsing innen fugleentusiasme Vega kommune ivareta sin del av ansvaret for reisemålsutviklingen som produkteier, rammesetter, utviklingspartner og vertskap Utrede finansiering av fellesgoder - innføre enkelte brukerbetalte tjenester (parkering, sanitær, toalett mv.) Formalisere samarbeid med frivillige lag og foreninger om tilrettelegging (turstier, turmål, gapahuker med mer) Samarbeide med lokale transportører om miljøvennlige transportløsninger for besøkende
Videreutvikle verdensarv som bransje og sysselsettende næring – 15 nye årsverk	Utrede mulighetene for å opprette en verdensarvpark med utendørs aktiviteter for lokale familier, tilreisende familier og andre Skape flere visnings- og formidlingsmuligheter Stille Vegaøyen verdensarv til disposisjon for forskning Etablere en helt ny type internasjonal folkehøgskole med fag og linjer som bygger på Vegaøyen verdensarv og UNESCOs grunnverdier
Et landbruk som leverer bredere, både innen volumproduksjon, lokalmat, foredling og tjenester – 20 nye årsverk i produsentleddet	Øke produksjonen av grønnsaker og potet samt andre produkter som kan få økt etterspørsel på lang sikt Videreføre og videreutvikle landbruk som er viktig for verdensarvstatusen Anvende ny teknologi for beite, og redusere motsetninger mellom dyr på beite og andre interesser Etablere et nytt marked for omsetning av mat fra Vega, lokalt og via netthandel; www.vegamarkedet.no Motivere til biinntekter i landbruket, herunder utleie av areal til andre næringsformål Invitere næringen til samarbeid om pionerskap og innovasjon
Senter for fjernarbeid, pendling,	Invitere vegværingene til et utviklingsverksted om behovet for og mulighetene til et nytt senter for formålet Etablere en arbeidsgruppe i fellesskap med interessenter

Vi vil:	Slik gjør vi det:
fjernstudier, små bedrifter m. fl.	Sees i sammenheng med en mulig ny næringshage på verdensarvsenteret, og mest mulig sambruk og flerbruk av alle typer ressurser Utredes med et måltall om 10 faste brukere og 5 andre brukerplasser
Produksjonen innen akvakultur skal økes i planperioden	Opprette et utviklingsprosjekt innen lavsignatur, innovativt og bærekraftig akvakultur i Vega kommune. Motivere bransje, myndigheter og utviklingsaktører til å bidra og delta Undersøke mulighetene for nye oppdrettsformer og mat- og proteinproduksjon i sjø innenfor verdensarvens rammer Invitere til en mulighetsstudie om havgående (offshore) oppdrett i Vegas kommunes vestlige havområder
Fiskeriene opprettholdt som næringsvei i Vega kommune	Invitere alle relevante aktører, herunder de lokale fiskerne og Nord fiskarlag, til dialog om utfordringer og muligheter i næringen Kråkeboller og andre høstbare viltlevende marine ressurser utenom de klassiske fiskeslagene skal undersøkes nærmere for høsting og foredling Etablere et nytt marked for omsetning av mat fra Vega, lokalt og via netthandel; www.vegamarkedet.no Motvirke overbeskatning fra turistfiskets side
Fornybar energi for økt matproduksjon og andre formål	Støtte initiativtakere Følge med i nasjonal og regional politikk for videreutvikling av fornybar energi
Lokale varer og tjenester	Støtte innehavere av lokale tilbud med gode kommunale tjenester og annen tilrettelegging Støtte lokale gründere

Vega kommune

Kommuneplanens samfunnsdel 2025-2036

Kapittel 7 Naturmangfold, klima, energi og miljø

Innhold

1. Naturmangfold, klima, energi og miljø	3
2. Hjemmelsgrunnlag.....	3
3. Aktører	4
4. Sammenhenger, samspill og konkurrerende interesser	5
5. Naturmangfold.....	11
5.1 Innledning.....	11
5.2 Nå-situasjonen.....	13
5.3 Trua arter og naturtyper og rødlisting.....	15
5.4 Fremmede arter	20
5.5 Utfordringer.....	23
5.6 Delmål og strategier for naturmangfold	24
6. Klima og energi	27
6.1 Innledning.....	27
6.2 Nå-situasjon.....	27
6.3 Utfordringer (analyse).....	29
6.4 Muligheter, innovasjon og handlingsrom	32
6.5 Delmål og strategier for utslippsreduksjon og klimatilpasning.....	34
7. Miljø	36
7.1 Innledning.....	36
7.2 Nå-situasjonen.....	36
7.3 Utfordringer.....	37
7.4 Delmål og strategier for å redusere forurensning, forøpling og naturslitasje	38
8. Referansedokumenter	38

1. Naturmangfold, klima, energi og miljø

Dette kapitlet utgjør Vega kommunes plan for utviklingen innen naturmangfold, klima, energi og miljø. Hensikten med kapitlet er:

- Kunnskapsbank for politikere, administrasjon og andre
- Å synliggjøre sammenhengen mellom disse fire plantema, og med andre plantema som for eksempel samfunnssikkerhet og beredskap, folkehelse og bolyst
- Å planfeste kommunens politikk innenfor naturmangfold, klima, energi og miljø

Naturmangfold, klima, energi og miljø er tidsaktuelle tema både globalt, nasjonalt, regionalt og lokalt. Alle temaene er regulert gjennom internasjonale avtaler og norsk regelverk, men er også behandlet i en rekke stortingsmeldinger og nasjonale kunnskapsdokumenter.

Vega kommune er en øykommune med naturmessige særpreg, mye sjø, lite landareal og en liten befolkning. Naturen, klimaet og miljøet er rammen som Vega kommune er skapt innenfor. Befolkningens samspill med naturen er unikt og bakgrunnen for at kulturlandskapet Vegaøyen er tatt opp i den prestisjefylte verdensarvlisten. Vi har de beste erfaringer med å bygge og leve i et samfunn i pakt med naturen.

Vega kommune arbeider systematisk for et bærekraftig reiseliv og besøksforvaltning. Reiselivet, natur- og miljøkvalitetene våre samt Vegaøyen verdensarv henger sammen. Tilretteleggingen for et bærekraftig reiseliv og besøksforvaltning er et viktig spor i dette kapitlet, men er omtalt i større bredde og dybde i kapitlet om næringsutvikling og i forvaltningsplanen for Vegaøyen verdensarv.

2. Hjemmelsgrunnlag

Nedenfor gjøres rede for de viktigste lovene som regulerer naturmangfold, klima, energi og miljø:

- Naturmangfoldloven har som formål å ta vare på mangfoldet i naturen ved bærekraftig bruk og vern.
- Plan- og bygningsloven skal fremme bærekraftig utvikling til beste for den enkelte, samfunnet og framtidige generasjoner. Planlegging etter loven skal bidra til å samordne statlige, regionale og kommunale oppgaver og gi grunnlag for vedtak om bruk og vern av ressurser. Planlegging og vedtak skal sikre åpenhet, forutsigbarhet og medvirkning for alle berørte interesser og myndigheter. Det skal legges vekt på langsiktige løsninger, og konsekvenser for miljø og samfunn skal beskrives. Prinsippet om universell utforming skal ivaretas i planleggingen og kravene til det enkelte byggetiltak. Det samme gjelder hensynet til barn og unges oppvekstsvilkår og estetisk utforming av omgivelsene. Byggesaksbehandling etter loven skal sikre at tiltak blir i samsvar med lov, forskrift og planvedtak. Det enkelte tiltak skal utføres forsvarlig. Loven gjelder både på land og i sjøen til én nautisk mil utenfor grunnlinjen.
- Forurensning og forsøpling er forbudt med mindre du har tillatelse. Forurensningsloven skal både verne det ytre miljøet mot forurensning og fremme

effektiv og bærekraftig produksjon, avfallsminimering og god avfallshåndtering. Et bærende element i loven er prinsippet om at «forurensere betaler».

- Formålet med jordloven er å sikre at arealressursene blir brukt på den måten som er best for samfunnet og for de som har yrket sitt i landbruket. Arealressursene omfatter både jord, skog, bygninger og rettigheter.
- Formålet med skogloven er å fremme en bærekraftig forvaltning av skogressursene med sikte på verdiskaping og å sikre miljøverdiene i skogen.
- Formålet med konsesjonsloven er å regulere og kontrollere omsetningen av fast eiendom for å oppnå et effektivt vern om landbrukets produksjonsarealer og slike eier- og bruksforhold som er mest gagnlig for samfunnet.
- Havne- og farvannsloven skal fremme sjøtransport som transportform og legge til rette for effektiv, sikker og miljøvennlig drift av havn og bruk av farvann, samtidig som det skal tas hensyn til et konkurransedyktig næringsliv. Loven skal ivareta nasjonale forsvars- og beredskapsinteresser.
- Klimaloven skal fremme gjennomføring av Norges klimamål som ledd i omstilling til et lavutslippssamfunn i Norge i 2050. Loven skal fremme åpenhet og offentlig debatt om status, retning og framdrift i dette arbeidet.
- Miljøinformasjonsloven gir deg en utvidet rett til opplysninger både fra offentlige myndigheter og private virksomheter om forhold som har betydning for miljøet

Norge er forpliktet gjennom det Det globale Kunming-Montreal-rammeverket for naturmangfold (naturavtalen). Norge er også forpliktet til å bevare og følge opp de unike kvalitetene som er forbundet med Vegaøyen verdensarv. Vi skal beskytte naturmangfoldet og kulturlandskapet mot inngrep og klimaendringene, samtidig som vi skal sørge for formidling og verdiskaping basert på unike kvalitetene.

3. Aktører

Følgende aktører er viktige for utviklingen innen naturmangfold, klima, energi og miljø i Vega kommune. Vegaøyen verdensarv bidrar til at vår aktørliste og beslutningsprosesser er mer komplekse enn i kommuner uten verdensarv.

- Vega kommune som lokal planmyndighet
- Nordland fylkeskommune som regional planmyndighet
- Statsforvalteren i Nordland
- Kommunal- og distriktsdepartementet
- Nærings- og fiskeridepartementet
- Klima- og miljødepartementet
- Landbruks- og matdepartementet
- Utenriksdepartementet
- Kultur- og likestillingsdepartementet
- Olje- og energidepartementet
- Miljødirektoratet
- Riksantikvaren
- UNESCO

- Den Norske UNESCO-kommisjonen
- NVE
- Kystplan Helgeland med deltakende kommuner
- Stiftelsen Vegaøyan verdensarv
- Vega verneområdestyre
- Norges verdensarv
- Landbruket, fiskeriene og akvakulturnæringen
- Søndre Helgeland Miljøverk IKS (SHMIL)
- Helgeland Kraft
- Reiselivets aktører og interessenter
- Andre private virksomheter og lokalt næringsliv
- Grunneiere, skogeiere og andre rettighetshavere
- Utbyggerinteresser
- Interesseorganisasjoner
- Frivilligheten
- Kommunens innbyggere

Vega kommune erfarer at verdensarven medfører høy kompleksitet og langvarige beslutningsprosesser i saker som berører naturmangfold og miljø. Internasjonale forhold legges til grunn fordi UNESCO har utenrikspolitisk betydning for Norge.

4. Sammenhenger, samspill og konkurrerende interesser

De globale krisene innen klima og naturmangfold henger sammen. Velfungerende økosystemer er avgjørende for å bremse klimaendringene. Vi må bremse klimaendringer for å kunne bevare naturmangfoldet på sikt. Til det trenger vi også mer fornybar energi. Samtidig må samfunnet forberedes på og tilpasses klimaendringene.

I Norge er det flere tilfeller av at klimavennlige tiltak, som for eksempel produksjon av fornybar energi, som oppfattes å være uheldig for naturmangfold og miljøet.

Utbyggerinteresser står ofte mot verneinteresser. Hvilken argumentasjon som skal legges til grunn, er ett av vår tids politiske stridstema. De fire tekstboksene på neste side er hentet fra statlige myndigheter og representerer utviklingsområder som er gjort allmenngyldige i Norge gjennom Regjeringens forventninger til kommunal planlegging (Kgl. Res 20. juni 2023).

Vi har også illustrert med figurer fra statlige myndigheter hvordan temaene naturmangfold, klima, energi og miljø henger sammen med hverandre. Også muligheter for positive og negative samspill samt mulige konflikter mellom tiltak er beskrevet med figurer.

Klimatilpasning

Samfunnet må forberedes på og tilpasses klimaendringene. Klimaendringer øker blant annet risikoen for flom, mer styrtregn og fare for skred. Tilpasning handler om å iverksette tiltak for å hindre eller redusere skade, men også utnytte mulighetene endringene kan innebære. Tilpasning handler også om tiltak mot gradvise endringer over tid, for eksempel i drikkevannskvalitet eller økte råteskader i bygg.

Energiomstilling

For å redusere klimagassutslippene, må andelen fossile energikilder reduseres eller gjøres utslippsfrie, og andelen fornybar energi må økes kraftig. Eksempler på fornybare energikilder er vannkraft, vindkraft, solkraft og bioenergi.

Bevaring av biologisk mangfold

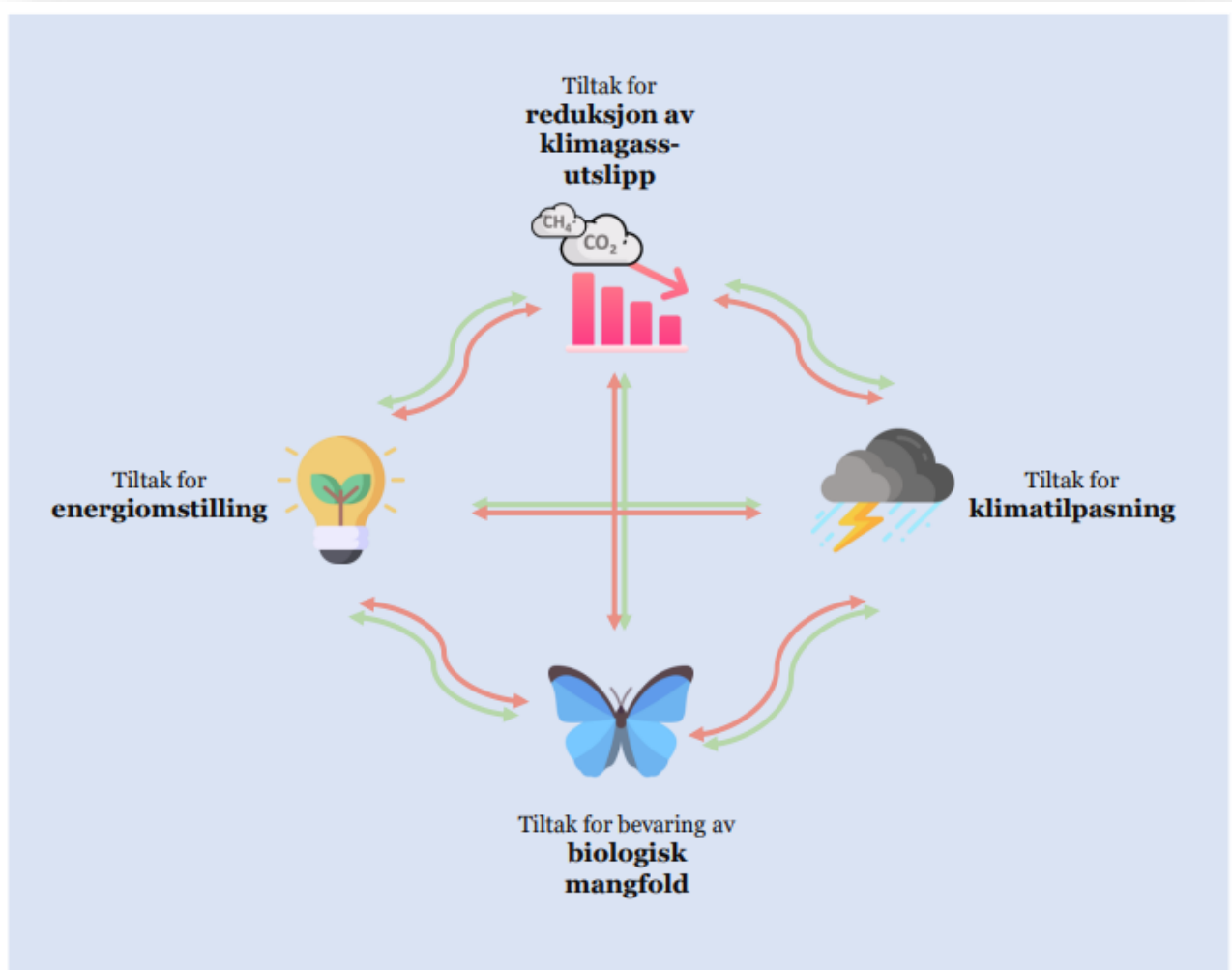
Det biologiske mangfoldet er truet, og den viktigste årsaken er arealendringer i dyr og planters leveområder. Kommunene har et stort ansvar for å ivareta biologisk mangfold, både gjennom arealplanlegging og i helhetlig tilnærming til lokalsamfunnsutvikling.

Reduksjon av klimagassutslipp

Med menneskelige aktiviteter og bruk av arealer og ressurser følger det ofte store klimagassutslipp. Arealbruksendringer kan likevel også gi økt opptak av klimagasser, som ved planting av skog der skog hører naturlig hjemme. Norske kommuner har mange muligheter til å være med på å redusere klimagassutslippene gjennom sin samfunns- og arealplanlegging.

KS. Inspirasjonshfte om Synergier og konflikter i lokal miljø- og klimapolitikk (2023)

Positivt samspill (positive bieffekter og synergier)

Når gjennomføring av et tiltak innen ett politikkområde gir tilleggsgevinster innenfor et annet politikkområde,
eller

når det å gjennomføre to tiltak samtidig gir fordeler som er større enn summen av individuelle tiltak.

Negativt samspill (negative bieffekter og konflikter)

Når gjennomføring av et tiltak innen ett politikkområde går på bekostning av eller reduserer kvaliteten på et tiltak innenfor et annet politikkområde,

eller

når to tiltak er uforenelige, og det ikke er mulig å gjennomføre begge samtidig.

Tiltak som kan gi positivt samspill

Blågrønne strukturer

er nettverket av blå (vann) og grønne naturpregede områder i byer og tettsteder. Tiltaket er ofte motivert av å håndtere overvann og evt. å bevare biologisk mangfold, men det har flere positive bieffekter, som demping av temperatur og økt rekreasjonsverdi.

«Vinn-vinn-effekt»

Sykkel og gange

kombinert med ulike former for offentlig transport har store positive samspillseffekter. Det gir økte muligheter til å frigjøre areal til blågrønne strukturer, og gir samtidig utslippsreduksjoner gjennom f.eks. redusert bilbruk.

«Vinn-vinn-effekt»

Bevaring av våtmark

gir positivt samspill mellom biologisk mangfold, klimatilpasning og karbonbinding. Myr og annen våtmark ivaretar karbonlagring og leveområder for planter og dyr samtidig som robusthet mot flom opprettholdes.

«Vinn-vinn-vinn-effekt»

Tiltak som kan gi negativt samspill

Fortetting

har store fordeler for utslippsreduksjon, for eksempel ved å redusere energiforbruk og personbilbruk. Men fortetting kan gi ulemper for klimatilpasning, blant annet ved å skape urbane varmeøyer og overvannsflom. Det kan også ha negative effekter på biologisk mangfold.

Fornybar energi

har positive effekter på energiomstilling og utslippsreduksjoner, men mulige negative effekter på det biologiske mangfoldet – som når solceller legger beslag på areal, eller vindkraft påvirker leveområdene til fugl.

Utbygging av nye veier

kan gi noe utslippsreduksjoner. Dette oppveies imidlertid av at natur og jordbruksareal som bygges ned gir negativt samspill fordi natur og jordbruksareal har en positiv samspillseffekt for klimagass-utslipp, klimatilpasning og biologisk mangfold, sammen-lignet med veiareal.

Konflikter opplevd i kommuner			
Tiltak for klima og natur		Mulig konflikt	Mulig løsning
	Fortetting for å redusere utslipp	Kan hemme klimatilpasning og biomangfold	Gjøre om parkeringsareal til grøntområde, parkering under bakken, grønne tak og vegger
	Gang- og sykkelvei for å redusere utslipp	Kan føre til omdisponering av grøntareal	Redusere bilvei for å få areal til gang- og sykkelvei uten å ta grøntareal
	Etablering av solceller på tak for produksjon av fornybar energi	Reduserer mulighet for grønne tak for klimatilpasning og biomangfold	Kombinasjonsløsninger
	Nullvekstmål i byveksttaler mellom staten og kommuner	Ikke tilstrekkelig for å realisere ambisiøse klimamål innen 2030	Integrere klimamål i byveksttallene
	Etablere blågrønne strukturer for klimatilpasning og biomangfold	Krever areal som hemmer fortetting	Redusere areal til vei og parkeringsplasser
	Ikke å kutte myr, skog og beiteområder for karbonlagring, klimatilpasning og biomangfold	Reduserer hyttebygging i distriktskommuner som trenger aktivitet	Prioritere natur fremfor hytter, bygge mindre hytter, utleiehytter
	Planting av monokulturskoger for å fange og lagre karbon	Reduserer biologisk mangfold og klimatilpasning (øker skredfare etter hogst)	Beholde og/eller drive fram natur- eller blandingsskog framfor treslagsskifte til ensaldret monokultur
	Krav til sikkerhet mot 1000-årsflom for kritiske samfunnsfunksjoner	Kan føre til klimagassutslipp og tap av biomangfold	En helhetlig vurdering vil se klima og miljø i sammenheng

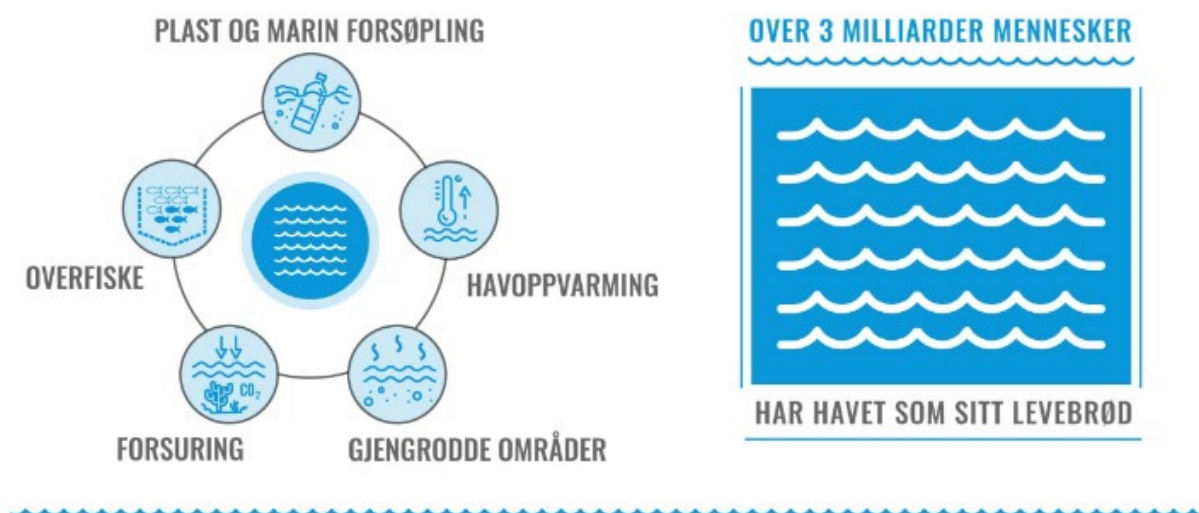
Vega kommune må gjøre unike og egne valg som reflekterer kommunens næringsliv, arealtyper, naturmangfold, utfordringer og handlingsrom. Vi kan ikke bidra til å løse alle globale utfordringer i dette komplekse fagfeltet, men heller konsentrere oss om noen få strategier og tiltak som gir effekt. For politisk omstridte deler av natur- og miljøpolitikken legger Vega kommune offisiell nasjonal og regional politikk til grunn. Valgene våre reflekterer dermed hovedlinjene i de relevante statlige planretningslinjene, nasjonale forventninger til kommunal planlegging samt Regional plan for klima og miljø - Grønn omstilling i Nordland 2021-2030¹.

¹ PBL §3-1 Andre ledd: Planleggingen skal fremme helhet ved at sektorer, oppgaver og interesser i et område ses i sammenheng gjennom samordning og samarbeid om oppgaveløsning mellom sektormyndigheter og mellom statlige, regionale og kommunale organer, private organisasjoner og institusjoner, og allmennheten. Samt fjerde ledd: Vedtatte planer skal være et felles grunnlag for kommunal, regional, statlig og privat virksomhet i planområdet.

Hav og sjø er et viktig tema innen naturmangfold i Vega kommune. Figuren nedenfor viser de mest relevante truslene mot et bærekraftig hav. Disse er relevante også for Vega kommune, selv om størstepartene av truslene har sin opprinnelse utenfor Vegasamfunnet, og krever innsats regionalt, nasjonalt og internasjonalt.

Hav og sjø er viktig for Vega kommune for akvakultur, fiskeriene, transport, opplevelser og reiseliv, samt naturmangfoldet som eksisterer innenfor dette økosystemet. Vegasamfunnet er bygget på en aktiv utnyttelse av hav- og sjøarealene i kommunen og tilstøtende områder.

DE STØRSTE TRUSLENE MOT HAVETS BÆREKRAFTSEVNE

Kilde: Tilbake til fremtiden (prosjektrapport)

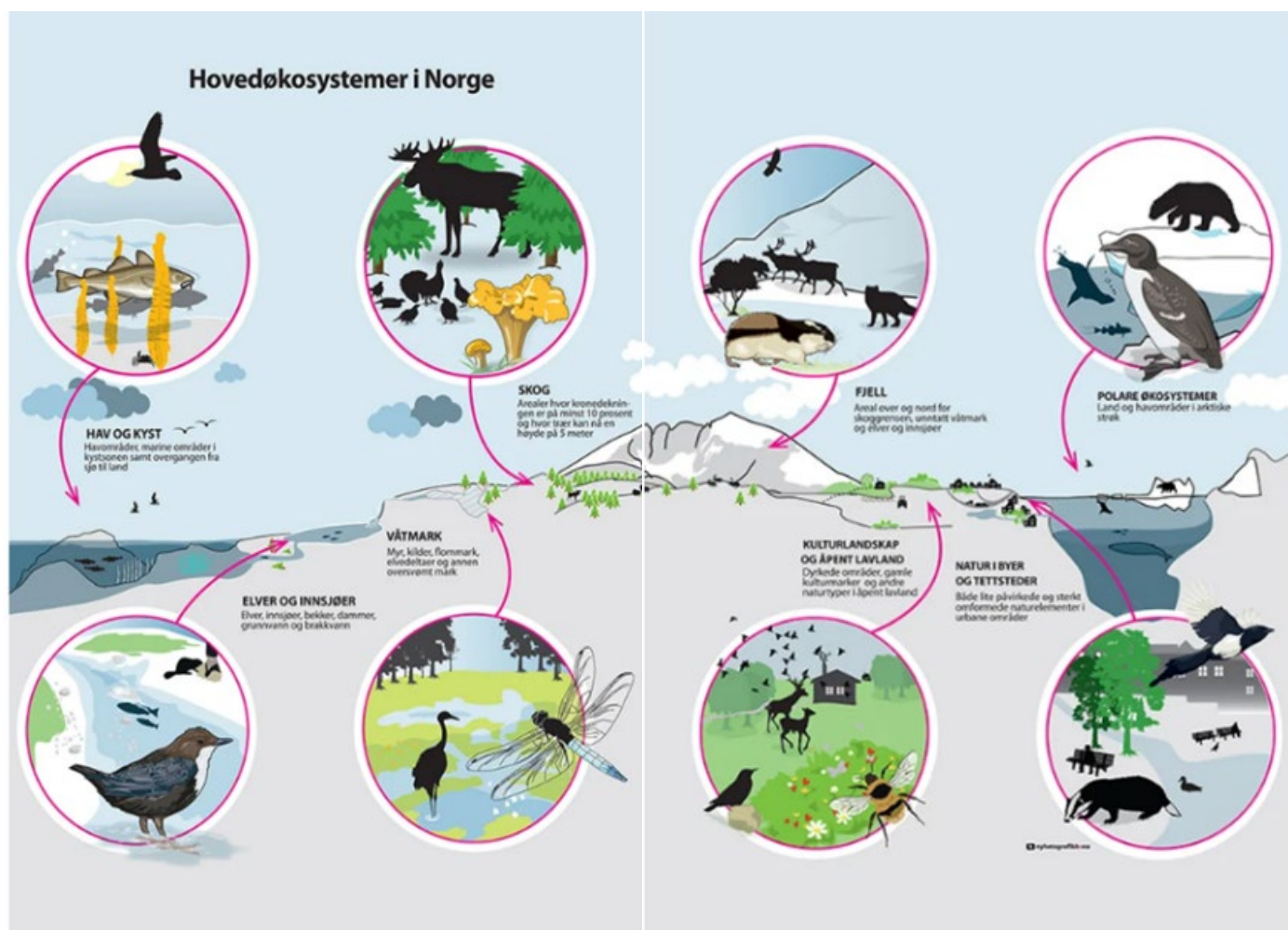
5. Naturmangfold

5.1 Innledning

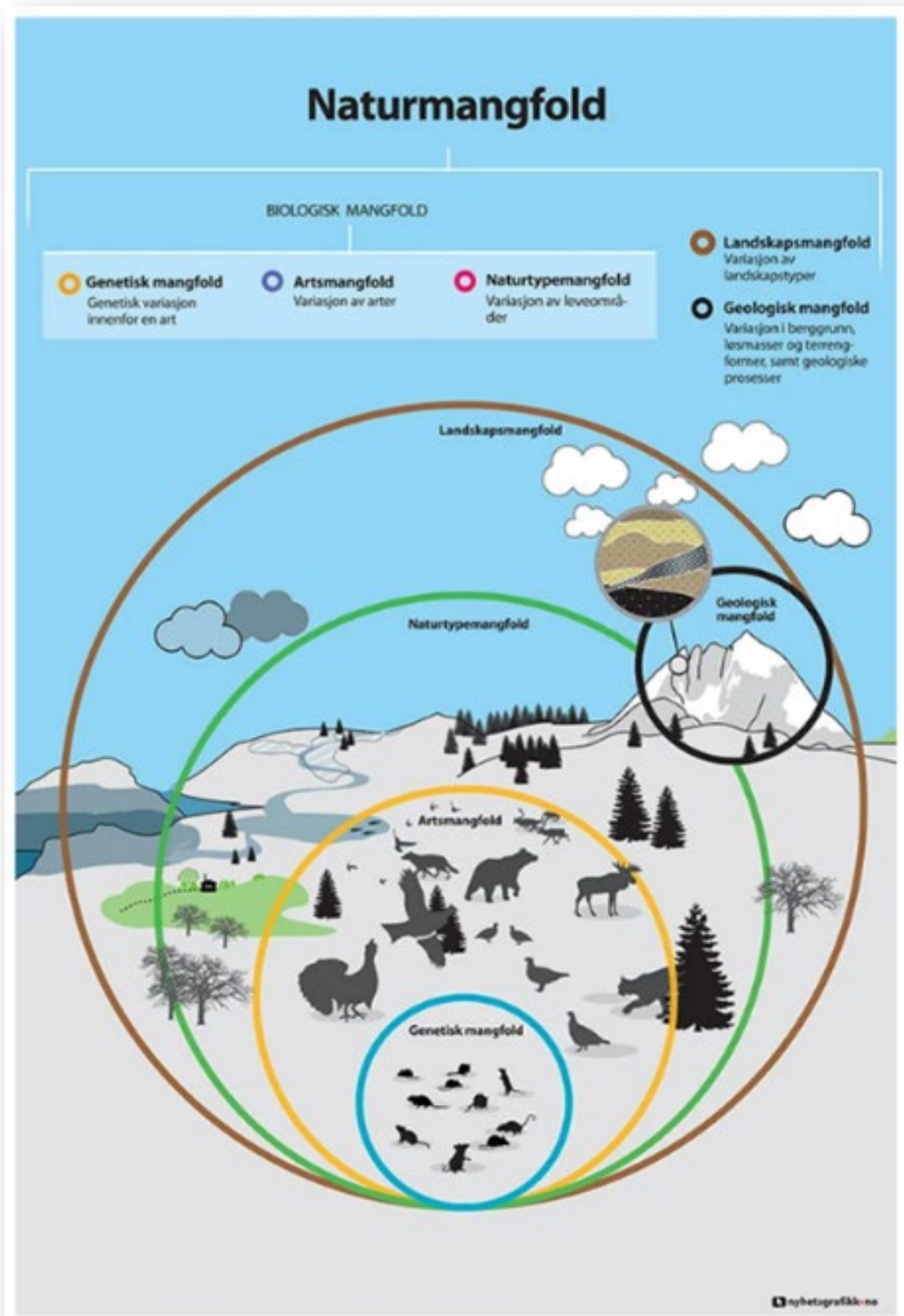
Naturmangfoldet har verdi både som livsgrunnlag, opplevelsesverdi og utgangspunkt for verdiskaping.

Naturmangfold er alle de ulike variasjonene av liv som finnes i naturen, og omfatter dyr og planter i alle geografiske områder og i ulike økosystemer. Et økosystem er alle de levende organismene som finnes på et sted og miljøet de lever i.

I tråd med nasjonal politikk skal naturen forvaltes slik at planter og dyr som finnes naturlig sikres i levedyktige bestander. Variasjonen av naturtyper og landskap skal opprettholdes. En naturtype er et sted hvor et samfunn av organismer finnes. Naturmangfold omfatter genetisk mangfold, artsmangfold, naturtypemangfold, landskapsmangfold og geologisk mangfold. Genetisk mangfold, artsmangfold og naturtypemangfold sammen kalles også for biologisk mangfold. Mangfoldet eksisterer innenfor økosystemer som gjør det naturlige livet mulig. Figuren nedenfor viser hovedøkosystemene i Norge². Alle unntatt polare økosystemer er relevante for Vega kommune.

² Figurer fra Nyhetsgrafikk

Kommunen har en nøkkelrolle i å sikre at naturen blir forvaltet på en god måte og gjennom dette bidra til å stanse tap av mangfold. De beslutningene som tas bl.a. gjennom kommuneplanens areadel etter PBL, har i sum stor betydning for hvordan naturmangfoldet blir ivaretatt.

Naturmangfoldloven pålegger kommunen å vurdere tiltak når naturen trues. Alle typer inngrep i naturen kan true naturmangfoldet. Konsekvensene av inngrep må alltid vurderes, og kunnskap om miljøet skal ligge til grunn for kommunale beslutninger.

Globale føringer, sentrale stortingsmelding, regionale føringer mv.:

- FNs bærekraftsmål nr. 14 og 15 om bevaring av natur på land og i vann
- Den nye internasjonale naturavtalen for å redde og bevare naturen (2022)
- Stortingsmeldingen (nr.14) om Natur for livet – Norsk handlingsplan for naturmangfold (vedtatt 2016). Målrettet avklaring av naturmangfoldverdier på kommuneplannivå og bidra til en mer helhetlig og forutsigbar forvaltning av norsk natur. Bidra til kunnskap om naturmangfold /grunnlag for interesseavveininger. Raskere og mer forutsigbare planprosesser på detaljnivå. Ivareta hensyn til lokaldemokrati og medvirkning. Kompetanseløft på naturmangfold i kommunen
- Regionale føringer
- Regional plan for vannforvaltning
- Nordland fylkeskommune: Et bærekraftig Nordland, Planstrategi for samarbeid og grønn omstilling 2021–2024

5.2 Nå-situasjonen

Vega kommune har store natur-, landskaps- og kulturmiljøverdier som det er viktig å ta vare på. Det er også avgjørende for klimaet, naturen og miljøet at alle ressursene brukes langt mer effektivt, slik at vi reduserer behovet for å ta ut nye.

Øykommunen Vega består av 6 % (165 m²) fastland og øyer og 94 % (2757 m²) havflate (inkl. territorielt farvann) (Kartverket).

Av kommunens landareal er omtrent 56 % åpnet fastmark, 17 % jordbruksareal, 14 % skog, 10 % åpen myr og 2 % ferskvann. Resten er fjell og bebyggt areal med henholdsvis 54 og 3 % i 2023.

Hovedøya Vega er økologisk variert. Vegetasjonen varierer fra fjellvegetasjon i fjellene sør på øya til kystlynghei og strandvegetasjon langs kystlinja. I de sørvendte liene i sør finnes forekomster av edellauvskog (bl.a. hassel og alm). I landskapet på strandflata er vegetasjonen en mosaikk av kulturenger (fulldyrka) for grasproduksjon, myr, lynghei og skog.

Skogen er i hovedsak lauvskog, med bjørk. Mesteparten av skogen er av nyere dato. Bjørkeskogen er i en gjengroingsfase, og vokser på gammel ekstensiv beite- og slåtte-mark.

Innimellom finnes plantefelt med sitkagran som nå er så gammel at den er i stand til å spre seg naturlig. På noen områder sør og midt på hovedøya finnes naturlig kystfuruskog. I øygarden utenfor hovedøya er landskapet åpent. Trær finnes kun noen få steder.

Vegetasjonen i Vega har et unikt særpreg med sin beliggenhet ved nordgrensen for sørboreal og oseanisk seksjon. Kommunen har store forekomster av kalkrike boreale lyngheier. Denne vegetasjonstypen er en av de mest artsrike i Vega-øygarden med blant annet flere sjeldne og truede arter av karplanter og sopp. Den kalkrike berggrunnen legger

også grunnlag for svært artsrike slåtte- og beitemarker (semi-naturlig mark) samt forekomster av rik til ekstremrik myrvegetasjon. På ytre og vestre øygrupper i kommunen finnes en sjelden sump- og vannvegetasjon (andematelement). Forekomsten skyldes trolig spredning med hvitkinngås fra Storbritannia som pleide å raste i det ekstensive kulturlandskapet på bl.a. Lånan, under vartrekke til Svalbard. Vegas nordlige beliggenhet gir floraen et innslag av fjellplanter som går ned til kysten og blandes i den øvrige vegetasjonen. Øyenes topografi og økologi gir opphav til stor variasjon i vegetasjonstyper som ofte resulterer i et meget høyt artsmangfold på relativt små øyer.

Beliggenhet ved kysten og den varme Golfstrømmen har lagt forholdene til rette for landbruksområder i lang tid på Vega. Kulturlandskapet på øyene i skjærgården uttrykker ekstensive og tradisjonelle driftsformer og har aldri blitt intensivert med moderne driftsformer. Flere steder finnes helhetlige og forholdsvis intakte kulturlandskap som er en viktig dokumentasjon på fiskerbondens landskap for ettertiden under forutsetning av riktig bruk og vern.

Vegaøyan verdensarvområde er særskilt ivaretatt. Grunneiere, rettighetshavere og bønder har gjennom restaurering og skjøtsel av gjengrodde slåtteenger og kystlynghei bidratt til økt ivaretagelse av verdiene. Flere typer tilskuddsordninger har gjort dette mulig.

Vern av naturområder er et effektivt verktøy for å beskytte viktige naturverdier. Det gir oss et bedre forsvar mot klimaendringer og trykker fremtidens matfat. I dag er om lag 11 % av kommunens landareal vernet.

Verneformer	Vernet areal på land (km ²)	Vernet areal til havs (km ²)	Vernet areal totalt (km ²)
Naturreservat (4)	9,16	111,17	120,34
Landskapsvernområde (1)	7,19	86,01	93,19
Fuglefredningsområder (4)	2,37	7,94	10,30
Totalt	18,72/165	205,12	223,83

Verneområder er områder der myndighetene har bestemt at naturen skal vernes mot inngrep eller forstyrrelser. Ulike regler gjelder for verneområdene i Vega kommune.

Naturreservat representerer den strengeste formen for områdevern i Norge. I vår kommune har vi to våtmarks-, ett edelløvskog og ett sjøfuglreservat. Vega verneområdestyre er forvaltningsmyndighet og kan fatte vedtak med hjemmel i vernebestemmelsene.

Landskapsvernområder er natur- eller kulturlandskap med stor økologisk, kulturell eller opplevelsesmessig verdi. Til landskapet regnes også kulturminner som bidrar til landskapets egenart. Verneformen brukes ofte for å ta vare på kulturlandskap i aktiv bruk. I noen landskapsvernområder er også bestemte deler av dyre- eller plantelivet vernet.

Mange verneområder er opprettet for å beskytte leveområdet til bestemte dyrearter eller planter. Da regnes arealet ofte for å være et økologisk funksjonsområde for en eller flere arter. Slike verneområder kalles biotopvernområder.

5.3 Trua arter og naturtyper og rødlisting

Utvalgte naturtyper

En rekke arter og naturtyper er trua av utrydding – både globalt og i Norge. Det betyr at de har høy risiko for å dø ut. I Norge er ca. 2800 arter og 74 naturtyper truet. Se tekstboksen for kategorier i de røde listene.

Tabell: Antall områder med utvalgte naturtyper, kartlagte naturtyper etter DN Håndbok-13 og marine naturtyper (Naturbasen, Miljødir.) i Vega kommune

	Utvalgte naturtyper	Naturtyper DN Håndbok 13	Naturtyper Marine
Antall	25	148	387

Utvalgte naturtyper er særlig viktig for det biologiske mangfoldet. De kan være spesielt artsrike, er levested for truede arter eller har en spesiell funksjon for bestemte arter. I Vega kommune har vi kartlagt 25 områder med utvalgte naturtyper.

I oversikten under vises rødlista semi-naturlig og naturlige naturtyper innenfor Vegaøyan verdensarvområde der kystlynghei, slåttemark og kalksjøer er utvalgte naturtyper.

Naturtype	Rødlistestatus
Semi-naturlige (habitat) naturtyper	
Kystlynghei	EN
Boreal hei	VU
Slåttemark	CR
Naturbeitemark	VU
Semi-naturlig myr	EN
Semi-naturlig strandeng	EN
Naturlige (habitat) naturtyper	
Åpent grunnlendte kalkrik mark i sørboreal sone	VU
Sterkt kalkrike pytter, dammer og små innsjøer	VU
Kalkrik helofyttsump	VU

Trua arter og naturtyper går fram av Rødlisten for arter og rødliste for naturtyper

Den naturen vi kaller for «trua» har tre kategorier i rødlista: kritisk truet (CR), sterkt truet (EN), sårbar (VU), nær truet (NT) og data mangler (DD).

Naturbase gir kartfestet informasjon om utvalgte områder for natur og friluftsliv.

Utvalgte naturtyper blir prioritert for tilskudd til trua arter og naturtyper (Mdir 1420 post 82 under post 2), men det kan også gis tilskudd til øvrige trua naturtyper. Forskrift om utvalgte naturtyper har som formål å ivareta mangfoldet av naturtyper innenfor deres naturlige utbredelsesområde og med det artsmangfoldet og de økologiske prosessene som kjennetegner den enkelte naturtype. For de utvalgte naturtypene er det utarbeidet handlingsplaner.

Rødlista arter

Artene på Rødlista³ er gruppert og rangert i ulike kategorier. Hver kategori sier noe om hvor høy risiko artene har for å dø ut, hvis de rådende forhold vedvarer. I Vega kommune er det registrert bl.a. 6 ulike plantearter med rødlistestatus, se tabellen under:

Art	Rødlistestatus
Islandskarse	EN
Vegamaure	VU
Tundrasoleie	VU
Håndmarinøkkel	VU
Nebbstarr	NT
Ormetunge	NT

Vegamaure (VU) Vega – blomsten

Arten er knyttet til grunnlendt beitemark på kalkgrunn, med hei- eller engpreg. Den går tilbake pga. redusert utmarksbeite, opphørt utslått, og påfølgende gjengroing. Forekomsten er begrenset til Vega, hovedøya, og på noen øyer i Vega skjærgård.

Islandskarse (EN) (bilde nedenfor)

Arten vokser på brakkvass-strand, ofte i tangvoll, i kanten av brakkvass- og ferskvass-sumper og dammer, og en sjelden gang i åker og eng på fuktig leirjord. Utbredelsen er begrenset til noen av de ytterste øygruppene på Nordlandskysten, blant annet Vega.

³ Norsk rødliste for arter er en oversikt over arter som kan ha en risiko for å dø ut fra Norge. Rødlista er utarbeidet av Artsdatabanken i samarbeid med fageksperter. Artene på Rødlista kjennetegnes gjerne ved at de minker kraftig i antall eller er fåtallige. I tillegg bidrar ofte reduksjon og fragmentering av leveområder til økt risiko for utdøing. Vanligvis er det en kombinasjon av flere faktorer som fører til at en art står på Rødlista. Rødlista er primært utarbeidet for å bidra til en kunnskapsbasert forvaltning av artsmangfoldet.

Marine naturtyper

Hardbunnsfjære (LC) med bla. tang, rur, sauetang, spiraltang, blæretang, grisetang og sagtang.

Bløtbunnsfjære (LC) varierer mellom sandbunn og mudderbunn. I beskyttede områder finner man fjæremark, sandskjell og hjerteskjell.

Tareskog (NT) har utgjort en betydelig del av bunnområdene rundt Vegaøyene, og med stortare som den dominerende arten, fingertare. Andre tarearter i området er butare samt sukkertare og draughtare.

Tett tareskog var svært vanlig i hele havområdet rundt Vega inntil rundt 1970-tallet da nedbeiting startet. Nedbeitinga skyldes oppblomstring av den grønne kråkebollen. Kråkebollene har forekommet i en tetthet på 20-40 individer per kvadratmeter, og har holdt all form for vegetasjon borte på havbunnen. Når tareskogen er borte, er den viktigste bidragsyter til primærproduksjonen og habitat/skjulested borte. Bunnområdene kan karakteriseres som ørken, og de fleste andre dyr inkludert kråkebollenes fiende er borte.

Nedbeitingssituasjonen er i tilbakegang og kråkebollene er redusert i tetthet. Tareskogen er på vei til å vende tilbake.

Vega har vært et sentralt område for vitenskapelige studier av forholdet mellom tare og kråkeboller siden 1990. I løpet av de siste 10 årene har det blitt registrert en gjenvekst av tare rundt Vega, som nå dekker mer enn 50 % av de tidligere områdene nedbeita av kråkeboller. Dette mønsteret forventes å øke over tid.

Vega kommune er bekymret for uheldige effekter av tråling etter tang og tare samt raudåte. Disse artene er viktige for økosystemene i sjøarealene våre.

Tare og kråkeboller

Siden 1970-tallet har et estimert antall på 3 milliarder kråkeboller beitet omtrent 180 km² av tareskoger i Vega-skjærgården, og etterlater bunnen som undersjøiske ørkenner dominert av store kråkebollebestander.

Kråkebollebeite medfører stort tap av primærproduksjon og påvirker næringskjeder, oppvekstområder for f.eks. torsk, fisk og skalldyrproduksjon, karbonfangst og andre økosystemtjenester, og dermed et verditap for lokale fiskerier på Vega.

Etter at kråkebollebestanden er redusert, har helsetilstanden til Vegakysten blitt bedre fordi en av de mest produktive og rike naturtyper, tareskogene, er i ferd med å komme seg. Men selv om tareskogen har kommet tilbake, har ikke økosystemene fullt ut kommet seg ennå. Studier som sammenligner tareskog og kråkebolleområder viser at tareskogen er leveområde for mere ungtorsk og krabber. Tareskogsystemene under etablering er også levested for betydelig flere smådyr enn ikke-tare områder. Mengden og mangfold av disse dyrene øker. Den pågående gjenveksten av produktiv tarefauna representerer også en betydelig økning i tilgjengelig mat for sjøfugler.

De grønne kråkebollene er nå lenger øst og nord i øygruppen, men små flekker med kråkeboller finnes fortsatt i områdene ved Sølsundet og Hysvær fjorden.

Økende havtemperaturer har muliggjort en utvidelse nordover av taskekrabben de siste tiårene. Dette har imidlertid også vært avhengig av den rike mattilgangen fra tareskoger. Den raskt økende bestanden av krabbe har også økt muligheten for et bærekraftig krabbefiske i området. Ettersom krabbene spiser kråkeboller, er de viktige for å redusere kråkebollebestandene og dermed bidra til den økende utbredelsen av tareskoger. Flere arter av krabbe er naturlige hjemmehørende i tareskoger. Økt krabbepredasjon på kråkebollebestandene kan også forårsake en positiv trend for det marine livet og sannsynligvis også for de lokale kystfiskebestandene, da tareskogen er viktige oppvekstområder for flere fiskearter.

I tillegg til den positive effekten av utbredelsen av taren kan fremtidige klimaendringer få både positiv og negativ effekt på ulike fiskebestander. Selv om det er naturlige svingninger i fiskebestandene, har kysttorskebestanden gått ned langs det meste av norskekysten de siste tiårene.

Skjellsand (DD) består av flerfoldige års akkumulering av skall fra snegler, skjell o.a., men også et bløtbunnshabitat med tilhørende faunasamfunn med bl.a. muslinger og børstemark. Rødspetta er tilpasset denne type bunn.

Ålegrasenger (LC) er svært produktive og regnes som viktige marine økosystemer. Ålegrasenger fungerer som skjulested, oppvekstområde og «spiskammers» for blant annet fisk og krepsdyr. Undervannsenger er også viktige næringsområder for f.eks. ender og svaner. Ålegras binder sediment og reduserer erosjonen og er derfor viktige for stabiliteten i gruntvannsområder. Undervannsensene er sårbare for ulike menneskelige aktiviteter.

Dyprenna (LC) Bunnen i dyprenna er fin bløtbunn (mudder og leire) som huser mange arter bløtbunnsfauna. Dyprenner har ofte høy sedimentering av organisk materiale som resulterer i et rikt dyreliv. En rekke krepsdyr bl.a. vanlig dypvannsreke er dominerende. Dyprenna er også hjemsted for rike dyreplanktonforekomster (hoppekreps og krill) som sammen med den mer bunntilknyttede faunaen gir næring til et relativt høyt antall fiskearter.

Figur/kart: Nasjonal, regional og lokalt viktige marine naturtyper i Vegaskjærgården. Tareskog (brun), skjellsand (mørk grå), bløtbunn i strandsonen (orange) og ålegras (grønn) i Vega-skjærgården (Naturbasen, Miljødirektoratet)

Rugelbunn (DD) er dårlig kartlagt, men NIVA forskere har observert store områder langs hele kysten av Sundsvoll, og blant småøyene på begge sider av Sølasundet. Ruglbunner består av store ansamlinger korallignende klumper som dannes av ulike arter kalkalger. Ruglbunn er en naturtype med rødlistestatus. Naturtypen regnes for å være sårbar da regenerering tar lang tid om den først utsettes for skader. Ruglbunner er en delvis ukjent, rosa skattkiste med et rikt mangfold av arter med viktige økologisk roller. Mer kunnskap og forståelse om naturtypen vil være et viktig skritt for å beskytte våre kystøkosystemer.

Ruglbunnsseng ved Vega, NIVA. Foto: Eli Rinde

Fugleliv

I Vega er et registrert 228 fuglearter (NOF 2007), hvorav 110 arter som hekker. Det er registrert 36 ulike andefugler og 29 vadefugler (NINA 2003). Fuglefaunaen er svært artsrik til å være så langt mot nord. En stor artsvariasjon skyldes variasjon i naturtyper på selve hovedøya, fra høyfjell, skog, myr og ferskvann på indre deler av hovedøya til strandområdene og øygarden utenfor. Av hekkende sjøfugl mangler kun de som typisk hekker i fuglefjell, med unntak av en liten krykkjekoloni. Til tross for gode naturgitte forhold; pr 2024 knytter flere fagmiljøer stor bekymring til sjøfuglbestandene i kommunen⁴.

For flere fuglearter har samspillet mellom naturgrunnlaget og menneskelig aktivitet vært viktig for betydning Vega har hatt og har for flere fuglearter. Les mer om tradisjonen med egg- og dunsanking i forvaltningsplanen.

Vi kjenner til 67 rødlista fuglearter bl.a. lomvi (CR), vipe (CR), hubro (EN) og storspove (EN).

Vegaøygarden er viktig både som hekke-, myte-, raste- og overvintringsplass for mange sjøfugler og andefugler. Vega har en stor bestand av grågås.

Deler av Svalbardbestanden av hvitkinngås raster for en periode i Vega under vårtrekket mot hekkelassene på Svalbard.

Svarthalespove (CR – kritisk truet)

Svarthalespoven tilhører snipefamilien og er en stor og elegant vadefugl med lange føtter og et svært langt nebb. Om sommeren domineres fjædrakten av rødoransje farger.

5.4 Fremmede arter

I Artsdatabanken er det gitt en oversikt over fremmede arter i Norge og økologiske risikovurderinger av fremmede arter som reproducerer i norske områder. «Økologisk risiko» er definert ut fra artens invasjonspotensial og økologiske effekt.

Klimaendringer, med høyere temperaturer, lengre vekstsesonger, samt kortere og mildere vintre, gjør det lettere for fremmede arter å etablere seg.

Mink

Mink er en fremmed skadelig art som gjør stor skade i våre sjøfuglebestander. Den ble innført til landet i forbindelse med pelsdyroppdrett, men etter å ha blitt sluppet ut eller rømt, har minken etablert livskraftige bestander i regionen fra 1960-tallet.

Minkbekjempelse er prioritert i Vega kommune, og en egen post i budsjettet har siden 1980-tallet vært avsatt til tiltaket. De siste 5 (+) årene har Stiftelsen, verneområdestyre og Vega kommune samarbeidet om midler (premie) til dette arbeidet.

Sitkagran

⁴ <https://verdensarvvega.no/stor-tilbakegang-i-aerfugbestanden/>

Sitkagran står oppført med svært høy økologisk risiko på Artsdatabankens fremmedartsliste. Sitkagran trives i et fuktig miljø, og tåler vind og salt-drev godt. Dette gir et konkurransefortrinn. Flere steder har sitkagran spredd seg inn i den truede naturtypen kystlynghei. Redusert beitetrykk, slått og lyngbrenning kan føre til økte etableringsmuligheter for grana.

Sitkagran har vært plantet ut i områder der man har forventet best vekst. De plantede bestandene endrer de klimatiske forholdene lokalt, blant annet ved at trærne blir plantet tett og hindrer mye av lyset til bakken.

Sitkagranen har flere og lengre greiner, og dermed større produksjon av barnåler enn for eksempel gran. Det fører til at lyset reduseres ytterligere før det når bakken. Barnålene vil også etter hvert dekke store deler av skogbunnen, og vil med tiden forsure jordsmonnet. Områder med tette bestander av sitkagran vil oppleve en betydelig reduksjon både i antall arter, og i tettheten av dem som forekommer.

Gjengroing av åpne områder i lavlandet av både fremmede treslag og av naturlig stedegne arter øker. I disse områdene finnes det mange stedegne arter som er oppført som truet i rødlista. Etablering og spredning av sitkagran i slike områder vil true disse artene ytterligere, og er noe vi ønsker å unngå. <https://miljostatus.miljodirektoratet.no/sitkagran/>

Sitkagran har et potensial innen bioenergi, men så langt mangler en verdikjede for flis og andre produkter fra sitkagran på Vega.

Fakta om sitkagran

Picea sitchensis tilhører furufamilien.

Det kan bli 50-70 m høy, tredje største bartreet i verden. Kan bli over 700 år gammel.

Det har blågrønne, svært spisse nåler

Arten vokser raskt og setter kongler tidlig, pga. lav frømasse har den evne til å spre seg over lengre avstander enn andre treslag.

Vokser naturlig langs vestkysten av USA og Canada.

Legepestrot

I 2020 startet Statsforvalteren bekjemping av legepestrot på Vega. Arten har stort invasjonspotensiale og er vurdert å ha svært høy økologisk risiko.

Målet er at arten skal bli fullstendig utryddet på Vega. Legepestrot er en fremmed plante som Artsdatabanken har risikovurdert til *svært høy økologisk risiko*. Den vokser typisk i elve- og bekkekanter, veikanter, fuktig eng, og åpen, fuktig skog. Den har store blader, og vokser tett slik at den skygger ut den stedegne vegetasjonen. Dette påvirker ikke bare mangfoldet av plantearter på stedet, men også for eksempel insekter og fuglelivet.

Bekjempelsen av legepestrot gjøres ved bruk av Roundup, da dette er den metoden som er effektiv nok til å fjerne større forekomster av arten. Sprøytingen utføres av personer med autorisasjonsbevis for bruk av plantevernmidler. Doseringen er svakeste oppløsning ifølge brukerdatabladet for sprøytemiddelet, og sprøytingen blir utført på en måte som begrenser mengden sprøytemiddel som blir brukt. Det henges også opp skilt fra Mattilsynet ved områdene som blir sprøytet.

Pinnsvin

Pinnsvin inngår i ordenen insektetere. Arten er utbredt i hele Vest-Europa og i vestlige deler av det gamle Øst-Europa. Pinnsvin som er satt ut på isolerte øyer har nærmest utviklet seg til å bli skadedyr, ettersom de har blitt så tallrike at de øver sterkt press på den opprinnelige faunaen i mangel av naturlige fiender (Artsdatabanken). Eventuelt skadeomfang på Vega er ukjent.

Kråkebolle

Se egen omtale under marine naturtyper- tareskog ovenfor.

Jordrotte/vån

Arten er både introdusert og uønsket.

Hjortevilt: Rådyr og elg

Både elg og rådyr har sine leveområder i kommunen. Elgen innvandret (kom svømmende) til Vega via Alstahaug på 1980-tallet.

Rådyr er kunstig introdusert på Vega, og forbindes med gode jaktmuligheter og rekreasjon. Rådyr kan skade skog og mark.

5.5 Utfordringer

Kunnskap, utredninger og kompetanse

Arealendringer er den viktigste påvirkningsfaktor for truet natur i dag. Naturverdier kommer ofte i konflikt med nærings- og utbyggingsinteresser. Både utbygginger og naturverdier kan forventes å ha betydelige oppsider som må avveies mot konsekvenser av tiltak.

Konsekvensutredninger skal bidra til at virkningene for miljø og samfunn blir tatt hensyn til når et tiltak planlegges. Regelverket om konsekvensutredninger sikrer også en åpen prosess slik at alle berørte parter blir hørt.

Det kreves et godt kunnskapsgrunnlag for å gjennomføre gode utredninger for å avveie bruk, vern og andre hensyn. Vega kommune har kunnskap og mange kartlegginger og registreringer av naturmangfold på land, men noe mindre på marine verdier. I de tilfeller vi mangler kunnskap må forsiktighetsprinsippet legges til grunn, og arealendringer utsettes og undersøkes videre. Vega kommune er ansvarlig for og delaktig i planprosesser som kommunen må ta stilling til. Det innebærer at adgangen til god kompetanse, og i noen grad evne til å gjøre egne undersøkelser og utredninger, aktualiseres. Økt kompetanse vil bidra til raskere og mer forutsigbare planprosesser. Økt kompetanse vil både trygge utbyggerinteressene og i tillegg bidra til å synliggjøre naturmangfoldet som en kommunal ressurs.

Arealregnskap

Et arealregnskap kan gi oversikt over planlagte endringer i arealdelen, og det kan vise hvilket utbyggingspotensial som ligger inne i eksisterende planer.

Arealregnskapet kan også brukes til å framheve kvalitetene på arealene som vurderes eller foreslås omdisponert til utbyggingsformål, og bidra til økt bevissthet om konsekvensene av arealendringer. Man kan kartlegge og føre arealregnskap over for eksempel særlig karbonrike myrområder, viktige friluftsområder, naturtyper, skog, blågrønn struktur eller sammenhengende jordbruksarealer. Dette gir kommunen et bedre kunnskapsgrunnlag for å gjøre alternativvurderinger for omdisponering for å unngå tap og nedbygging av særlig verdifulle arealer.

Gjengroing av kulturlandskap

I Vega kommune, som er en landbrukskommune, er kulturlandskapet av særdeles høy verdi. Deler av kulturlandskapet ivaretas ikke lengre av den opprinnelige aktiviteten og

driftsformen i områdene, og er derfor gjenstand for gjengroing, invasjon av uønskede arter og annen påvirkning.

Naturbaserte løsninger

Naturbaserte løsninger fremmer samspill mellom aktører og brukere av arealer.

Naturbaserte løsninger er en strategi som går ut på å løse samfunnsutfordringer gjennom å ta utgangspunkt i naturlige prosesser og økosystem. En naturbasert løsning utnytter kjente egenskaper natur har til å møte en utfordring. Tabellen nedenfor viser Vestlandsforsknings oversikt over naturbaserte løsninger, hvilken betydning de har, og hva som kan være konsekvenser av å overse disse strategiene.

Hovedstrategier for naturbaserte løsninger			
	Tiltak	Effekt	Konsekvens av å overse
	Bevare og etablere blå-grønne strukturer	Positivt samspill mellom biomangfold, klimatilpasning og karbonbinding	Vanskeligere å håndtere store vannmengder, hemmer biomangfold og karbonbinding
	Grønne tak og vegger	Positivt samspill mellom biomangfold, klimatilpasning og karbonbinding	Fortetting vil hemme klimatilpasning og biomangfold
	Urbant hagebruk	Positivt samspill mellom biomangfold, klimatilpasning og karbonbinding	Mister samspillseffektene og i tillegg sosiale, lærings- og helsemessige effekter
	Bevaring av naturlig skog	Positivt samspill mellom biomangfold, klimatilpasning og karbonbinding	Ved nedbygging går samspills-effektene tapt, planting av kommersiell skog på areal med naturlig skog gir også slikt tap
	Bevaring av våtmark	Positivt samspill mellom biomangfold, klimatilpasning og karbonbinding.	Ved nedbygging eller drenering av myr svekkes/tapes karbonlagringen og biomangfoldet, sårbarheten for flom øker

5.6 Delmål og strategier for naturmangfold

Vi vil:	Slik gjør vi det:
Kunnskap og kompetanse	Styrke Vega kommunes kunnskap og kompetanse innen naturmangfold Arbeide for mer forskning om naturmangfold i Vegaøyan verdensarvområde og buffersonen. Dele kunnskap om naturmangfold med kommunens innbyggere og andre interessenter Bidra til at innbyggerne og tilreisende er kjent med truede arter og nær truede arter og kan bidra til å forhindre og/eller melde om ulovligheter, uønskede inngrep mv. Etablere og utnytte arealregnskap
Bærekraftig bruk og vern	Begrense nedbygging av naturområder ved å utnytte dagens infrastruktur og byggeområder bedre Opprettholde og forvalte kartlagte naturtyper i kommunen og rapportere disse til Naturbase Avklare bruken av forekomster med utvalgte naturtyper i alle tiltak og saker Undersøke om pågående og planlagt tråling etter tang og tare samt raudåte er bærekraftig eller ikke, og om disse aktivitetene kan ha negativ innvirkning på fiskeriene, naturmangfoldet og verdensarven Gi tilbakemelding på meldepliktige jord- eller skogbrukstiltak som berører utvalgte naturtyper, og som ikke ellers krever tillatelse Sikre at tiltakshaver har utarbeidet et tilstrekkelig kunnskapsgrunnlag. Ved behov kreve konsekvensutredning før vedtak treffes. Kunngjøre vedtak som berører utvalgte naturtyper og registrere vedtaket i Miljøvedtaksregisteret Informere og veilede tiltakshavere og grunneiere om utvalgte naturtyper og aktsomhetsplikten Rapportere mulig brudd på aktsomhetsplikten til Statsforvalteren og bistå i saksutredningen

Vi vil:	Slik gjør vi det:
Truet natur ivaretatt	Treffe strakstiltak for å styrke sjøfuglenes situasjon i og rundt kommunens samlede sjøareal Medvirke til søknader om tiltaksmidler gjennom Miljødirektoratets tilskuddsordninger for å ta vare på utvalgte arter og naturtyper. <i>Tilskudd til trua og arter og naturtyper (kap 1420 Mdir post 82 underpost 2)</i> Prioritere fortetting av eksisterende tettsteder og bebygde områder Aktiv skjøtsel; beiting, slått og andre tiltak som tar vare på naturtypene Restaurering av natur Fjerning av fremmede skadelig arter Re-etablere bestander av anadrom fisk i vassdrag Bidra til og oppfordre grunneiere, rettighetshavere og interesseorganisasjoner om å søke midler til aktiv skjøtsel og andre tiltak som tar vare på naturtypene Pollinerende insekter skal få bedre vilkår for overlevelse og vekst Bærekraftig jakt, fiske og sanking
Kulturlandskapet opprettholdt	Lage skjøtselsplaner for naturbeitemark, kystlynghei og slåttemark Søke midler fra Landbrukets utviklingsfond (LUF-midler) og andre kilder for å gjennomføre tiltak mot nedgroing og andre trusler mot kulturlandskap Aktivt fremme og støtte tradisjonell arealbruk for å bevare eller gjenopprette kulturlandskap Landskap som har stor betydning for verdensarven, folks trivsel og reiselivet skal bevares

6. Klima og energi

6.1 Innledning

De fleste land, regioner, kommuner og næringer arbeider med klimautslippsreduksjoner og klimatilpasning. Denne planen handler om hva Vegasamfunnet kan gjøre for å begrense utslipp, og tilpasse oss konsekvensene av klimaendringene. Vi skal arbeide med klimautslipp innenfor rammene av nasjonal og regional politikk. Delmål og strategier for klimatilpasning skal tilpasses vårt lokalsamfunn og de truslene vi står overfor.

6.2 Nå-situasjon

For å nå de globale målene om å begrense temperaturstigningene i henhold til Parisavtalen og bli et lavutslippssamfunn, må Vega kommune gjennom en omstilling i årene framover. Det er stor sannsynlighet for at vi i nær fremtid vil oppleve at klimaendringene får direkte, negative effekter i kommunen vår. Klimautviklingen avhenger også at alle kommuner, regioner og land gjør sitt for å redusere utslippene.

Den viktigste kilden til utslipp av klimagasser er bruk av fossile energikilder som olje, gass og kull. De viktige utslippskildene er olje- og gassutvinning, industri og transport. Det finnes også en rekke, betydelige naturlige klimagassutslipp, herunder fra kilder under havbunnen.

Utslipp av klimagasser fører til global oppvarming over land og i havene. Fram mot år 2100 forventes klimaet å bli varmere med mer nedbør, kortere snøsesong, minkende isbreer, endret flommønster og stigende havnivå.

Global oppvarming undergraver matsikkerhet, økonomisk fremgang og sosial stabilitet, og forsterker eksisterende sikkerhetstrusler i sårbare områder. Utslippene som allerede har funnet sted, medfører store konsekvenser i verden i dag. Risikoen for at virkningene blir katastrofale øker jo større klimaendringene blir.

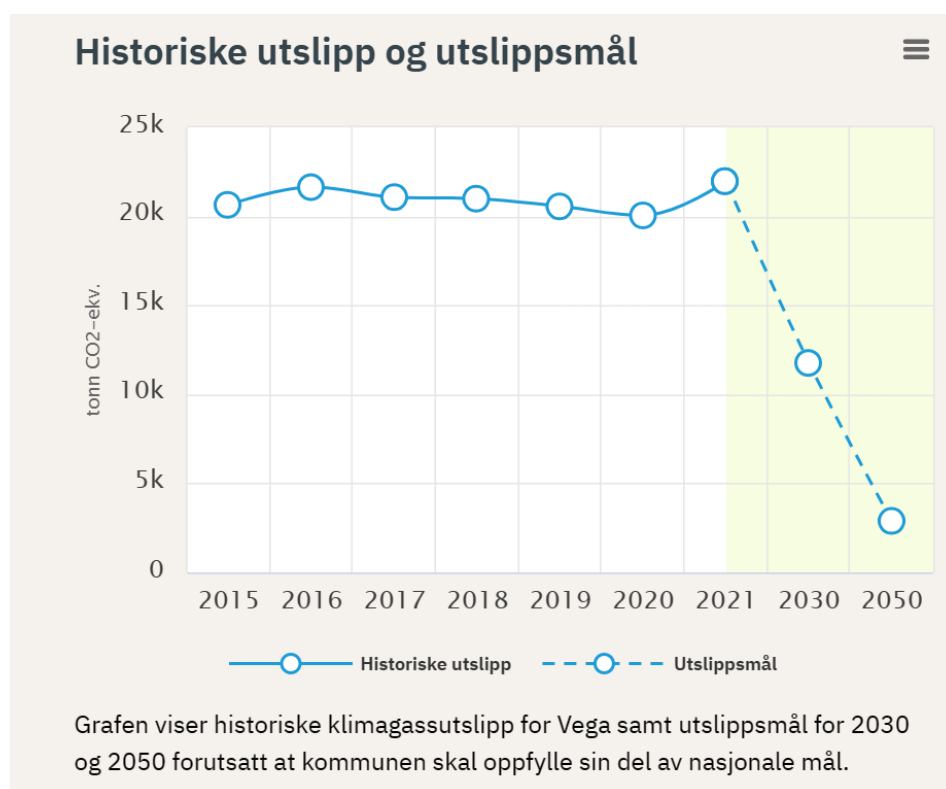
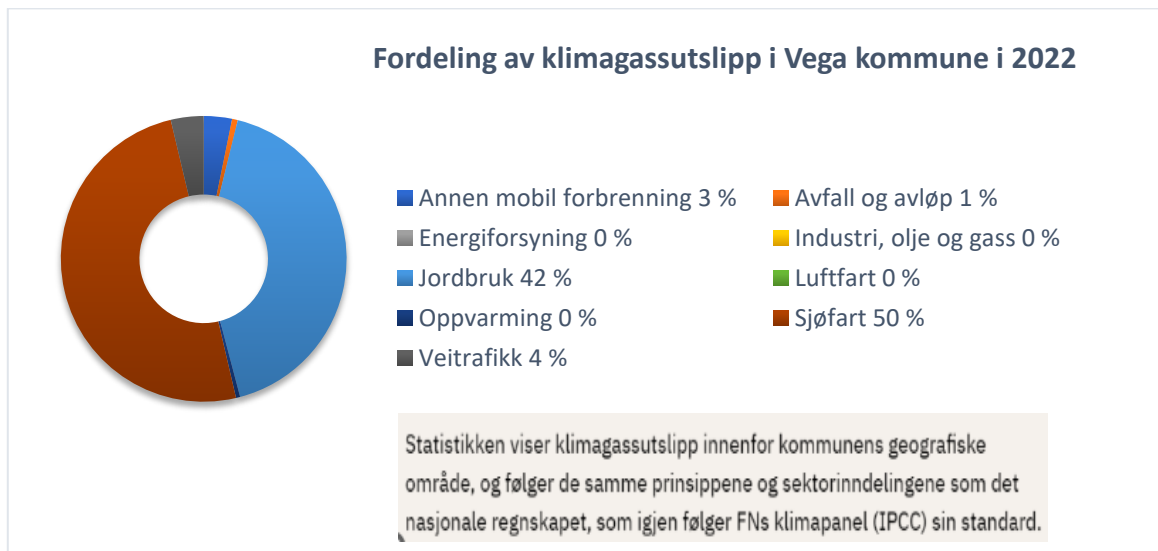
Miljødirektoratet rapporterer utslipp fra ikke-kvotepiktig sektor. Tallene viser at utslippene av klimagasser var 19 768,8 tonn CO₂-ekvivalenter i Vega kommune i 2022. Dette var 10,6 prosent lavere enn i 2021. I forhold til utgangsåret 2009 har utslippene kun gått ned med 3,2 prosent. Nedenfor vises Vega kommunes utslipp.

	Tonn CO ₂ -ekvivalenter	Endring i prosent	
	2022	2009-2022	2021-2022
Utslipp av klimagasser	19 768,5	-3,2	-10,6
Annen mobil forbrenning	631,6	-0,07	-0,1
Avfall og avløp	127,2	-1,7	-1,0
Energiforsyning	0		
Jordbruk	8 313,6	-1,9	-2,9
Oppvarming	92,8	-0,57	-0,002
Sjøfart	9 869	1,6	-6,6
Veitrafikk	734,3	-0,58	0,05

Tabell SSB, 3. november 2023. Klimagassutslipp i Vega kommune i 2022, samt endringene i prosent fra 2009 til 2022, og endringer fra 2021 til 2022

I 2022 fordelte den største andelen av utslipp seg for Vega på to kategorier; sjøfart 50 % og jordbruk 42 %. Veitrafikk og annen mobil forbrenning sto for henholdsvis 4 og 3 %.

Utslipp fra «Avfall og avløp» utgjør 1 % av utslippene. Utslipp fra «oppvarming» er minimal» og tilnærmet lik 0 %. Det er ikke rapportert inn utslipp fra industri og energiforsyning i Vega.

Kilde: Kommunefordelt klimautslipp fra Miljødirektoratet (data hentet 12. juni 2023)

6.3 Utfordringer (analyse)

Klimaets utvikling på kloden og tiltak for å redusere utslipp er politisk omstridt. Debatten om klimaet preges av alt fra forskningsresultater og klimaregnskap som står i kontrast til hverandre, krisemaksimering og fornektelse. Det er uenigheter om hvorvidt endringene er menneskeskapt, hvor alvorlige de er, hvilke strategier som virker og hvem som bør ta det største ansvaret. Det finnes også stemmer som taler for at endringene er positive og til glede for oss som bor i Nordområdene.

Klimaendringene skjer raskere, og konsekvensene er mer omfattende og dramatiske enn tidligere antatt. Klimaendringene kan true samfunnssikkerheten, sette liv og helse i fare og føre til dramatiske endringer i naturen. I tillegg til mer flom, skred og ekstremvær i Norge, har klimaendringer i andre deler av verden også konsekvenser for oss her hjemme⁵.

Konsekvensene av den globale oppvarmingen og de andre klimaendringene kan på lang sikt bli alvorlige for kommunen vår:

- Været forventes å bli våtere, varmere og villere. Dette innebærer betydelig økt samfunnsrisiko for ødeleggelser og menneskeliv, og vil påvirke hvordan og hvor vi bygger infrastruktur og legger aktivitet.
- Havets helsetilstand kan bli endret temperaturstigning, forsuring, redusert sikt i vannmassene, uforutsigbare endringer i artsmiks og bestander samt endringer i de undersjøiske landskapsformene og biotoper. Vega kommune er en øykommune som er omsluttet av hav og sjø, og som er avgjørende flere næringer (fiskeriene, akvakultur, reiseliv og transport).
- Plast i havet er en trussel mot menneskeheten ved at nanoplastpartikler havner i kretsløp som til slutt påvirker både matproduksjon, dyrehelse og menneskehelse.
- De unike kvalitetene ved Vegaøyan verdensarv kan bli redusert eller opphøre å eksistere.

Utslippsreduksjoner kan oppnås gjennom flere forskjellige strategier:

- Omlegging til andre energiformer, det vil si utfase eller redusere bruk av energiformer som bidrar til klimautslippene
- Redusere transportavstander og omfang av all transport (globalt, nasjonalt, regionalt og lokalt)
- Overgang til mer klimavennlige varer og tjenester
- Redusere alminnelig forbruk, dvs. kjøpe færre varer og tjenester
- Redusere all arealbruk og fremme klimavennlig infrastruktur
- Valg av materialer som binder CO², som for eksempel tre, kontra materialer som det er energikrevende å framstille, transportere, drive og avhende
- Overgang til kollektive transportordninger
- Styrke tilretteleggingen for gange og sykling på bekostning av bilbruk i hverdagen
- Fremme sirkulær økonomi

⁵ Regjeringen under lansering av Meld. St. 20 Klima i endring – sammen for et klimarobust samfunn.

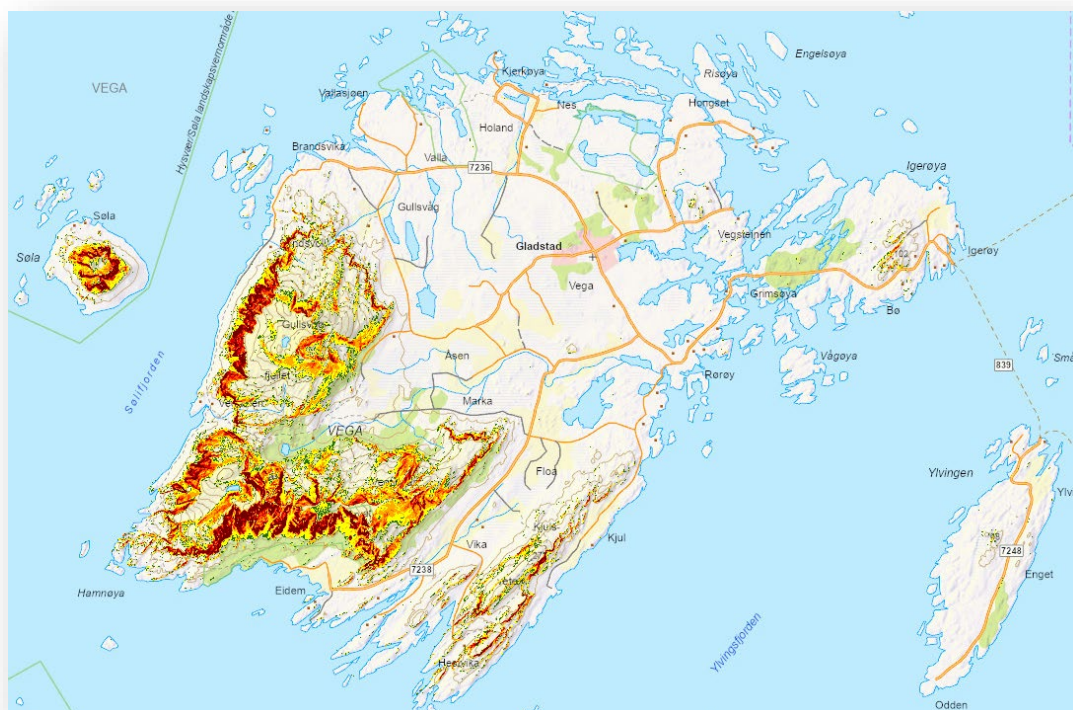
- Delingsøkonomi, ved at innbyggere og bedrifter i større omfang enn tidligere kan holde visse ressurser som felles kontra at alle skal eie alt

Flere av disse strategiene kan mer aktuelle for innbyggere og næringsliv enn for kommunen som organisasjon.

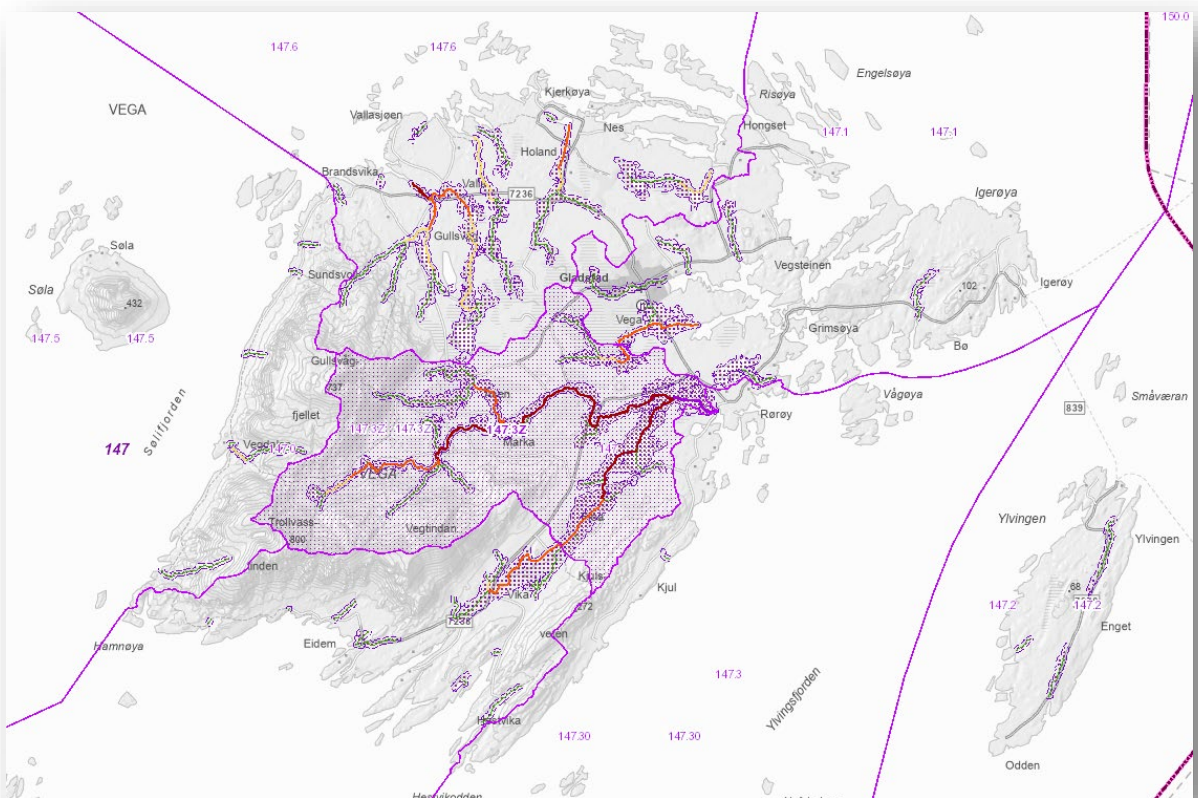
Det grønne skiftet, det vil si omleggingen til lavere utslipp av fossile brennstoff og tilretteleggingen for andre energiformer, er politisk omstridt. Det er mulig å øke produksjonen av fornybar energi, men de færreste sier ja til at produksjonen skal skje i sitt nærområde, eller i naturområder i sin alminnelighet.

Klima, klimatilpasning og energi er kunnskapskrevende fag. Vega kommune har betydelig ansvar for utviklingen, og kan ikke overse behovet for kompetanseheving.

Vega kommune har få registreringer av flom, skred, steinsprang og andre naturbaserte hendelser sammenlignet med andre kommuner. Vi har store aktsomhetsområder for marin leire (kvikkleire), men ingen konkrete fareområder. Risiko for leirskred avklares fra sak til sak. Kartleggingen på området er noe mangelfull. Det samme gjelder vinddata⁶. Overvann i forbindelse med ekstrem nedbør, som er en betydelig risiko ellers i landet, er ikke en særskilt utfordring i Vega kommune. Vannforsyning for drikkevann og slokkevann kan uansett bli påvirket og inngår i et av scenariene i kommunens helhetlige risiko- og sårbarhetsanalyse (revidert 2018). Kartene nedenfor viser henholdsvis mulige utløpssoner for snøskred, steinsprang og jordskred, oversiktskart for marin leire, nedbørsfelt og flom aktsomhetsområder (Kilde: NVE kartløsning).

⁶ Ekstremvær med bortfall av strøm og EKOM, samt skog- og lyngbrann er blant de mest risikofylte, uønskede hendelsene som er beskrevet i Vega kommunes helhetlige ROS. Begge disse scenariene har en vindfaktor som i seg selv utgjør en risikofaktor i kommunen. (Kilde: Helhetlig ROS for Vega kommune, 1. november 2018)

6.4 Muligheter, innovasjon og handlingsrom

I Nordland har både myndigheter og bedrifter arbeidet med klimaomstilling i mange år:

NFK Regional plan for klima og miljø - Grønn omstilling i Nordland

Visjonen er «Sammen for et klimatilpasset lavutslippssamfunn i Nordland i 2050».

Målsettinger fram mot 2030 er at kommuner, næringsliv, regionale myndigheter og frivillige organisasjoner har tilstrekkelig kunnskap og kompetanse til å bidra til grønn omstilling.

- Klimagassutslippene i Nordland fylke skal reduseres med 60 % fram mot 2030, sammenlignet med 2009.
- I 2030 er industrien og næringslivet i Nordland en global aktør innen grønn omstilling.
- Nordland har omstillingsdyktige kommuner som håndterer klimarisiko, og som utnytter mulighetene ved et endret klima.

Grønn varme i nord

Statsforvalterne i Nordland og Troms og Finnmark har i fellesskap laget en bioenergistrategi. Strategien synliggjør landbruksressursene vi har i Nord-Norge og skisserer tiltak for å skape mer grønn energi fra disse. Bioenergi er viktig for fordi den:

- Reduserer klimagassutslippene ved å erstatte bruk av fossil energi
- Gir lokal verdiskaping og sysselsetting
- Styrker forsyningssikkerheten for energi
- Reduserer presset på el-nettet og frigjør elektrisitet til strømspesifikke formål
- Gir bedre utnyttelse av lokalt virke som ikke har annen avsetning
- Bedrer økonomien i skogbruket
- Bidrar til at allmennheten får et mer bevisst forhold til mulighetene ved bruk av fornybar energi

Mål for bioenergi i Nord-Norge:

- God kunnskap og kompetanse om bioenergi og klimaeffekt
- Økt bioenergiandel i varmemarkedet i Nord-Norge
- Landbruket har større selvforsyningsgrad gjennom fleksible energiløsninger
- Energiaktørene er drivkraft i utviklinga av bioenergianlegg
- Sikker leveranse av råstoff til bioenergi

Sirkulær økonomi

Kommunen kan være pådriver, bindeledd og tilrettelegger for gjennomføring av sirkulære tiltak. Kommunen er viktig for et godt samarbeid og samspill mellom ulike aktører i næringslivet, sivilsamfunn og forvaltningsnivå. Som samfunnsutvikler, planmyndighet, stor byggeier, tjenesteleverandør og innkjøper kan kommunen bidra med å utvikle sirkulærøkonomien lokalt. Sirkulær økonomi er også relevant for miljødelen i dette kapitlet.

Naturbaserte løsninger for å redusere oversvømmelse

Figuren på neste side fra Meld. St. 26 Klima i endring – sammen for et klimarobust samfunn viser eksempler på hvordan naturbaserte løsninger kan redusere oversvømmelse.

Eksempler på naturbaserte løsninger for å redusere oversvømmelse

Illustrasjon: Tobias Fyger/Studio Fyger

Illustrasjonen gir eksempler på naturbaserte tiltak som kan være aktuelle for å holde tilbake vann og dermed bidra til å redusere oversvømmelse. De fleste tiltakene vil også bidra til å redusere avrenning av næringssalter og jordpartikler og dermed gi bedre vannkvalitet. Noen av tiltakene vil redusere klimagassutslipp, bedre jordstrukturen og bedre forholdene for dyr og planter som lever i og langs elva, og gjøre områdene mer attraktive for friluftsliv. Før tiltak gjennomføres må det alltid vurderes om tiltaket kan vanskeliggjøre annen samfunnsnyttig bruk av arealene.

Miljødirektoratet, Landbruksdirektoratet og NVE har samarbeidet om oversettelse og tilpassing til norske forhold (2020)

6.5 Delmål og strategier for utslippsreduksjon og klimatilpasning

Vi vil:	Slik gjør vi det:
Vega kommune forberedt til å delta i klimaomstillingen	Styrke Vega kommunes kunnskap og kompetanse innen klima ved at kommuneledelsen, ansatte og representanter for næringslivet deltar i konferanser og verksteder om temaet Fokusere på «What's in it for us» - hvordan kan Vegasamfunnets næringsliv forberedes på det grønne skiftet og ta nye markedsposisjoner Samarbeide med næringslivet lokalt og regionalt for å avdekke både utfordringer og muligheter
Økt produksjon og bruk av bioenergi	Gjennomføre en egen satsning på produksjon av bioenergi Etablere bioenergianlegg og gårdsvarmeanlegg i Vega kommune Samarbeide med andre aktører i og utenfor Vega kommune for å skape gode verdikjeder for bioenergi Undersøke og utnytte muligheter i Innovasjon Norges bioenergiprogram
Økt produksjon og bruk av fornybar energi	Undersøke mulighetene for å delta i programmer som aktualiserer produksjon av småskala solenergi, solvarme, småskala vindkraft som gårdsmøller samt kombinasjonsanlegg
Klimavennlige transportformer	Vega kommune skal fortsette tilretteleggingen for kollektive transportløsninger samt gående og syklende Bidra til at tilreisende kan benytte seg av utslippsvennlig transport til og fra øyene, og under opphold i kommunen Påvirke og bidra til infrastruktur som fremmer overgang til elektrisk drevne kjøretøyer, redskaper, traktorer, fartøyer og sykler
Sirkulær økonomi	Bidra til hensiktsmessig lagring og gjenbruk av alle former for avfall, masser, råstoff og materialer Arbeide for opprettelsen av en sentral for brukthandel, utlån og reparasjoner Legge til rette for kortreiste byggeråstoffer og økt lagring og gjenbruk av mineralske masser
Klimavennlig infrastruktur	Prosjekttere klimavennlige leilighetsbygg i Gladstad sentrum

Vi vil:	Slik gjør vi det:
Et klimatilpasset lokalsamfunn	Vega kommunes kompetanse på området skal videreutvikles for å sikre trygge planprosesser innen arealplanlegging og samfunnssikkerhet og beredskap. Risiko- og sårbarhetsvurderinger for overvann samt kunnskap om naturbaserte løsninger skal inngå. Delta i faglige nettverk for å hente og dele erfaringer om kraftig nedbør, flom og stormflo, og klimapåslag som er aktuelle for disse tre situasjonene fra Klimaprofil Nordland Klimapåslag skal utredes og legges til grunn ved arealplanlegging og byggesaksbehandling Felttilpasset overvannshåndtering skal innføres. Felt (områder) som peker seg ut med høy risiko skal prioriteres ytterligere med utredninger og tiltak Mulighetene for naturbaserte løsninger skal undersøkes i dialog med landbruket, utbyggingsinteresser samt andre interessenter Utbyggingsområder skal ha store nok sammenhengende areal til å vareta trygg bortledning av overvann

7. Miljø

7.1 Innledning

Miljø er en betegnelse for de ytre omgivelsene individer lever i. Det kan brukes om mange slags ytre omgivelser, både menneskeskapte (bomiljø, arbeidsmiljø etc.) og naturlige. Når ordet brukes på egenhånd, er det gjerne naturlige miljø det er snakk om⁷.

Avsnittene naturmangfold, klima og energi dekker store deler av kommunens behov for å planfeste strategier som gjelder miljø og miljøvern. I denne avsnittet skal vi avgrense miljø til miljøvern i forståelsen av å forebygge og bekjempe forurensning, forurensning og slitasje.

7.2 Nå-situasjonen

Vega og 10 andre eierkommuner på Helgeland står bak Søndre Helgeland Miljøverk (SHMIL), et interkommunalt avfallsselskap som samler inn og behandler avfall. Selskapets formål er å drive innsamling, transport, behandling og omsetning av avfall. Selskapet finansieres gjennom renovasjonsavgift som kundene betaler og ved salg av utsorterte avfallsfraksjoner. Videre skal selskapet ikke gå med overskudd, men drives i balanse i henhold til de faktiske utgifter til renovasjon. Vegas andel levert avfall totalt og til materialgjenvinning er som for nabokommunene.

Alminnelig forurensning er ikke et stort problem i Vega kommune, men en del skrot finnes hensatt på ulovlig og uryddig vis. SHMIL har bidratt mye til bevisstgjøring og tilrettelegging for å redusere utfordringene.

Situasjonen på strendene har bedret mye seg etter at strandrydding startet opp for en del år siden. Det har blant annet i flere år vært et samarbeid om strandrydding mellom Vega verneområdestyre og Vega barne- og ungdomsskole.

Store deler av avfallet i strandsonene er sjøtransportert. Det innebærer at strendene må vedlikeholdsryddes. Forebygging av lokal forurensning er godt i gang.

⁷ Civita politisk ordbok

7.3 Utfordringer

Folks vilje til å benytte seg av avfallsløsninger i stedet for å legge fra seg ute, er en holdningssak. Fastboende og besøkende har forskjellige holdninger til håndtering av avfall.

Innbyggernes vilje til å delta på frivillig rydding er opp til den enkelte. Mye av ryddingen som utføres i Norge i dag, skjer på frivillig basis fordi det ikke finnes offentlige ordninger for alt etterlatt avfall.

Næringsvirksomhet står bak en del av avfallet som havner hos oss. Næringer som havbruk, fiskerier, landbruk samt byggenæringen behøver gode avfallsløsninger for at enkeltaktørene skal avstå fra forurensning.

Vega kommune mangler hytterrenovasjon i skjærgården (øyer med fritidsboliger og annen aktivitet).

Store deler av avfallet i Vega kommune transporteres med havet til strendene våre. Plast og marin forsøpling har fått økt oppmerksomhet de siste ti årene, ikke minst fordi ny kunnskap har gjort oss oppmerksomme på det store omfanget og de alvorlige konsekvensene.

Vega har mye avløp som går urensset til sjø. Liten befolkning, spredt bosetting, store sjøområder og mye havstrøm har hevet terskelen for å bygge ut renseanlegg. Avløpene er små og spredt. Det pågår en kartlegging av spredt avløp i regi av kommunen (2023).

Luftforurensning er ikke like omfangsrikt som det som kommer sjøveien, men er enda mer krevende å gjøre noe med fordi kildene kan være ukjente og langt unna.

En ren kommune er godt for innbyggerne og en faktor for bolyst og trivsel. God ivaretagelse av klima og miljø er også positivt for reiselivet. Besøkende ønsker i økende grad å besøke samfunn som preges av bærekraftige løsninger for klima og miljø. De alle fleste innbyggerne og tilreisende ønsker også å bli kvitt avfallet sitt på en enkel og trygg måte. Bærekraftig besøksforvaltning er som tidligere nevnt under utvikling i kommunen.

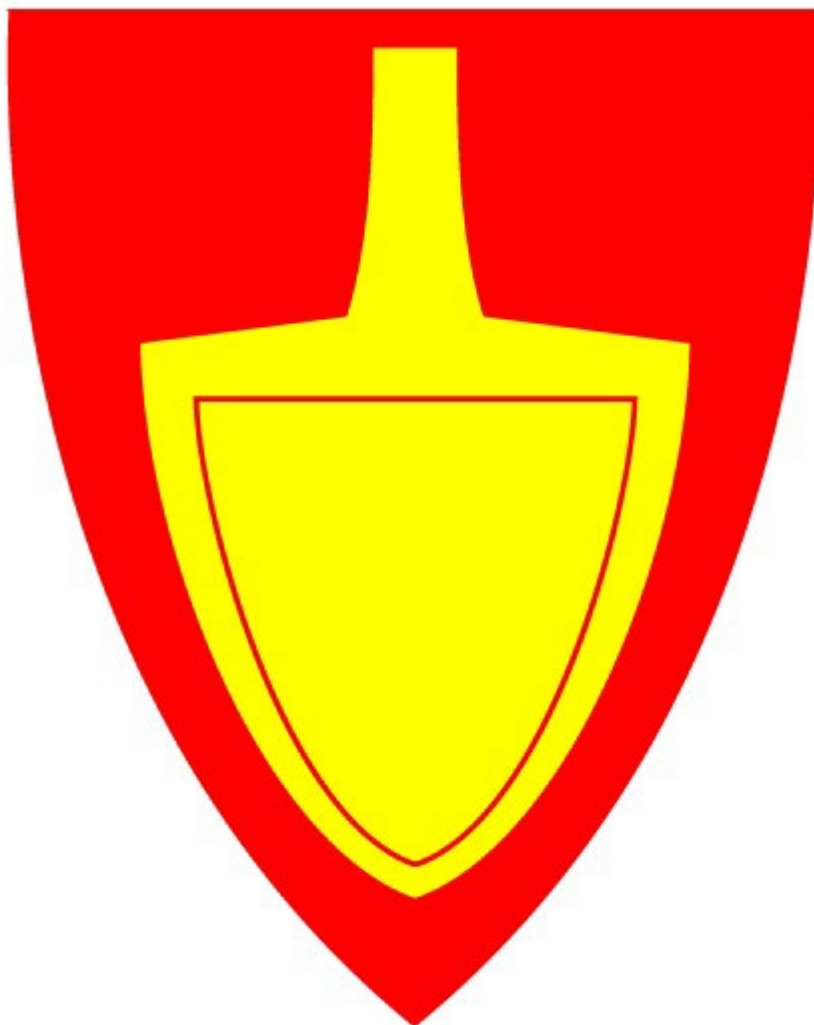
Veganaturen er populær for rekreasjon. Enkelte stier og områder er mer brukte enn andre, og slitasjeskader oppstår. Det er Vega kommunes vurdering at slitasjeskadene er små. Opparbeiding av stier med høy kvalitet og etableringen av Vegatrappa har bidratt til å konsentrere trafikk til slitesterk infrastruktur, og derigjennom redusert skadeomfang av friluftsliv.

7.4 Delmål og strategier for å redusere forurensning, forsøpling og naturslitasje

Vi vil:	Slik gjør vi det:
Ren kommune	Vega kommune skal være en pådriver for hensiktsmessig sortering av avfall, og en god samarbeidspartner for ressurselskapet Fortsette holdningsarbeid blant innbyggerne for å unngå forurensning og forsøpling Fysisk tilrettelegging for å deponere avfall på en trygg og lovlig måte Arbeide for bedre avfalls løsninger i dunværene Fortsette å informere besøkende om avfalls løsninger Motivere til og forenkle rapportering av forsøpling og forurensning, herunder beskytte varslere Gjennomføre rydding langs vei, i steder og i grendene Utarbeide en kommunal tiltaksplan mot plast- og marin forsøpling Benytte tilgjengelige hjemler og midler til å pålegge grunneiere og eiere av henplasserte kjøretøyer og andre gjenstander til å rydde opp i forsøplende skrot mm. Bruken av miljøskadelig emballasje skal gradvis reduseres Urenset avløp til våtmark/våtområder, ferskvann og sjø skal reduseres
Sirkulære løsninger i utvikling	Vurdere opprettelse av brukthandel, byttesentral samt utlåssentral Utnytte virkemiddelordninger som fremmer miljø- og klimavennlige løsninger Offentlige anskaffelser skal innrettes slik at de belønner miljø- og klimavennlige løsninger og selskaper, og ellers bidrar til en bærekraftig utvikling Arbeide for forbedrede løsninger for forbruk, gjenbruk, avfall og resirkulering. Restbiomasse skal resirkuleres eller benyttes til biogassproduksjon.
Beskytte drikkevann	Vannforsyningen skal sikres mot ekstreme værforhold og naturbaserte hendelser Vannforsyningen skal beskyttes mot forsøpling og forurensning gjennom tydelig skilting samt nødvendige forbudssoner (bading forbudt og lignende)

8. Referansedokumenter

Miljødirektoratet: Klimatiltak i Norge mot 2030 - Oppdatert kunnskapsgrunnlag om utslippsreduksjonspotensial, barrierer og mulige virkemidler (2023).

Vega kommune

Kommuneplanens samfunnsdel 2025-2036

Kapittel 8 Steds- og boligutvikling

Innhold

1.	Avgrensning	3
2.	Lovhjemler	4
3.	FNs bærekraftsmål for steds- og boligutvikling	4
4.	Aktører	5
5.	Nå-situasjonen	7
6.	Utfordringer	11
7.	Muligheter, innovasjon og handlingsrom	12
8.	Delmål med tilhørende strategier	14

1. Avgrensning

Begrepet «stedsutvikling» brukes av samfunnsutviklere og planleggere i flere forskjellige sammenhenger. En anerkjent definisjon er: «Stedsutvikling som praksis er å gripe aktivt inn for å utvikle steders sosiale, kulturelle og/eller fysiske kvaliteter i tråd med dette normative mål om at stedet skal være mest mulig trivelig og attraktiv for alle bruker- og interessegrupper¹».

Bolyst og blilyst er nært beslektede begreper fordi stedsutvikling forventes å bidra til steders attraktivitet for innbyggerne.

Vega kommune har i dette kapitlet avgrenset stedsutvikling mot innholdet i de øvrige kapitlene, og sitter igjen med følgende tema som skal planfestes her:

- Samferdsel og transport
- Arkitektur, byggeskikk og estetikk
- Fortetting versus spredt bebyggelse
- Grønnstrukturer og utnyttelsen av disse
- Uterom
- Utendørsbelysning

Boligutvikling oppfattes å være en del av stedsutvikling. Etter samme avgrensning som ovenfor, sitter vi igjen med:

- Boligsosial politikk for hele kommunen
- Lokalt boligmarked
- Lokalisering av nye områder og felt for boligbygging
- Behov for nye boliger, samt typer av boliger (eneboliger, småhus, leilighetsbygg osv.)
- Boliger med særskilte egenskaper som universelt utformede, 55+, livsløpsstandard, passivhus, pluss hus, klyngeegenskaper, omsorgsboliger, bofellesskap m.v.
- Tilsvarende for fritidsboliger
- Bedre utnyttelse av eksisterende boligmasse

Samskaping og samarbeid med innbyggere, næringsliv, frivilligheten samt andre kommuner og myndigheter er en integrert del av steds- og boligutvikling. Det samme gjelder arbeid med tilskudd og finansiering.

Planmessig steds- og boligutvikling er en naturlig og viktig del av samfunnsutviklingen og krever kompetanse og kapasitet i administrasjonen.

¹ <https://distriktssenteret.no/artikkel/fugleperspektiv-pa-tre-tiar-med-stedsutvikling/>

2. Lovhjemler

Lovgrunnlag for steds- og boligutvikling:

- Lov om kommuner og fylkeskommuner (kommuneloven)
- Lov om planlegging og byggesaksbehandling (PBL)
- Forskrift om byggesak (byggesaksforskriften)
- Lov og forskrift om eigedsregistrering (matrikkeloven og -forskriften)
- Lov om jord (jordlova)
- Lov om kommunenes ansvar på det boligsosiale feltet (boligsosialloven)
- Lov om viltet
- Lov om konsesjon ved erverv av fast eiendom mv. (konsesjonsloven)
- Lov om forvaltning av naturens mangfold (naturmangfoldloven)
- Lov om havner og farvann (havne- og farvannsloven)
- Lov om vegar (veiloven)
- Lov om motorferdsel samt forskrift for bruk av motorkjøretøyer i utmark og på islagte vassdrag
- Lov om kulturminner (kulturmiljøloven)
- Lov om forvaltning av naturens mangfold (naturmangfoldloven) og Naturavtalen
- Lov om likestilling og forbud mot diskriminering (likestillings- og diskrimineringsloven)
- Statlige planretningslinjer (SPRL-er)

Kommunens eksisterende planverk, og da spesielt arealdelen, er et viktig grunnlag for steds- og boligutviklingen. Dette kapitlet har en sentral rolle i utformingen av nye arealstrategier for hele kommunen.

3. FNs bærekraftsmål for steds- og boligutvikling

Steds- og boligutvikling lykkes best med samarbeid, samskaping og involvering som hovedstrategi.

Steds- og boligutvikling har stor betydning for innbyggernes livskvalitet fordi både bolig og steder er viktige for folk. Trivsel, sosial omgang og arenaer hvor folk møtes har stor betydning.

Stedsutvikling er som tema velegnet til å invitere til kreative verksteder og innovasjon. Aktørene er kommunen selv, næringslivet, innbyggere, grunneiere, lag og foreninger samt alle andre som tar interesse.

Kommunikasjon er viktig for stedsutviklingsprosjekter.

Et bærekraftig lokalsamfunn avhenger at det er mulig å flytte til. Boliger og boligmarked står sentralt når folk skal ta store valg for livene sine; hvor og hvordan skal vi bo?

4. Aktører

Følgende ansees å være partnere i steds- og boligutviklingen i Vega kommune:

- Kommunen selv med folkevalgte og administrasjon samt råd og utvalg
- Innbyggerne i Vega kommune
- Næringslivet (handel, tjenester, industri, kultur, helse, transport mv.).
- Primærnæringene
- Statlige og regionale myndigheter
- Offentlige og halvoffentlige instanser
- Selskaper for kollektiv transport (buss, ferge og hurtigbåt)
- Lag og foreninger
- Grunneiere
- Småbåthavner (infrastruktur og aktivitet)
- Kulturminner (eiere og brukere)
- Integreringsaktører (kirken m. fl.)
- Utbyggerinteressene, bygg- og anleggsnæringen samt investorer

Barn leker i et e-hus på Vega verdensarvsenter. Barn og unge er viktige aktører i stedsutviklingen, og skal tas med på råd når stedene de bor i skal videreutvikles.

I Vega kommune har vi et særskilt ansvar for å skape et forhold mellom de unge og Vegaøyan verdensarv.

Mange av attributtene i verdensarven er veldig fysiske og egner seg godt til lek, symbolikk etc, og dermed også til å danne en felles identitet mellom de unge innbyggerne og Vegaøyan.

Foto: Stiftelsen Vegaøyan verdensarv

5. Nå-situasjonen

Kommuneplanens arealkart på neste side viser de tettest bebodde delene av Vega kommune. Av særskilt interesse for planleggingen er:

- Ylvingen er et historisk landbrukslandskap med spredt bebyggelse. Ylvingen har potensiale for industriell utvikling. Ylvingen ligger strategisk plassert mellom øya Vega og Brønnøysund, og er et egnet bosted for dagpendlere.
- Igerøy er et trafikknutepunkt for sjøtrafikken. En utnyttet områderegulering med plass for boliger, fritidsboliger og offentlig infrastruktur foreligger.
- Rørøy er en viktig havn for hele Vegasamfunnet og en utviklingsmulighet. Området mangler en dekkende reguleringsplan.
- Gladstad er kommunesenter og kan videreutvikles innenfor gjeldende plan som et sosialt sentrum og trafikknutepunkt. Både handel og innbyggerrettede tjenester er i stor grad lokalisert der. Gladstad er den beste lokaliteten for omsorgsboliger fordi avstand mellom tjenesteyter og brukere er kort. Gladstad har en viktig mulighet for sjønær boligbygging mot øst. Se nærmere omtale under kart og bilder.
- Nes-Holand har flere nye helårsboliger og fritidsboliger. Verdensarvsenteret ligger på Gardsøya innenfor dette området.
- Viksås og Vika har godkjente utviklingsområder.

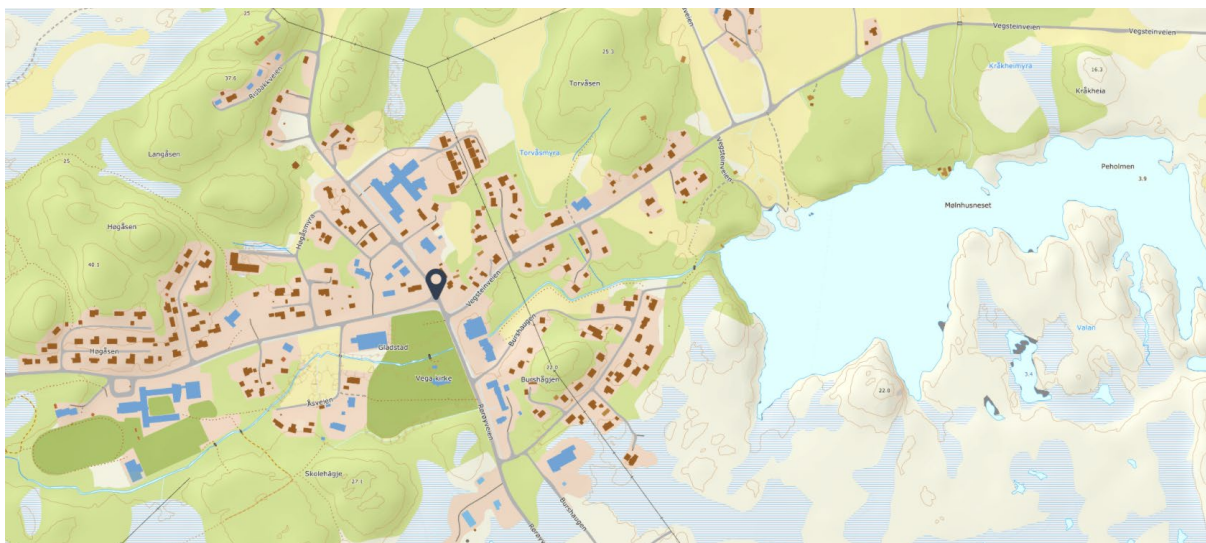
Områdene med størst potensial, samlet sett, for bygging av helårsboliger er Gladstad, Nes-Holand, Rørøy og Igerøy. Disse stedene kan noenlunde enkelt betjenes med kollektive transportløsninger for skolebarn og yrkesutøvere. De fleste arbeidsplassene på Vega øy er i det tettest bebodde området nord på øya. Det er sykkelavstand mellom flere av stedene store deler av året.

Eiendommer på de små øyene i verdensarvområdet er tatt i bruk til kulturlandskapsskjøtsel eller fritidsformål. Flere dunvær er i drift som attåtnæring for oppsitterne.

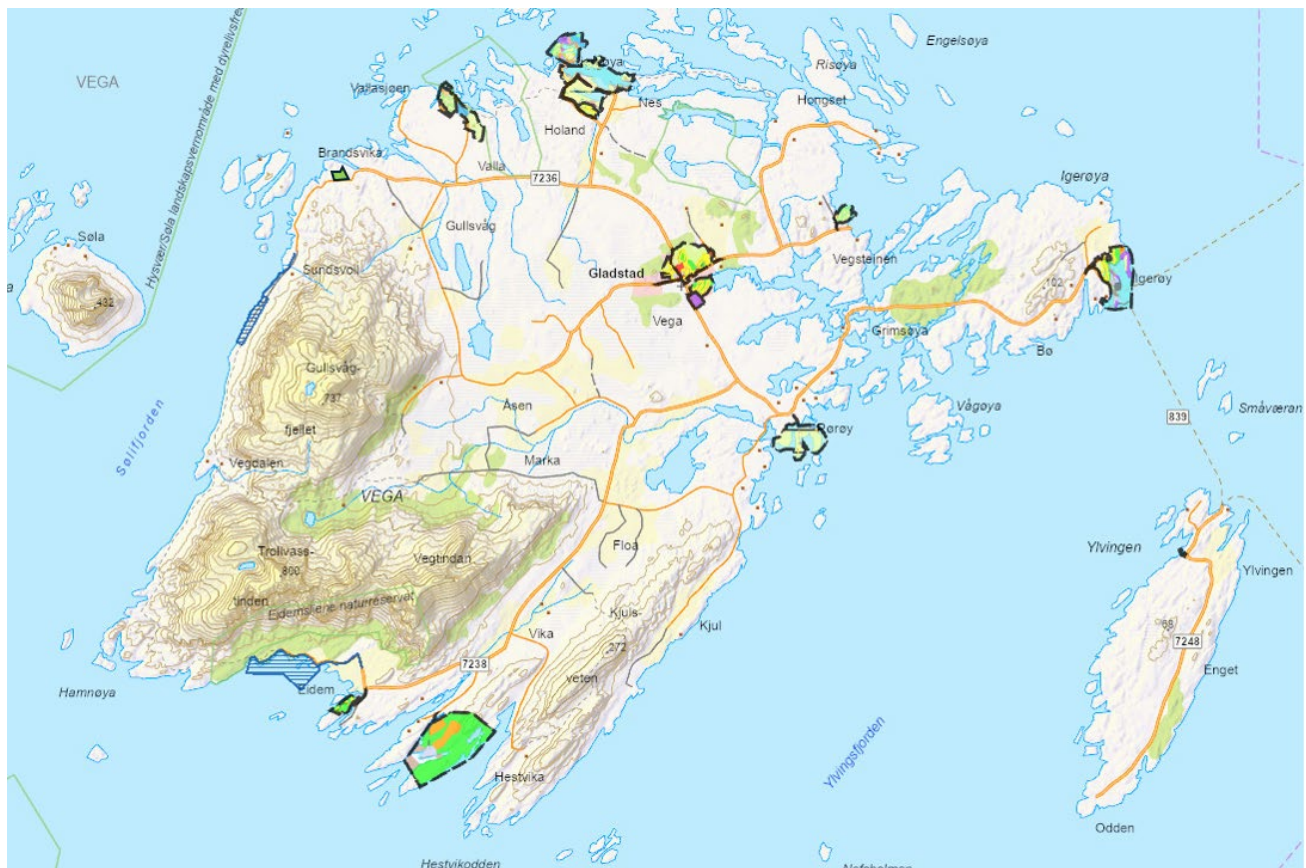
Innflytting av innvandrere i 2022-2023 har vist at det finnes liten eller ingen tilgjengelig boligreserve i lokalsamfunnet. Boligsituasjonen forsinker samfunnsutviklingen ved at mulige nye vegværing og etterspurte arbeidstakere ikke får bosatt seg og prøvd å bo her. En god del helårsboliger leies ut til reiselivsformål, noe kommunen vanskelig kan gjøre mye med.

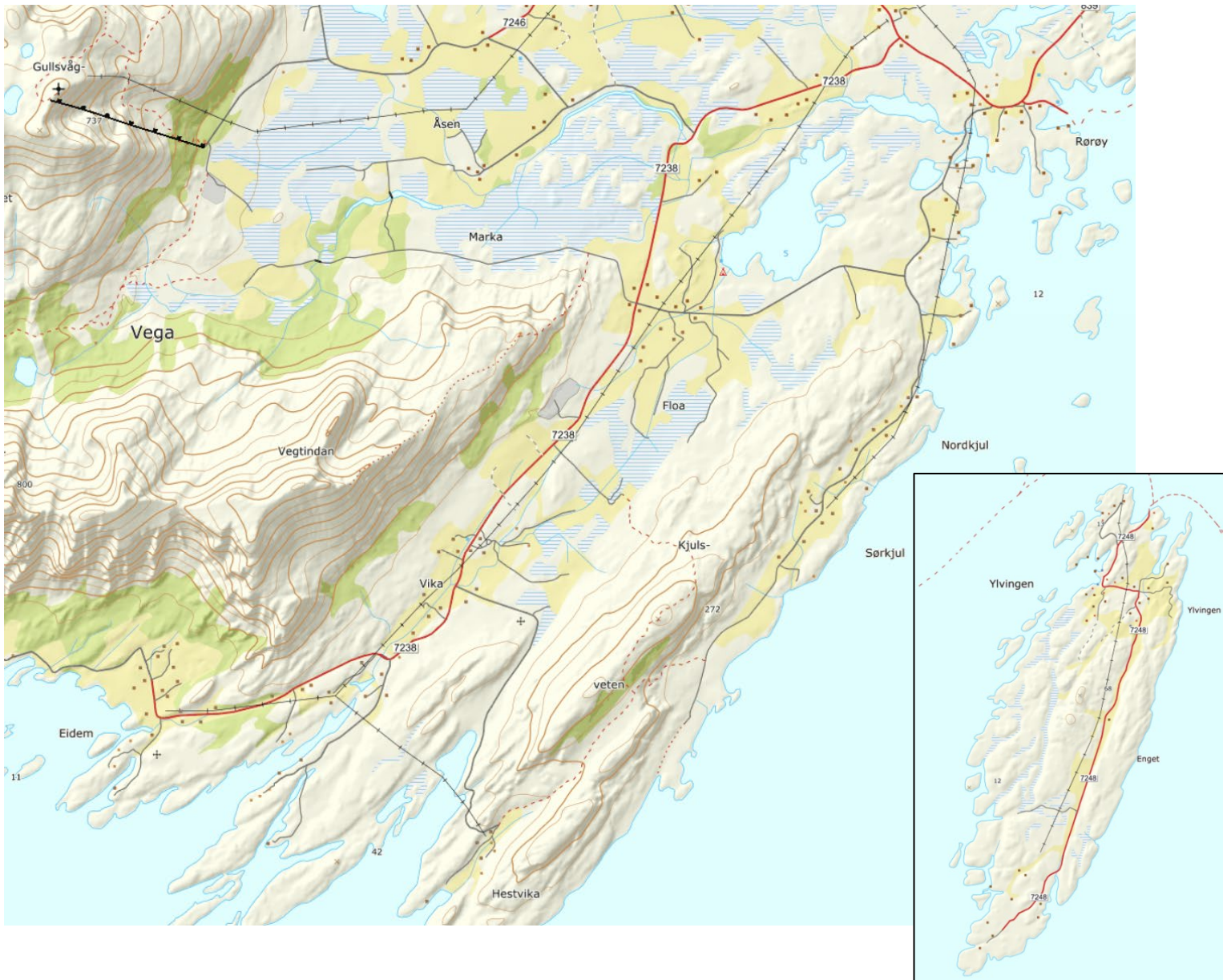

Gladstad – nåværende bebyggelse. Gladstad framstår med betydelige grønne områder, og med et stort utviklingspotensial for mer bebyggelse. Enkelte nye deler av stedet kan også tas i bruk. Utsnitt fra www.norgebilder.no og www.ut.no

Kartet øverst på neste side viser regulerte og bebygde områder samt regulerte, men ikke bebygde områder. Det andre kartet viser veiaksen fra Igerøy til Viksås hvor størstedelen av befolkningen bor. Denne aksen er viktig fordi bosetting her blir nært de lokale arbeidsgiverne og de to pendlerhavnene Igerøy og Rørøy.

En annen viktig veiakse er strekningen Rørøy – Eidem sør på øya. Området preges av mye landbruk. Lengst sør er betydelige deler regulert til fritidsboligformål.

Ylvingen har en hovedvei som knytter sammen nord og sør. Bebyggelse og befolkning er i hovedsak i nord på øya.

Stedene på Ylvingen og Vega preges av grønne, åpne områder med spredt bebyggelse. Arkitekturen er uten konsekvente uttrykk, med blanding av gammelt og moderne.

6. utfordringer

Følgende utfordringer gjelder for den framtidige steds- og boligutviklingen.

- Vega kommune har boligmangel, samtidig som mange tidligere helårsboliger benyttes som fritidsboliger eller står tomme og ubrukte. Det er begrenset lønnsomhet i å investere i nye boliger i privat regi fordi boligmarkedet innebærer en verdireduksjon i det nye hus står ferdige. Kommunen alene klarer ikke bygge ut tilstrekkelig i egen regi.
- Eldrebølgen fordrer tilpasning av mange boliger, eventuelt tilpassede nybygg. Gladstad medfører nærhet til offentlige og private tjenester, handel, sosiale møteplasser og offentlig transport.
- Vega kommune opplever (2023) press på boliger for utleie. Kommunen og bedriftene er avhengig av å ansette nye arbeidstakere for å møte etterspørselen etter varer og tjenester. Samtidig ønsker vi å kunne ta imot flyktninger.
- Bebyggelsen er spredt. Det innebærer avstand for tilbud og tjenester, og betydelige transportbehov. Vi må planlegge hvordan vi kan kompensere for (klima-)utslipp fra veitransport.
- Forvaltning av kulturminner og kulturmiljøer er en betydelig forpliktelse. De skal bevares og beskyttes, men også vises fram og være en kilde til tilhørighet og stolthet.
- Den landbaserte matproduksjonen på øyene er viktig, men også tradisjonell og noe ensformig. Grovfôrproduksjon og dyrehold dominerer.
- Kommunens administrasjonsbygg har grunnleggende, tekniske strukturelle utfordringer. Størrelsen av bygget er ikke tilpasset dagens behov. Det står på en av kommunens mest sentrale og spennende tomter.
- Veisystemet på Vega øy er ekstra hardt belastet i sommermånedene. Landbruket har høysesong og kjører mellom teigene sine med tunge og brede traktorer. Samtidig med dette kommer den sesongmessige økningen i reiselivet med økt trafikk av bobiler, personbiler og syklist.

Kulturlandskapet i Vegaøyane verdensarvområde er menneskeskapt gjennom dunværene, landbruk og tradisjonelt fiske. Verdensarvområdet må brukes og skjøttes for å forbli verdig verdensarvlisten. Øyene er ikke ensartet, verken historisk eller i dag. Noen er dunvær, mens andre er ikke det. Historisk sett var det husdyrbeite på mange av øyene. Nå er det beite kun på et fåtall av øyene, og kun sau. Havnesituasjonen er forskjellig fra øy til øy. Graden av bebyggelse, både fritids-, historiske helårsboliger samt andre typer bygg og anlegg, varierer også.

Vega kommunes verstefallscenario for verdensarven er folketomme øyer uten aktivitet og utvikling. Det er derfor hemmende at samtlige av øyene er LNF1-områder (LNF1=landbruk-næring-friluftsliv, med bygge- og delingsforbud) med de begrensningene som følger med det.

Et fornyet boligmarked i Vega kommune, må sees i sammenheng med boligsosiale behov. Vanskeligstilte på boligmarkedet er dem som ikke selv er i stand til å skaffe seg eller beholde en egnet bolig, og som befinner seg i en eller flere av følgende situasjoner:

- er uten bolig
- står i fare for å miste boligen sin
- bor i uegnet bolig eller bomiljø

Behovene kan være enten akutte, kortvarige eller langvarige. SSB har anslått av 179 000 personer var vanskeligstilte i det nasjonale boligmarkedet i 2019. Grunnlaget var en gjennomgang av husholdningers inntekt. Innbyggere som leier utgjør nesten halvparten av de som er vanskeligstilt på boligmarkedet. Innvandrere er sterkt overrepresentert blant disse.

I Vega kommune regnes 10 % av innbyggerne i alderen 0-17 år å tilhøre en husstand med vedvarende lav inntekt. Dette er 0,9 % prosentpoeng høyere enn fylket, men 2 prosentpoeng lavere enn landsbasis. Ulikheten har økt, og er høyere enn den nasjonale verdien. Vi har flere barn med enslige forsørgere enn fylket og nasjonalt, og flere som leier bolig enn fylket og nasjonalt. I tillegg har vi flere unge i utenforskap enn fylket og nasjonalt. Selv uten en særskilt undersøkelse; vi har indikatorer nok til å prioritere boligsosial utvikling.

7. Muligheter, innovasjon og handlingsrom

Kommunesenteret Gladstad er svaret på flere utfordringer. Den tjenestekrevende, eldste delen av befolkningen er sannsynligvis også den sterkeste kjøpergruppen. Noen av disse innbyggerne kan være villige til å anskaffe egen, tilpasset bolig for seniortilværelsen. Hvis denne gruppen investerer i nye boliger på Gladstad, kan helårsboliger frigjøres for yngre kjøpere og tilflyttere. De yngre forventes å være opptatt av Vegas store fortrinn; å bo nært sjø og skjærgård. Nye husstander på den nordlige delen av øya skaper et bedre marked for kollektiv trafikk. Avstandene er ikke avskrekkende for skoleskyss. Gladstad kan åpnes mot sjøen og utvikles til en landsby som alle innbyggerne i kommunen vil besøke ofte, fordi stedet har de fleste av de offentlige, kommersielle og kulturelle tilbudene på øya. Kolstadsjøen rett øst for Gladstad er en del av en kompleks sjøgeografi med små fjord-lignende landskap, bukter og viker samt laguner. Gladstad har også flere kulturminner/-miljøer som bidrar til stedets attraktivitet². På Gladstad finnes også Vega kirke, prestegård og et bygningsvernsenter under utvikling. Dette utgjør samlet sett en mulighet for å bruke kulturmiljø og verneverdige bygninger til sosiale møtesteder, undervisning mv.

Gladstad bør underkastes en særskilt stedsanalyse for å identifisere tilgjengelighet til sjø, naturlige møteplasser, uterom, barnetråkk, seniortråkk, kulturmiljø, infrastruktur, tomte-reserver, parkeringsmuligheter og trafikkløsninger. Sentralt i en slik studie: Hvordan skal stedets kvaliteter bindes sammen gjennom et universelt utformet stinett for gående og syklende?

Vega kommune kan konsentrere utbygging av nye helårsboliger langs en øst-vest akse nord på Vega øy; Igerøy – Rørøy – Gladstad – Holand (15 km). Gladstads rolle som det geografiske og funksjonelle midtpunktet vil da forsterkes.

² Prestegård, tusenårssted og Kongesteinen. Et bygningsvernsenter er under etablering.

Grendene utenom Gladstad kan videreutvikles gjennom boligbygging og andre trivselsskapende tiltak som forsterker bolyst og attraktivitet. Det er viktig å utrede mulighetene i nært samarbeid med innbyggerne, lag og foreninger samt næringslivet.

Vi må snarest vurdere nytt administrasjonsbygg, og undersøke hvilke andre byggbehov som kan innfris i én og samme endringsprosess. Eksisterende bygningsmasse skal så langt det lar seg gjøre gjenbrukes (sirkulær økonomi).

Boligsosial utvikling må sees i sammenheng med boligmiljø. En egnet bolig i et godt bomiljø er et fundament for helse og livskvalitet. Et bomiljø som gir mulighet for deltakelse og aktivitet, for eksempel med tilgang på grøntområder, er viktig for alle, men særlig for barn og eldre. Vi ser dette i sammenheng med utjevning av sosiale helseforskjeller, et aldersvennlig samfunn samt uføre som bor sammen med sine foreldre.

Vega kommune kan, i nært samarbeid med innbyggere og næringslivet, arbeide mer med mulighetene som Husbanken tilbyr³.

Historie og fortid bør få sin plass i stedsutviklingen over hele kommunen. Kulturminner og kulturmiljøer er viktig for Vegas identitet, og må tas vare på og formidles for fremtidige generasjoner. Mange av kommunens kulturmiljøer ligger langs sjø, og er stadig under press for endringer og ny bruk.

Sosiale soner og møteplasser for innbyggere i alle aldre er nødvendig. Så langt det lar seg gjøre, skal vi legge møteplasser der stier og myke trafikanter møtes. På Gladstad kan møteplasser kombineres med en aktivitetspark med verdensarv- og andre kulturelle tema.

Planavklaring for fortsatt bruk av historiske bryggerekker og naust er nødvendig for at disse skal unngå forfall. Dagens planmessige betingelser hemmer privat videreutvikling og vedlikehold av slik infrastruktur.

Verdensarvområdet bør differensieres planmessig fordi øyene er helt forskjellige og aktiviteten er varierende. Bebyggelse ute i øyene og i verdensarvområdet er i høy grad tatt i bruk som fritidsboliger. Uten planmessig tilrettelegging vil den menneskelige aktiviteten ebbe ut over tid, og grunnlaget for verdensarv opphøre.

Flytting av bygg er en del av kommunens historie. Vi kan åpne for at tradisjonen videreføres i en moderne form av sirkulær økonomi, og stille betingelser om flytting av eldre hus for å godkjenne nye bygg i verdensarvområdet. Gjenbruk av bygg er gunstig også med tanke på klimaavtrykk og bygningsvern.

Vegas eksisterende landbruk består av mye volumproduksjon (melk/kjøtt). Volumproduksjon er et hovedspor i landbruket vårt, og noe vi gjerne utvider og videreutvikler, men vi ønsker å legge til rette også for alternativ, småskala matproduksjon i privat regi. Kjøkken- og kolonihager og fellesarealer med grønnsaker, poteter, belgfrukt mv. er gode svar på dyrtid, selvforsyning og kortreist mat. Vega har plass til drivhus. Kortreist bioenergi og

³ Husbanken kan bidra til å finansiere boligprosjekter i distriktene. Både lån og tilskudd er aktuelle finansieringsmuligheter for utbyggere som ønsker å realisere prosjekter i distriktskommuner. I 2024 kan inntil en milliard kroner av Husbankens låneramme prioriteres til lån til boligkvalitet i distriktskommuner i sentralitetsklasse 5 og 6 i SSBs sentralitetsindeks.

varmepumper kan forlenge vekstsesonger og øke produktiviteten. Vi kan også utrede nye muligheten innen konsepter som bondens marked, fossilfri hjemlevering og andre matrelaterte prosjekter.

Syklisme kan ta en større rolle i Vegasamfunnet. Sykler er, takket være elektrifiseringen og digitaliseringen, i en rivende utvikling. Moderne sykler tar syklistene ut på lengre og mindre fysisk krevende etapper enn før. Sykler for flere personer og last er også utviklet, spesielt fordi batteridrift kompenserer for høyere egenvekt på sykkelen. Flere hverdagsformål kan løses billig og enkelt med sykkel kontra privatbil. Det er sannsynlig at sensorer, sporing, kommunikasjon og bedre sykkellys på sikt kan redusere konflikter mellom bil og sykkel. Reiselivet og sykkel hører sammen.

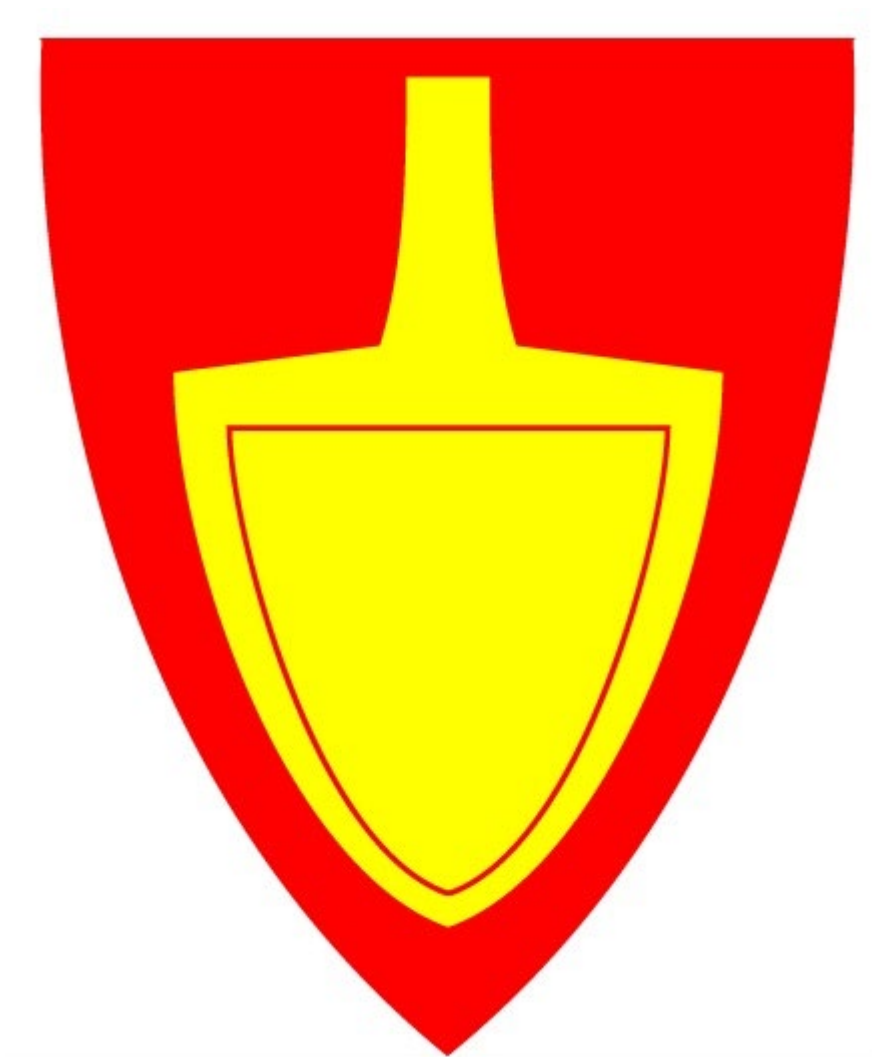
Selvkjørende, kollektive transportløsninger er under utvikling. Geografien og klimaet på Vega øy kan rettferdiggjøre et forsøk med elektrisk, ubemannet buss mellom Gladstad og noen andre steder på øya. Vintersesongen stiller andre krav til framkommelighet med lave temperaturer, snø og glatt føre. Denne typen utfordringer vil bransjen gradvis overkomme.

8. Delmål med tilhørende strategier

Vi vil:	Slik gjør vi det:
Steds- og boligutvikling i arealplaner Arealplaner skal gi avklaring mellom fortetting, vern, nye utbyggings-områder og hvilke formål som ønskes lagt hvor	Fortetting der det allerede er etablert «tettsteder» og tett bebyggelse • Kompakthet skaper gode uterom og fører til bedre bruk av eksisterende infrastruktur • Kortest mulige avstander som gjøre det enklere å forflytte seg både som gående og syklende • Alle generasjoner får sosialiserende møteplasser • Enklere å levere offentlige tjenester (brøyting, hjemmesykepleie, post mv.) • Reduserer nedbygging av natur • Kulturminner og kulturmiljø bevares og fremheves slik at de bidrar til stedsidentitet og tilhørighet. Eksempler er bryggerekker Nes/Holand, Vallasjøen, Gullsvågsjøen, Hongset samt bebyggelse i verdensarvområdet. Arkitektur med god og funksjonell utforming av boliger og andre bygg
Et tydelig kommunesenter med samlokaliserte offentlige og private tilbud	Gladstad videreutvikles som kommunesenter gjennom en egen stedsanalyse og en egen <i>landsbyplan</i>. Stedsanalysen gjennomføres som et inkluderende samskapingsprosjekt sammen med næringslivet, lag og foreninger samt interesserte innbyggere: • Stedet videreutvikles med handel og besøksnæring, samt offentlig og privat tjenesteyting

Vi vil:	Slik gjør vi det:
Prosjektnavn: Gladstad – grønn landsby med urbane kvaliteter	• Åpne stedet mot Kolstadsjøen som en ny og attraktiv sjøfront • Legge til rette for bygging av seniorvennlige boliger, gjerne i leilighetsbygg som gir god utnyttelse av tomtearealet • Kommunale boliger til tjenestemottakere konsentreres til Gladstad • Kommunens behov for nye boliger søkes løst som et fundament for private boliginvesteringer på Gladstad • Trafikknutepunkt for veitransport. Knutepunkt for kollektivtransport, sykkelløyper og turstier. Ny løsning for kollektivholdeplass er nødvendig • Aktivitetspark for hele befolkningen og tilreisende med verdensarv og kultur som tema • Utnytte en hogstflate mellom rådhuset og lysløypa til park • Bygningsvernsenter som kompetansesenter og møteplass Vi søker prosessbistand og faglig bistand fra Distriktssenteret og andre relevante aktører for den fortsatte utviklingen av kommunesenteret.
Ny lokalisering for kommunens administrative funksjoner	Eksisterende rådhus skal utredes for enten videreutvikling, videreføring eller avhending/riving. Eventuell ny løsning etableres på Gladstad, helst i nær tilknytning til andre offentlige bygg. Sambruk og synergier vurderes for kommunestyresal, tjenestetorg, møterom mv. Skolens og barnehagens arealbruk skal vurderes i denne sammenheng, som en konsekvens av at det forventede brukertallet er lavere enn arealene tilsier.
Innovative boligbygg	Gjennomføre en boliginteressentundersøkelse Utredde et leilighetsbygg med et glassoverbygget fellesareal for helårs rekreasjon Plusshus gjennom jordvarme, solfangere, solceller og varmepumper Mikrohus for å senke terskelen inn i boligmarkedet
Vegværing skal bo godt	Vi skal gjennomføre et utviklingsprosjekt for å styrke den boligsosiale utviklingen. Målsettingene med utviklingsløpet er: • Færre innbyggere skal være vanskeligstilte i boligmarkedet, og at de havner der skal vare kortest mulig tid • Vegasamfunnet skal ha et variert boligtilbud som innfrir innbyggernes ønsker om livskvalitet, sosial aktivitet og sunne bomiljø

Vi vil:	Slik gjør vi det:
	• Boligmarkedet skal muliggjøre tilflytting av tiltrent ekspertise til bedrifter og Vega kommune • Vega kommune skal kunne ta imot mennesker på flukt • Utarbeide oversikt over behovet for både ordinære og tilpassede boliger for vanskeligstilte på boligmarkedet Invitere nabokommuner, offentlige instanser, det lokale næringslivet, tomteeiere og finansinstitusjoner til en fagkonferanse om boligutviklingen Invitere ett eller flere boligbyggelag til samarbeid om boligutvikling i Vega kommune Gjennomføre en boligundersøkelse blant alle innbyggerne samt eierne av boliger og fritidsboliger i hele Vega kommune Styrke bevisstheten i lokalsamfunnet om alle tilskuddsordningene for boligsosialt arbeid, leie-til-eie og andre muligheter Arbeide for å gjøre ubrukte boliger tilgjengelige boligmarkedet Invitere innbyggerne til åpne utviklingsverksteder om boligutvikling Informere om mulighet for startlån via Husbanken
Kollektiv transport, sykling og gange	Selvkjørende elektriske busser mellom steder på Vega øy Vega kommune legges til rette for helårs sykliste – skille harde/myke trafikanter Infrastruktur for sykkelparkering, sykkellading samt delingsløsninger for både innbyggere og turister Trafikal tilrettelegging med vegmerking, skilting, sporing, belysning og informasjon Utrede en lokal delingsløsning med elektriske småbiler
Andre konsekvenser for arealstrategiene	Verdensarvområdet tilføres arealformål i samsvar med virkeligheten, ivareta forpliktelsene, differensiere bruken og ta vare på de unike verdiene som verdensarven bygger på Undersøke interessene for private initiativ om kolonihager og fellesarealer for privat matproduksjon

Vega kommune

Kommuneplanens samfunnsdel 2025-2036

Kapittel 9 Samfunn og utvikling

Innhold

1.	Innledning og avgrensning.....	3
2.	Lovhjemmel.....	3
3.	Aktører	4
4.	Nå-situasjonen	5
5.	Utfordringer	6
6.	Muligheter, innovasjon og handlingsrom	7
7.	Delmål med tilhørende strategier	7

1. Innledning og avgrensning

Samfunns- og utviklingstjenestene består av en rekke samfunnskritiske og lovpålagte oppgaver og tjenester til innbyggerne, bedrifter og institusjoner. Samfunn og utvikling er også en støtte til og et premiss for alle andre typer tjenester som kommunen leverer. Hensikten med dette kapitlet er:

- En oversikt og en kunnskapsbank for politikere, administrasjon og andre aktører over tjenestene, ressursbruken samt utfordringer innen enhetens ansvarsområder
- Å planfeste politikk for videreutvikling av tjenestene

Enhetsleder for samfunn og utvikling er en del av kommunedirektørens ledergruppe og er en viktig rådgiver for sistnevnte i strategiske og virksomhetskritiske saker som krever helhetlige vurderinger.

Kommunale anlegg og infrastruktur behandles i detalj i neste kapittel. I dette kapitlet ivaretas de mer prinsipielle sidene ved forvaltning, drift, vedlikehold og utvikling (FDVU).

2. Lovhjemmel

Tjenestene er regulert av et høyt antall lover og forskrifter. Listen nedenfor synliggjør kompleksiteten og kompetansekravene. De viktigste lovene og forskriftene er:

- Lov om kommuner og fylkeskommuner (kommuneloven)
- Lov om behandlingsmåten i forvaltningssaker (forvaltningsloven)
- Lov om planlegging og byggesaksbehandling (PBL)
- Lov om folkehelsearbeid (folkehelseloven)
- Lov og Forskrift om offentlige anskaffelser
- Forskrift om byggesak (byggesaksforskriften)
- Lov om egedomsregistrering (matrikkellova)
- Forskrift om eiendomsregistrering (matrikkelforskriften)
- Forskrift om miljørettet helsevern
- Lov om jord (jordlova)
- Lov om viltet
- Lov om konsesjon ved erverv av fast eiendom mv. (konsesjonsloven)
- Lov om vern mot forurensninger og om avfall (forurensningsloven)
- Forskrift om forurensning
- Lov om kommunale vass- og avløpsanlegg (vass- og avløpsanleggslova)
- Forskrift om vannforsyning og drikkevann (drikkevannsforskriften)
- Lov om kulturminner (kulturminneloven (kulturmiljøloven))
- Lov om forvaltning av naturens mangfold (naturmangfoldloven)
- Lov om friluftslivet (friluftsløven)
- Lov om havner og farvann (havne- og farvannsloven)
- Lov om vegar (veiløven)

- Lov om motorferdsel samt forskrift for bruk av motorkjøretøyer i utmark og på islagte vassdrag
- Lov om tilsyn med elektriske anlegg og elektrisk utstyr (el-tilsynsloven)
- Lov om vern mot brann, eksplosjon og ulykker med farlig stoff og om brannvesenets redningsoppgaver (brann- og eksplosjonsvernloven)
- Lov om arbeidsmiljø, arbeidstid og stillingsvern mv. (arbeidsmiljøloven)
- Lov om kommunal beredskapsplikt, sivile beskyttelsestiltak og Sivilforsvaret (sivilbeskyttelsesloven), samt forskrift om kommunal beredskapsplikt
- Forskrift om systematisk helse-, miljø- og sikkerhetsarbeid i virksomheter (Internkontrollforskriften)
- Forskrift om sikkerhet, helse og arbeidsmiljø på bygge- eller anleggsplasser (byggherreforskriften)
- Forskrift for badeanlegg, bassengbad og badstu mv.
- Forskrift om sikkerhet ved lekeplassutstyr
- Forskrift om miljørettet helsevern i barnehager og skoler mv.
- Forskrift om tekniske krav til byggverk (Byggteknisk forskrift TEK17)

Samfunn og utvikling leverer tjenester også til skolen, barnehagen, omsorgssenteret, verdensarvsenteret og de andre formålsbyggene. Det innebærer at enhetens utredninger må tilfredsstille særskilte krav i en rekke sektorlover.

Tjenestene må også leveres innenfor bransjevise regelverk som gjelder næringslivet i kommunen.

Vegaøyan verdensarv medfører at Vega kommune forholder seg til forpliktelsene som følger med innskrivingen på UNESCOs verdensarvliste. Samfunns- og utviklingstjenestene er de av kommunens tjenester som er sterkest berørt av at Vegaøyan er innskrevet på listen.

3. Aktører

Følgende aktører er sentrale for gjennomføringen av kommunens tekniske tjenester med tilhørende ansvar:

- Vega kommune med folkevalgte, administrasjon og underlagte enheter
- Nasjonale og regionale fagmyndigheter (Mattilsynet, Kystverket, Statens vegvesen, NVE, Statsforvalteren i Nordland, Nordland fylkeskommune)
- Sametinget
- Stiftelsen Vegaøyan verdensarv
- Kommersielle entreprenører og utbyggerinteresser
- Leverandører av kommersielle tjenester til Vega kommune
- Næringslivet lokalt og regionalt, herunder også primærnæringene
- Alle typer samferdselsaktører
- Jakt- og fiskeinteressenter (grunneiere, utøvere)
- Innbyggere

- Eiere av boliger og infrastruktur som ikke bor i kommunen
- Lag og foreninger
- Samarbeidskommuner og regionale samarbeid og oppgavefellesskap
- Vannområdene Vefsnfjorden-Leirfjorden og Bindalsfjorden-Velfjorden, samt Vannregion Nordland

4. Nå-situasjonen

Tjenestene omfatter følgende fagfelt og oppgaver:

- Plan- og byggesaker
- Eiendom, oppmåling og kart
- Boligutviklingen i Vegasamfunnet, både fritids og helårs
- FDVU av kommunalt eid boligmasse, formålsbygg, veier, parkering, havner, parker, nærmiljøanlegg, idrettsanlegg og annen infrastruktur
- Reiselivets infrastruktur og statlige sikrede friluftsområder (SSFO)
- Renhold av formålsbyggene
- Kommunale tomter
- Eiendomsskatt og kommunale avgifter (grunnlag for innkreving)
- Vann og avløp
- Varsling 24 (kommunens varslingsystem ved hendelser)
- Tømming av slam/septikk (herunder ekstern leverandør)
- Havnedrift
- Forvaltning av kommunalt farvann
- Samfunnssikkerhet og beredskap
- Verdensarv og kulturminner/kulturmiljøer
- Næringsutvikling
- Forurensning
- Kirkegårder
- Viltforvaltning
- Prosjektledelse
- Tilsyn, stikkprøver og ulovlighetsoppfølging

Samarbeid med andre kommuner:

- Avfall og renovasjon (Søndre Helgeland Miljøverk IKS, SHMIL)
- Landbruk (Sømna landbrukskontor om interkommunalt samarbeid)
- Eiendomsdrift
- Slamtømming
- Brann, redning, feiing og branntilsyn¹

¹ Vertskommuneavtale med Brønnøy. Vega kommune er ansvarlige for fysiske lokaler og utstyr. Brønnøy kommune ivaretar arbeidsgiveransvaret for branntilskene.

5. Utfordringer

Samfunn og utvikling leverer til innbyggernes tilfredsstillelse. Det er uansett en del underliggende utfordringer som bør tas tak i på en planmessig måte. Disse er:

- Komplexiteten og variasjonen som tjenestene innebærer, krever svært ulik kompetanse hos de ansatte og er ressurskrevende. Kravene er tilnærmet de samme i alle kommuner. Vega kommune er for liten til å etablere robuste fagmiljøer på alle områdene. Vi er sårbare med hensyn til ledelse og forvaltning fordi mye kunnskap og håndteringsevne er samlet hos et fåtall personer.
- Organisasjonens størrelse medfører at den ikke har innebygget robusthet til å håndtere faglige komplekse saker og enkelte lovpålagte endringsprosesser.
- Utdatert lokalt planverk, herunder kommuneplanens arealdel og vedtatte reguleringsplaner.
- Objektivitet og habilitet i myndighetsutøvelse og ved forvaltningsvedtak er ofte en utfordring. Vegasamfunnet er lite. Familiebånd, partnerskap og vennskap går på kryss og tvers gjennom hele lokalsamfunnet.
- Kommersiell bistand ved hendelser og umiddelbare behov må i mange tilfeller hentes fra fastlandet. Det innebærer lang leveringstid og høyere kostnader enn for andre kommuner. Innkjøp av bistand utenfor ordinær arbeidstid er tidvis krevende.
- Vegaøyan Verdensarv er kompetanse- og arbeidskrevende. Regelverket er uklart. Det stilles andre krav og forventninger til aktører og prosesser i verdensarvområdet og buffersonen enn for andre arealer.
- Bygningsmassen og infrastrukturen vår har betydelig vedlikeholdsetterslep.
- Bygningsmassen for helse- og omsorg er underdimensjonert. Dette gjelder spesielt boligmasse som egner seg for tjenestemottakere.
- Bygningsmassen for oppvekst og opplæring er dimensjonert for et større barnetall enn Vega har i dag, samt framskrevne fødselstall.
- Rådhuset står på usikker grunn. På sikt vil situasjonen utvikle seg til å bli uholdbar, og tiltak må iverksettes. Jo tidligere prosessen med en ny løsning for rådhusfunksjonene iverksettes, jo lavere risiko og kostnader.
- Vann og avløp i Vega kommune er forbundet med ressurskrevende utfordringer, herunder også økonomiske utfordringer. De er arbeidskrevende for enheten.
- Manglende digitalisering av eldre kart, planer og databaser.

Utfordringene som tjenestene står overfor, er i all hovedsak i overensstemmelse med Generalistkommuneutvalgets drøfting av hvordan dagens små distriktskommuner fungerer².

² NOU 2023:9 Generalistkommunesystemet Likt ansvar – ulike forutsetninger punkt 5.11

6. Muligheter, innovasjon og handlingsrom

Vega kommune har lyktes med interkommunalt samarbeid på en rekke fagområder. Interkommunalt samarbeid fremmes både av generalistkommuneutvalget³ og i distriktsmeldingen⁴ som en god løsning for å gjennomføre kommunale tjenester. Kommuneloven åpner for flere forskjellige typer samarbeid. Det er en betydelig tradisjon for interkommunalt samarbeid blant kommunene på Sør-Helgeland.

Samarbeid med andre kommuner vil bidra til å styrke objektiviteten og habiliteten i myndighetsutøvelse og forvaltning innen de tekniske tjenestene. Samarbeid kan også etableres mellom to eller flere kommuner for å sikre at saksbehandling gjennomføres av habile ansatte. Tempoet innen digitalisering av de tekniske tjenestene kan økes ved å invitere andre kommuner til samarbeid.

Kjøp av tjenester fra private leverandører, på Vega eller fra næringslivet i fastlandskommunene, kan tilføre tjenestene økt robusthet.

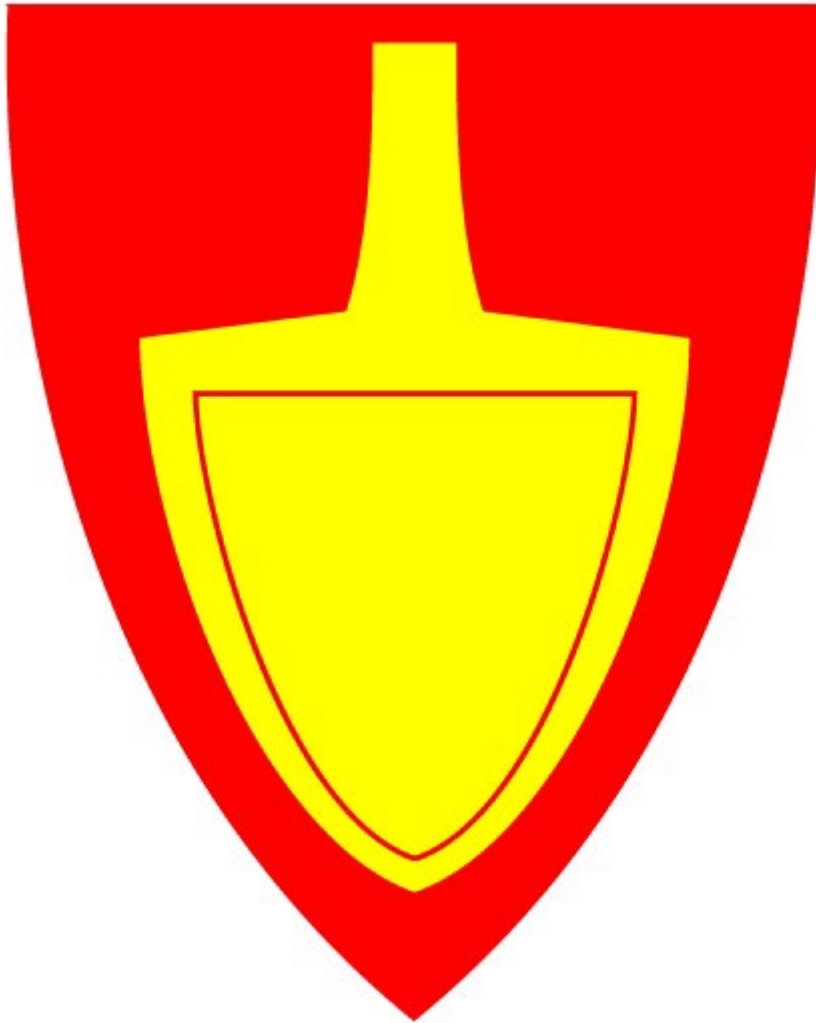
Den kommunale bolig- og bygningssituasjonen på Vega må utredes nærmere på en helhetlig måte for å undersøke mulighetene for bedre og mer kosteffektive løsninger. Slik utredning bør omfatte både formålsbygg og kommunale boliger. Det er viktig å få til en dynamisk, fleksibel og kostnadseffektiv bruk av kommunens formålsbygg.

7. Delmål med tilhørende strategier

Vi vil:	Slik gjør vi det:
Tjenester gjennomført i overensstemmelse med realistiske betingelser, med interkommunalt samarbeid som hovedstrategi	Interkommunalt samarbeid økes etter nærmere utredninger Potensielle samarbeidspartnere inviteres til drøftinger om felles muligheter og handlingsrom
Tjenestene styrket gjennom innkjøp	Bruken av kommersielle kapasiteter og kompetanse økes Mulighetene for å øke andelen rammeavtaler undersøkes
Formålsbygg godt utnyttet	Utredning om utnyttelse av og økonomisering med formålsbygg

³ NOU 2023:9 Generalistkommunesystemet Likt ansvar – ulike forutsetninger

⁴ Meld. St. 27 (2022-2023) Eit godt liv i hele Noreg – distriktspolitikk for framtida

Vega kommune

Kommuneplanens samfunnsdel 2025 – 2036

Kapittel 10 Anlegg og infrastruktur

Innhold

1.	Innledning og avgrensning.....	3
2.	Aktører	3
3.	Anleggsregister.....	3
4.	Hovedtyper av anlegg og infrastruktur	4
5.	Vannforsyning	5
6.	Avløp.....	9
7.	Kommunalt veinett/trafikk	12
8.	Kommunale bygg	15
9.	Idrettsanlegg, friluftslivsanlegg og kulturbygg	17
10.	Vega kommunes prioriteringsliste for spillemiddelfinansiering.....	19
11.	Havner og anlegg ved sjø.....	20
12.	Hovedutfordringer innen anlegg og infrastruktur.....	21
13.	Delmål med tilhørende strategier.....	22

1. Innledning og avgrensning

Vega kommune eier en stor mengde verdifull og egenartet anlegg og infrastruktur som har avgjørende betydning for innbyggerne, næringslivet, frivilligheten, tjenestene og samfunnslivet ellers. Hensikten med dette kapitlet er:

- å bidra til god oversikt om de enkelte typer anlegg og infrastruktur
- å beskrive en overordnet nå-situasjonen
- å etablere et grunnlag for å prioritere i fornying, rehabilitering og nyinvestering, sett i sammenheng med fremtidig utbygginger og utviklinger ellers i kommunen
- å bidra til at Vega kommune kan hente ut gevinster i form av økonomi og effektivisering ved at anlegg og infrastruktur samordnes i alle utbyggingsfaser
- å bidra til at kommunalt eide og privat eide ressurser kan sees i sammenheng
- grunnlag for miljøvennlig drift
- grunnlag for søknad om tilskudd

Kapitlet erstatter videre tidligere temaplaner for vann og avløp.

2. Aktører

Følgende forventes å ta interesse i anlegg og infrastruktur:

- Vega kommune med folkevalgte, administrasjon og underlagte enheter
- Nasjonale og regionale fagmyndigheter (Mattilsynet, Kystverket, Fiskeridirektoratet, Statens vegvesen, NVE, Statsforvalteren i Nordland, Nordland fylkeskommune)
- Stiftelsen Vegaøyan Verdensarv
- Kommersielle entreprenører og utbyggerinteresser
- Leverandører av kommersielle tjenester til Vega kommune
- Næringslivet lokalt og regionalt, herunder også primærnæringene og reiselivet
- Alle typer samferdselsaktører
- Jakt- og fiskeinteressenter (grunneiere, utøvere)
- Innbyggere
- Eiere av boliger og infrastruktur som ikke bor i kommunen
- Lag og foreninger

3. Anleggsregister

De enkelte anlegg er listet og beskrevet i digitale registre.

Anlegg for idrett, friluftsliv og kultur er listet i www.anleggsregisteret.no, som er Kultur- og likestillingsdepartementets temasider for tilskudd til denne typen anlegg. Departementet utgir også særskilte bestemmelser om tilskudd (spillemidler) med årlige frister.

4. Hovedtyper av anlegg og infrastruktur

Type anlegg / infrastruktur	Finansiering	Merknader
Vannforsyning	Kommunal selvkost	Forskrift om vannforsyning og drikkevann ¹ gir detaljerte føringer for vannfeltet. Kommunens særskilte plikter er utdypet i § 26 i forskriften, og gjelder både kommunale og private drikkevannskilder og vannverk Fagmyndighet: Mattilsynet
	Privat eid og drevet	
Avløp	Kommunal selvkost	Lov om kommunale vass- og avløpsanlegg (vass- og avløpsanleggslova) Forskrift om begrensning av forurensning (Forurensningsforskriften)
	Privat eid og drevet	
Vei	Kommunal vei	Eierskap, FDVU, myndighetsutøvelse Inkluderer rasteplasser, snuplasser, gang- og sykkelveier, busslommer, besøksnæringens trafikksystem
	Private veier	Myndighetsutøvelse
Kommunens formålsbygg og kulturbygg	Kommunal	Vega rådhus, Vega barne- og ungdomsskole, Vega barnehage, Vega omsorgssenter, Vega verdensarvsenter, Folkets hus, Vega brannstasjon, Vega prestegård, Vega kirke og kirkegård, Ylvingen kapell og gravplass, «Stallan», Vega vannverk
Omsorgsboliger	Kommunal	8 frittliggende 6 knyttet til Vega omsorgssenter
Kommunale boliger utenom omsorg	Kommunal	19 stk., alle på Gladstad
Idrettsanlegg og friluftslivsanlegg	Kommunale og private	Se www.anleggsregisteret.no 25 eksisterende anlegg. Eid av Vega kommune, frivillige organisasjoner og bedrifter
Havner og anlegg ved sjø	Kommunale, fylkeskommunale (NFK) og private (P).	En statlig sikret fiskerihavn (Gardsøya), som også er hurtigbåthavn Gardsøya småbåthavn, Gardsøya dypvannskai, Igerøy dypvannskai, Rørøy hurtigbåthavn, Ylvingen hurtigbåthavn, Ylvingen og Igerøy fergeleier (NFK) Skogsholmen, Kilvær og Hysvær hurtigbåtkaier (P)
Nett		Trekkerør fiber Rørøy – Bø

¹ <https://lovdata.no/dokument/SF/forskrift/2004-10-04-1316/%C2%A71#%C2%A71>

5. Vannforsyning

Innledning

Vannforsyningen er en kundeorientert, selvfinansiert kommunal forretningsdrift som skal gjennomføres i samsvar med Forskrift om vannforsyning og drikkevann.

Vannforsyningen er en viktig faktor i folkehelseutviklingen. I tillegg til kommunedirektørens alminnelige internkontroll etter kommunelovens § 25, har drikkevannsforskriften § 7 egne bestemmelser for vannforsyningssystemet. Mattilsynets veileder til drikkevannsforskriften skal stimulere vannverkseiere til å finne gode måter å møte kravene på.

Innbyggerne skal ha oversikt over drikkevannskvaliteten. Alle vannprøver er tilgjengelige gjennom innsyn i arkivet. Ved akutte situasjoner, helsefare, kokevarsler mv., skal kommunens varslingsystem for samfunnssikkerhet og beredskap benyttes.

Vannforsyningen er en del av beredskapen ved brann og andre katastrofer. Slokkevann er beskrevet i kommunens beredskapsplanverk, samt i brann- og redningstjenestens planverk².

Vannforsyningen omfattes av den helhetlige, planmessige styringen av Vega kommune, som beskrevet i kapittel 12 om kommunal drift og forvaltning. Det innebærer at målsettinger og tiltak for vannforsyningen utdypes i kommunens handlingsdel og økonomiplan (HØP) gjennom «Tiltaksplan vann». Den forskriftsbestemte rapporteringen til Mattilsynet inngår i kommunens samlede årsberetning.

Om vannforvaltning

Vega kommune er en del av to geografiske vannområder:

- Vefsnfjorden-Leirfjorden (nordlige deler av kommunen, og er uten praktisk betydning for drikkevann)
- Bindalsfjorden-Velfjorden (hoveddelen av kommunen, herunder Vega øy og Ylvingen)

Det finnes et eget planverk for Nordland vannregion og de to vannområdene.

Lovhjemler

Lover, forskrifter og veiledere for vannforsyningen:

- Drikkevannsforskriften med veileder
- Lov om kommunale vass- og avløpsanlegg (vass- og avløpsanleggslova)
- Lov om vassdrag og grunnvann (vannressursloven)
- Lov om folkehelse
- Lov om vern mot forurensninger og om avfall (forurensningsloven) med forskrift
- Lov om friluftslivet (friluftsloven)
- Lov om helsemessig og sosial beredskap (helseberedskapsloven)
- Forskrift om vannforsyning og drikkevann (drikkevannsforskriften)
- Lov om planlegging og byggesaksbehandling (plan- og bygningsloven)

² Brann og redning ivaretas gjennom et interkommunalt samarbeid mellom Brønnøy, Vevelstad og Vega kommuner.

- Lov om nasjonal sikkerhet (sikkerhetsloven)
- Lov om kommunal beredskapsplikt, sivile beskyttelsestiltak og Sivilforsvaret (sivilbeskyttelsesloven)
- Forskrift om beregning av samlet selvkost for kommunale og fylkeskommunale gebyrer (selvkostforskriften)
- Forskrift om naturlig mineralvann og kildevann

Myndigheten til å godkjenne vannforsyningsanlegg er lagt til Mattilsynet. Mattilsynet har også tilsynsansvaret med vann til drikke- og næringsformål.

I 2023 pågår en revisjon av drikkevannsforskriften som oppfølging til EUs nye drikkevannsdirektiv fra 2020.

Kommunens råvannskilde (hovedvannkilde)

Vega kommune benytter Okvatnet (114 m.o.h.) i Moen som råvannskilde. Vannverket ble godkjent i april 1998. Tilstand og behov pr. 2023:

- Demningen på Okvatnet vurderes hevet for å sikre mer vann i tørkeperioder. Tiltaket må settes opp mot alternative løsninger for råvannsforsyning.
- Sikre kompetanse og ressurser for å minske sårbarheten
- Behov for nivåmåler i Okvatnet
- Utfordrende råvannskvalitet ved lav vannstand
- God råvannskilde uten forurensning fra spredt avløp og landbruk

Vega kommune har ikke reserve råvannskilde³.

Makrotall vannforsynings ledningsnett i Vega kommune

Kommunale hovedledninger utgjør ca 104.000 m.

Stikkledninger til abonnenter utgjør ca 28.000 m.

Totalt ca 132.000 m ledningsnett.

Ledningsnett

Utskiftning av ledninger med tilhørende infrastruktur skal følge «Tiltaksplan vann» som utarbeides av kommunen årlig gjennom HØP. Tiltak i planen overføres i budsjettarbeidet.

Stikkledning pluss anboringsklammeret på tilkoblingspunktet til den kommunale vannledningen er huseiers eiendom og ansvar. Der flere eiendommer har felles ledninger er alle eiere solidarisk ansvarlig for de plikter som Standardvilkår for vann og avløp pålegger abonnentene. Jfr. Sameielovens § 2 og §9.

Med én råvannsledning og én hovedvannledning er distribusjon av råvann og drikkevann, sårbar. Store deler av ledningsnett fra 1972 og har behov for utskiftning. Enkelte

³ Mattilsynet: Råvannskilde som benyttes når hovedvannkilden ikke kan brukes eller ikke har tilstrekkelig kapasitet. Råvann fra reservevannkilden fordeles i de fleste tilfeller via et vannbehandlingsanlegg, og videre som drikkevann gjennom distribusjonssystemet. Et sett av tiltak som i sum gir tilfredsstillende fordeling av helsemessig trygt drikkevann, uten fremtredende lukt, smak og farge, via distribusjonssystemet.

strekninger har hatt lekkasje flere ganger. Mye av ledningsnettet er lagt direkte i jorda, uten grus, drenering og annen støtte som kanskje er nødvendig enkelte plasser.

Høydebasseng

Høydebassengene har 1.600 m³ eller ca. 2 døgns forbruk om tilførselen skulle stanse.

Private vannverk

I deler av kommunen er boliger, fritidsboliger og gårdsbruk tilknyttet private vannverk. Det er fem større private vannverk i kommunen som driftes via sameie. De resterende husstandene med private vannverk har såkalt enkeltvannforsyning. Eiere av private vannverk har selv ansvaret for at drikkevannet tilfredsstiller kravene i drikkevannsforskriften.

Forurensning av drikkevann er forbudt, dette gjelder også forurensning av vannkilder som tilhører private vannverk. Forbudet gjelder ikke bare direkte forurensning, men også handlinger som kan føre til forurensning. Forbudet inkluderer også mindre forurensning fra flere kilder som samlet sett har mulighet til å forurense drikkevannet⁴.

Sårbare abonnenter

Følgende regnes som sårbare abonnenter (liv og helse) som må prioriteres ved eventuell svikt i vannforsyningen:

- Vega omsorgssenter
- Omsorgsmottakere i hjemmetjenesten
- Gårdsbrukene
- Skole og barnehage

Definisjon fra drikkevannsforskriften:

Sårbar abonnent; abonnent som kjennetegnes ved stor risiko for sykdom eller andre alvorlige konsekvenser dersom det ikke leveres tilstrekkelige mengder helsemessig trygt drikkevann.

Abonnenter med stor risiko for alvorlig sykdom ved svikt i vannforsyningen, sammenliknet med andre abonnenter, regnes som sårbare abonnenter. Eksempler ifølge veileder til drikkevannsforskriften er abonnenter som forsyner mange små barn, eldre eller personer med nedsatt immunforsvar. Sårbare abonnenter inkluderer også abonnenter som kan få alvorlige konsekvenser ved svikt i vannforsyningen.

Abonnenter som ikke regnes som sårbare kan likevel kreve spesiell oppmerksomhet.

Nødvannforsyning

Nødvannforsyning er fordeling av helsemessig trygt drikkevann uten fremtredende lukt, smak og farge, utenom distribusjonssystemet. Vega kommune har rutiner for nødvann der dette hentes fra nabokommuner, men levering begrenses av samferdsel og fergetransport.

Krisevannforsyning

Krisevann er vann som ikke er helsemessig trygt, men som likevel fordeles via distribusjonssystemet. Hensikten med å fordele krisevann via distribusjonssystemet kan være å opprettholde trykk, forsyne vann til sanitært eller teknisk bruk, eller til brannvern. Krisevann kan kun fordeles via distribusjonssystemet etter avtale med kommunelege og Mattilsynet, i samsvar med drikkevannsforskriften § 9.

Vega kommune har rutiner for levering av krisevann, der det enten leveres trykksatt råvann via ledningsnett eller urensset vann via tankbil til avtalte utleveringspunkt.

6. Avløp

Innledning

Offentlig avløpshåndtering er en kundeorientert, selvfinansiert, kommunal forretningsdrift. All bosetting og næringsvirksomhet i kommunen skal sikres tilfredsstillende avløpsforhold. Alle avløpsanleggene skal etableres, driftes og vedlikeholdes i tråd med Standardvilkår for vann og avløp, vedtatt i Vega kommunestyre. Krav til rensing av avløpsvann må ivaretas.

Avløp omfattes av den helhetlige, planmessige styringen av Vega kommune, som beskrevet i kapittel 12 om kommunal drift og forvaltning. Det innebærer at tiltak med avløpssektoren skal inngå i kommunens handlingsdel og økonomiplan (HØP).

Kommunen plikter årlig å rapportere nødvendige opplysninger om alle avløpsanlegg og utslipp fra disse til staten. Miljødirektoratet sørger for at det offentliggjøres en statusrapport om utslipp av kommunalt avløpsvann. Denne forskriftsbestemte rapporteringen inngår i kommunens samlede årsberetning.

Lovhjemler

Lover, forskrifter og veiledere for avløp:

- Lov om kommunale vass- og avløpsanlegg (vass- og avløpsanleggslova)
- Forskrift om begrensning av forurensning (forurensningsforskriften)
- Plan og bygningsloven
- Forurensningsloven
- Regional plan for vannforvaltning i vannregion Nordland og Jan Mayen

Viktige definisjoner og begreper

Personekvivalent, pe: Den mengde organisk stoff som brytes ned biologisk med et biokjemisk oksygenforbruk målt over fem døgn (BOF₅) på 60 g oksygen per døgn. Avløpsanleggets størrelse i pe beregnes på grunnlag av største ukentlige mengde som samlet går til overløp, renseanlegg eller utslippspunkt i løpet av året, med unntak av uvanlige forhold som for eksempel skyldes kraftig nedbør.

Avløpsvann: Både sanitært og industrielt avløpsvann og overvann.

Kommunalt avløpsvann: Sanitært avløpsvann og avløpsvann som består av en blanding av sanitært avløpsvann og industrielt avløpsvann og/eller overvann. Dersom mengden sanitært avløpsvann ikke overstiger 2000 pe og sanitært avløpsvann samtidig utgjør mindre enn 5 % av avløpsvannet, regnes avløpsvannet ikke som kommunalt avløpsvann.

Sanitært avløpsvann: Avløpsvann som i hovedsak skriver seg fra menneskers stoffskifte og fra husholdningsaktiviteter, herunder avløpsvann fra vannklosett, kjøkken, bad, vaskerom eller lignende.

Gråvann: Den del av avløpsvannet fra vanlig husholdning som kan tilbakeføres til avløp fra kjøkken, bad og vaskerom. Klosettavløp er ikke inkludert.

Oljeholdig avløpsvann: Spillvann og overvann som inneholder motorolje, smørefett, parafin, white-spirit, bensin og lignende. I dette ligger også spillvann fra vask og avfetting av kjøretøyer, motorvask og lignende.

Avløpsanlegg: Ethvert anlegg for håndtering av avløpsvann som består av en eller flere av følgende hovedkomponenter: avløpsnett, renseanlegg og utslippsanordning.

Avløpsnett: Et transportsystem som samler opp og fører avløpsvann fra bolighus eller andre bygninger med innlagt vann.

- Offentlig avløpsnett: Avløpsnett som er allment tilgjengelig for tilknytning
- Privat avløpsnett: Avløpsnett som ikke er allment tilgjengelig for tilknytning

Tettbebyggelse: En samling hus der avstanden mellom husene ikke er mer enn 50 meter. For større bygninger, herunder blokker, kontorer, lager, industribygg og idrettsanlegg, kan avstanden være opptil 200 meter til ett av husene i hussamlingen. Hussamlinger med minst fem bygninger, som ligger mindre enn 400 meter utenfor avgrensningen i første og andre punktum, skal inngå i tettbebyggelsen. Avgrensningen av tettbebyggelse er uavhengig av kommune- og fylkesgrenser.

Dersom avløpsvann fra to eller flere tettbebyggelser, som nevnt i første ledd, samles opp og føres til ett felles renseanlegg eller utslippssted, regnes tettbebyggelsene som én tettbebyggelse.

Elvemunning: Vann i overgangsområde mellom ferskvann og sjø ved utløpet av en elv.

Avløpsslam: Slam fra rensing av sanitært og kommunalt avløpsvann, unntatt ristgods. Ristgods er søppel som finner veien forbi pumpene og når frem til renseanleggene, stanses potensielt opp i rister og samles opp.

Kilden for definisjoner: Forurensningsforskriften

Forurensningsmyndighet

Kommunen er forurensningsmyndighet etter følgende kapitler i forurensningsforskriften:

- Kapittel 12 – Utslipp av sanitært avløpsvann mindre enn 50 pe
- Kapittel 13 – Utslipp av sanitært avløpsvann fra 50 – 2000 pe til ferskvann, og fra 50 – 10.000 pe til sjø
- Kapittel 15 – Utslipp av oljeholdig avløpsvann fra visse virksomheter
- Kapittel 15A – Påslipp av avløpsvann til offentlig avløpsnett fra virksomheter

Forurensningsloven:

- Kapittel 4 – Regler om avløpsanlegg mv.
- (også andre paragrafer i forurensningsloven)

Ledningsnett

Utskifting av ledninger/pumper og tilhørende infrastruktur skal følge «Tiltaksplan avløp» som utarbeides av kommunen årlig. Tiltak i planen overføres i budsjettarbeidet. Tiltaksplanen utarbeides i samsvar med infrastrukturens aldersbetingede vedlikeholdsbehov, kjente avvik fra normalt driftsmønster samt en alminnelig risiko og sårbarhetsanalyse.

Anlegg og makrotall

Kommunale hovedledninger utgjør ca 19.400 m.

Kommunale avløpsanlegg finnes i dag på Viksås, Nes-Holand, Kolstad, Gladstad, Igerøy og Ylvingen. Øvrig bebyggelse har enkeltutslipp eller fellesanlegg. Ledningsnettets betjenes av et antall kommunale pumpestasjoner samt et antall private pumper.

Beredskap for avløpslekkasjer

Akutte lekkasjer og uønskede hendelser med eller ved avløpsinfrastrukturen skal behandles på ett av to nivåer:

- Mindre hendelser håndteres ved at kommunens beredskapspersoner for avløp har fullmakt til å kalle inn nødvendige fagfolk fra tekniske fag samt eier av anlegg (hvis ikke kommunen selv er eier) til koordinering, skaffe seg oversikt over situasjonen og avgjøre nødvendige tiltak.
- Større hendelser, som truer drikkevannsforsyning, liv og helse samt næringsaktivitet, kan håndteres ved at kommunen setter krisestab.

Kommunedirektøren avgjør om hendelser skal håndteres som kulepunkt to ovenfor.

Slam

Slam tømmes av innleid kommersiell aktør som en del av et samarbeid med nærliggende kommuner på Sør-Helgeland. Vega kommune har ikke tilfredsstillende løsning for egen slamhåndtering når kommunen må tømme tanker selv (nødtømming, dårlig vei osv.) Ny løsning for slamhåndtering for nødtømming må settes opp i økonomiplanen.

Det er mange gamle slamavskillere i kommunen. I tillegg er det mange infiltrasjonsgrøfter som ikke lenger oppfyller forskriftskrav.

Tømmefrekvens for Vega kommune er annen hvert år for helårsbolig og hvert fjerde år for fritidsbolig. Med ny teknologi, som minirenseanlegg etc. må tømmefrekvens/endring av tømmefrekvens vurderes. Forholdsvis mange eiendommer i Vega kommune har vanskelig adgang til avløpsanlegget, noe som gjør tømming med lastebil utfordrende.

Nye anlegg

Ingen kan sette i verk nye utslipp eller øke utslipp vesentlig uten at tillatelse er gitt i medhold av forurensningsforskriften.

Vega kommune skal som hovedregel kreve at nye anlegg bidrar til å redusere det totale utslippet, og at anleggene tar høyde for strengere, framtidige regelverk.

7. Kommunalt veinett/trafikk

Innledning

Vega kommune er veimyndighet for det kommunale veinettet. Med kommunalt veinett menes veier, parkeringsareal, gang, og sykkelveier samt gåtraséer.

Arealene er tilrettelagt for biltransport, næringstransport, kollektivtrafikk, gåing og sykling samt parkering.

Kommunens ansvar for trafiksikkerhet gjelder som planmyndighet, som veieier, som arbeidsgiver, som skole- og barnehageeier og som tjenesteyter.

Det overordnede ansvaret for trafiksikkerheten i Vega kommune ligger til kommunestyret. Dette innebærer at:

- Arbeidet med trafiksikkerhet er forankret hos kommunedirektør og ordfører.
- Formannskapet er politisk utvalg med ansvar for trafiksikkerhet.
- Kommunedirektøren har det utøvende ansvaret for gjennomføring av trafiksikkerhetstiltak, hvor delansvar ligger hos den enkelte enhetsleder.

Definisjon av kommunale veiklasser for motorisert ferdsel

Hovedvei (Fylkesvei). Hovedveiene samler trafikk fra samleveier og lokalveier til overordnede veinett. En busstrasé vil alltid følge en hovedvei. Veiene kan være anlagt med gang- og sykkelveier.

Samlevei. En vei som skal sikre transportmulighet og samle trafikk fra et område til overordnet veinett. En samlevei kan fungere som gjennomkjøringsvei i et tett bebygget område.

Adkomstvei. En adkomstvei har som funksjon å betjene et begrenset område. Skal sikre adkomst til lokal bebyggelse som et boligområde eller et industriområde. Har ikke som funksjon å betjene gjennomgangstrafikk.

Lovhjemler

Lov om vegar (veglova) med tilhørende forskrifter

Miljøvennlig transportnett

Sitat fra Kongelig resolusjon 20. juni 2023 Nasjonale forventninger til regional og kommunal planlegging 2023–2027:

Sykling og gange og kollektivtrafikk prioriteres i byer og tettsteder gjennom planlegging av helhetlig infrastruktur som er sammenhengende, tilgjengelig, attraktiv og trygg.

Ressurser skal dreies mot flere gang- og sykkelveier, og til drift og vedlikehold av det miljøvennlige transportnettet.

Vega kommune ser vei- og trafikkutviklingen i sammenheng med bærekraftig utvikling i reiselivet.

Kollektivtrafikk og stoppesteder

Kollektivtransport skal prioriteres med hensyn til framkommelighet. Kollektivknutepunkt og stoppesteder for kollektivtransport skal ha korte og effektive omstigningsmuligheter for alle kollektivmidler. Det skal sikres gode forbindelser fram til holdeplassene og kollektivknutepunktene. Trafikkknutepunktene i Vega kommune:

- Gladstad sentrum
- Igerøy fergekai
- Rørøy havn
- Vega barne- og ungdomsskole (sone ved Åsveien 30)
- Gardsøya

Avkjørsler, grøfter og byggegrenser

Veinettet skal ha tilstrekkelig framkommelighet for kollektivtransport, sykkel, gange, næringstransport og personbiler. Dette skal sikres gjennom en restriktiv holdning til nye avkjørsler langs kommunalt veinett. Det er grunneiers ansvar å vedlikeholde egen avkjørsel til kommunal vei, inklusive avkjørselens stikkrenne.

Avstand fra bygning til midtlinjen i kommunal vei skal være minst 15 meter.

Vegetasjon ut i veiareal skal unngås og Vega kommune ivaretar vedlikehold ut til 3 meter fra veiskulder langs kommunal vei. Vedlikehold av grøfter langs kommunal vei ivaretas av Vega kommune.

Trafikksikkerhet er et viktig tema for innhegning, levegger, gjerder og siktbegrensende vegetasjon som hekker og lignende. Tiltakshavere har undersøkelsesplikt om hva som er søknadspliktig.

Utfordringer

Veinett og veitrafikk innebærer betydelige utfordringer for Vegasamfunnet:

- Veinettet har en sterk sesongmessig brukstopp om sommeren, noe som skyldes høysesong for landbrukets aktiviteter samt reiselivet. Reiselivet består både av syklist, busser, bobiler, personbiler og delvis også gående. I tillegg kommer tungtransport som leverer varer til bedrifter som har turister som kunder. Både framkommeligheten og sikkerheten er for dårlig. Smale veibredder bidrar til økt risiko for hendelser og ulykker, spesielt for gående og syklist. Sommertrafikken tilsier at Vega øy trenger flere gode oppstillingsplasser for bobiler, snuplasser og parkeringsplasser for alle typer kjøretøyer.

- Det kommunale veinettet er ikke dimensjonert for nåværende mengde tung næringstransport. Sammen med endrede klimaforutsetninger medfører dette store utfordringer for drift og vedlikehold.
- Det er ikke foretatt tilstandsregistrering av kommunalt veinett på Vega øy og Ylvingen som omfatter registrering av mengde og areal med sprekker, krakelering, slagghull, setninger, spor og reparerte arealer.
- Klimaendringer, endrede værforhold vintertid samt ekstreme nedbørsmengder er ikke fulgt opp med særskilte vurderinger eller ROS-analyser. Klimaendringene innebærer behov for mer forebyggende arbeid som sikring av lokal infiltrasjon, drenering, rensning av grøfter, asfaltering og reasfaltering.
- Kollektivtrafikken på Vega har mangler som rammer både lokalbefolkningen og tilreisende. Informasjon om stoppestedene er ikke digitalisert. Det mangler venterom, busstur og trygge busslommer på steder som er viktige både for lokalbefolkningen og tilreisende.
- Framkommeligheten for nødetatene og andre akutte funksjoner som legevakt, kommunens tjenester mv. er risikabelt svak.
- Det er ikke gjennomført en helhetlig trafikkanalyse for Vega kommune.

Regionale bevilgninger og Vega kommunes budsjett er viktig for veiutviklingen. Veiene våre har et etterslep på vedlikehold og utvikling som ikke ser ut til å kunne løses på kort sikt. Målrettet påvirkning av reiselivsutviklingen framstår derfor som et fornuftig tiltak. Slike tiltak kan for eksempel være å kreve booket plass av bobiler og personbiler med campingvogner som skal kjøre om bord i fergen fra Horn.

8. Kommunale bygg

Innledning

Kommunale bygg er avgjørende for gode tjenester og innbyggernes hverdagsopplevelser. Byggene våre må holde tilfredsstillende standard, samtidig som de ikke må være større og dyrere i drift enn helt nødvendig.

Som byggeier er det naturlig at Vega kommune løpende vurderer flerbruk, innleie, utleie, sambruk, salg, kjøp, sanering, resirkulering/renovering og vedlikehold av bygg. Den overordnede målsettingen må være bygg som tilfredsstiller innbyggernes og de ansattes krav og behov på en økonomisk bærekraftig måte.

Det private bygg- og boligmarkedet i lokalsamfunnet begrenses av kommunestørrelse og adgangen til lokal kapital. På flere områder ville bygg ikke blitt oppført hvis ikke kommunen hadde vedtatt og støtte eller eie tiltakene.

Vega kommune kan nyttiggjøre seg en rekke forskjellige tilskudd til kommunale bygg.

Lovhjemler

Lover, forskrifter og veiledere for kommunale bygg

Lov om kommuner og fylkeskommuner (kommuneloven)

Lov om planlegging og byggesaksbehandling (plan- og bygningsloven)

Forskrift om økonomiplan, årsbudsjett, årsregnskap og årsberetning for kommuner og fylkeskommuner mv.

Lov om folkehelsearbeid (folkehelseloven)

Lov om grunnskoleopplæringa og den vidaregåande opplæringa (opplæringslova)

Lov om arbeidsmiljø, arbeidstid og stillingsvern mv. (arbeidsmiljøloven)

Lov om tilsyn med elektriske anlegg og elektrisk utstyr (el-tilsynsloven)

Lov om vern mot brann, eksplosjon og ulykker med farlig stoff og om brannvesenets redningsoppgaver (brann- og eksplosjonsvernloven)

Forskrift om systematisk helse-, miljø- og sikkerhetsarbeid i virksomheter (internkontrollforskriften)

Forskrift om sikkerhet, helse og arbeidsmiljø på bygge- eller anleggsplasser (byggherreforskriften)

Forskrift om miljørettet helsevern i barnehager og skoler mv.

Lov om vern mot forurensninger og om avfall (forurensningsloven)

Forskrift om helse og miljø i barnehager, skoler og skolefritidsordninger

Forskrift om sikkerhet ved lekeplassutstyr

Brukeravtaler

Forholdet mellom bygningseier Vega kommune og bruker (ofte en enhet i kommunen, eventuelt en leietaker) skal reguleres i brukeravtaler.

Avtalene må revideres minimum hvert fjerde år for å fange opp endringer i de dimensjonerende behovene. Eksempler på dette er antall barn pr kvm i barnehagen og antall brukere på Vega omsorgssenter. Vega kommune kan innlede revisjon oftere enn hvert fjerde år, hvis enhetsleder samfunn og utvikling finner dette nødvendig.

Utfordringer

Vega kommunes behov for flere omsorgsboliger er dekket i kapittel 4 Helse, pleie og omsorg samt i kapittel 8 Steds- og boligutvikling.

Rådhuset er ett av kommunens aller største bygninger. Kjernevirksomheten i bygget er først og fremst kommuneledelse, administrasjon, servicetorg samt politisk aktivitet (møterom). Cirka 17 ansatte (2024) med behov for kontorplass inngår i kjernen. Graden av digitalisering av tjenestetilbudet og kommunikasjonen med innbyggerne øker år for år. Færre innbyggere har behov for fysiske møter med Vega kommune enn tilfellet var for bare noen få år siden. Samtidig, bruken av hjemmekontor har økt noe, noe som innebærer at bruken av arealene er mindre intensiv enn før pandemien. Dagens rådhus er både kraftig overdimensjonert og umoderne.

Rådhuset har andre brukere/leietakere som er både økonomisk og sosialt betydningsfulle for Vega kommune. Vi legger gjerne til rette for et fortsatt fellesskap under samme tak, men eksterne leietakere kan ikke være dimensjonerende for administrasjonens lokaler.

Den demografiske utviklingen i kommunen tilsier at omsorg er et vekstområde mens oppvekst får færre brukere. Skolen og barnehagen er dimensjonert for større barnekull enn Vegasamfunnet kan se fram til. For omsorg er problemstillingen sammensatt. Samtidig som sektoren får flere eldre brukere, ønsker vi å se at flere kan ivaretas i hjemmene sine eller i omsorgsboliger utenfor institusjon.

9. Idrettsanlegg, friluftslivsanlegg og kulturbygg

Innledning

Vega kommune eier mange bygg og anlegg som brukes av lag og foreninger til idrett, friluftsliv og kultur.

Vega kommuner søker jevnlig om spillemidler for å finansiere rehabilitering og nyoppføring av anlegg. Nordland fylkeskommune (NFK) inviterer årlig kommunene til å fremme anlegg for spillemiddelfinansiering. Vega kommunes innspill til NFK inngår i handlingsdel og økonomiplan (HØP). Forslagene skal spesifiseres i samsvar med nasjonale bestemmelser og vilkår, jamfør Bestemmelser om tilskudd til anlegg for idrett og fysisk aktivitet, som utgis årlig av Kulturdepartementet.

Mulige, nye behov – flerbrukshall på Vega

Vega kommune har for liten kapasitet til idrett og kulturelle aktiviteter. Samtidig trenger skolen bedre anlegg for gjennomføring av kroppsøving for elevene. Det er også behov for et stort lokale som kan huse mange tilskuere i forbindelse med kulturelle aktiviteter som Folkets hus eller andre lokaler ikke kan romme.

Forvaltning, drift, vedlikehold og utvikling (FDVU)

Idrettsanlegg, friluftslivsanlegg og kulturbygg er ressurskrevende å eie og drive. Kostnader og tiltak beskrives og innarbeides i konsekvensjustert driftsbudsjett i HØP.

Spillemiddelfinansierte anlegg / Eksisterende ordinære anlegg

Anlegg nr.	Anlegg	Kategori	Sted	Eier
67322	Kunstgressbanen	Fotballanlegg	Gladstad	Vega kommune (VK)
26453	Gressbanen	Fotballanlegg	Gladstad	VK
31124	Friidrettsstadion	Friidrettsanlegg, gressbane med løpebane	Gladstad	VK
31355	Aktivitetssal (gymsal)	Idrettshall	Gladstad	VK
31356	Svømmeanlegg	Svømmehall	Gladstad	VK
26451	Ski- og turløype med lys (lysløypa)	Friluftsanlegg	Gladstad	VK
55059	Turvei	Friluftsanlegg	Gladstad	VK
70092	Turvei	Friluftsanlegg	Gladstad	VK
10317	Båthus	Vannsportanlegg	Igerøy	Igerøy havneforening (P)
57670	Riflebane / 100m bane	Skytebane	Sundsvoll	Vega skytterlag (P)
69168	Dagsturhytte	Friluftsanlegg	Gullsvågfjellet	Midt-Vega grunneierlag (P)

Spillemiddelfinansierte anlegg /Eksisterende nærmiljøanlegg

Anlegg nr.	Anlegg	Kategori	Sted	Eier
11058	Skileikanlegg	Skianlegg	Gladstad	VK
58368	Motocrossbane	Motorsport	Gladstad	VK
11059	Liten balløkke	Mindre ballanlegg	Gladstad	VK
57292	Sandvolleyballbane	Mindre ballanlegg	Eidemstranda	VK
48335	Ballbinge	Mindre ballanlegg	Nes	VK
10315	Aktivitetsområde	Mindre aktivitetsområde	Gladstad	VK
69166	Balløkke med kunstgress	Mindre ballanlegg	Gladstad	IL Vega (P)
43081	Lekeplass	Mindre aktivitetsområde	Igerøy	Igerøy og Bø Vel
69169	Lekeplass	Mindre aktivitetsområde	Valla	Yderbygdingan UL

Utfordringer

Folkets hus er kommunens kulturhus. Bygget er ikke byggmessig tilpasset formålet selv om det fungerer meget godt for de fleste formål.

Idretten og skolen mangler en større innendørs flate for plasskrevende ballspill og andre aktiviteter.

Vega kommune bør holde seg med anlegg for fritidsbruk som bidrar til kommunens attraktivitet for bosetting.

Kommunens bidrag til brukere av bygg og anlegg samt arrangementer, er for lite synlige.

10. Vega kommunes prioriteringsliste for spillemiddelfinansiering

Med bakgrunn i vurderinger på aktivitetssiden tar denne prioriteringslista utgangspunkt i behovet for anlegg og tilrettelegging i tråd med mål og strategier. Prioriteringslisten er utformet med en skjematisk oppstilling og skal årlig vurderes etter en samlet vurdering av framdriften for de ulike tiltakene og eventuelle nye forutsetninger og behov.

Prioriteringslisten rulleres årlig med vedtak i kommunestyret. Vedtaket er førende for tildelingen av spillemidler hos Nordland fylkeskommune.

Anleggstyper	Eier	Sted	År	Kostnad	Prio	Oppgitt i 1000							
						2025		2026		2027		2028	
						KM	SM	KM	SM	KM	SM	KM	SM
Rehab. svømmehall	VK	Gladstad	2028	8,8 mill.	9							5,2 mill	3,3 mill
Rehab. turvei Kolstadsjøen	VK	Gladstad	2027	600	8					300	300		
Rehab balløkke	IL V	Gladstad	2025	600	1	300	300						
Rehab ballek /naturis	VK	Gladstad	2026	600	2			300	300				
Aktivitetssløype	VK	Gladstad	2026	600	3			300	300				
Frisbeegolfbane	VK	Gladstad	2026	360	6			180	180				
Sykkelpark	VK	Gladstad	2027	600	5					300	300		
Garderobeanlegg kunstgressbanen	VK	Gladstad	2028	1,2 mill.	4							720	480
Turvei /sykkel		Vega			7					1,3	600		

VK=Vega kommune. KM=kommunale midler. SM=spillemidler

11. Havner og anlegg ved sjø

Innledning

En god havnestruktur er viktig for innbyggerne, økonomisk vekst og samfunnsutviklingen. Vegværingene har alltid, som øyfolk, vært avhengig av havet til transport, adgang til marine ressurser og rekreasjon.

Lovhjemler

Følgende lov og forskrift er mest aktuelt for anlegg eid av Vega kommune, eller som Vega kommune har ansvar for:

- Lov om havner og farvann (havne- og farvannsloven)
- Forskrift om sikring av havner
- Forskrift om tilsyn etter havne- og farvannsloven

Havne- og farvannsloven tildeler Vega kommune både myndighet og plikter.

Definisjoner

Fartøy: Enhver flytende innretning som er laget for å bevege seg gjennom vannet

Farvann: Områder der fartøy kan ferdes

Havn: Kai eller kaier med tilknyttede sjø- og landområder som er tilrettelagt for mottak og fortøyning av fartøy i næringsvirksomhet eller offentlig tjeneste, og andre områder som er tilknyttet disse

Havneanlegg: Arealer, bygninger, innretninger og annen infrastruktur som brukes i havnevirksomhet, herunder kaier, terminalbygninger, laste-, losse- og omlastnings-innretninger og lager- og administrasjonsbygninger

Kommunens sjøområde: Område hvor kommunen har planmyndighet etter plan- og bygningsloven med unntak av hoved- og biled

Utfordringer

Havnene må tilpasses de tradisjonelle fiskeriene, akvakulturnæringens og reiselivets særskilte behov.

Noen av havnene er viktige for å opprettholde, og eventuelt videreutvikle, aktiviteten i Vegaøyan verdensarvområde.

Havneanleggene er en del av kommunens kulturarv og dessuten viktige for både nærings- og fritidsaktiviteten i hele kommunen.

Kommunens eneste dypvannskai på Gardsøy har begrensninger knyttet til inn- og utseiling.

Øyer med hurtigbåtanløp ved *privat kai* sliter med kostnader knyttet til utbedringer. Dette er en stor utfordring for både nærings- og fritidsaktiviteten i verdensarvområdet og ikke minst for ivaretagelse av skjøtsel, beiting og drift.

12. Hovedutfordringer innen anlegg og infrastruktur

Vega kommune erfarer at vi har et betydelig etterslep innen investering og vedlikehold av anlegg og infrastruktur. Etterslepet gjelder både selvkostområdene og annen infrastruktur som for eksempel skolebygg.

Innen vannforsyning er det nødvendig med storstilte utskiftinger for å skifte ut rør og andre deler, for å kunne drive lovlig og rasjonalt.

Innen avløp mangler kommunen tydelig og bærekraftig politikk for valg mellom private og offentlige løsninger. I utgangspunktet er offentlige løsninger å foretrekke, jamfør nasjonal politikk, men for Vega kommunes vedkommende vil private løsninger ofte gi bedre rensing enn de offentlige løsningene.

Innen vei er det ikke mulig med dagens ressurser å drifte eksisterende kommunal veier samt private veier som kommunen tar et driftsmessig ansvar for. Utfordringene er så store at en helt ny veiliste og en ny kommunal veinorm må utarbeides med støtte fra politisk nivå.

Vega kommune trenger en dypvannskai med bedre inn- og utseiling enn dagens.

En annen betydelig, rådende ubalanse gjelder etterspørselen etter kommunens tjenester for å drifte anlegg og infrastruktur, og den bemanningen som til enhver tid er tilgjengelig for å utføre både helårs- og sesongbetonte oppgaver. Administrasjonen tvinges til å gjennomføre driftsmessige oppgaver som ikke er prioritert i HØP og budsjett, noe som er fordyrende og som skaper uheldig konkurranse om kommunale ressurser.

Besøksnæringen har hatt stor vekst på Vega i inneværende århundre. Dette er en vekst som krever både infrastruktur og tjenester hvis utviklingen skal være regenerativ og bærekraftig. Infrastruktur er både parkeringer, oppstillingsplasser, strømforsyning, benker, gapahuker, avfallssortering og toalett, men også virkelig store satsinger som Vegatrappa. Mye av infrastrukturen er allerede på plass, uten oppfølginger med driftsmessige prioriteringer. Hensyn til helserisiko, lokalbefolkningen og de lokale reiselivsbedriftene er viktige faktorer.

Vega kommune må videreutvikle tilbudet til lokalbefolkningen for å gjøre kommunen attraktiv for bosetting og tilflytting. Samtidig; dagens bygg- og anlegg ble bygget for flere tiår siden, for datidens rådende utviklinger og krav. På tre områder det behov for utredninger:

- Kommunale formålsbygg generelt
- Kommunale boliger
- Fornyelse av anlegg for fritids- og kulturfeltet

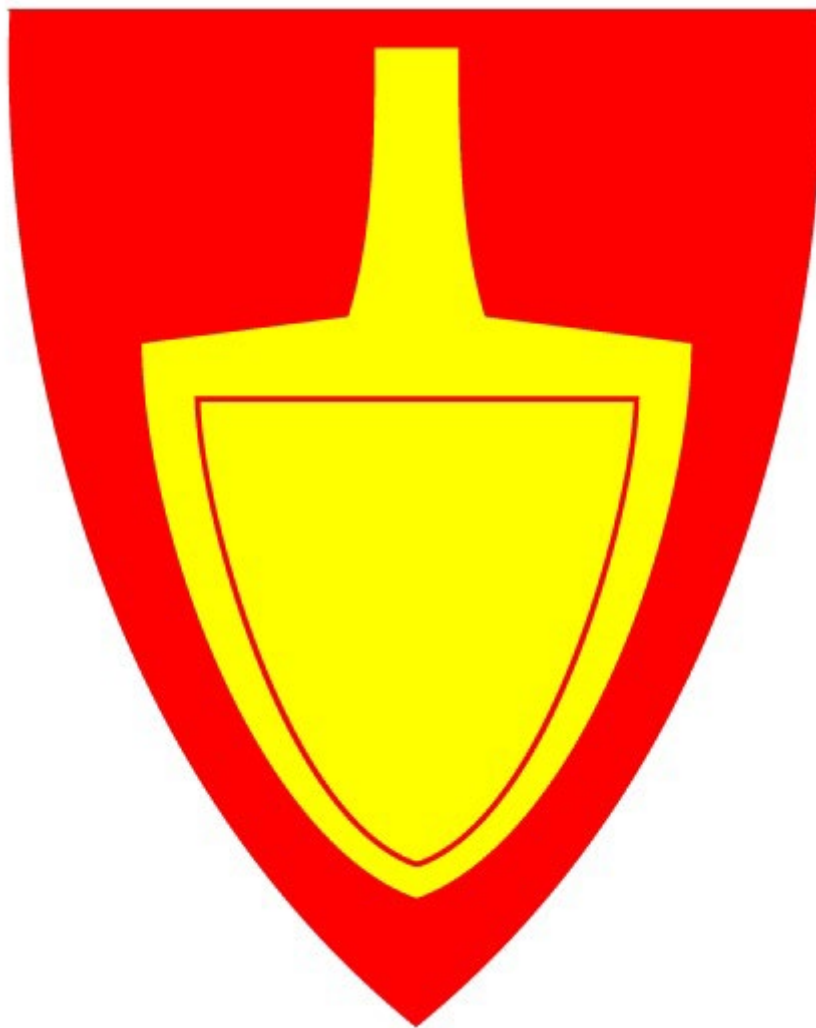
13. Delmål med tilhørende strategier

Vi vil:	Slik gjør vi det:
Vann Sikker vannforsyning av tilstrekkelig vann som tilfredsstiller kravene i drikkevannsforskriften	Vann skal leveres i samsvar med «Standardvilkår for vann og avløp», jamfør vedtak i Vega kommunestyre Abonnenter skal ha dekket sitt normale behov med et maksimalt trykk på 80 mVs og et minimumstrykk på 20 mVs ved uttak fra offentlig vannledning Vannforsyningen skal innrettes for å ivareta helse, dyrehelse, sikkerhet og beredskap samt miljøhensyn Vannverkseiere skal ha nødvendig kompetanse og oversikt til å drifte eget anlegg, herunder oversikt over regelverk og veiledning fra Mattilsynet Kommunen skal bistå private vannverk der dette faller naturlig Infrastrukturen for vann, både offentlig og privat, skal være registrert i kommunens digitale oversikter Farekartlegging og farehåndtering gjennom hele kjeden fra vanntilsigsområde til kran, skal gjennomføres Prøvetaking skal gjennomføres etter egen plan for hvert enkelt vannverk, og basert på gjennomført farekartlegging Vega kommune utreder alternativ råvannkilde både til drikkevannproduksjon og til krisevannforsyning for alle innbyggere tilknyttet det kommunale vannverket Klager fra innbyggere og brukere på vannforsyningen skal registreres som avvik og følges opp i internkontrollsystemet Klager, driftsutfordringer og avvik i vannforsyning, både offentlig og privat, skal registreres og inngå i kommunens årsrapport om vannforsyningen Vannverkseiere skal varsle Mattilsynet så snart det er mistanke om at drikkevannet ikke er helsemessig trygt, og ved andre hendelser som redegjort for på Mattilsynets nettsider Beredskapsplanverket skal omfatte vannforsyningen
Framtidsrettet vannforsyning	Lekkasjer skal søkes redusert til det nivå som er økonomisk, driftsmessig og sikkerhetsmessig optimalt når langsiktige

Vi vil:	Slik gjør vi det:
	hensyn legges til grunn. Det er ikke en realistisk å holde vannanleggene lekkasjefrie. Alle utbyggingsområder skal ha tilfredsstillende vannforsyning, enten løst ved etablering av kommunalt eller privat vannverk Utbyggingen av vannforsyningssystemet skal alltid være en del av areal- og reguleringsplanleggingen og gjenstand for risiko- og sårbarhetsanalyser samt helhetlige kost/nyttevurderinger. Hensynssoner skal benyttes i arealplanleggingen for å beskytte drikkevannskilder.
Avløp Sikker avløpsdrift som tilfredsstiller kravene i lov og forskrift	Avløp leveres 24/7/365 i samsvar med gjeldende regelverk Avløp innrettes for å ivareta helse, dyrehelse, fiskehelse, vassdrag, vannkvalitet samt matproduksjon, og uten vesentlig lukt eller andre forurensninger Private eiere av avløp skal ha nødvendig kompetanse og oversikt til å drifte eget anlegg Klager fra innbyggere og brukere på vannforsyningen skal registreres som avvik og følges opp i kommunens internkontrollsystem Utvikle standardvilkår for vann og avløp
Gebyr for vann og avløp Gebyr fastsatt i samsvar med selvkostprinsippet	Fastsettelse av gebyr gjennomføres som en del av det årlige arbeidet med handlingsdel- og økonomiplan
Kommunalt veinett/trafikk Trygg og effektiv avvikling av trafikk samtidig som det tas hensyn til innbyggerne, miljøet og andre samfunnsinteresser	Tilstandsvurdering med risikovurdering av tiltaksnivå på vei og tilhørende anlegg (snuplasser, parkeringsplasser, busslommer, gang- og sykkelveier osv.) Utrede drift og vedlikehold av veier, jamfør vedtak 42/23, Vega kommunestyre. Kommunalt driftstilskudd til flere veistrekninger (privatisering) vurderes. Nedsette politisk arbeidsgruppe om ny kommunal veiliste og ny kommunal veinorm Trygg skolevei; gående og syklende prioriteres over andre trafikantgrupper

Vi vil:	Slik gjør vi det:
	Veilys skal sees i sammenheng med trygg skolevei og sikre løsninger for allmennhetens muligheter for sykling og gange Etablering av flere holdeplasser og busslommer Etablering av kollektivknutepunkt på Gladstad Gang- og sykkelveier bør danne et sammenhengende nett for å sikre direkte og trygge forbindelser Ved regulering og nye tiltak langs offentlig vei, skal nødvendig areal til bussframkommelighet og myke trafikanters interesser sikres Vegsystemet skal tilpasses bærekraftig reiseliv, næringslivets behov for transport samt verdensarven Tiltak på samleveier prioriteres foran adkomstvei Økt samhandling skal gjøre oss i stand til å få mest ut av knappe ressurser Utvikling og utbedring må utføres samordnet og resultere i anlegg som er effektive og lite ressurskrevende å drifte og vedlikeholde, fortrinnsvis gjennom asfaltering av eksisterende grusveier Innen 2030 skal Vega kommune ha dekket behovet for offentlige tilgjengelige ladestasjoner for både personbiler og tyngre kjøretøyer (buss, vogntog) Innen 2030 skal Vega kommune ha tilgang på fornybare drivstoff som hydrogen/biogass
Kommunale bygg Formålsbygg for en bærekraftig utvikling	Vega kommune skal utrede formålsbyggene («byggutredningen») for å se om eksisterende bygg kan tilpasses framtidsbehovet på en måte som løser behovene på en bedre måte, og som er økonomisk bærekraftig Sirkulær økonomi og gjenbruk av bygg skal vurderes Nybygg skal vurderes for behov som ikke kan dekkes innenfor dagens bygg. Avhending inngår også i analysen.
Idrettsanlegg, friluftslivsanlegg og kulturbygg Anlegg for trivsel og bolyst	Vega kommune skal utrede en ny flerbrukshall for idrett og kulturelle formål. Denne hallen skal være kommunens «storstue»

Vi vil:	Slik gjør vi det:
	Utredningene inngår i «byggutredningen» omtalt ovenfor
Havner og anlegg ved sjø Anlegg for transport og bolyst	Utrede, som en hastesak, drift av offentlige havner og løsninger for sjøtransport i Vega kommune Utrede ny dypvannskai på Vega øy

Vega kommune

Kommuneplanens samfunnsdel 2025-2036

Kapittel 11 Arealstrategier

Innhold

1.	Innledning	3
2.	Et unikt og egenartet landskap	3
3.	Samfunnssikkerhet og beredskap	3
4.	Vegaøyan verdensarvområde	4
5.	Vegaøyan verdensarv buffersone	4
6.	Kultur, idrett og friluftsliv	4
7.	Klimavennlig arealbruk	4
8.	Kulturminner og kulturmiljøer	5
9.	Naturmangfold og ferskvann	5
10.	Boligutvikling	5
11.	Primærnæringene og matproduksjon – jordvernstrategi	5
12.	Sjøarealene	6
13.	Sammenheng mellom sjø- og landareal	6
14.	Industri og anleggs- og arealkrevende næringsvirksomhet	7
15.	Samferdsel	7
16.	Mineraler og råstoffressurser	7
17.	Et framtidsrettet grønt og inkluderende kommunesenter	7
18.	Beliggenhet nært Brønnøysund - Ylvingen	8
19.	Fritidsbebyggelse	8
20.	Videreutvikling av boligeiendommer i LNF og sjønære eiendommer (100-metersonen)	8
21.	Sanering og resirkulering	8

1. Innledning

Arealstrategiene er bindeleddet mellom samfunnsdelen og arealdelen i kommuneplanen. Strategiene er langsiktige og overordnede prinsipper for framtidig arealutvikling¹.

Vega kommunes arealstrategier angir hovedmål og prioriteringer for kommunens langsiktige arealbruk, og skal ligge til grunn for revisjon av kommuneplanens arealdel.

Arealstrategiene tar hensyn til både verdensarv, næring, industri, landbruk, fiskeriene, akvakultur, folkehelse, samferdsel, stedsutvikling, boligutvikling, naturmangfold, klima og miljø. Arealstrategiene våre tar videre hensyn til eksisterende kommuneplanens arealdel med tomtereserver for boligbygging og fritidsformål.

Kommuneplanens arealdel skal angi hovedtrekkene i arealdisponeringen og rammer og betingelser for hvilke nye tiltak og ny arealbruk som kan settes i verk, samt hvilke viktige hensyn som må ivaretas ved disponeringen av arealene (PBL § 11-5).

Arealregnskap skal legges til grunn for all arealplanlegging.

2. Et unikt og egenartet landskap

Vega kommune er et utpreget om ikke ekstremt kystslettelandskap² og gruntvannsområde med cirka 6500 øyer og holmer. Cirka 80 av øyene er så store at de har vært bebyggt og bebodd. I dag er det fast bosetting på øyene Vega, Ylvingen og Omnøy (én innbygger), mens det er sesongmessig bosetting og aktivitet på flere av de litt større øyene i verdensarvområdet.

10 000 år med menneskelig aktivitet har satt sitt unike preg. Mennesker har høstet av naturen, både på sjøen og på land, og etter hvert utviklet et kulturlandskap preget av fiske, landbruk, flersysleri og samfunnslivet ellers.

Vegas særegne kulturlandskap er en helt sentral del av Vegaøyen verdensarv, og er av framstående universell verdi.

3. Samfunnssikkerhet og beredskap

Kommunen skal ta hensyn til klimaendringene og tilpasse arealbruken i samsvar med rådende framskrivninger for klimaet. Klimaprofil for Nordland er lagt til grunn. Vega kommune legger til grunn at kommunen kan få økt nedbør og at styrtregn er en økende utfordring. Vi skal praktisere klimapåslag for ekstrem nedbør, flom og stormflo. Vi skal i tillegg ta hensyn til ekstremvind samt klimaendringenes påvirkning på skredfare og kvikkleire. Skog- og lyngbrann er også et relevant hensyn.

¹ https://www.regjeringen.no/no/tema/plan-bygg-og-eiendom/plan_bygningsloven/planlegging/fagtema/arealstrategi/id3019105/?expand=factbox3019112

² Nordland fylke Landskapstyper i Nordland (2017) gir et en grundig beskrivelse av Vega kommunes landskap.

Deler av kommunens beboelige areal både på Ylvingen og på Vega øy er klassifisert som «Høy aktsomhetsgrad» for radon. I tillegg er store deler av antatt bebyggelig areal, spesielt nord på Vega øy, klassifisert som usikker.

4. Vegaøyan verdensarvområde

Arealplanleggingen skal bidra til en bærekraftig forvaltning av verdensarvens unike verdier og attributter. Ny bebyggelse, anlegg og tiltak skal skje med særskilt hensyn til Vegaøyan verdensarvområde.

Verdensarvområdet, som i dag i all hovedsak er landbruk, natur og friluftsliv (LNF), kan differensieres når dette er nødvendig for å opprettholde kritisk nødvendig, menneskelig aktivitet som må til for å bevare verdensarvverdiene og attributtene. Arealplanleggingen skal fremme bevaringen av kulturlandskapet som en helt sentral verdi i Vegaøyan verdensarv, og legge til rette for beite, slått og annen skjøtsel på øyene.

Den menneskelige aktiviteten i verdensarvområdet vil i noen grad fordre sjønære drifts- anlegg og boliger for fuglevokterne, gjetere og andre drivere, noe Vega kommune skal legge til rette for, behovsprøvd mot bevaring av verdensarvverdiene og attributtene.

5. Vegaøyan verdensarv buffersone

Buffersonen er et område som er nødvendig for å opprettholde den menneskelige aktiviteten i verdensarvområdet, og understøtte opprettholdelsen av verdensarvverdiene og attributtene. Buffersonen skal utvikles slik at menneskelig aktivitet og bosetting kan opprettholdes og konsolideres, uten at verdiene og attributtene forringes derav.

Vega kommune skal tilpasse arealbruken slik at landbruket i buffersonen hensyntas og opprettholder evnen til å understøtte forvaltningen av Vegaøyan verdensarv.

6. Kultur, idrett og friluftsliv

Arealplanleggingen skal ta hensyn til innbyggernes behov innen kultur, idrett og friluftsliv. Areal skal settes av til disse formålene, samtidig som andre initiativer må utredes mot eventuelle negative konsekvenser for kultur, idrett og friluftsliv.

7. Klimavennlig arealbruk

Arealplanleggingen i Vega kommune skal ta hensyn til arealer som binder store mengder klimagasser, så som myr, skog mv. Pga. store begrensninger i arealbruken i kommunen, må klimahensyn alltid måtte veies opp mot andre formål. Hensynet skal også gjelde ved omdisponeringer.

8. Kulturminner og kulturmiljøer

Arealplanleggingen skal ta hensyn til kulturminner og -miljøer, både i og utenfor verdensarvområdet. Vega kommunes kulturminner er nylig kartlagt i en egen, kommunal temaplan for fagfeltet.

9. Naturmangfold og ferskvann

Arealplanleggingen skal ta hensyn til naturmangfold på land og i ferskvann, samt marint biologisk mangfold. I verdensarvsammenheng er beskyttelse av artsmangfoldet i kulturlandskapet og sjøfuglbestander av særskilt interesse.

Vannressursene i kommunen skal beskyttes i et langsiktig perspektiv. Det skal tas høyde for at vannbehovet kan komme til å øke. Vannkilder og beitedyrs naturlige vann skal beskyttes. Hensynssoner skal benyttes i arealplanleggingen for å beskytte drikkevannskilder.

10. Boligutvikling

Vega kommune skal legge til rette arealmessig for tilflytting ved å tilby attraktive tomter og boligfelt. Boligutviklingen skal i stort følge følgende hovedspor:

- Utvikle eksisterende, planavklarte områder
- Tilflyttere og innbyggere foretrekker gjerne sjønære tomter, eventuelt tomter med sjøutsikt og naturlig adgang til strandsoner. Vega kommunes planavklarte, sjønære tomtreserver videreføres for å møte behov og etterspørsel for nye boliger.
- Gladstad er et meget godt bostedsvalg, spesielt for småbarnsfamilier og eldre. Boliger som forventes brukt av tjenestemottakere bør være på eller nært Gladstad. Vega kommunes planavklarte tomtreserve i området videreføres som en del av sentrumsutviklingen.
- Boligutviklingen skal ellers følge prinsippene for samordnet bolig-, areal- og transportplanlegging. Det innebærer fortsatt boligutvikling i etablerte felt.
- Vi tillater spredt boligbygging i forbindelse med landbruk, samt på Ylvingen.

11. Primærnæringene og matproduksjon – jordvernstrategi

Primærnæringene og matproduksjon er av avgjørende betydning for en bærekraftig samfunns- og befolkningsutvikling samt for å bevare Vegaøyan verdensarv, og skal ha gode rammer for arealmessig utvikling. Jordvernet skal stå sterkt. Avståelse av dyrkbar mark til andre formål kan bare skje i strengt nødvendige tilfeller og i liten skala, etter grundige kost-nytte vurderinger.

Vega kommune skal bidra til å nå nasjonale mål om å øke forsyningssikkerheten, styrke lokal produksjon og utnytte mest mulig areal til matproduksjon. Volumbasert produksjon av kjøtt og melk videreføres. Vi skal også legge til rette for markedshager, parselhager, kolonihager og lignede konsepter som kan bidra til økt matproduksjon.

Dyrkbar mark og beiteområder som ikke utnyttes til matproduksjon skal så langt mulig er, inngå i matproduksjonen. Dyrkbar mark og beitemark som tidligere er avsatt til andre formål, kan tilbakeføres til matproduksjon hvis formålet ikke er relevant lengre.

Driveplikten skal følges opp. For jord som ikke drives av eier skal Vega kommune legge til rette for langsiktige jordleieavtaler.

Vega kommune skal følge opp prosjektet *Aktivt landbruk* og bidra til alternativ bruk av den minst attraktive jorda.

Vi skal legge arealmessig til rette for verdiskapning med skogressurser.

12. Sjøarealene

Vega kommune skal i sin arealplanlegging til sjøs legge til rette for bærekraftig og miljømessig forsvarlig utnyttelse av kommunens sjøarealer og de viltlevende marine ressurser som holder til der.

Planlegging av sjøarealene skal legge til rette for tradisjonelt fiske, dagens oppdrett, nye oppdrettskonsepter, oppdrett av nye arter, optimale sjøveier, sjøsikkerhet samt naturmangfold. Tradisjonelt fiske regnes som en viktig del av verdensarvverdiene.

Statlige myndigheter har avgjort at ytterligere oppdrett av laks, ørret og regnbueørret med dagens teknologi ikke kan lokaliseres til Vegaøyan verdensarvområde eller buffersonen ³.

Nye konsesjoner må utvikles slik at de ikke kommer i konflikt med verdensarvverdiene og attributtene, jamfør kapittel 6 om «Pilot for akvakultur i områder med særskilt beskyttelse». Sjøarealene sør og øst for buffersonen kan tilrettelegges for oppdrett, alle typer. Sjøarealene vest for verdensarvområdet kan tilrettelegges for oppdrett, alle typer, havbasert oppdrett inkludert. Miljørisiko ved ny akvakulturvirkosomhet skal være en obligatorisk del av utredninger om ny slik virksomhet.

Vega kommune skal gjennom arealplanprosessen arbeide for en gunstig sameksistens mellom fiskeriene, akvakulturnæringene og andre brukere av sjøarealene.

13. Sammenheng mellom sjø- og landareal

Vi skal utvikle en samordnet og helhetlig disponering der sjø og land ses i sammenheng. Det skal etableres gode sammenhenger mellom areal i fjorden, i strandsonen og i tilstøtende landareal for næring, transport, bebyggelse, fritid og kultur samt vann og avløp, som også tar hensyn til verdensarvens behov, verneområdene samt biologisk mangfold.

Vega kommune skal i sin arealplanlegging til sjøs legge til rette for en fremtidsrettet havneinfrastruktur med løsninger for el-lading av fiskefartøy og sirkulære løsninger for levering og sortering av avfall fra sjømatnæringen.

³ Kommunal- og distriktsdepartementets avgjørelse i innsigelsessak om akvakultur (14. mai 2024)

Sjøsikkerhet og trygge havner for næringsvirksomhet, fiskeriene og fritidsbrukere av sjøen skal vektlegges.

14. Industri samt anleggs- og arealkrevende næringsvirksomhet

Vega kommune skal legge arealmessig til rette for økt verdiskapning og nye arbeidsplasser.

Vega kommune er forberedt på å innlede dialog med grunneiere og landbruket om nye arealløsninger for næringslivet.

15. Samferdsel

Vi skal etterstrebe samordning og klimavennlige, helhetlige løsninger for samferdsel og transport. Arealbruken skal hensynta trafikksikkerhet ved at kollektiv transport, gående og syklende trafikanter får gode vilkår. Vegnettets kapasitet skal tas hensyn til ved planer og utbygging og fortetting.

Vi skal legge arealmessig til rette for en godkjent landingsplass for ambulanse- og redningshelikoptre.

16. Mineraler og råstoffressurser

Arealdelen skal sikre kontinuerlig tilgjengelighet til lokale, kortreiste mineral- og råstoffressurser (pukk, grus, sand osv.), samt lagring og gjenvinning av byggeråstoff.

Vega kommune forvalter mineralforekomster bærekraftig ved å redusere miljø- og samfunnsbelastningen og sikre ressurser og uttaksområder for framtidige behov.

Det er ett masseuttak i drift i kommunen. Kapasiteten ansees å innfri behovet på mellomlang til lang sikt. Eventuelle nye uttak, eller utvidelse av eksisterende, skal vurderes i forbindelse med arealplanprosessen. Planarbeidet vil avdekke behov for masser til nytt næringsareal, boligfelt og annen infrastruktur.

17. Et framtidsrettet grønt og inkluderende kommunesenter

Et kommunesenter som er attraktivt for både for innbyggerne og tilflyttere, er en hovedstrategi for kommunens framtidige utvikling. Innbyggerne skal kunne få utført tjenester og få dekket daglige behov på Gladstad. De fleste offentlige tjenestene og det meste av handelen er lokalisert her. Tettstedet skal være en naturlig møteplass også for de som bor i nærheten av sentrum, tilreisende fra grendene samt turister.

I planarbeid skal det legges til rette for attraktive møteplasser for opplevelser og aktiviteter, muligheter for flere leilighetsbygg skal undersøkes, og videre utvikling for næringer som naturlig hører hjemme i sentrum.

Stedet skal ha grønne soner og preges av gode muligheter for gange, sykkel og kollektivtrafikk.

Sentrumsnære arealer skal i minst mulig grad benyttes til plasskrevende formål som lager og lignende.

18. Beliggenhet nært Brønnøysund - Ylvingen

Ylvingens gunstige beliggenhet nært Brønnøysund gjør øya attraktiv for bosetting. Vi skal legge til rette for tilvekst av nye boliger på øya.

19. Fritidsbebyggelse

Vega kommune skal være en fritidskommune som er attraktiv for investering i fritidsboliger. Vi stimulerer til hyttebygging i hytteområder/ fritidsområder i kommuneplanens arealdel (kjerneområder for fritidsbebyggelse).

20. Videreutvikling av boligeiendommer i LNF og sjønære eiendommer (100-metersonen)

Funksjonell strandsone legges til grunn for planleggingen av areal i 100-metersbeltet fra sjø eller vassdrag. Befolkningen skal ha adgang til sjøen gjennom småbåthavner og ubebygde områder som sikrer muligheten for rekreasjon nært sjøen.

Kommuneplanens arealdel skal tilføres bestemmelser om at vanlige boliger, våningshus på gårdsbruk og fritidsboliger kan videreutvikles med enkle anlegg som terrasser, plattinger, garasje, skjåer, vedskjul, gapahuker, grillhytter og lignende i en avstand på inntil 20 meter fra hovedbygningens midte. Maksimal utbyggingsgrad skal defineres. For områder som ligger i den funksjonelle strandsonen, sjøen eller den funksjonelle kantsonen langs vassdrag bør en slik bestemmelse videre bare åpne for slik mindre ny bebyggelse som ligger lenger vekk fra sjø og vassdrag enn eksisterende bolig/fritidsbolig.

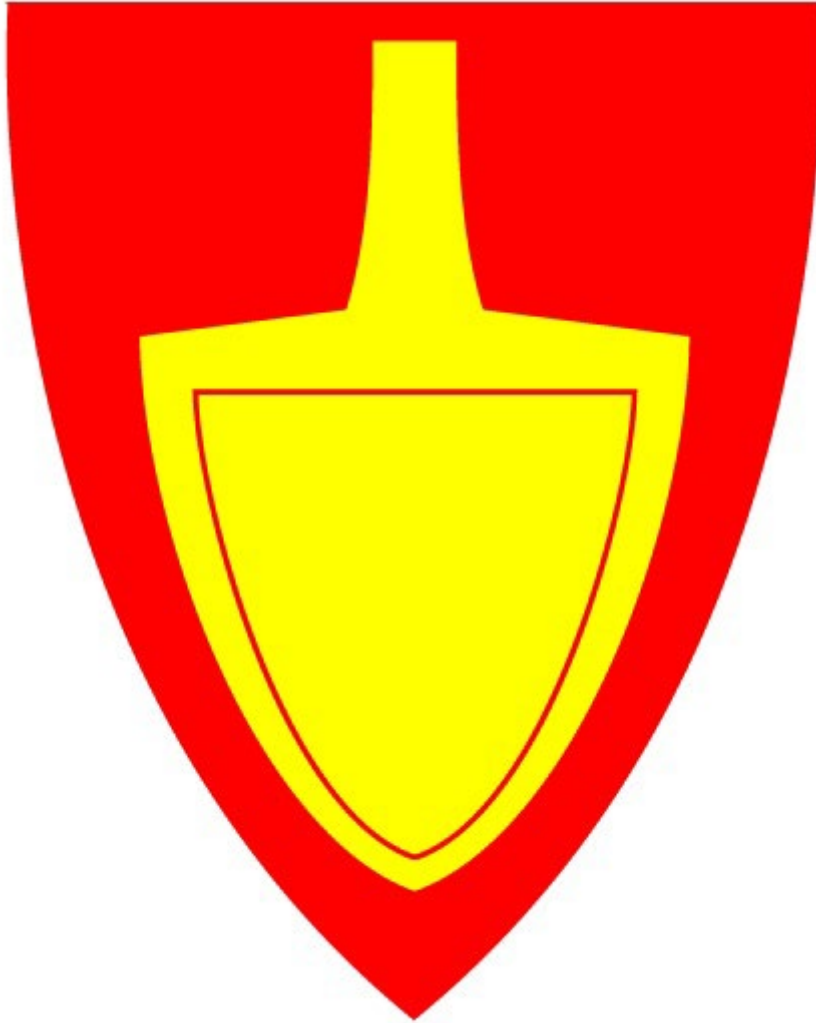
Bestemmelsene skal sikre likhet mellom mulighetene som råder i vanlige boligfelt og boliger i LNFR- og sjønære områder.

21. Sanering og resirkulering

Kommuneplanens arealdel skal utredes for muligheter for å sanere bebyggelse uten økonomisk, kulturell eller praktisk betydning, og gjenbruke arealene til samfunnsnyttige formål.

Vi skal gjennomgå eksisterende reguleringsplaner og undersøke om de fortsatt er relevante, eventuelt revurdere planene for de områdene de dekker.

Utredningene skal også åpne for tilbakeføring til LNF og restaurering.

Vega kommune

Kommuneplanens samfunnsdel 2023-2034

Kapittel 12 Kommunal drift og forvaltning

Innhold

1.	Innledning og hensikt	3
2.	Delegasjon og politisk organisering	3
3.	Prinsipper for drift og forvaltning	3
4.	Planmessig styring	3
5.	Virksomhetsstyring	4
6.	Interkommunalt samarbeid	4
7.	Vega kommunes egenkontroll	5
8.	Målsettinger, strategier og tiltak	5

1. Innledning og hensikt

Hensikten med dette kapitlet er beskrive og gi politiske føringer for driften og forvaltning innenfor Vega kommunes lovfestede ansvarsområder som generalistkommune.

Kapitlet henviser til en rekke styringsdokumenter som kommunestyret har vedtatt. Disse er offentlig tilgjengelig på kommunens nettsider.

2. Delegasjon og politisk organisering

Kommunens delegasjonsreglement fordeler myndighet og ansvar mellom kommunestyret, formannskapet, lovpålagte råd og utvalg, selvbestemte råd og utvalg samt kommunedirektøren. Den til enhver tid gjeldende politiske organiseringen framkommer av det samme reglementet, og gjengis i tillegg på kommunens nettsider.

3. Prinsipper for drift og forvaltning

Kommuneloven skal bidra til *effektive, tillitsskapende og bærekraftige kommuner*. Følgende prinsipper gjelder for Vega kommune:

- Vega kommune legger arbeidsprinsippet *samskaping* til grunn for all samhandling og samarbeid med innbyggere, næringslivet og frivilligheten.
- Vega kommune skal være *planstyrt*. Politiske vedtak skal i størst mulig grad være forberedt med henvisning til planverk, samt helhetlige og systematiske utredninger.
- Vega kommune skal aktivt *informere* innbyggerne og omverdenen om kommunens virksomhet.
- *Habilitet og upartiskhet* i forvaltningen er avgjørende for en liten distriktskommunes tillit blant innbyggerne.
- Vega kommune skal i størst mulig grad treffe vedtak etter *medvirkning* samt *involvering* av andre, relevante myndigheter.

4. Planmessig styring

Samfunnsdelen med forvaltningsplanen for Vegaøyan verdensarv reflekterer en større satsing på planmessig styring av Vega kommune. Planen skal behandles og vedtas ved innledningen av hver enkelt kommunestyreperiode, for å styrke kommunestyrets eierskap og som et grunnlag for ny kommunal planstrategi.

Samfunnsdelens delmål og strategier/tiltak er i tabeller som er utgangspunktet for kommunens handlingsdel og økonomiplan (HØP). Utarbeidelse av HØP reguleres i kommuneloven § 14 samt plan- og bygningsloven § 11 om handlingsdelen.

HØP gjelder for fire år, og rulleres årlig i samsvar med rutinene som er beskrevet i administrasjonens årshjul. Forslag til HØP ferdigstilles av administrasjonen og legges fram for politisk behandling i desember. Neste års budsjett inngår i samme planprosess. På den måten sikres en tydelig forbindelse mellom overordnet planverk og planer som justeres hvert år.

Resultater og måloppnåelse skal måles i årsregnskap, årsberetning og årsmelding.

5. Virksomhetsstyring

Økonomiforvaltning reguleres i kommuneloven § 14 med tilhørende forskrifter, herunder:

- Forskrift om økonomiplan, årsbudsjett, årsregnskap og årsberetning for kommuner og fylkeskommuner mv
- Forskrift om garantier og finans- og gjeldsforvaltning i kommuner og fylkeskommuner
- Forskrift om beregning av samlet selvkost for kommunale og fylkeskommunale gebyrer (Selvkostforskriften)

Vega kommune styrer gjennom økonomireglement, finansreglement og finansielle måltall.

Lokale retningslinjer og reglementer:

- Delegasjonsreglement
- Arbeids- og møtereglement
- Etiske retningslinjer
- Varslingsrutiner
- Forskrift om åpnings- og skjenketider for serveringssteder samt om salgstid for øl

Vega kommune er søkergode for en stor mengde tilskuddsordninger. Søknader skal vurderes i lys av kommuneorganisasjonens evne til å gjennomføre prosjekter.

6. Interkommunalt samarbeid

Kommuner har stor frihet til å velge hvordan de organiserer virksomheten og tjenestene de tilbyr innbyggerne. Når kommunen organiserer tjenesteproduksjon innenfor kommunen som organisasjon, gjelder de styringssystemene som følger av kommuneloven; kommunestyret har i utgangspunktet all beslutningsmyndighet.

Hvis derimot kommunestyret velger å organisere deler av kommunens virksomhet i AS eller interkommunale selskaper, endres betingelsene for folkevalgt styring og kontroll. Kommunestyret får en eierrolle og må styre selskapet gjennom selskapets eierorgan. Denne rolledelingen endrer ikke kommunestyrets ansvar for kommunens samlede virksomhet, dvs. også tjenester som er organisert i selvstendige rettssubjekter utenfor kommunen.

Vega kommune er en del av en følgende interkommunale samarbeid (pr. juni 2024):

Kommuneloven § 19 Kommunalt oppgavefelleskap

- 925 909 858 Trollfjell Geopark
- 918 083 774 Trollfjell Friluftsråd
- Kystriktet IKT

Kommuneloven § 20-1 Vertskommunesamarbeid

- 974 044 307 Sør-Helgeland barnevernstjeneste
- 974 797 852 PPT Sør-Helgeland
- 993 799 203 RKK Sør- Helgeland

- Regionalt Skolefaglig Ressurssenter (RSR)
- 974 044 005 Brønnøy kommune Brann- og feiervesenet
- Sør-Helgeland Landbrukskontor (Sømna)
- 994 841 688 NAV Sør-Helgeland

Kommuneloven Interkommunalt selskap (IKS)

- 975 824 845 Sør-Helgeland Miljøverk IKS (SHMIL)

Samvirkeforetak (SA)

- 919 902 310 Revisjon Midt-Norge SA

Kommunalt eid aksjeselskap

- 967 391 506 Vega Skjærgårdspark AS
- 997 877 047 Visit Helgeland AS
- 917 206 813 Helgeland Kraft AS

Stiftelser

- Stiftelsen Vegaøyan verdensarv
- Stiftelsen Helgeland museum

Vega Verdensarvsenter AS (917 314 144) er heleid av Stiftelsen Vegaøyan verdensarv.

7. Vega kommunes egenkontroll

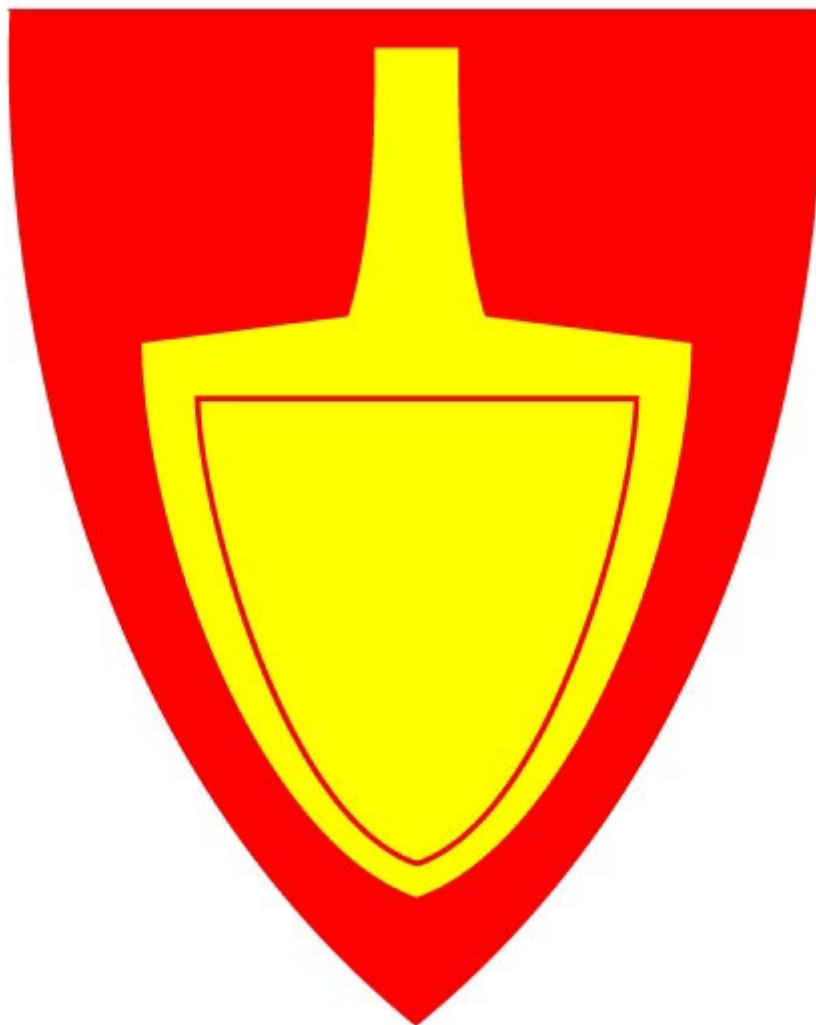
Kommunens egenkontroll er i samsvar med Kommunelovens syvende del om egenkontroll, og består av:

- Kommunestyrets overordnede ansvar
- Kontrollutvalget (Felles sekretariat for kontrollutvalgene på Sør- og Ytre Helgeland)
- Revisjon (Revisjon Midt-Norge SA)
- Kommunedirektørens internkontroll
- Eierstyring

Eierstyring følges opp i kommunestyrets eierskapsmelding, med fire års gyldighet.

8. Målsettinger, strategier og tiltak

Vi vil:	Slik gjør vi det:
Styrke internkontrollen	Videreutvikle internkontrollen i samsvar med bestemmelsene i kommuneloven Vurdere et eget digitalt verktøy for internkontroll og avviksbehandling
Styrke eierskapsforvaltningen	Utarbeide eierskapsmelding innen 2025

Vega kommune

Kommuneplanens samfunnsdel 2025-2036

Kapittel 13 Organisasjon, personal, kompetanse og digitalisering

Innhold

1.	Innledning.....	3
2.	Hjemmel for tjenestene, nasjonale føringer og avtaler	3
3.	Planlegging, styring samt handlingsdelen og økonomiplan (HØP)	4
4.	Organisasjon.....	4
5.	Delmål, strategier og tiltak organisasjon	7
6.	Personal.....	7
7.	Delmål, strategier og tiltak personal.....	10
8.	Kompetanse	11
9.	Delmål, strategier og tiltak kompetanse.....	15
10.	Digitalisering	18
11.	Delmål, strategier og tiltak digitalisering	21

1. Innledning

Kapitlet om organisasjon, personal, kompetanse og digitalisering følger opp satsingsområde

1 Styring og tjenester:

- Bedre planmessig styring og løpende tilpasning av tjenester til innbyggernes behov
- Styrket virksomhetskontroll og internkontroll
- Økt grad av digitalisering av tjenester
- Rekruttere og beholde kompetanse til tjenestene

Følgende bærekraftsmål legges til grunn for dette kapitlet:

Bærekraftsmål 8 er valgt fordi Vega kommune skal være en attraktiv arbeidsgiver for alle ansatte. Vi skal arbeide for at kjønnene er like godt representert på alle nivåer, og alle typer profesjoner i kommunens organisasjon. Kommunedirektørens organisasjon er meget viktig for at samfunnet skal utvikle seg i ønsket retning. Til sist; bærekraftsmål 17 om samarbeid bekrefter Vega kommunes intensjon om en god dialog og god samhandling med arbeidstakerorganisasjonene. Dette målet er valgt også fordi vi gjerne samarbeider med andre arbeidsgivere og andre kommuner om rekruttering og tilrettelegging for nye ansatte.

2. Hjemmel for tjenestene, nasjonale føringer og avtaler

De viktigste, førende dokumentene i dette kapitlet er:

- Lov om kommuner og fylkeskommuner (kommuneloven)
- Forskrift om økonomiplan, årsbudsjett, årsregnskap og årsberetning for kommuner og fylkeskommuner mv.
- Lov om planlegging og byggesaksbehandling (plan- og bygningsloven)
- Lov om arbeidsmiljø, arbeidstid og stillingsvern mv. (arbeidsmiljøloven)
- Lov om rett til innsyn i dokument i offentlig verksemd (offentlighetsloven)
- Lov om behandlingsmåten i forvaltningssaker (forvaltningsloven)
- Lov om elektronisk kommunikasjon
- Forskrift om universell utforming av IKT-løsninger ¹
- Hovedavtalen (KS)
- Hovedtariffavtalen (KS)
- DigiNordland
- Digitaliseringsstrategi for offentlig sektor 2019-2025 (Regjeringen)

¹ Derunder EUs webdirektiv (Web Accessibility Directive, WAD) og den internasjonale Web Content Accessibility Guidelines (WCAG) 2.0, som er en internasjonal standard for universell utforming av nettsider

- Felles IKT-strategi 2023-2026 for kommunene på Sør-Helgeland
- Avtale Iteam
- Avtale Digitale Helgeland
- Generalistkommuneutvalget

3. Planlegging, styring samt handlingsdelen og økonomiplan (HØP)

Vega kommunes planer skal realiseres gjennom årlig rullinger av den fireårige handlingsdel og økonomiplan (HØP). HØP skal utvikles til kommunens viktigste verktøy for virksomhetsstyring.

4. Organisasjon

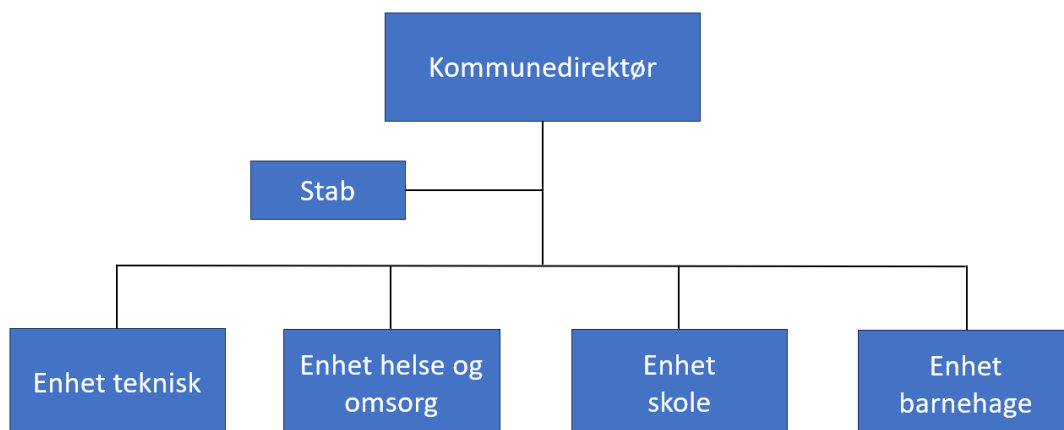
Kommunene i Norge følger generalistkommuneprinsippet. Alle kommuner har ansvar for å oppfylle de lovkravene som til enhver tid gjelder. Kommuner har en bred og omfattende oppgaveportefølje. Oppgaver og ansvar har økt i tråd med utviklingen av velferdssamfunnet.

Kommunesektoren står overfor store utfordringer i årene som kommer. Vi blir flere eldre og færre i yrkesaktiv alder. En liten og usentral kommune som Vega har jevnt over større utfordringer på flere fagområder enn større og mer sentrale kommuner. Det er behov for tiltak som kan bidra til å løse utfordringer som mangel på fagmiljø, spesialkompetanse og utviklingskapasitet. Samarbeid mellom kommuner er hensiktsmessig og i mange tilfeller helt nødvendig. Det gir mulighet til å samle mer kapasitet og kompetanse i større og sterkere fagmiljøer. Vi kan velge om vi skal løse oppgavene i egen organisasjon, ved interkommunalt samarbeid, kjøp av tjenester eller samarbeid med private eller frivillige aktører.

Nå-situasjon

Vega kommune er organisert som en hybrid av to- og trenivå. Lederen for enhet helse- og omsorg, teknisk, barnehage samt skole sitter i kommunedirektørens ledergruppe.

Kommunedirektørens stab består pr 2024 av økonomiavdeling, flyktningetjeneste, infoavdeling, bibliotek, miljøvern, IKT og rådgiver.

Organisasjonskart administrasjon Vega kommune pr mars 2024. Enhet teknisk endrer navn til Samfunn og utvikling, jr. kapittel 9.

Helse- og omsorgsleder har ansvar for ulike avdelinger, hvorav to ledes av avdelingsledere; hjemmetjenesten og sykehjemmet. Kommunedirektøren innehar pr i dag lovpålagt skolefaglig kompetanse i administrasjonen og er skole- og barnehagefaglig ansvarlig, samt utarbeider budsjett, avlegger regnskap og er HR-ansvarlig på overordnet nivå.

Ordfører, kommunedirektør, teknisk sjef og de fleste stabsfunksjoner er lokalisert ved rådhuset på Gladstad. Her fins kontorer for informasjon og arkiv, tekniske tjenester, økonomi, miljøvern, IKT, flyktningetjeneste, barneverntjeneste, NAV og fagorganisasjoner. Pr april 2024 har 14 ansatte i tillegg til ordfører sitt daglige arbeid ved rådhuset. Helse- og omsorgsleder har kontor ved Vega omsorgssenter. Frivilligsentralen er lokalisert i et eldre bygg på rådhusomtå; «gammelskolen». Kommunen har én skole, én barnehage og ett omsorgssenter. Alle disse befinner seg på Gladstad. Barnehage og skole/SFO er samlokalisert. I samme bygg ligger også bibliotek, svømmehall og samfunnshus. Enhet for helse og omsorg består av legekantor, helsestasjon, omsorgsboliger, rus- og psykiatritjeneste, fysioterapitjeneste, alders- og sykehjemsavdeling og hjemmetjeneste.

Vega rådhus

Interkommunale samarbeid (september 2023)

Kommunalt oppgavefellesskap (KO): KO kan opprettes for å løse felles oppgaver. Dette kan omfatte deling av ressurser, kompetanse og ansvar for å bedre kunne levere tjenester til innbyggerne. Et oppgavefellesskap kan ikke gis myndighet til å treffe enkeltvedtak.

Vertskommunesamarbeid: Kommunen kan overlate utførelsen av lovpålagte oppgaver og delegere myndighet til å treffe enkeltvedtak eller vedta forskrift til en vertskommune.

Generalistkommuneutvalget anbefaler i *NOU 2023:9* større kommuner og mer interkommunalt samarbeid for å møte framtidens utfordringer med tanke på kompetanse og kapasitet. Grunnet rekrutteringsutfordringer og begrenset kompetanse må en fortsatt se på mulighetene for videre regionalt og interkommunalt samarbeid.

Vi kan ha samarbeid blant annet på kompetanse, men må ha menneskelige ressurser lokalt for å betjene våre tjenestemottakere som krever fysisk tilstedeværelse.

Vi har interkommunalt samarbeid for enkelte tjenester. Det kan nevnes IKT Kystriket (Øyriket), barneverntjenesten og NAV, som betjenes fra Brønnøy. Barneverntjenesten og NAV har kontordager på Vega ved behov.

Kommunen har samarbeid med kommunene på Sør-Helgeland om et regionalt skolefaglig ressurscenter (RSR), som gir råd, veiledning og oppfølging i faglige spørsmål og satsinger i skolen til skoleeier og skoleledere. Senteret har kontor i Brønnøy kommune og består pr i dag av en skolefaglig rådgiver. Oppvekstsjef i Brønnøy er leder av RSR.

Vi har i tillegg vertskommunesamarbeid om brann og redning, PPT, RKK, krisesenter, HIAS (vernet bedrift), kulturskole, felles barnehagetilsyn, geodatasamarbeid og Trollfjell Geopark og Friluftsråd. Vertskommune er Brønnøy. Det er i 2023 også inngått interkommunalt samarbeid om landbruks tjenester med Sømna som vertskommune.

Det er vertskommunedialog på samarbeidsområdene mellom kommunedirektørene.

Vi samarbeider om Digitale Helgeland, sceneinstruktør, reiseliv, Kystplan Helgeland, driftsassistanse vann og avløp, slamtømming, utvalg mot akutt forurensing, SHMIL og Helgeland Museum. Kommunen har egen legevakt, men deltar i samarbeidet om Helgeland legevaktssentral.

Utfordringer

Kommunedirektøren trenger en rasjonell og hensiktsmessig stab for å ivareta fellesoppgaver og oppgaver som ikke faller under andre ledere.

Det er behov for en HR-ansvarlig på overordnet nivå som blant annet kan arbeide med rekruttering, kompetanseheving og reduksjon av sykefravær og bistå lederne i dette arbeidet.

Opplæringslovens § 13-1 stiller krav til skolefaglig kompetanse i kommuneadministrasjonen. Skolefaglig kompetanse skal sette administrasjonen i stand til å løse pliktene etter opplæringsloven på en forsvarlig måte. Kravet til skolefaglig kompetanse er nært knyttet til kravet i § 13-10 om et forsvarlig system for blant annet å avdekke lovbrudd og sette i verk tiltak for å bringe avdekte lovbrudd i samsvar med regelverket. Kommunens forsvarlige system etter § 13-10 ivaretas gjennom det digitale systemet Moava Internkontroll skole. Kommunedirektøren innehar pr i dag denne kompetansen.

Det er nødvendig å etablere et overordnet internkontrollsystem for kommunen i samsvar med kommunelovens § 25.

5. Delmål, strategier og tiltak organisasjon

Vi vil:	Slik gjør vi det:
En funksjonell, robust og effektiv kommune-organisasjon	Gjennomføre en gjennomgang av kommunens organisasjon Gjennomføre en gjennomgang av det interkommunale samarbeidet for å sikre et godt grensesnitt mellom egen organisasjon og samarbeidsordningene våre Tilsette HR-ressurs Styrke kommuneadministrasjonen skolefaglig kompetanse Styrke samarbeidet med kommunens tillitsvalgte ved å utarbeide årshjul for samarbeid ved alle enheter Søke om og gjennomføre ledelsesutvikling med finansiering fra KS' OU-midler
En planmessig styring og løpende tilpasning av tjenester	Innføre et årshjul med aktiviteter for utvikling av HØP Styrke medvirkning for innbyggere gjennom fysiske møter og digitale innspillsmuligheter Etablere et helhetlig internkontrollsystem

6. Personal

En attraktiv, dyktig og effektiv organisasjon som løser samfunnsoppgavene og leverer gode tjenester forutsetter et godt arbeidsmiljø og myndiggjorte, kompetente medarbeidere. At Vega kommune oppleves som en attraktiv arbeidsgiver er viktig for å kunne rekruttere og beholde nødvendig og kompetent arbeidskraft i årene som kommer.

SSB viser til en nedgang i folketallet over flere år. Prognosene viser en ytterligere nedgang fremover. Det er en nedgang i de unge aldersgruppene og en økning i den eldre befolkningen. Dette medfører at behovet for omsorgstjenester øker, samtidig som rekrutteringsgrunnlaget lokalt ikke øker tilsvarende.

Nå-situasjon

Vega kommune har pr. 01.03.2023 127 ansatte, hvorav 110 kvinner og 17 menn.

Gjennomsnittsalder for de ansatte er 48 år – 47 år for kvinner og 51 år for menn. I gjennomsnitt går kvinnelige ansatte i 87 % stilling, mens tallet for mannlige ansatte er 95 %.

Som IA-bedrift skal kommunen arbeide for å redusere sykefraværet og hindre frafall fra arbeidslivet. Kommunen samarbeider med IA-rådgiver hos NAVs arbeidslivssenter, som blant annet møter i AMU ved behov.

Kommunen er tilknyttet en bedriftshelsetjeneste (BHT) ANT HMS & Bedriftshelse AS.

Tjenesten bistår Vega kommune med å følge opp arbeidsmiljøet i virksomheten.

AMU (arbeidsmiljøutvalget) består av kommunedirektør, helse- og omsorgsleder og rektor fra arbeidsgiversiden og hovedverneombud og hovedtillitsvalgte for Fagforbundet og Utdanningsforbundet fra arbeidstakersiden. BHT og IA-rådgiver har møterett.

Enhetslederne har personalansvar og ansvar for tilsetninger. Innenfor enheten helse og omsorg har også avdelingslederne for hjemmetjenesten og sykehjemmet personalansvar. Ledere og ansatte har et felles ansvar for å skape et godt medarbeiderskap og et vitalt arbeidsmiljø.

Antall ansatte i kommunen pr. 01.03. 2023, fordelt på kjønn:

Arbeidssted	Antall faste stillinger	Kvinner	Prosent kvinner	Menn	Prosent menn
Vega kommune	127	110	87	17	13
Kommunedirektørens stab	12	11	92	1	8
Enhet helse- og omsorg	44	41	93	3	7
Vega barne- og ungdomsskole	38	31	82	7	18
Vega barnehage	13	13	100	0	0
Enhet teknisk	11	5	45	6	55

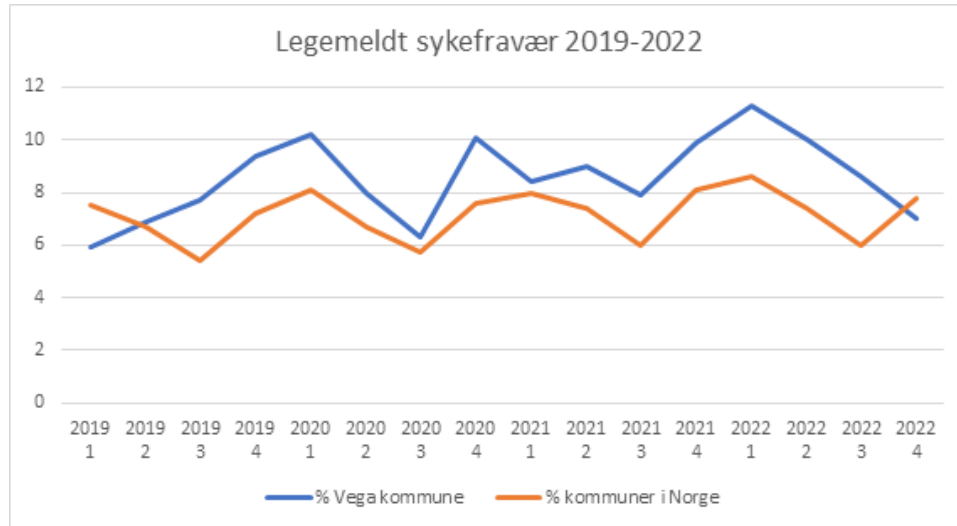
Enhet helse og omsorg er kommunens største arbeidsplass med 44 ansatte, hvorav 7 % menn. Enhet teknisk har 55 % menn og størst andel menn av kommunens arbeidsplasser. I Vega barnehage arbeider pr 01.03. 2023 kun kvinner.

Antall fast ansatte som har sluttet 2019-2022:

Arbeidssted	2019	2020	2021	2022	Sum	Hvorav antall pensjon	Gjennomsnittlig antall avganger pr år	% *
Vega kommune samlet	10	9	11	16	46	17	11,5	8,8
Kommune- direktørens stab	0	2	1	1	4	3	1	8,3
Enhet helse og omsorg	1	5	3	6	15	6	3,75	7,8
Vega barne- og ungdomsskole	5	1	4	5	15	5	3,75	8,9
Vega barnehage	3	0	3	0	6	0	1,5	11,5
Enhet teknisk	1	1	0	4	6	3	1,5	13,6

* Gjennomsnittlig avgang pr år i prosent beregnet ut fra antall ansatte

Vega kommune oppleves for det meste som en stabil arbeidsplass med lite turnover. I løpet av de siste fire årene har det vært størst avgang i antall arbeidstakere ved enhet helse og omsorg og Vega barne- og ungdomsskole, som også er Vega kommunes to største arbeidsplasser. For hele Vega kommune har det vært en gjennomsnittlig årlig avgang på 8,8 %, hvorav 3,3 % knyttet til ulike pensjonsavganger.

Sykefraværet i Vega kommune har ligget noe høyere enn gjennomsnittet for landet i perioden 2019-2022. Vi er en liten kommune og få tilfeller gjør store utslag på statistikkene, noe som kan være med på å forklare årsaken. Sykefravær er kostbart for arbeidsgiver. Med en svært utfordrende vikarsituasjon i tillegg, er det nødvendig å se på mulighetene for å redusere dette.

Vega kommune har inngått avtale med Jobbnorge som nettbasert saksbehandlingssystem for rekruttering. Systemet er tidsbesparende og har gjort det enklere å administrere rekruttering og tilsetting. I tillegg har det blitt enklere å nå ut til større områder og målgrupper for rekruttering.

Vega kommunes samarbeidsorgan består av partssammensatt utvalg, hvor formannskapet samt kommunedirektør representerer arbeidsgiver, mens arbeidstakerne representeres av Utdanningsforbundet og Fagforbundet, de to største arbeidstakerorganisasjonene i Vega kommune.

Utfordringer

Sykefravær medfører store kostnader for arbeidsgiver. Det skal arbeides for å få ned sykefraværet i kommunen. Noe fravær kan skyldes akutt og langvarig sykdom som ikke er knyttet til arbeidssituasjonen mens annet fravær kan være knyttet til denne. En må finne årsakene til fraværet, og om noe av dette er knyttet til arbeidssituasjonen må en sette i gang tiltak for å tilrettelegge for en bedring av arbeidsmiljøet. Det må fokuseres på forebygging, et godt arbeidsmiljø og hensiktsmessig tilrettelegging.

7. Delmål, strategier og tiltak personal

Vi vil:	Slik gjør vi det:
Lavt sykefravær	Forebygge fravær basert på informasjon fra regelmessige arbeidsplassundersøkelser og medarbeiderundersøkelser Ha regelmessig dialog mellom ledere, legetjenesten, hovedverneombudet og NAV, herunder videreføre IA-bedrift Etablere samarbeidsforum for tillitsvalgt, verneombud og arbeidsgiver på enhetene Sørge for god ledelse og oppfølging av ansatte Sørge for nødvendig tilrettelegging og hjelpemidler i tjenesten Følge opp sykefravær rutiner
Et godt fysisk og psykisk arbeidsmiljø	Systematisk arbeide i AMU Gjennomføre årlige vernerunder Ha regelmessige møter i samarbeidsforum på enhetene Utarbeide retningslinjer for erkjentlighet Bruke og utvikle Compilo avvikssystem Informere om avtaleverk, reglementer og retningslinjer i personalmøter
Styrke det strategiske personal-arbeidet	Tilsette HR-ressurs Videreutvikle dialogen i AMU og med de tillitsvalgte med tanke på å styrke kommunens samlede kapasitet og kompetanse Oppgradere reglement og retningslinjer for HR-området

8. Kompetanse

Nå-situasjon

Rekrutteringssituasjonen i kommunen som helhet er utfordrende og vi konkurrerer om arbeidstakere med alle norske kommuner og flere bransjer i privat sektor. Det har de siste årene vært spesielt utfordrende å rekruttere sykepleiere, lærere og skoleledere.

Arbeidsledigheten på Vega har ligget mellom 0,8 - 3,5 % fra 2015-2020, med et snitt på 2,25 %. Lav arbeidsledighet bidrar til at det er utfordrende å finne vikarer. Dette gjelder innenfor både skole, barnehage, tekniske tjenester og helse- og omsorgstjenesten.

Vega har hatt en jevn nedgang i innbyggertallet, mens de samme oppgavene skal løses – da på færre hender. Den enkelte ansatte må gjerne løse mange oppgaver på ulike områder og er ofte alene om kompetansen, noe som blir svært sårbart.

En må se på mulighetene og legge til rette for å rekruttere arbeidskraft til kommunen utenfra i tillegg til å stimulere kommunens innbyggere til å tilegne seg kompetanse som er nyttig for kommunen.

Det er mulig å ta desentralisert høyskoleutdanning, blant annet innen sykepleie og undervisning, hvor studenter kan bo og arbeide på Vega mens de studerer.

Vi må som nevnt kapittel 1 i planen styrke bolysten og blilysten i lokalsamfunnet. Det er viktig å finne virkemidler for å kunne trekke unge mennesker tilbake til Vega etter endt utdanning samt andre unge som vil skape en fremtid i kommunen.

Vi har utfordringer med boligsituasjonen. Det er få utleieboliger. Innflyttere ønsker attraktive boliger, gjerne i nær tilknytning til sjøen for å flytte til og etablere seg på Vega.

Enhet for helse og omsorg	Antall årsverk	Prosent	Antall ansatte	Gjennomsnittlig stilling (%)	Kjønn K M		Pensjons-avgang innen 2027
Ansatte	36	100	44	81,7	41	3	1,8
Sykepleiere	6,6	20	8	82,5	7	1	1
Annen høyskoleutdanning	1	2,9	1	100	1	0	0
Fagarbeidere	11,8	33,5	15	87,3	15	0	0
Assistenter	9	28	12	75,1	11	1	0,8
Leger inkl. turnus	2,9	8,3	3	96,7	3	0	0
Leder/administrasjon	3	7,4	3	100	2	1	0

Tabell: Årsverk, årsverk i prosent, antall ansatte, gjennomsnittlig stillingsprosent, kjønn og årsverk avgangsalder > 67 år i helse og omsorgssektoren i Vega kommune pr 01.03.23

Vega barnehage	Antall årsverk	Prosent	Antall ansatte	Gjennom- snittlig stilling (%)	Kjønn K M	Pensjons- avgang innen 2027
Ansatte i barnehage	13	100	14	92,9	14 0	1
Barnehagelærere	4,8	36,9	5	96	5 0	0
Barne- og ungdomsarbeidere	3,2	24,6	4	80	4 0	0
Assistenten	3	23,1	3	100	3 0	1
Annen fagutdanning	1	7,7	1	100	1 0	0
Ledere	1	7,7	1	100	1 0	0
Totalt antall barnehagelærere og barne- og ungdomsarbeidere	8	61,5	8	88,9	8 0	0

Tabell: Årsverk, årsverk i prosent, antall ansatte, gjennomsnittlig stillingsprosent, kjønn og årsverk avgangsalder > 67 år i Vega barnehage pr 01.03.23

Vega barne- og ungdomsskole	Antall årsverk	Prosent	Antall ansatte	Gjennom- snittlig stilling (%)	Kjønn K M	Pensjons- avgang innen 2027
Ansatte i skole	30,1	100	38	81	31 7	0,3
Lærere med godkjent utdanning	19,2	62	21	91	18 3	0,3
Fagarbeidere	4,2	13,6	6	70	6 0	0
Undervisningsstilling uten godkjent utdanning	0,4	1,3	1	40	1 0	0
Assistenten	4,2	13,4	6	69	3 3	0
Miljøterapeut / SFO- leder	1,1	3,6	2	55	2 0	0
Leder/administrasjon	1,9	6,1	3	63	2 1	0
Totalt antall lærere med godkjent utdanning og fagarbeidere	23,4	75,6	27	86,7	24 3	0,3

Tabell: Årsverk, årsverk i prosent, antall ansatte, gjennomsnittlig stillingsprosent, kjønn og årsverk avgangsalder > 67 år i Vega barne- og ungdomsskole pr 01.03.23

Undervisningspersonalet ved Vega barne- og ungdomsskole oppfyller for det meste kompetansekravene for å kunne undervise i grunnskolen. Det er utfordrende å rekruttere lærere med godkjent kompetanse til skolen både som vikarer og ved nyrekruttering. Denne utfordringen deler vi med nabokommunene og mange andre kommuner i Norge.

Det er ønskelig med fagbrev i barne- og ungdomsfaget for å arbeide som assistent i skolen. Kun halvparten av assistentene ved Vega barne- og ungdomsskole har fagbrev som barne- og ungdomsarbeider. Det er ønskelig at andelen som har fagbrev øker og at det legges til rette for at ansatte assistenter uten fagbrev kan tilegne seg dette.

Enhet teknisk	Antall årsverk	Prosent	Antall ansatte	Gjennomsnittlig stilling (%)	Kjønn K M	Pensjons- avgang innen 2027
Ansatte i enhet teknisk	10	100	10	100	5 5	1
Administrasjon	5	50	5	100	2 3	0
Drift	2	20	2	100	0 2	1
Renhold	3	30	3	100	3 0	0

Tabell: Årsverk, årsverk i prosent, antall ansatte, gjennomsnittlig stillingsprosent, kjønn og årsverk avgangsalder > 67 år i enhet teknisk pr 01.03.23

Kommunedirektørens stab	Antall årsverk	Prosent	Antall ansatte	Gjennomsnittlig stilling (%)	Kjønn K M	Pensjons- avgang innen 2027
Ansatte i stab inkl. kommunedirektør	11,5	100	12	95,8	11 1	2
Økonomiavdeling	2	17,7	2	100	2 0	0
Flyktningetjenesten	1,5	13	2	75	0 2	0
Andre*	7	69,3	7	100	6 1	2

Tabell: Årsverk, årsverk i prosent, antall ansatte, gjennomsnittlig stillingsprosent, kjønn og årsverk avgangsalder > 67 år i kommunedirektørens stab, inkl. kommunedirektøren pr 01.03.23

* Kommunedirektør, biblioteksjef, IKT-ansvarlig, landbrukssjef, miljøvernsjef, arkivleder, rådgiver

Staben består hovedsakelig av kvinner. Menn bør oppfordres til å søke ledige stillinger i stab som likestillingstiltak.

Utfordringer

Vega kommune har relativt få ansatte med spisskompetanse i administrasjon og støttefunksjoner. Dette gjør oss sårbare med tanke på fravær og avgang. Vi har få muligheter for rekruttering lokalt og må finne incitamenten som kan trekke til seg arbeidstakere utenfra.

Nye arbeidstidsordninger og god skole og barnehage vil kunne være slike incitamenter. Andre viktige aspekter kunne være å legge til rette for attraktive tomter, boligbygging og andre gode boligordninger.

Det er viktig å beholde og rekruttere barnefamilier til Vega. Tiltak som svært billige tomter, engangssum når du får barn i Vega kommune, eller andre tiltak som inkluderer og skaper engasjement for barnefamilier kan være aktuelle incitamenter.

Vega har tatt imot flyktninger fra Ukraina med mye kompetanse. Denne kompetansen må kartlegges og det må settes i gang arbeidsrettede tiltak blant disse som kan rekruttere til stillingsbehov i kommunen. NAV har mentorordninger som kan bidra til dette.

Det er viktig å fortsette å arbeide for positivt omdømme for kommunen, både eksternt og ikke minst internt.

Vi må stå for nytenking og kommunisere på andre måter enn vi gjør i dag. Det kan for eksempel være en idé å lage en film om lokalsamfunnet som reklame for kommunen som kan benyttes i rekrutteringsøyemed.

Det er viktig å ta vare på nyansatte og nytilflyttere for å få dem til å bli i kommunen. Det kan som et eksempel vurderes fadderordninger for å hjelpe til å inkludere disse i samfunnet vårt.

Det fins mye ubrukt kompetanse på Vega som ikke benyttes av kommunen. Vi må finne løsninger for å stimulere sykepleiere og lærere som bor på øya og ikke er i arbeid innen deres fagfelt til arbeid innenfor deres kompetanse i kommunen.

Vi må etablere systemer som gjør det mindre kritisk om nøkkelpersoner blir syke eller slutter.

Enhet teknisk har få ansatte og en begrenset maskinpark. Kommunen mangler en formalisert beredskap. Dette forsøkes løst ved at det kjøpes inn enkelttjenester ved behov.

Utfordringene her er mangel på ressurser i enkelttilfeller og ferier. Det er mulig å styrke det interkommunale samarbeidet for å kunne tilby bedre tjenester til innbyggerne.

Vi har ingen egen stillingsressurs som skolefaglig ansvarlig i administrasjonen, noe kommunen bidrar til å løse gjennom RSR-samarbeidet. RSR arbeider for det meste med oppvekst på systemnivå, men bistår også skolelederne med veiledning i enkeltsaker.

Det er ønskelig å styrke den skolefaglige ressursen i kommunen som støtter skoleledelsen og som bidrar til å legge føringer for lokal skoleutvikling på Vega.

Elever som er ferdig med grunnskolen må reise ut for å ta videregående opplæring og høyskoleutdanning. Mange kommer ikke tilbake til Vega. Det vil være vesentlig å legge til rette for at unge mennesker i kommunen stimuleres til å utdanne seg innenfor kommunens behov for kompetanse, og rekruttere og beholde disse i kommunens tjeneste. Det må ses på muligheter for lønn under utdanning mot binding eller å være i jobb kombinert med desentralisert utdanning innen kommunens kompetansebehov.

Innen barnehage og helse framstår arbeidstrykket som høyt. Det er gjennomført tiltak, men det må også vurderes særskilte tiltak for å lette trykket og beholde ansatte. Det er behov for faglig påfyll for å gi ny inspirasjon og oppdatert kompetanse.

Det bør etterstrebes heltidsstillinger i kommunen, men mange ansatte foretrekker deltidsarbeid av ulike årsaker. Det er mer deltidsarbeid blant assistenter og fagarbeidere i skole, barnehage og helse og omsorg enn i andre stillinger. Dette oppfattes for det meste som ønsket av ansatte. I skolen vil det være få muligheter for heltidsstillinger for assistenter og fagarbeidere, da disse utfører elevrettet arbeid som kun kan utføres under elevenes tilstedeværelse, men et begrenset antall ansatte i SFO kan ha heltidsstilling, da det er barn på SFO hele året.

Det er viktig å beholde ansatte som innehar mye erfaring og vesentlig kompetanse. Det medfører også store kostnader for kommunen når ansatte tar ut AFP. Det kan være lønnsomt å se på tiltak for å stimulere til å stå lenger i jobben, selv om dette medfører utgifter for kommunen. Kommunen mangler retningslinjer for seniorpolitikk, som kan gi stimuli og tilrettelegge for å beholde seniorer i arbeid så lenge som mulig.

I utviklings-/medarbeider- og sluttsamtaler bør en stille spørsmål om kompetanseønsker og kompetansetilfang knyttet til kommunens behov, slik at en kan kartlegge hvilken kompetanse vi har eller mister og dermed få en bedre oversikt over hvilken kompetanse det er mulig å dra nytte av og hvilket tilfang vi enten må skaffe internt eller ved utlysning. Det må utarbeides kompetanseplaner for hver avdeling, som viser oversikt over nåværende og framtidig ønsket kompetanse.

9. Delmål, strategier og tiltak kompetanse

Vi vil:	Slik gjør vi det:
Kompetansen beholdt så lenge som mulig	Ha god dialog mellom ledere og medarbeidere om ønsker for framtiden (medarbeidersamtaler med fokusområder trivsel, arbeidsoppgaver, utvikling og tilbakemelding) med oppfølgingstiltak, herunder legge til rette for den enkelte medarbeider så langt mulig Tilby relevante former for behandling, terapi og trening når den enkelte medarbeiders helsesituasjon tilsier det Tilby deltidsmedarbeidere å øke stillingsprosenten Vurdere omplassering i de tilfeller medarbeidere ikke kan stå i eksisterende stilling av helseårsaker eller andre årsaker Utarbeide seniorpolitiske retningslinjer Arbeide for å styrke boligsituasjonen, sosiale nettverk og fritidsmuligheter Revidere lokale retningslinjer regelmessig

Vi vil:	Slik gjør vi det:
Kompetansen vedlikeholdt og videreutviklet	Tilby videre- og etterutdanning Motivere medarbeidere til å stå til maksimal alder Tilby jobbrotasjon for variasjon og kompetanseheving Bevisst bidra til at flere medarbeidere får ta del i utviklingen av tjenesten, og at slike tiltak framkommer av medarbeidersamtaler med oppfølgingstiltak Undersøke potensialet som ligger ved pensjonister med avtale om arbeid på pensjonistvilkår Gjennomføre avslutningssamtaler
Riktig kompetanse i hele organisasjonen	Aktivt lyse ut og markedsføre alle ledige stillinger i kommunen tilpasset målgruppen Delta på yrkesmesser og andre passende arrangementer Være i rask dialog med søkere Sørge for oppdatert og lettlest digital informasjon om Vega kommune som samfunn og arbeidsgiver, herunder kunngjøre tiltak som er spesielt relevant for rekruttering Stimulere til rekruttering og tilflytting gjennom lønnspolitiske virkemidler og gode konkurransedyktige betingelser generelt • Tilflyttere/tilbakeflyttere kan tilbys støtte til hjemreiser til/fra opprinnelig hjemsted • Assistanse med å skaffe bolig • Stipender og andre stimuli for utdanning Samarbeide med tillitsvalgte for omforente rekrutteringstiltak i kommunen Samarbeide med andre instanser/bedrifter om arbeid til mulig med-flyttende ledsagere Åpne for fjernarbeid for å dekke kritiske stillinger Rekruttere pensjonister som fortsatt ønsker å jobbe en viss stillingsprosent på pensjonistvilkår Undersøke alle søkerlister for rekruttering til andre stillinger enn den ansøkte Følge opp interessenter med telefoner etter en egen sjekklister Sikre at administrative formaliteter ikke hemmer rekruttering Gjennomføre en kompetansekartlegging hvert fjerde år for å avdekke muligheter og interesser blant de ansatte, gjerne kombinert med medarbeiderundersøkelser

Vi vil:	Slik gjør vi det:
	Utarbeide kompetanseplaner for hver enhet Videreføre RSR
Skaffe kompetanse til kommunen	Etablere stipendordninger for kommunens innbyggere som ønsker å ta relevant utdanning og bosette seg for å jobbe i Vega kommunes organisasjon Vurdere tilflytningstillegg Kartlegge kompetanse blant flyktninger Etablere rekrutteringsordninger for flyktninger Utrede tiltak for å beholde og rekruttere barnefamilier til Vega

10. Digitalisering

I dag fins mange digitale programmer og applikasjoner som kan forenkle og effektivisere tjenesten. Det er hensiktsmessig å holde seg oppdatert og sørge for en bærekraftig digital utvikling på dette området.

Nå-situasjon

I februar 2020 inngikk Vega kommune, sammen med 15 andre kommuner, en forpliktende samarbeidsavtale rundt digitalisering i form av prosjektet Digitale Helgeland. Avtalen gjør at våre behov for strategi og utviklinger innen digitalisering og IKT blir ivaretatt av en instans som er godt kvalifisert for formålene. Daglig drift skjer gjennom det interkommunale samarbeidet Kystriktet (Øyriktet) IKT. Vega kommune har to ansatte med særskilt ansvar for IKT. En av disse er IKT-ansvarlig for skolen i 50 % stilling. I tillegg fins enkelte superbrukere på ulike program.

Utviklingen innen digitale tjenester og IKT går meget raskt. Under vises en oversikt over nøkkelsystemene som benyttes av kommunens ansatte pr. oktober 2023. Oversikten viser kompleksiteten innenfor digitale, kommunale tjenester.

Arbeidssted	Program/applikasjon	Type
Vega kommune	Office 365 Elements Agresso Unit4 Arena Samsvar Compilo Jobbnorge KommuneTV	Digital plattform Arkiv- og saksbehandling Regnskapsprogram Agresso på nett Budsjettprogram Innsyns- og rettighetsportal Kvalitetssystem Saksbehandlingssystem rekruttering Direkte overføring av møter
Teknisk	Facilit GIS/LINE Gemini VA Komtek Timeflex	Registrering av avvik Kartdata Kartdata vann/avløp Kommunalteknisk forvaltning Timeregistrering
Helse og omsorg	DIPS Communicator DIPS Interactor	Sikkert meldingssystem innenfor helsesektor Elektronisk henvisning Kommunikasjon med lege for innbyggere

	Eportal Gerica Kjernejournal Spirometri Visma ressursstyring Winmed 3 Allmenn Winmed 3 Helse KS Flks digisos	Journalsystem Elektronisk pasientjournal Måling lungefunksjon Ressursstyring for sykehjemmet Journalsystem for legekantoret Journalsystem for helsestasjonen Digitalt søkersystem for sosialhjelp
Barnehage	IST Transponder Feide	Barnehageadministrativt system Digital meldingsbok Sikker innlogging
Arbeidssted	Program/applikasjon	Type
Skole	IST Transponder Skooler Moava Autoplan Feide	Skoleadministrativt system Digital meldingsbok Læringsverktøy Internkontroll Timeplan Sikker innlogging
Flyktningeavdeling	Visma flyktning	Saksbehandlingssystem

Utfordringer

Kommunen har systemer som er vesentlige og gode, men kostbare. Systemene og programmene vi har må utnyttes bedre. Mangel på brukerkompetanse er i enkelte tilfeller et hinder for effektiv bruk av systemene.

Nye ansatte må få opplæring i aktuelle programmer. Det er behov for jevnlig oppfrisking for ansatte som allerede er brukere av disse.

Innføring av Office365 innebar at skolen fikk egen tenant på epost, vegaskolen.no, mot vega.kommune.no for alle andre ansatte. Ulik tenant kan føre til utfordringer ved kommunikasjon og samhandling mellom ansatte i skolen og resten av kommunen, men styrker personvernet overfor elevene.

Enkelte av systemene forutsetter at kommunen bekler alle roller og har alle nødvendige tilganger kontinuerlig. Systemfloraen gjør det viktig å gjøre rede for fravær, og hvem som overtar roller og kommunikasjon i fraværperioder.

Det er behov for et digitalt løft i barnehagen.

Det er viktig at alle ansatte har god digital kompetanse, slik at en ikke blir for sårbar for den digitale utviklingen. Det må derfor stilles krav ved rekruttering at nye ansatte har en generelt god digital kompetanse.

Flere medarbeidere ønsker å jobbe fra kontorer andre steder enn i Vega kommune. Dette kan være en løsning for rekrutteringsproblematikken innenfor noen fagfelt. Hvordan man best mulig kan legge til rette for dette i fremtiden vil være en utfordring, både med tanke på dagens rutiner og arbeidsmåter, men også i forhold til digital sikkerhet.

Vega kommune har fra 2024 inngått avtale med Iteam, som tar seg av vår digitale sikkerhet. Etter øvelser har vi sett at IKT-sikkerhet virkelig er noe som må prioriteres høyt.

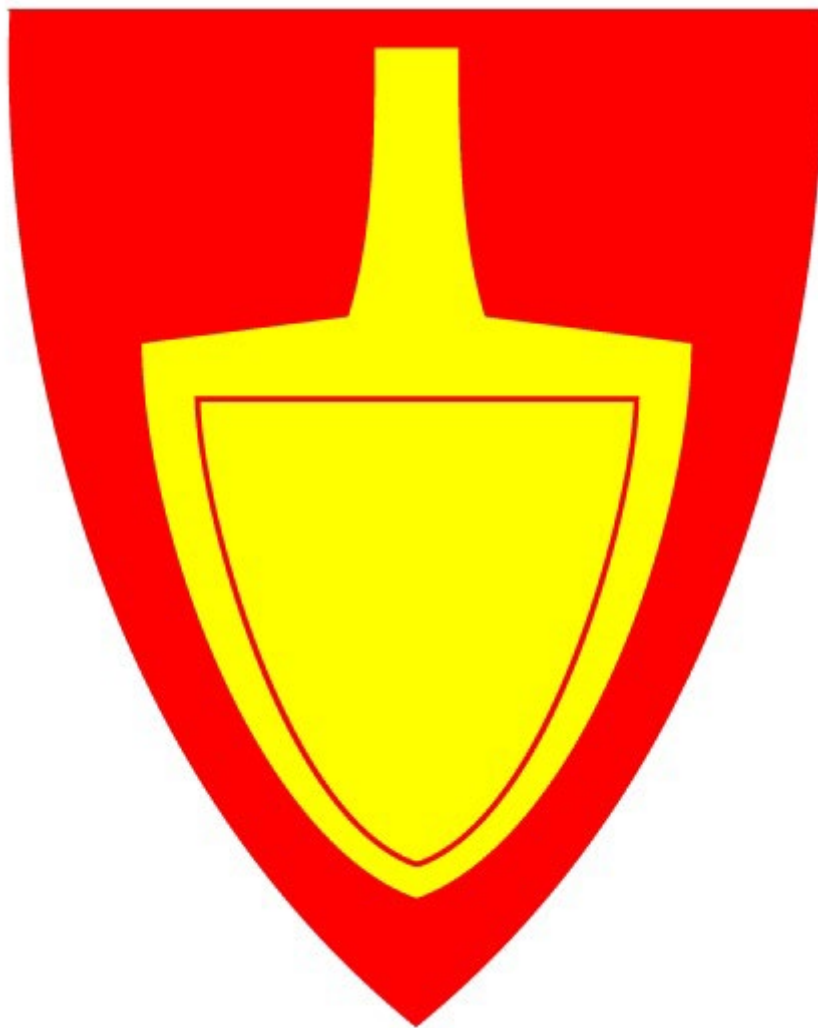
Flere program og applikasjoner er skybaserte, eller på vei til å bli det. Dette krever mer av nettverket i kommunale bygg. Vi må regne med en ny oppgradering i nærmeste fremtid.

Fra 1. februar 2023 kom det nye krav til norske kommuner om universell utforming av digitale tjenester. Per nå har kommunen en tilgjengelighetserklæring på hjemmesiden og en knyttet til saksbehandlingssystemet Elements Cloud. I arbeidet med universell utforming settes det krav til alle ansatte; hvordan de utformer dokumenter og bruker digitale plattformer.

Det er ønskelig med et verktøy med årshjulsfunksjoner hvor en har digitale påminnelser for å sikre og styrke internkontrollen.

11. Delmål, strategier og tiltak digitalisering

Vi vil:	Slik gjør vi det:
Økt grad av digitalisering av tjenester med gode løsninger	Fortsette samarbeidet med Kystriktet IKT og Digitale Helgeland Etablere gode interne IKT-rutiner i tillegg til de som kunngjøres gjennom det interkommunale samarbeidet om IKT-drift Veilede brukere ved behov Kartlegge behovet for IKT-utstyr, programvare og kompetanse Sikre nødvendige tilganger til journalføring i helsetjenesten Sikre nødvendige støttefunksjoner på alle enheter Vurdere nye løsninger med tanke på sikkerhet, universell utforming og opplæringsbehov hos ansatte og brukere
Høy digital kompetanse blant de ansatte	Sørge for nødvendig antall personer med kompetanse i IKT-støttefunksjoner Gjennomføre regelmessig opplæring på de mest krevende systemene Etterspørre, undersøke og stille krav om digital kompetanse ved tilsettinger
Sikre løsninger	Samarbeide med andre kommuner om informasjonssikkerhet Risikovurdere kommunens digitale løsninger og gjennomføre anbefalte tiltak for å styrke systemenes integritet Etablere og vedlikeholde den dokumentasjon og de rutiner som kreves for å tilfredsstille «Norm for informasjonssikkerhet og personvern i helse» Etablere løsning for elektronisk signering
Gevinstrealisering	Vektlegge økonomisk gevinst og effektivisering ved innføring av nye IKT-systemer

Vega kommune

Kommuneplanens samfunnsdel 2025-2036

Kapittel 14 Kommunikasjon og informasjon

Innhold

1.	Innledning	3
2.	Omfang	3
3.	FNs bærekraftsmål	3
4.	Hjemmelsgrunnlag	4
5.	Interessenter	4
6.	Aktører innen informasjon og kommunikasjon	5
7.	Prinsipper og verdier for informasjon og kommunikasjon	5
8.	Nå-situasjon	5
9.	Utfordringer	6
10.	Muligheter, innovasjon og handlingsrom	6
11.	Delmål, strategier og tiltak	8

1. Innledning

Denne kapitlet dekker Vega kommunes mål og strategier innen kommunikasjon og informasjon, herunder kommunikasjons- og informasjonsteknologi.

Overordnet politikk:

- Vega kommune skal gjennom god informasjon og kommunikasjon bidra til bosetting, næringsutvikling, kultur, folkehelse og trivsel for innbyggerne.
- Vi skal ha tydelige tjenestebeskrivelser, og tjenestene skal være lett tilgjengelige og rask å finne ut av, ut fra behovene innbyggerne har.
- Vi skal bygge videre på og kommunisere kommunens tydelige identitet, gode omdømme og verdensarvstatusens egenart.
- Vi skal legge til rette for at innbyggerne skal delta aktivt i utviklingen av kommunen med engasjement og innspill i samfunnsdebatten.

2. Omfang

Informasjon. Kommunen skal informere om egen virksomhet generelt, og politikk og tjenestene spesielt. Folk forventer å få relevant informasjon når de behøver det og på et språk de forstår. Informasjon er nært knyttet til kommunens roller og plikter og gjelder både internt i organisasjonen og eksternt.

Kommunikasjon. Kommunikasjon i denne planen er aktive tiltak for fremme kommunens attraktivitet, samt å svare på alle typer eksterne forespørsler fra media.

Teknologi. Nettbaserte tjenester skal være hovedregelen for forvaltningens kommunikasjon med innbyggere og næringsliv. Nordmenn er i verdenstoppen i å ta i bruk ny teknologi og nye kommunikasjonskanaler. Tjenester skal tilbys digitalt og IKT skal være den normale måten å kommunisere med forvaltningen på.

IKT sikkerhet, personvern og integritet. Innsamling, lagring og håndtering av store mengder informasjon kan føre til bekymringer for og reelle trusler mot personvernet, annen skjermingsverdig informasjon samt kontinuerlige tjenesteleveranser. Dette hensynet må ivaretas parallelt med annen utvikling.

3. FNs bærekraftsmål

FNs bærekraftsmål 11: Hensikten med økt satsing innen informasjon og kommunikasjon er å motivere mulige jobbsøkere og tilflyttere til å velge Vegasamfunnet.

FNs bærekraftsmål 17: Kommunikasjon og informasjon er naturlig å samarbeide om, ikke minst lytte til innbyggernes behov for informasjon og tjenester, samfunnssikkerhet samt muligheter i kommunen vår.

4. Hjemmelsgrunnlag

Vega kommunes informasjon og kommunikasjon gjennomføres med hjemmel i kommunelovens § 4-1 (sitat i kursiv):

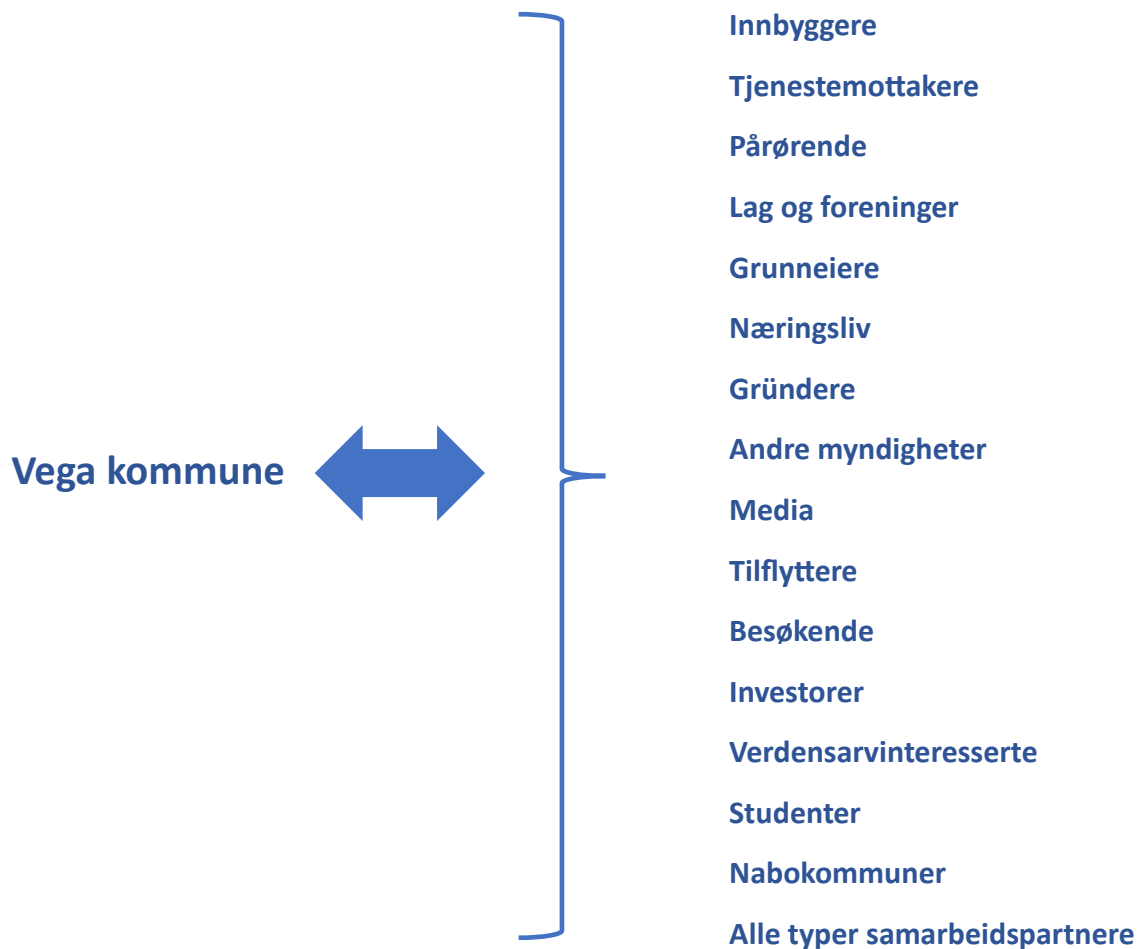
Kommuner og fylkeskommuner skal aktivt informere om egen virksomhet og om virksomhet som andre rettssubjekter utfører på vegne av kommuner og fylkeskommuner. De skal også legge til rette for at alle kan få tilgang til slik informasjon.

Annet viktig lovverk:

- Lov om rett til innsyn i dokument i offentlig verksemd (offentlighetsloven)
- Lov om behandling av personopplysninger (personopplysningsloven)
- Lov om behandlingsmåten i forvaltningssaker (forvaltningsloven)
- Lov om planlegging og byggesaksbehandling (plan- og bygningsloven)

5. Interessenter

Vega kommune legger til grunn følgende interessenter for informasjon og kommunikasjon:

6. Aktører innen informasjon og kommunikasjon

Følgende har en rolle i informasjons- og kommunikasjonsarbeidet vårt:

- Tjenesteleverandører
- Brønnøy kommune/Kystriktet IKT
- Digitale Helgeland
- DigiNordland
- Iteam
- Kommunens ansatte
- Digitaliseringsdirektoratet
- Direktoratet for e-Helse

7. Prinsipper og verdier for informasjon og kommunikasjon

Administrasjonen legger følgende prinsipper og verdier til grunn for informasjon og kommunikasjon:

- Åpen
- Ærlig
- Respektfull

Vega kommune skal ha en pro-aktiv tilnærming til fagfeltet fordi vellykket informasjon og kommunikasjon kan få betydelig effekt på rekruttering, etableringer og aktivitet, og dermed også samfunnsutviklingen.

8. Nå-situasjon

Vega kommune samarbeider med andre kommuner om IKT teknologi og digital tjenesteutvikling. Hovedaktørene er DigiNordland, Digitale Helgeland og Kystriktet IKT. Vega kommune har tatt i bruk nye teknologiske muligheter og slik styrket sin kommunikasjon med innbyggerne. Papirbaserte kanaler er i stor grad erstattet av elektroniske løsninger. Kommunen har et tilfredsstillende fibernett som når de aller fleste innbyggerne. Sammen med 4G/5G gjør fibernettet det mulig for folk flest å være i digital kontakt med kommunen og omverdenen.

Kommunen bruker også flere tjenester fra KS Fiks-plattformen. Fiks-plattformen er digitale fellesløsninger som kommuner kan ta i bruk, og skal bidra til en samordnet digital tjenesteutvikling i kommunesektoren.

www.vega.kommune.no er navet i kommunens informasjonsarbeid. Vi har et svakere utviklet system for mer offensiv kommunikasjon, så som sosiale medier og andre kanaler for å nå spesielt eksterne aktører som mulige tilflyttere, investorer og gründere. Facebook benyttes, men dette sosiale mediet alene når ikke flere av interessentene våre.

I Åpenhetsbarometeret for 2023 lå Vega kommune på 22. plass av 41 kommuner i Nordland. Med 16 poeng ligger vi over snittet for fylket på 14,8 poeng, men like under landsgjennomsnittet på 16,5 poeng.

Oversikt over kommunens digitale programmer og systemer fins i kapittel 13 Personal, organisasjon og kompetanse.

9. utfordringer

Utfordringer for Vega kommune knyttet til informasjon og kommunikasjon:

- Organisasjonsmessige, kompetansemessige eller økonomiske begrensninger; enkelte digitale verktøy, som er kjente i kommunesektoren, kan ikke tas i bruk av oss fordi vi mangler ressurser.
- Bekymringer knyttet til personvern og sikkerhet med tanke på innsamling, lagring og håndtering av skjermingsverdig informasjon og kontinuerlige tjenester
- Hvordan nå en større bredde av interessentene, herunder spesielt mulige tilflyttere
- Tjenestemottakernes evne til å ta i bruk digitale tjenester, eldre personer spesielt
- Kunstig intelligens og maskinlæring får stadig større oppmerksomhet i offentlig debatt og tjenesteutvikling. Vega kommune har ikke en etablert politikk for hvordan vi skal forholde oss til denne typen nye teknologier.
- Vegasamfunnets kontaktflate blir stadig mer internasjonal og krever ferdigheter og teknologi som kan ta ned språkbarrierer.

Sosial kontakt mellom mennesker er særdeles viktig for folks livskvalitet og helse. Samfunnet oversvømmes av digitale løsninger som bidrar til at de fleste skal klare seg selv, og gjerne uten direkte, mellommenneskelig kontakt. Hver og en av de nye løsningene framstår som «lønnsomme» og «rasjonelle», men summen av dem blir en bekymring om lokalsamfunnet mister sosiale arenaer som faktisk betyr noe for innbyggerne.

10. Muligheter, innovasjon og handlingsrom

Fortsatt interkommunalt samarbeid. Videreføre og videreutvikle det eksisterende samarbeid med andre kommuner om digitale løsninger, personvern og sikkerhet.

Rekruttering. Kommunikasjon i nye kanaler, som for eksempel sosiale medier, for å rekruttere ny arbeidskraft i alle bransjer til kommunen og næringslivet

Styrke medvirkningen. Digitale hjelpemidler kan bedre kommunikasjon mellom kommune og innbyggere. Personer som ikke kan delta på fysiske møter, kan følge med i debatt og utvikling gjennom strømmetjenester, brukerundersøkelser og avstemningsløsninger.

Inspirere turister til å ta steget – flytte til Vega. Besøksaktiviteten er et fortrinn i kampen for å nå folk. Vi kan utnytte funksjonaliteten i digitale medier til å lede tilreisende innom informasjon som angår lokalsamfunnet, arbeidsmarkedet, tjenestetilbudet, kulturlivet og boligannonser.

Fjernarbeid. Enkelte kommunale oppgaver kan vanlig løses uten fysisk tilstedeværelse på arbeidsssted.

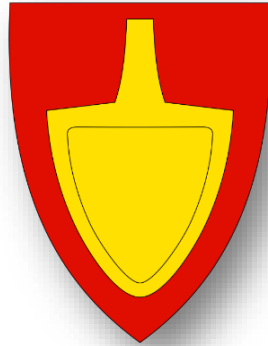
Kompetanseheving. Styrke administrasjonens og enhetenes kompetanse innen kommunikasjon og informasjon, herunder sosiale medier, andre kommunikasjonsverktøys språk og oversettingssystemer

Videreutvikle nettsiden. www.vega.kommune.no er i kontinuerlig utvikling, og kan fortsatt videreutvikles som kommunens digitale nav.

Oppfølging av KS FoU-prosjekt. KS gjennomfører (2024) et FoU-prosjekt om hvordan kommunene oppfyller lovens krav om aktiv informasjon.

11. Delmål, strategier og tiltak

Vi vil:	Slik gjør vi det:
Vega bedre kjent i hele Norge og verden for øvrig	Styrke administrasjonens kapasitet og kompetanse innen kommunikasjon, digital markedsføring, informasjon samt sikker informasjon og kommunikasjon Styrke administrasjonens kompetanse i bruk av sosiale medier Markedsføre Vega i samarbeid med Stiftelsen Vegaøyan verdensarvsenter, det lokale næringslivet og reiselivet regionalt Videreføre og videreutvikle kommunens nettside Dele informasjon om Vegasamfunnet med tilreisende og media på www.visitvega.no og sosiale medier som er aktuelle for turistene Etablere kontaktpunkt for turister som ønsker informasjon om å bosette seg på Vega – «how to settle?» Forsterke satsingen på sosiale medier som kanal for å nå nye potensielle jobbsøkere og tilflyttere, samt egne innbyggere Samarbeid mellom arbeidsgiverne i kommunen om digital markedsføring av kommunen og det lokale arbeidsmarkedet
Informasjon og digitale tjenester tilpasset målgruppene	Videreføre det regionale interkommunale samarbeidet om digitale løsninger Videreføre nettsiden som den viktigste kanalen med oppdatert innhold om tjenestene Informere om løsninger for selvbetjening og innsyn Videreføre strømming av politiske møter Tilby veiledning til innbyggere som ikke finner fram på digitale plattformer Utrede alternative metoder for medvirkning og dialog med innbyggere Vurdere digitale fjernarbeidsløsninger for å styrke forvaltningen og de innbyggerrettede tjenestene
Klarspråk	Relevant, kort og enkel informasjon Unngå fagspråk som kan svekke interessen for innholdet Gjøre særlig viktig informasjon tilgjengelig på flere språk

Vega – stolt fortid – spennende framtid

Forvaltningsplan for Vegaøyen Verdensarv

Innhold

1.	Innledning	3
2.	Bakgrunn og hensikt med forvaltningsplanen	3
3.	Innskrivingen av Vegaøyen på UNESCOs verdensarvliste	5
4.	Sentrale UNESCO dokumenter for verdensarv	6
5.	Lovhjemler for verdensarv	6
6.	Nasjonale føringer	7
7.	Vegaøyen verdensarv som fyrtårn for beste praksis	12
8.	Regionale og lokale dokumenter	13
9.	Aktører og interessenter	19
10.	Myndighet for Vegaøyen verdensarv	21
11.	Stiftelsen Vegaøyen Verdensarv og Vega Verdensarvsenter	25
12.	Verneområder i Vega kommune	27
13.	Vegaøyen ved innskriving i UNESCOs verdensarvliste (2004)	29
14.	Situasjonen for Vegaøyen verdensarv i 2024	31
14.1	Tilskudd	31
14.2	Vurdering av de 23 verdiene med attributter	34
14.3	Vurdering av forvaltningen av Vegaøyen verdensarv	59
14.4	Utfordringer for Vegaøyen verdensarv oppsummert	72
15.	Muligheter, innovasjon og handlingsrom	74
16.	Visjon, målsettinger og tiltak på lang sikt (- 50 år)	77
17.	Målsettinger og tiltak på mellomlang sikt (- 12 år)	79
18.	Målsettinger og tiltak på kort sikt (1 – 4 år)	82
19.	Vegaøyen verdensarv og FNs bærekraftsmål	84
20.	Definisjoner og forkortelser	87

Bilde frameside: Vega verdensarvsenter åpnet i 2019. Foto: Stiftelsen Vegaøyen verdensarv

Bilde side 5: E-bane i Flovær. Fotograf: Ina Andreassen

1. Innledning

I 2004 ble Vegaøyen skrevet inn på UNESCOs (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization) liste over verdens kultur- og naturarv. Dette var det første norske kulturlandskapet som fikk verdensarvstatus. UNESCOs konvensjon for vern av verdens kultur- og naturarv er en global avtale som forplikter partslandene til å identifisere, verne, bevare, formidle og overføre til framtidige generasjoner den del av verdensarven som måtte finnes på eget territorium. UNESCOs liste over verdensarven inneholder områder eller objekter som er av uerstattelig kultur- eller naturverdi i en global sammenheng.

2. Bakgrunn og hensikt med forvaltningsplanen

Ett av kravene til verdensarv er at stedet har et forvaltningssystem som gjennom egnet nasjonalt lovverk og praksis sikrer effektiv beskyttelse av de fremragende universelle verdiene¹. Dette gjøres gjennom å sikre stedets autenticitet og integritet². Planen beskriver:

- **hvorfor** Vegaøyen har verdensarvstatus (23 verdier, i fem grupper som vist nedenfor)
- **hva** som må beskyttes (Vegaøyens attributter (vesentlige grunnegenskaper))³
- **hvordan** verdiene skal bevares og attributtene skal beskyttes

Planen er oppbygd i samsvar med UNESCOs forventninger til et overordnet strategidokument og forvaltningsplan for en verdensarv, med de tilpasninger som gjelder for en kommuneplan utarbeidet i samsvar med plan- og bygningsloven.

Forvaltning av Vegaøyen verdensarv skal skje innenfor rammene av det norske lovverket, relevante sektorlover inkludert, samt nasjonal politikk for verdensarv. Norsk verdensarvpolitikk er ambisiøs og har som målsetting at norske verdensarvområder skal utvikles som fyrtårn for den beste praksis innenfor natur- og kulturminneforvaltning⁴.

¹ «Enestående universelle verdier» (engelsk; outstanding universal values (OUS)): Enestående universelle verdier er kultur- og/eller naturverdier som er av en slik betydning at de går ut over nasjonale grenser, og er en felles arv for menneskeheten; både for nålevende og fremtidige generasjoner. Kilde: Norges verdensarv

² Ekthet, opprinnelighet. Hel, eller bevart i sin helhet. Et uttrykt for at verdiene er bevart.

³ En attributt er en grunnegenskap, en vesentlig egenskap noe må ha for å fortsette å være seg selv (Store norske leksikon). Attributter er et innarbeidet begrep i verdensarvsammenheng.

⁴ Meld. St. 16 (2019-2020) Nye mål i kulturmiljøpolitikken – Engasjement, bærekraft og mangfold

Vega kommune skal forvalte Vegaøyans verdensarvverdier som en integrert del av kommunens samlede forvaltningsansvar. Kapittel 2 i samfunnsdelen inneholder en kortfattet beskrivelse av kommunens overordnede politikk som verdensarvkommune. Denne komplette forvaltningsplanen er et vedlegg til samfunnsdelen.

Verdensarvens umistelige verdier skal vernes både kortsiktig og for framtidige generasjoner. I praksis betyr et slikt forvaltningsansvar at tidshorisonten er helt avgjørende for de valg som blir foretatt både politisk og administrativt. Visjoner, politikk og tiltak må anpasses til ulike tidshorisonter – fra år for år, via gyldighetsperioden til handlingsdel/økonomiplan, via gyldighetsperioden til kommuneplan med integrert forvaltningsplan, til et tilnærmet evighetsperspektiv. Planmessig er forvaltningsplanen delt inn i tre tidshorisonter:

- Lang sikt: Inntil 50 år
- Mellomlang sikt: Inntil 12 år (kommuneplanens gyldighetsperiode)
- Kort sikt: 0-4 år (handlingsdelens og økonomiplanens gyldighetsperiode)

Det langsiktige perspektivet er valgt for å forvalte verdensarven i sammenheng med saktekommende, men grunnleggende utviklinger som klimaendringene, endringer i naturmangfoldet, demografiske endringer, næringsutvikling, teknologisk utvikling mv.

På mellomlang sikt tar kommuneplanen hensyn til den fulle bredden av interesser for Vegaøyans verdensarv. Både vegværingene, næringslivet og myndigheter skal kunne se sin egen rolle i verdensarven. Interessentene har naturlig nok til dels sprikende forventninger til Vegaøyans verdensarv samt utviklingen i verdensarvområdet og buffersonen. Forvaltningen skal bidra til inkluderende og demokratiske prosesser hvor vedtak fattes med størst mulig grad av legitimitet hos alle berørte. Den lokaldemokratiske dimensjonen av Vegaøyans verdensarv, og adgangen til å medvirke, er spesielt viktig for en verdensarv som har menneskelige aktivitet som en grunnleggende verdi i kriteriene for innskrivingen i UNESCOs liste. Vegaøyans verdensarv er nært knyttet til Vegasamfunnets sosiale bærekraft. Vega kommune ønsker å arbeide videre med forbindelser mellom tjenester som oppvekst, omsorg, folkehelse, stedsutvikling og rekruttering.

I den kortsiktige tidshorisonten planfestes politikk og tiltak som direkte bidrar til en aktiv forvaltning. Her framkommer driftsmessige behov som må ivaretas, budsjetteres og formidles.

Utformingen av denne forvaltningsplanen består av elementer fra tidligere forvaltningsplan med tilpasninger fordi den er en integrert del av kommuneplanens samfunnsdel. Det er dessuten hentet inn struktur fra UNESCOs veileder Enhancing Our Heritage Toolkit 2.0 (2023) for ytterligere å fundamentere og formidle forvaltningsplanens omfattende handlingsrom.

3. Innskrivingen av Vegaøyen på UNESCOs verdensarvliste

Vegaøyen ble innskrevet på UNESCOs verdensarvliste i 2004 som det første kulturlandskapsområdet i Norge. Vegaøyen er et åpent kulturlandskap med mer enn 6 500 øyer, holmer og skjær. Om lag 80 av disse øyene har vært bebodd. I dette landskapet har det vært drevet fiske og fangst de siste 10 000 årene. De store strandflatene med sitt rike dyre- og planteliv ga muligheter for bosetting. Duntradisjonen trekkes fram som arvets fremste eksempel på samspill mellom menneske og natur. Tradisjonen med ærfugldrift har vedvart i mer enn tusen år i området.

UNESCOs verdensarvskomiteé stiller krav til offentlig planlegging i innskrivingsvedtaket, som gjengis nedenfor:

Vedtatt på verdensarvskomiteens 28. sesjon (2004). Verdensarvskomiteen:

1. Fører opp Vegaøyen – The Vega Archipelago, Norge på verdensarvlisten som kulturlandskap på grunnlag av kulturkriterium (v):

Kriterium (v): Vegaøyen viser hvordan generasjoner av fiskere og bønder gjennom de siste 1500 år har opprettholdt en bærekraftig levemåte i et værhardt havområde nær polarsirkelen, basert på den nå enestående tradisjonen med ærfugldrift, noe som også er en hyllest til kvinnes bidrag til dunarbeidet;

2. Anmoder myndighetene om å utvikle en egen strategisk plan for området som inngår i verdens kultur- og naturarv, som et bidrag til kommuneplanen for øyområdet. Planen bør omhandle:

- a. tiltak som støtter tradisjonelle driftsformer innen landbruket, særlig sauebeiting på øyene,*
- b. opprettholdelse av mosaikken i landskapet,*
- c. grensen mellom bevaring og bærekraftig utvikling med hensyn til havbruket,*
- d. dokumentasjon,*
- e. hvordan private grunneiere kan bli engasjert i forvaltningen;*

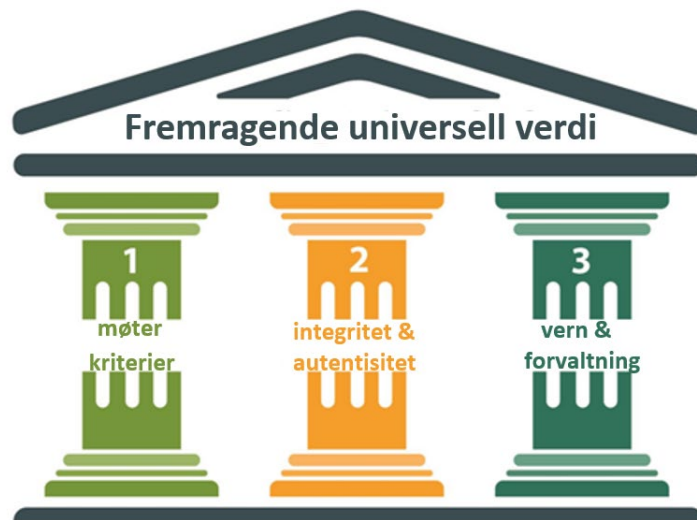
3. Anbefaler at myndighetene registrerer ærfuglhusene på øyene og utarbeider en bevaringsplan for å sikre at disse enestående byggverkene blir bevart;

4. Oppmuntrer myndighetene til å formalisere innsamlingen av tradisjonell immateriell kunnskap om tradisjoner og gjøremål på øyene for å kunne overvåke at de består;

5. Oppmuntrer videre statsparten til å utrede måter å redusere den visuelle virkningen i landskapet av den store radiomasten på Vega;

6. Anbefaler også at statsparten vurderer å utvide verdensarvområdet – eller buffersonen – slik at det også omfatter øyer og sjøområder i nord og nordøst;

7. Anbefaler videre at statsparten, der det er hensiktsmessig, vurderer å erverve forlatte øyer slik at disse kommer under offentlig eiendomsrett for å opprettholde kulturlandskapet og beskytte det biologiske mangfoldet på disse øyene.

Figur fra UNESCO – pilarer for arbeid med verdensarvverdier: En verdensarv må være av enestående universell verdi og møte minst ett av ti utvelgelseskriterier, ha sin integritet i behold samt være autentisk. Kriterium v (romertall v) ble lagt til grunn for Vegaøyen: “be an outstanding example of a traditional human settlement or land-use which is representative of a culture (or cultures), especially when it has become vulnerable under the impact of irreversible change”. Kriterium v gjelder kulturarv. Kulturarven vår definerer Vegas identitet og gir innsikt i historien til folkene som har levd i Vegaøyen i tusener av år, og ikke minst lokalsamfunnets sosiale bærekraft.

4. Sentrale UNESCO-dokumenter for verdensarv

Følgende UNESCO-dokumenter er de mest sentrale for forvaltningen av Vegaøyen verdensarv:

- Konvensjon om vern av verdens kultur- og naturarv – verdensarvkonvensjonen (1972)
- UNESCOs verdensarvliste ([www.https://whc.unesco.org/en/list/](https://whc.unesco.org/en/list/))
- Operational Guidelines for the Implementation of the World Heritage Convention 2023 (norsk tittel er Retningslinjer for gjennomføring av verdensarvkonvensjonen, men siste oversatte versjon er ikke kunngjort)
- Policy Document for the Integration of a Sustainable Development Perspective into the Processes of the World Heritage Convention (2015)
- UNESCOs veileder Enhancing Our Heritage Toolkit 2.0 (2023)

5. Lovhjemler for verdensarv

Norge har ingen særskilt verdensarvlov eller -forskrift. Stortingets ratifisering av Verdensarvkonvensjonen i 1977 forplikter Norge som statspart å iverksette konvensjonen. En rekke norske lover og forskrifter legger til rette for iverksettingen. Norske verdensarvsteder er forskjellige, og er derfor gjenstand for forskjellig regelverk. For Vegaøyen verdensarv er følgende lovhjemler aktuelle:

- Lov om planlegging og byggesaksbehandling (plan- og bygningsloven)
- Lov om kommuner og fylkeskommuner (kommuneloven)

- Lov om kulturminner (kulturminneloven) ⁵
- Lov om forvaltning av naturens mangfold (naturmangfoldloven)
- Lov om jakt og fangst av vilt (viltloven)
- Lov om jord (jordlova)
- Lov om friluftslivet (friluftslivloven)
- Lov om motorferdsel i utmark og vassdrag
- Lov om forvaltning av viltlevande marine ressursar (havressursloven)
- Lov om akvakultur (akvakulturloven)
- Lov om behandlingsmåter i forvaltningssaker (forvaltningsloven)
- Verneforskriftene for Lånan/Skjærvær naturreservat, Holandsosen naturreservat, Kjellerhaugvatnet naturreservat, Eidemslie naturen naturreservat, Lånan, Flovær og Skjærvær fuglefredningsområde, Muddvær fuglefredningsområde, Hysvær/Søla landskapsvernområde

6. Nasjonale føringer

Meld. St. 16 (2019-2020) Nye mål i kulturmiljøpolitikken

Plan- og bygningsloven er en sektorovergripende lov, som styrer hvordan landets arealer skal brukes og reguleres. Den er dermed også den viktigste loven for å ta vare på et mangfold av kulturmiljø. Kommunene har en nøkkelrolle gjennom å være vedtaksmyndighet etter plan- og bygningsloven. Planlegging etter plan- og bygningsloven skal stimulere og samordne den fysiske, miljømessige, økonomiske, sosiale, kulturelle og estetiske utviklingen, og sikre befolkningens muligheter for påvirkning i samfunnsplanleggingen.

Samfunns- og arealplanlegging etter plan- og bygningsloven skal, som en del av lovens overordnede mål om bærekraftig utvikling, angi hvordan samfunnsmessige oppgaver skal løses og ivareta verdifulle jordressurser, natur- og kulturmiljø og landskap. I dette inngår blant annet også ivaretagelse og vern av naturområder for friluftslivet. Planene skal også bidra til å gjennomføre internasjonale konvensjoner og avtaler innenfor lovens virkeområde, eksempelvis verdensarvkonvensjonen, Valletta-konvensjonen, den europeiske landskapskonvensjonen og Faro-konvensjonen. Planer skal fremme helhet, samordning og samarbeid, bidra til å løse oppgaver på tvers av sektorgrenser og administrative grenser og være redskap for å se offentlige behov og rammer i sammenheng med privat virksomhet og private ønsker.

Som statspart til verdensarvkonvensjonen har Norge klare forpliktelser for å ivareta verdensarvområdene. Fylkeskommuner og kommuner har en viktig rolle i å oppfylle forpliktelsene. Regional og kommunal planlegging er helt avgjørende for å sikre de verdiene som ligger til grunn for at de åtte norske verdensarvområdene er gitt verdensarvstatus, jf. figur 12.1 i stortingsmeldingen.

⁵ Ny lov om kulturmiljø, som skal erstatte gjeldende Lov om kulturminner, utredes av statlige myndigheter.

Viktige momenter for Vega kommune og Vegaøyen, utledet fra stortingsmeldingen:

- Engasjement, bærekraft og mangfold er overordnede mål for forvaltningen av kulturmiljøene:
 - Alle skal ha mulighet til å engasjere seg og ta ansvar for kulturmiljø
 - Kulturmiljø skal bidra til bærekraftig utvikling gjennom helhetlig samfunnsplanlegging
 - Et mangfold av kulturmiljø skal tas vare på som grunnlag for kunnskap, opplevelse og bruk
- Norge har høye ambisjoner som statspart til verdensarvkonvensjonen:

... prinsippet om at verdensarvområdene skal utvikles som fyrstårn for beste praksis innenfor natur- og kulturmiljøforvaltningen, samt å prioritere å sikre den verdensarven vi har i dag.

Meld. St. 16 (2019-2020) Nye mål i kulturmiljøpolitikken

- Kulturarv må sees i sammenheng med helhetlig samfunnsplanlegging og FNs bærekraftsmål. Sammenhenger mellom verdensarv og temaer som stedsutvikling, næringsutvikling, klima og miljø samt oppvekst, kultur, folkehelse og livskvalitet inngår i helheten.
- Betydningen fagutvikling og forskning har for at kulturmiljøfeltet kan utvikles relateres til viktige samfunnsutviklingstrekk, og vil være relevant i et samfunn i utvikling
- Internasjonalt samarbeid på kulturmiljøfeltet, og hvordan dette støtter opp under Norges internasjonale forpliktelser og ambisjoner
- Lokal kunnskap og kompetanse er viktig for en bærekraftig utvikling av verdensarven
- Betydningen av å vekke interessen for kulturarv hos dagens barn og ungdom. Vega barnehage og Vega barne- og ungdomsskole har viktige roller i å vekke engasjement og skape forståelse for historien og dens betydning i dagens samfunn
- Betydningen av Vega verdensarvsenter som en internasjonal, nasjonal, regional og lokal ressurs
- Håndverkkompetanse som dunfaget, restaurering, landbruk, landskapsskjøtsel, fiske, akvakultur og andre fag, samt forbindelsen fagene kan ha med sirkulær økonomi
- Digitalisering for kunnskapssektoren
- Klimarisiko
- Kunnskap om tilstand samt kulturmiljødata og dokumentasjon
- Betydningen av overvåking på kulturmiljøfeltet

Meld. St. 25 (2012-2013) Framtid med fotfeste

I Norge er de norske verdensarvverdiene sikret gjennom kulturminneloven, naturmangfoldloven og plan- og bygningsloven, samt i enkelte tilfeller gjennom andre sektorlover. Verdensarven har dermed et godt vern, men det er likevel noen særlige utfordringer.⁶

Ærfuglarkitektur

Et særtrekk ved verdensarvområdet er de mange e-husene og e-banene (ærfuglhus).

Foto: www.vegaverdensarv.no

Nasjonale forventninger til regional og kommunal planlegging 2023–2027 (sitater)

Fra innledningen:

Fylkeskommunene og kommunene vil stå overfor mange vanskelige avveininger i årene som kommer. Blant annet vil demografiske endringer, med flere eldre og en lavere andel av befolkningen i yrkesaktiv alder, kreve tøffere prioriteringer og bedre ressursbruk i det offentlige.

Regjeringen vil legge til rette for bosetting, næringsutvikling og et godt tjenestetilbud i bygd og by i hele landet. Det er særskilt viktig å sikre at det legges til rette for vekst og utvikling i områder med svak eller negativ befolkningsutvikling.

Regjeringen forventer at fylkeskommunene og kommunene legger bærekraftsmålene, de nasjonale klima- og miljømålene og lokalt folkestyre til grunn for samfunns- og arealplanleggingen, og legger til rette for trygge, bærekraftige og levende lokalsamfunn i hele landet. Gode lokalsamfunn er grunnsteiner i en bærekraftig utvikling, og det er viktig å motvirke sentralisering som svekker lokale tjenester og tilbud. Levende distrikter er også avgjørende for å sikre matproduksjonen og at jordbruksarealene holdes i drift.

⁶ Referanse er beholdt fordi den nye meldingen (2019-2020) viser til den forrige. Andre tidligere meldinger er St.meld. nr. 16 (2004-2005) Leve med kulturminner og St.meld. nr. 26 (2006–2007) Regjeringens miljøpolitikk og rikets miljøtilstand.

Fra kapittel Samordning og samarbeid i planleggingen:

3. Regionale planverktøy og kommuneplanens samfunnsdel brukes for å gi strategisk retning til samfunnsutviklingen og utarbeides i samspill med innbyggerne, sivilsamfunnet, næringslivet og andre offentlige aktører. Vedtatte mål og strategier følges opp i økonomiplanleggingen og i øvrige planer.

4. En langsiktig arealstrategi inngår som del av kommuneplanens samfunnsdel, og legges til grunn for kommuneplanens arealdel.

Fra kapitlet Velferd og bærekraftig verdiskaping

Framtidens velferd og verdiskaping må utvikles innenfor rammen av sosial, økonomisk og miljømessig bærekraft. Regional og kommunal planlegging er viktige verktøy for å legge til rette for grønne næringer og overgangen til en mer sirkulær økonomi, sikre god infrastruktur og bidra til omstilling i offentlig sektor. Helhetlig planlegging er nødvendig for å sikre ressursgrunnlaget for utvikling av natur- og kulturbaserte næringer som landbruk, reindrift, fiskeri og reiseliv.

35. Det settes av tilstrekkelige og egnede nye arealer for akvakultur gjennom oppdaterte regionale og kommunale planer for kystområdene, som også kan omfatte utvikling av akvakultur utenfor kysten og landbasert akvakultur. Planene ivaretar miljøhensyn og andre samfunnsinteresser.

Fra kapitlet Klima, natur og miljø for framtida:

47. Ved revidering av kommuneplanens arealdel, vurderer kommunen om tidligere godkjent arealbruk skal endres av hensyn til klima, naturmangfold, kulturmiljø, jordvern, reindrift, klimatilpasning, samfunnssikkerhet og et hensiktsmessig utbyggingsmønster.

53. Viktig naturmangfold, jordbruksareal, vannmiljø, friluftslivsområder, overordnet grønnstruktur, kulturmiljø og landskap kartlegges og sikres i planleggingen. Samlede virkninger av eksisterende og planlagt arealbruk vektlegges.

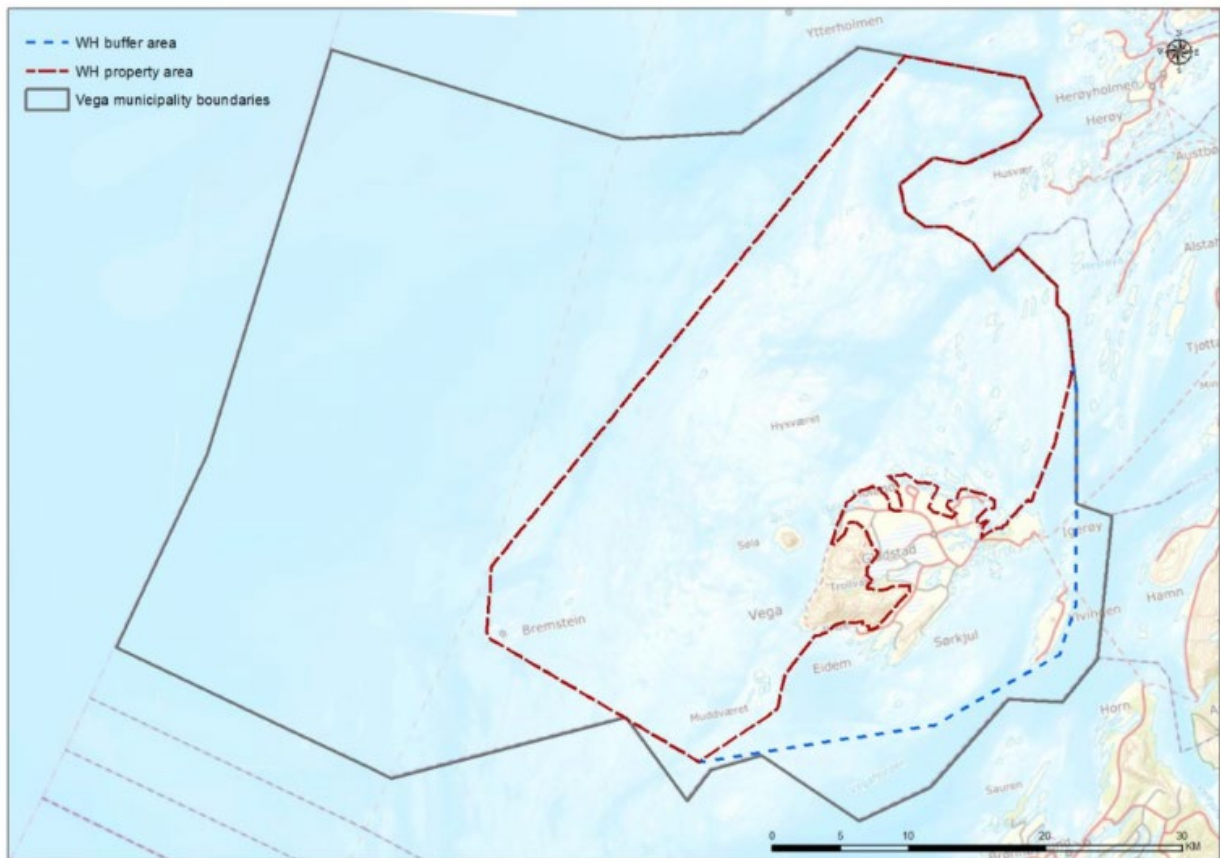
54. Hensynet til verdensarvverdiene sikres gjennom helhetlig samfunns- og arealplanlegging.

55. Arealbruken i strandsonen langs sjøen og i og langs vassdrag vurderes i et helhetlig og langsiktig perspektiv. Det legges til rette for en mer differensiert forvaltning av strandsonen med større muligheter for næringsutvikling og bosetting i spredtbygde strøk langs kysten i sone 3 i planretningslinjene for strandsonen.

Reindrift er ikke representert i Vega kommune (kilde: Kulturminneplanen pkt. 9).

World Heritage Convention - Norwegian Nomination Vegaøyen – The Vega Archipelago 2003-01-17

Norges søknad om innføring av Vegaøyen på UNESCOs verdensarvliste.

Kart fra Instead Heritages tilleggsutredning om Vegaøyen verdensarv (2022) viser kommunegrensen i grått, verdensarvområdet i rødt og buffersonen mellom verdensarvområdet og den blå stiplede linjen.

Statlige planretningslinjer (SPR) for differensiert forvaltning av strandsonen langs sjøen

Formålet med disse retningslinjene er å tydeliggjøre nasjonal arealpolitikk og sikre nasjonale og regionale interesser i 100-metersbeltet langs sjøen. Strandsoneforvaltningen skal bidra til en bærekraftig utvikling i tråd med FNs bærekraftsmål.

...

I områder med lite utbyggingspress og mye tilgjengelig strandsone, kan det i større grad godkjennes nye tiltak enn i områder som har lite tilgjengelig strandsoneareal og stort utbyggingspress. Tiltak i 100-metersbeltet må alltid vurderes mot hensynet til natur- og kulturmiljø, friluftsliv, landskap og andre allmenne interesser.

Riksantikvaren og Miljødirektoratet (rapport): Norge i UNESCOs verdensarvkomité 2017 – 2021 – erfaringer, resultater og forslag til videre arbeid

Rapporten inneholder erfaringer om bærekraftig utvikling, økonomisk utvikling og verdensarv.

Den europeiske landskapskonvensjonen (sitat fra St.meld. nr. 16 (2004-2005) Leve med kulturminner)

Samspillet mellom kultur og natur er et aktuelt tema i det internasjonale miljøvernarbeidet og står blant annet sentralt i Den europeiske landskapskonvensjonen.

Landskapskonvensjonen ble lagt fram av Europarådet i 2000. Konvensjonen er ratifisert av Norge og trådte i kraft 1. mars 2004. Målet med konvensjonen er å sikre en bærekraftig utvikling av landskapet som et sentralt element i Europas samlede natur- og kulturarv.

Konvensjonen understreker at landskapet er dynamisk og under endring og påpeker at det er viktig å se landskapets enkeltelementer i en helhetlig sammenheng. Dette gjør det enklere å utvikle en mer helhetlig natur- og kulturminneforvaltning. Konvensjonen legger vekt på at landskapet er en «ressurs som er gunstig for økonomisk aktivitet» og at «vern, forvaltning og planlegging av landskap kan bidra til å skape arbeidsplasser». Den legger også vekt på at befolkningen må delta og få medinnflytelse for å sikre at disse verdiene blir forvaltet på en god måte.

Departementet vil implementere landskapskonvensjonen som et viktig ledd i arbeidet med å utvikle en helhetlig landskapspolitikk. Aktuelle tiltak er å:

- *integre hensynet til landskap i politikken på områder som kan ha direkte eller indirekte innvirkning på landskap*
- *styrke kunnskapen og øke oppmerksomheten om landskap*
- *videreutvikle det internasjonale samarbeidet*

Departementet vil følge opp dette gjennom samarbeid blant annet med de statlige sektorene, kommunesektoren og frivillige organisasjoner.

7. Vegaøyen verdensarv som fyrtårn for beste praksis

Som nevnt i punkt 6 om nasjonale føringer skal de norske verdensarvområdene utvikles som fyrtårn for beste praksis innenfor natur- og kulturmiljøforvaltningen. Vega kommune skal arbeide for fyrtårnstatus på to områder:

Fyrtårnstrategi integrert forvaltning: Vega kommune integrerer forvaltningsplanen med kommuneplanens samfunnsdel og kommunens handlingsdel og økonomiplan (HØP) fullt og helt. Forvaltningsplanen utgis som en del av samfunnsdelen, og rulleres sammen med denne etter bestemmelsene i PBL. Kortsiktige tiltak (0-4 års-perspektivet) for forvaltningen av Vegaøyen verdensarv inngår HØP, som rulleres årlig i samsvar med gjeldende lovverk.

Begrunnelse: Løsningen ansvarliggjør Vega kommune på en tydeligere og mer forpliktende måte. Det er lettere å fremme saker for regionale og statlige myndigheter når planfestet i samsvar med PBL. Vega kommune har tidligere ikke hatt en god nok forbindelse mellom kommunalt planverk og forvaltningsplanen.

Forvaltningen av Vegaøyen tar også opp i seg kjente og framskrevne virkninger av klimaendringene. Vegaøyen verdensarv er, takket være samarbeid med og faglige og finansielle bidrag fra nasjonale myndigheter, et foregangs verdensarvsted for vurderinger av klimaendringenes virkning.

Bremstein fyr på Geiterøya helt vest i Vegaøyen verdensarvområde sto ferdig i 1925. I fyrlistene i eldre tider sto denne tilrådinga om leia ved fyret: «NB. Bør ikke benyttes av fremmede.» Det 27 meter høge tårnet i støpejern kneiser stolt til værs i havgapet utenfor Vega. Noe spesielt har det både et hovedfyr og et bifyr i hver sin etasje av tårnet. Bilde og kilde: Kystverkets nettside 2024

Fyrtårnstrategi regenerativt reiseliv: Regenerativt reiseliv er en av Vega kommunes hovedstrategier for å skape harmoni mellom tre viktige interesser; verdensarv, lokalsamfunn og besøkende. Strategien er nærmere omtalt i kapittel 6 og begrunnes ikke nærmere her.

8. Regionale og lokale dokumenter

Fylkeskommunens rolle er omtalt i Meld. St. 16 (2019-2020). Nordland fylkeskommune forvalter post 79 Verdensarv.

Nordland fylkeskommune – arealpolitiske retningslinjer

8.3. Naturressurser, kulturminner og landskap: *Ressursgrunnlaget i Nordland skal benyttes og forvaltes med god balanse mellom bruk og vern, slik at natur- og kulturmiljø, kulturminner, landskapskvaliteter og fornybare ressurser ivaretas for framtidige generasjoner.*

8.4. Næringsutvikling: *Arealforvaltningen skal legge til rette for et mangfoldig næringsliv og nødvendig infrastruktur, og ha fokus på muligheter for vekst og verdiskaping på grunnlag av ressursgrunnlaget i fylket.*

Forvaltningsplan for Vegaøyen verdensarvområde (2015-2022)

Hovedmålet for den forrige forvaltningsplanen for Vegaøyen verdensarvområde 2015-2022 var å trekke opp retningslinjer for forvaltningen av verneområdene og verdensarvområdet. I tillegg konkretiserte den felles mål for forvaltningen slik at verdiene ble ivaretatt og

videreutviklet for bærekraftig bruk i verdensarvområdet. Med «bærekraftig bruk» menes at verdensarvverdiene skal brukes/forvaltes på en slik måte at de samme verdiene, i samme og/eller i større omfang, kan overføres til kommende generasjoner (sitat side 9).

Den forrige forvaltningsplanen skal deles i to separate, men koordinerte planer:

- Vega kommunes forvaltningsplan for Vegaøyen verdensarv, som skal vedtas av Vega kommunestyre som en integrert del av kommuneplanens samfunnsdel 2025-2036
- Forvaltningsplan for verneområdene på Vega, som skal godkjennes av Miljødirektoratet og vedtas av Vega verneområdestyre

Vegaøyen landskapsanalyse (SWECO, 2016)

Formålet med landskapsanalysen var å definere verdensarvlandskapets visuelle karakter og vurdere hvorvidt moderne havbruk styrker eller svekker dette landskapet. Det var i denne sammenhengen lagt vekt på oppdrett av anadrom fisk som laks og regnbueørret. Visuell karakter er en viktig del av verdensarvstedene. Rapporten konkluderer med at lokalisering av oppdrettsanlegg gir et tidsbilde og en naturbruk som svekker den visuelle karakteren slik den følger av verdensarvverdiene.

Vega kommunes tilleggsutredning til Kystsoneplan Helgeland (Supplementary impact assessment of the Helgeland Coastal Plan for World Heritage property of the Vegaøyen – The Vega Archipelago (Instead Heritage, 2022))

Tilleggsutredningen til kystsoneplanen ble bestilt av Vega kommune for å avklare en flerårig fastlåst situasjon med konkurrerende interesser om aktiviteter i verdensarvområdet. Akvakulturnæringen og Vega kommune har arbeidet for nyetableringer i verdensarvområdet. Foranledningen var to søknader om akvakultur ved Rørskjæran og Hysvær som vist på neste side (kartutsnitt fra tilleggsutredningen). Vega kommunes planforslag ble møtt med innsigelser som ikke kunne ferdigbehandles uten et forsterket kunnskapsgrunnlag om akvakultur i Vegaøyen verdensarvområde.

Rapporten inneholder også en helhetlig og systematisk oppbygget faglig beskrivelse og vurdering av Vegaøyen verdensarv. Den er laget av ett av verdens beste fagmiljøer innenfor verdensarv; Instead Heritage.

Rapporten konkluderer med at verdensarv og akvakultur er uforenlige aktiviteter. I tillegg til å anbefale at nye konsesjoner ikke bør etableres, går rapporten langt i å anbefale nedbygging av den eksisterende akvakulturaktivitet. Den er også tydelig på at Vegaøyen verdensarv er like avhengig av et levende lokalsamfunn i like stor grad som den er avhengig av sunne økosystemer. Rapporten er bare i noen grad tydelig på hvordan lokalsamfunnet skal leve med verdensarven, uten adgangen til verdiskapningen og sysselsettingen som ikke lar seg realisere på grunn av verdensarven:

De enestående universelle verdiene som kjennetegner dette verdensarvområdet, er avhengig av tilstedeværelsen av et levende lokalsamfunn i like stor grad som den er avhengig av sunne økosystemer. Kanskje ligger løsningene i Norges styrke innen

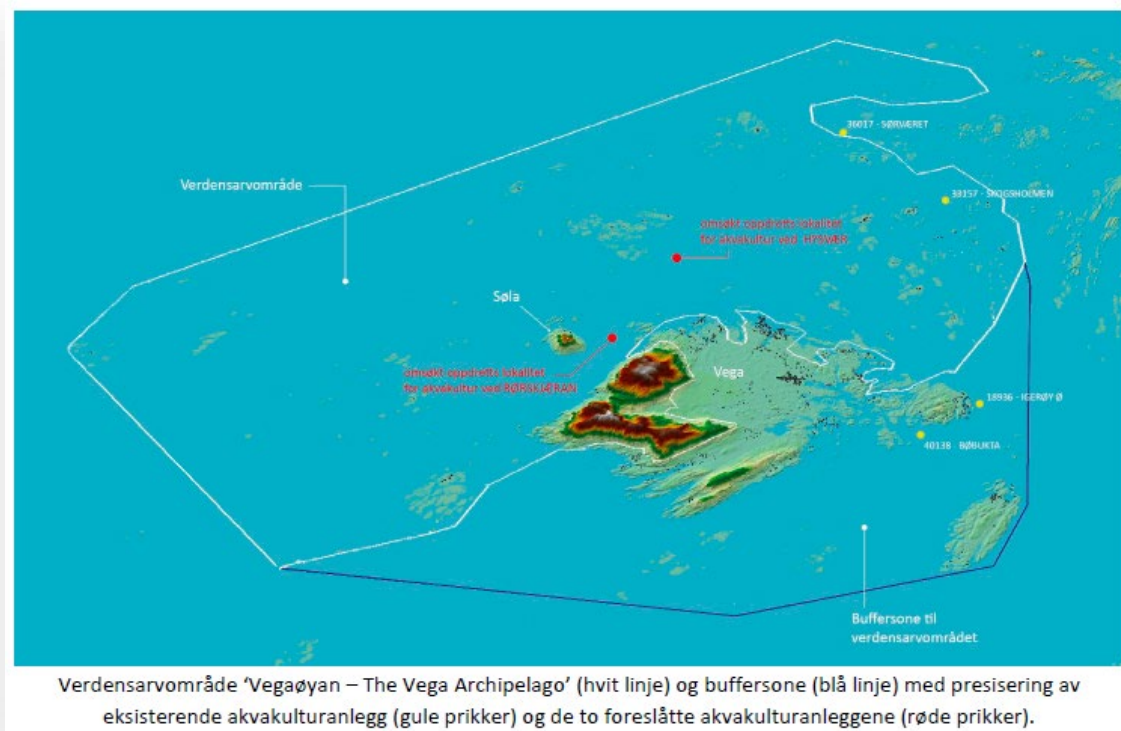
internasjonale partnerskapssamarbeid for verdensarv. Norge har lenge vært et aktivt medlem av verdensarvsamfunnet og har oppmuntret andre statsparter til å oppfylle sine forpliktelser og kontinuerlig forbedre forvaltningspraksiser. I denne sammenhengen kan Vegaøyen være en mulighet for Norge å vise lederskap gjennom implementering av nye tilnærminger til verdensarv for å møte utfordringene i det 21. århundre. Prioriteringene vil være forskning og overvåking som kan bidra til å forstå hvordan Vegaøyen kan forvaltes som et sosialøkologisk system, identifisere og aktivt støtte levemåter og bruk av landskapet, havlandskapet og marine ressurser som sikrer lokalbefolkningens næringsgrunnlag og livsstil, samtidig som det opprettholdes sunne økosystemer.

En tydelig langsiktig visjon er nødvendig for Vegaøyen verdensarvområde basert på kultur- og naturarvverdiene som sikrer en tilnærming med lokalbefolkningen i sentrum og som styrker både lokalt entreprenørskap og lokal levemåte. Det vil kreve en justering i forhold til hvordan institusjoner bidrar med kompetanse, finansiering og beslutningsprosesser. Slike justeringer vil stimulere til forbedringer av styringen for verdensarvområdet for å overvinne misforholdet mellom Norges sterke tradisjon for desentralisering av forvaltningsmyndighet og medansvar og forpliktelsene i internasjonal lovgivning.

Dette paradigmeskiftet i forvaltningen og styringen vil være av spesiell resonans gitt at bærekraftig utvikling er kjernen i Vegaøyen sine enestående universelle verdier. Områdets næringsgrunnlag basert på husholdningenes «flersysleri», beliggenhet og årstider – er kjernen i dagens forskning om kilder til resiliens eller motstandskraft i møte med klimakrisen. Vegaøyen har her en mulighet for å vise det globale samfunnet hvordan bærekraftig praksis og diversifisering av levemåter kan gi fordeler for både verdensarv og samfunnet i sin helhet.

Rapportens beskrivelser av verdier og attributter (s. 73-81) og attributtenes tilstand (s. 82-84) er ett av hovedgrunnlagene for forvaltningen av Vegaøyen verdensarv.

Tilleggsutredningen var en del av Kommunal- og distriktsdepartementets (KDD) endelige behandling av innsigelser fra Statsforvalteren i Nordland og Riksantikvaren mot to omsøkte akvakulturlokaliteter fremmet i Vega kommunes forslag til kystsoneplan. KDD tok innsigelsene til følge, og de omsøkte lokalitetene kunne dermed ikke realiseres på vilkår som omsøkt. Departementets avgjørelse er nærmere behandlet nedenfor.

Det kongelige kommunal- og distriktsdepartements behandling av innsigelse mot etablering av to områder for akvakultur i Kystsoneplan Helgeland (datert 14. mai 2024)

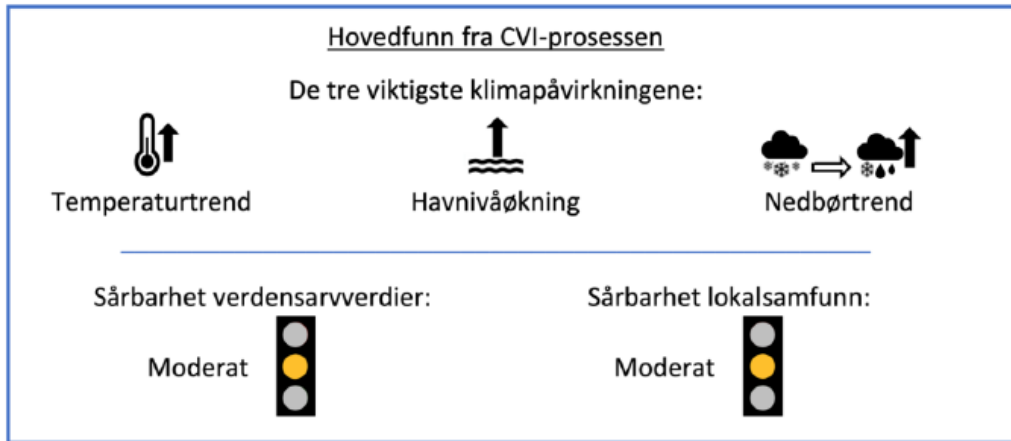
Kommunal- og distriktsdepartementet godkjenner ikke nye område for akvakultur ved Rørskjæran og Hysvær innfor Vegaøyen verdensarvområde. Vegaøyen er eit kulturlandskap med høg nasjonal og internasjonal verdi, og Noreg er forplikta til å forvalte areala på ein måte som sikrar verdsarvverdiene. Det inneber at samspelet mellom det marine miljø som leveområde for villfisk og sjøfugl med den tilhøyrande 1500 år gamle tradisjonen med dunsanking frå ærfuglane og landskapet, må bevarast. Verdsarvområdet er svært sårbart for ytterlegare påverkingar, og nye område for akvakultur kan ha negative påverknader på det marine økosystemet med trua sjøfugl og naturtypar, og på kulturmiljø og landskap.

Kommunal- og distriktsdepartementet meiner at akvakultur er ein del av den framtidige arealutviklinga for Vega kommune, men at eventuelle nye område for akvakultur med matfisk av laks, aure og regnbogeaure med dagens teknologi må lokaliserast utanfor verdsarvområdet og buffersoner.

Klimasårbarhetsvurdering av Vegaøyen verdensarvs verdier og lokalsamfunnet

Klimaendringer er den raskest voksende trusselen mot verdensarv. Mange verdensarvområder påvirkes allerede negativt av endringene. Forringelse av verdensarvverdiene har også konsekvenser for lokalsamfunnene tilknyttet verdensarvområdene. Etter hvert som klimakrisen forsterkes, er det viktig å vite hvor sårbar Vegaøyens natur- og kulturarv er for klimaendringene.

Rapporten *Application of the Climate Vulnerability Indeks (CVI) Vegaøyen – The Vega Archipelago World Heritage Property* (juni 2023) er utarbeidet i et samarbeid mellom Stiftelsen Vegaøyen Verdensarv, Riksantikvaren, Miljødirektoratet, Norsk institutt for kulturminneforskning (NIKU), Meteorologisk institutt og James Cook University (Australia).

Hovedkonklusjonene og rapportens tilrådninger gjengis nedenfor (sitert fra norsk sammendrag i kursiv):

De biologiske verdiene i kulturlandskapet ble ansett som mer sårbare for påvirkning fra klimaendringer enn kulturmiljø-/arkeologiske verdier. Dette skyldes først og fremst det arealmessige omfanget og at det finnes få alternativer for tilpasning.

Resultatene fra CVI-workshopene indikerer at forventet effekt på verdensarvverdiene de neste 30 årene (2050) sannsynligvis vil ha betydelig virkning på økonomiske, sosiale og/eller kulturelle forhold i Vega-samfunnet. Den fremtidige negative virkningen på disse som følge av tap av verdensarvverdier ble vurdert som moderat (på en firepunkts skala, Minimal/Lav/Moderat/Høy). Tilpasningskapasiteten ble vurdert som moderat (firepunkts skala). Fokus på å redusere effekten av klimaendringer på lokalsamfunnet vil sannsynligvis også være fordelaktig for å ivareta verdensarvverdiene.

Workshopdeltakerne identifiserte et bredt spekter av mulige forvaltningstiltak, blant annet:

- *å bruke en føre-var-tilnærming for å sikre at nye aktiviteter ikke har negativ innvirkning på OUV;*
- *minimere andre påvirkningsfaktorer på økosystemet, og dermed øke systemets naturlige motstandskraft mot effekten av klimaendringer;*
- *styrke forskning og overvåking og tette kunnskapshull for å bli bedre i stand til å forutse og forstå endringer i de marine systemene i Vega;*
- *styrke samarbeidet mellom verdensarvforvaltning og forskning/akademia for å treffe forvaltningens behov;*
- *iverksette konkrete tilpasningstiltak som skjøtsel av kulturlandskap og tradisjonelt vedlikehold av bygningsarven; og*
- *bruke resultatene fra CVI-workshopen i den kommende oppdateringen av forvaltningsplanen for Vegaøyen. Klimahensyn må integreres i hele planen.*

Klimasårbarhetsvurderinger er en integrert del av vurderingene av alle verdensarvverdiene.

Vega kommunes kulturminneplan med handlingsprogram 2023-2026

Vega kommunes temaplan for kulturminner er utarbeidet med finansiell støtte fra Riksantikvaren, Stiftelsen Vegaøyen Verdensarv, Vega Verdensarvsenter samt en tilskuddsordning for utvalgte kulturlandskap og verdensarvområder. Planens formål:

- Skaffe en helhetlig oversikt over hva som finnes av kulturminner i kommunen
- Gjennom tiltak i handlingsdelen i planen redusere tapet av bevaringsverdige kulturminner
- Prioritere et utvalg kulturminner for bevaring
- Utvikle kommunens kompetanse og forvaltning innen kulturarv

Overlappingen mellom kulturminner/kulturmiljøer og Vegaøyen verdensarv er betydelig. Kulturminneplanen har vært benyttet som et oppslagsverk i utarbeidelsen av denne forvaltningsplanen. Mange av kulturminnene og kulturmiljøene er direkte forbundet med verdensarvens verdier og attributter.

9. Aktører og interesser

Myndigheter og andre offentlige aktører:

Vega kommune	Fuglevoktere, næringsliv, grunneiere, lag og foreninger, brukere av verdensarvområdet og buffersonen, samt innbyggerne	Elleve departementer ⁷ med Klima- og miljødepartement som hovedansvarlig
Departementenes verdensarvforum, jamfør Meld. St. 16 (2019-2020)	Miljødirektoratet m/Statens naturoppsyn	Riksantikvaren (underlagt Klima- og miljødepartementet)
Fiskeridirektoratet	Kystverket	Landbruksdirektoratet
Statsforvalteren i Nordland	Nordland fylkeskommune	Stiftelsen Vegaøyan Verdensarv med verdenarvkoordinator ⁸
Vega Verdensarvsenter	Vega verneområdestyre med verneområdeforvalter	Helgeland Museum
Helgeland Interkommunalt utvalg mot akuttforurensning (IUA)	Norsk Oljevernforening for Operatørselskap (NOFO)	UNESCO med tilhørende komitéer
Den norske UNESCO-kommisjonen	Nabokommuner	Sør-Helgeland regionråd

Rådgivende utvalg for forvaltning av verdensarven og verneområdene:

Vega barne- og ungdomsskole	Vega Kystlag	Vegaøyans Venner
BirdLife Norge, avd. Sør-Helgeland	Naturvernforbundet	Vega bonde- og småbrukarlag
Vega bondelag	Vega fiskarlag	Grunneierrepresentanter fra Muddvær, Skjærvær, Flovær, Eidemsliene
Skogsholmen velforening	Hysvær grunneierlag	Utværet Lånan
UL Skogholt	Vega beitelag	Nordland Ærfugllag
Nova Sea/Vega sjøfarm	Aktiv Vega	Vega Verdensarvsenter

Andre interesseorganisasjoner og interesser:

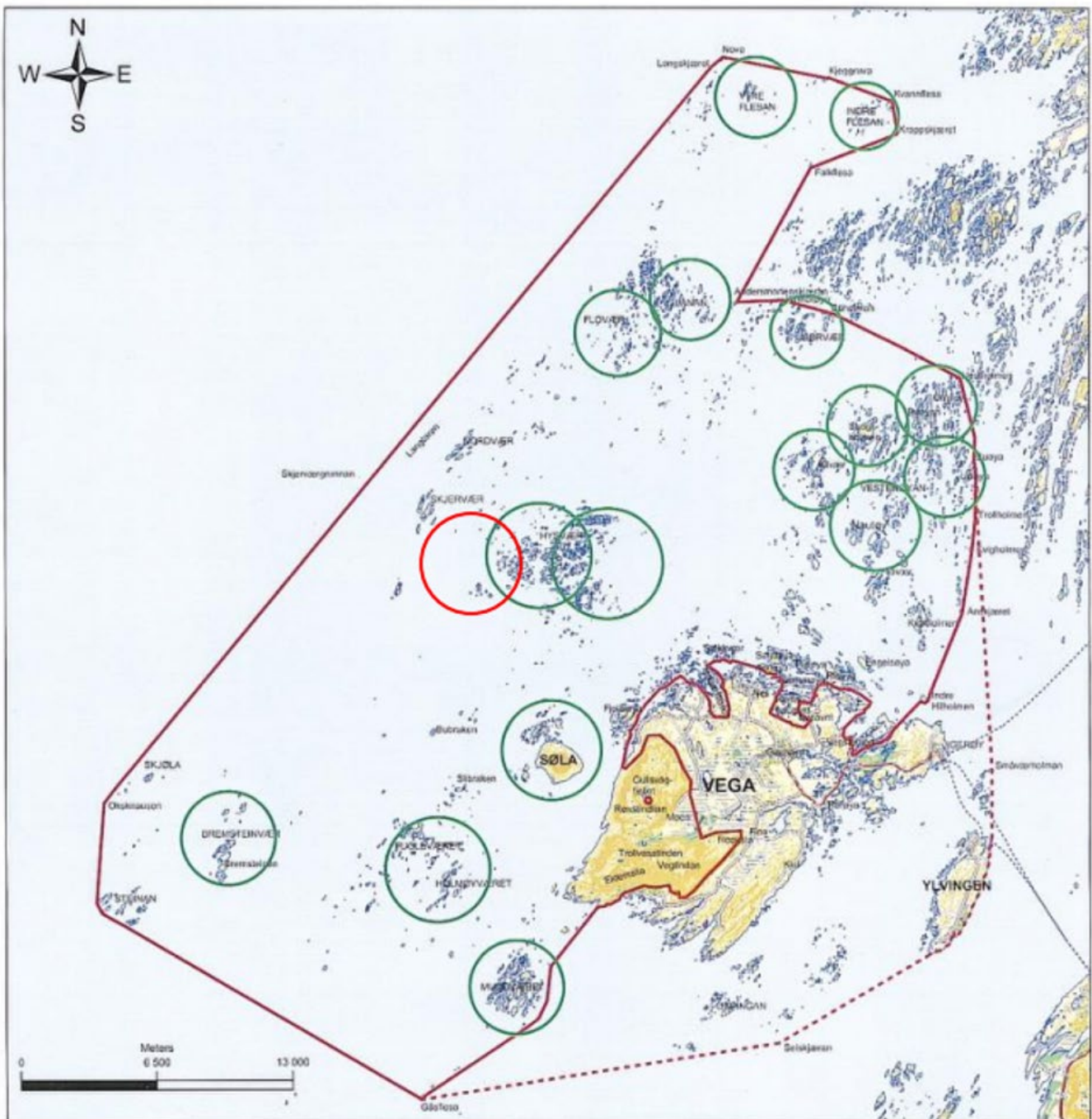
Norges Verdensarv ⁹	Visit Helgeland	Visit Vega (Vega kommune)
Samferdselsaktører (NFK og operatørselskapene)	Forskningsinstitutter ¹⁰	Vega barnehage
Sjømat Norge	Natur- og miljøorganisasjoner	Videregående skoler, grunnskoler og barnehager i regionen
Trollfjell Geopark og Friluftsråd	Trollfjell Geopark, anerkjent som UNESCO Global Geopark (2019)	Oppdrettsnæringen i regionen

⁷ Fiskeri- og kystdepartementet, Forsvarsdepartementet, Kommunal- og regionaldepartementet, Kulturdepartementet, Kunnskapsdepartementet, Landbruks- og matdepartementet, Nærings- og handelsdepartementet, Olje- og energidepartementet, Samferdselsdepartementet og Utenriksdepartementet (Meld. St. 35 (2012-2013, punkt 4.8 Verdensarv). Miljøverndepartementet har hovedansvaret, sammen med Riksantikvaren og Direktoratet for naturforvaltning. Sistnevntes ansvar og rolle ble overført til det nyopprettede Miljødirektoratet 1. juli 2013.

⁸ Daglig leder i Stiftelsen er verdensarvkoordinator. Rollen er et selvstendig ansvar, utenom øvrige oppgaver i stiftelsen.

⁹ Nettverk for norske verdensarvsteder og arrangør av Verdensarvforumet

¹⁰ Norsk institutt for naturforskning (NINA), Norsk institutt for kulturminneforskning (NIKU), Norsk institutt for bioøkonomi (NIBIO), Norsk institutt for vannforskning (NIVA)

Kart: Fra Norges søknad om innskriving av Vegaøyen i UNESCOs verdensarvliste (2003). Buffersonen er det stiplede området sør og øst for verdensarvområdet, som er innrammet i rødt. Områder med grønn ring er egg- og dunvær.

10. Myndighet for Vegaøyen verdensarv

Nedenfor beskrives de instansene som har formell, offentlig myndighet som er relevant for Vegaøyen verdensarv. Innsigelseskompetanse er hentet fra Rundskriv H-2/14 Retningslinjer for innsigelse i plansaker etter plan- og bygningsloven.

Internasjonalt

Instans	Rolle
United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (UNESCO) verdensarvkomité	Internasjonalt og overordnet politikkorgan for all verdensarv Verdensarvkonvensjonen Forvalter verdensarvlisten på vegne av medlemslandene

Nasjonalt

Instans	Rolle
Stortinget	Lovgivende myndighet, herunder kulturminnelovgivningen Bevilgende myndighet
Regjeringen ved Utenriksdepartementet	UNESCOs primære kontaktdepartement i Norge
Regjeringen ved Klima- og miljødepartementet	Statspart i verdensarvkonvensjonen Hovedansvarlig departement og nasjonal myndighet for oppfølging og forvaltning av de norske verdensarvstedene Moderdepartement for Riksantikvaren og Miljødirektoratet. Disse to direktoratene er statspartens faginstanser og representerer denne i verdensarvspørsmål. Utreder nasjonal politikk og relevante lovforslag
Riksantikvaren	Kulturminnemyndighet Innsigelseskompetanse i plansaker Tildeler verdensarvmidler til fylkeskommuner, post 79 (midler til tilstand, forvaltning, formidling og formell beskyttelse)
Miljødirektoratet	Natur- og miljøfaglig myndighet Tildeler midler, post 80, for to verdensarvområder, hvorav Vegaøyen ett av dem (driftstilskudd Stiftelsen, autorisasjonsmidler og driftsmidler til Vega verdensarvsenter) Drift og tiltaksmidler til Vega verneområdestyre Statens naturoppsyn utøver oppsyn Oppsyn fredete kulturminner
Kommunal- og distriktsdepartementet	Ansvar for og ledelsen av offentlig planlegging etter Plan- og bygningsloven på nasjonalt nivå Kommunal forvaltning samt regional- og distriktpolitikk
Landbruks- og matdepartementet	Landbrukets utviklingsfond (LUF) Tilskudd til skjøtsel av kulturlandskap i to verdensarvområder

Instans	Rolle
Nærings- og fiskeridepartementet	Fiskerienes og akvakulturnæringens utvikling Næringsrettede tilskudd
Kultur- og likestillingsdepartementet	Helgeland Museum – formidling
Kunnskapsdepartementet Utdanningsdirektoratet	Aktuelt for mulige, fremtidige utdanningstilbud, herunder folkehøgskole
Helse- og omsorgsdepartementet	Sammenhengen mellom verdensarv og folkehelseutviklingen Verdensarven plass i helse, pleie og omsorgstjenestene
Forsvarsdepartementet Forsvarsbygg	Krigsminner Innsigelseskompetanse
Energidepartementet	Offshore installasjoner
Fiskeridirektoratet	Statlige myndigheters rådgivende og utøvende organ innen fiskeri- og havbruksforvaltning i Norge Innsigelseskompetanse (fiskeri, tang- og tarehøsting)
Kystverket	Nasjonal etat for kystforvaltning, sjøsikkerhet og beredskap mot akutt forurensing Myndighet etter havne- og farvannsloven, deler av forurensningsloven, og plan- og bygningsloven Innsigelseskompetanse i plansaker Eier av fyr og seilingsmerker

Regionalt

Instans	Rolle
Statsforvalteren i Nordland	Natur- og miljøvern, herunder Innsigelseskompetanse i plansaker. Samordner innsigelser til kommuneplanens arealdel og kystsoneplan Landbruk Lovlighetskontroll med kommunestyrets vedtak Lokal verneområdeforvalter er ansatt hos Statsforvalteren i Nordland
Nordland fylkeskommune	Oppfølging av verdensarv (jamfør Meld. St. 16 (2019-2020)) Regional planmyndighet Regional kulturminnemyndighet Innsigelseskompetanse i plansaker Myndighet for akvakultur Næringsutvikling Nye løsninger for samferdsel og infrastruktur Kultur i Nordland Eier av videregående skoler i Nordland

Lokalt

Instans	Rolle
Vega kommune	Utøver kommunal myndighet med ansvar for å yte tjenester, samt bærekraftig samfunnsutvikling Forvaltningsansvar i verdensarvområdet og buffersonen, herunder kommunal planmyndighet, forurensningsmyndighet, landbruksmyndighet samt lokal myndighet for samfunnssikkerhet og beredskap Vedtaksmyndighet for «Tilskudd til tiltak i verdensarvområde», som finansierer landbrukstiltak Forvalter og tildeler midler fra Landbrukets utviklingsfond (LUF) Medvirkning og deltakelse i lokalsamfunnet Rett og plikt om å informere innbyggere og samfunn om virksomhet og utviklinger Representerer innbyggerne i alle typer verdensarvspørsmål Ordføreren i Vega kommune er styreleder i Stiftelsen Vegaøyan verdensarv Eier av Vegaøyan Verdensarvsenter Eier av Vega barnehage, Vega barne- og ungdomsskole, Vega kulturskole samt Vega frivillighetssentral
Stiftelsen Vegaøyan Verdensarv	Oppfølging av forvaltningsplanen og alle typer handlingsplaner som gjelder Vegaøyan verdensarv Forvalter tilskuddsordninger Daglig leder har rollen som verdensarvkoordinator Formidling av Vegaøyan verdensarv og verdensarv i sin alminnelighet Disponerer ca. 4.2 mill. kr fra post 81 per år hos Miljødirektoratet med formål bevaringstiltak i verdensarvområdet (herunder kulturlandskapsskjøtsel) Søker om midler og gjennomfører prosjekter i tilknytning til Vegaøyan verdensarv, spesielt rettet inn mot barn og unge

Lokalt fortsatt

Instans	Rolle
Verdensarvkoordinator for Vegaøyan verdensarv (mandat og rollebeskrivelse fra «Ny, helhetlig verdensarvpolitikk» Miljøverndepartementet, mars 2012)	Koordinerende rolle og ansvar: • bidra til god informasjon mellom de lokale, regionale og nasjonale aktørene, organisasjonene og myndighetene • koordinere rapporteringen (samlet årsrapport og periodisk rapport til UNESCO hvert sjette år) • ha oversikt over verdensarvområdet, aktuelle problemstillinger, sentrale oppgaver, arbeidet som pågår og de ulike aktørene • melde fra når verdensarvverdiene er truet • bidra til å gjennomføre planen for forvaltning • være orientert om status for området og bidra aktivt i formidlingen • organisere samarbeid og drive nettverksbygging for å involvere ressurspersoner og kompetansemiljø som har betydning for oppfølgingen av verdensarven • være en stedlig mottaker eller adresse for forespørsler og informasjon om verdensarvområdet • delta i nasjonale og nordiske nettverk for verdensarvkoordinatorer
Vega verneområdestyre med verneområdeforvalter og Administrativt kontaktutvalg	Forvaltningsansvar for et landskapsvernområde, fire naturreservater og fire fuglefredningsområder Medlemmene i Vega verneområdestyre oppnevnes av Miljødirektoratet og består av to representanter fra kommunestyret i Vega kommune og en fra fylkestinget i Nordland fylkeskommune. • Utøver offentlig myndighet i verneområdene • Behandler søknader • Følger opp brudd på verneforskrifter, naturmangfoldloven og enkeltvedtak • Utarbeider forvaltningsplan (inkludert besøksstrategi) for verneområdene • Søker om midler og gjennomfører skjøtselstiltak i verneområdene • Rapporterer til Miljødirektoratet • Leder og administrerer Administrativt kontaktutvalg, som sikrer at forvaltningen av verneområdene blir godt integrert i den kommunale forvaltningen. Utvalget består av ansatte fra administrasjonen til Vega kommune og Stiftelsen Vegaøyan Verdensarv. Sekretær for styret er lokal verneområdeforvalter ansatt hos Statsforvalteren i Nordland.

11. Stiftelsen Vegaøyen Verdensarv og Vega Verdensarvsenter

Stiftelsen Vegaøyen Verdensarv med verdensarvkoordinator

Stiftelsen Vegaøyen Verdensarv ble stiftet i 2005 av Vega kommune og har et styre med representanter fra Vega kommune, Stortinget, Nordland fylkeskommune og Helgelandsrådet. Styret har observatører fra Riksantikvaren, Miljødirektoratet, Statsforvalteren i Nordland, Statens naturoppsyn og Verneområdestyret ved verneområdeforvalteren. Stiftelsen er lokalisert på Vega verdensarvsenter.

Daglig leder i stiftelsen, som er tillagt funksjonen som verdensarvkoordinator, deltar i årlige møter med Klima- og miljødepartementet om felles utfordringer og muligheter på verdensarvstedene. Stiftelsen er medlem i Norges Verdensarv og deltar i møter om satsninger, høringer mm. Organisasjonen har årlige Verdensarvforum og et Politisk Råd for ordførere. Stiftelsen deltar også i de nordiske møtene for verdensarvsteder.

Stiftelsen har som formål å bidra til at områdets verdier blir tatt vare på og har ansvar for å rapportere til UNESCO om forvaltning, formidling, forskning og lokalt arbeid med å ta vare på og utvikle verdensarvområdet. Stiftelsen skal også koordinere verdensarvarbeidet lokalt og har via datterselskapet Vega Verdensarvsenter AS driftsansvar for innhold og aktiviteter i verdensarvsenteret. For å oppfylle formålet skal stiftelsen blant annet arbeide for:

- Dokumentasjon/overvåkning/rapportering
- Forskningsaktivitet
- Formidling/informasjon
- Tilretteleggingstiltak
- Skjøtselstiltak/restaurering
- Nettverksbygging/samarbeid
- Donasjoner/finansiering av tiltak
- Prosjektoppfølgning/initiering og gjennomføring av tiltak

Retningslinjer for oppfølging av UNESCOs konvensjon for vern av verdens kultur- og naturarv, samt verneforskrifter er styrende for stiftelsen. Hovedpunktene i forvaltningsplanen er styrende for årsplan og budsjett, dvs. skjøtsel og ivaretagelse av kulturlandskapet, ærfugltradisjonen, fugleliv, besøksforvaltning/reiseliv og formidling. Dette er en føring fra Miljødirektoratet som tildelende myndighet av verdensarvmidlene. Posten er hovedfinansiering av stiftelsens arbeid med oppfølging av verdensarvverdiene som per 2024 ligger på ca 4,2 mill kr.

Fra Riksantikvaren tildeles ca 5,2 mill kr pr 2024. Disse midlene forvaltes av Nordland fylkeskommune.

Vega Verdensarvsenter

Formålet med verdensarvsentret er å legge til rette for informasjon om verdensarv-konvensjonen og aktiviteter knyttet til å oppleve verdensarven gjennom et lokalt besøksenter. Sentret skal bidra til lokal forankring av verdensarv. Det er også en viktig del av besøksnæringen i Vega kommune og en storstue for lokalsamfunnet.

Senteret er autorisert som verdensarvsenter etter en ordning fastsatt av Klima- og miljødepartementet, med gitte krav til drift og innhold. Autorisasjonen gjelder for fem år av gangen, med anledning til videreføring (re-autorisasjon) dersom kravene tilfredsstilles.

Grunntilskudd for besøkssenter for verdensarv er inntil 2 mill. kr pr. senter (2023), forutsatt 40 % medfinansiering. Det enkelte verdensarvsenter har selv ansvar for å dekke kostnader knyttet til drift av basisutstillingen innenfor sitt grunntilskudd.

Senteret kan søke om utviklingstilskudd til autoriserte besøkssentre for verdensarv. Slike søknader kan omhandle for eksempel ekstra publikumstiltak, kompetanseheving, utstillinger og informasjonstiltak (kilde: Forskrift om tilskudd til besøkssenter for verdensarv, datert 23. november 2023).

Mosaikk i kulturlandskapet er et begrep som ofte blir brukt om Vegaøyan. Omnøy er 15 km i luftlinje nord for Vega øy, som vises i bakgrunnen. Omnøy er den eneste av de ytre værene som er fast bebodd den dag i dag. Foto: Stiftelsen Vegaøyan Verdensarv

12. Verneområder i Vega kommune

Verneområdene i Vega kommune ligger innenfor grensen til Vegaøyen Verdensarvområde. Verneområdene er merket med rødt i figuren under. De utgjør 22 % av verdensarvområdet.

Figur: Kart over Vega kommune med verdensarvområde (blått), verneområdene (rødt) og buffersone (skravert).

Alle verneområder har en verneforskrift som ble vedtatt da områdene ble vernet. Hver forskrift inneholder et verneformål som forteller hvorfor området ble vernet, og med det hva som er vernemyndighetens oppgave å ivareta.

1. **Holandsosen naturreservat:** Formålet med fredningen er å bevare et viktig våtmarksområde med naturlig tilhørende vegetasjon og dyreliv. Det er spesielt viktig å verne om områdets sentrale betydning for våtmarksfugl til alle årstider.
2. **Kjellerhaugvatnet naturreservat:** Formålet med fredningen er å bevare et viktig våtmarksområde med naturlig tilhørende vegetasjon og dyreliv. Det er spesielt viktig å verne om områdets sentrale betydning som trekk- og hekkeområde for våtmarksfugl og de botanisk rike myrområdene som finnes der.
3. **Eidemsliene naturreservat:** Formålet med fredningen er å bevare et natur- og plantegeografisk enestående område, med bl.a. mange varmekjære og regionalt sjeldne plantearter, samt den tilhørende fauna.
4. **Lånan/Skjærvær naturreservat:** Formålet med fredningen er å ivareta et nasjonalt verdifullt kystområde, med det naturlig tilknyttede plante og dyreliv. Spesiell verdi knytter seg til området som rastelokalitet for hvitkinngås på vårtrekk, som hekke-, myte- og overvintringsområde for sjøfugl og til forekomst av spesielle plantearter/plantesamfunn.
5. **Lånan, Flovær og Skjærvær fuglefredningsområde:** Formålet med fredningen er å bevare et godt og uforstyrret hekke- og oppvekstområde for sjøfugl.
6. **Muddvær fuglefredningsområde:** Formålet med fredningen er å bevare et godt og uforstyrret hekke- og oppvekstområde for sjøfugl.
7. **Hysvær-Sjøla landskapsvernområde:** Formålet med vernet er å bevare et egenartet natur- og kulturlandskapsområde, og sikre de zoologiske, botaniske, geologiske og kulturhistoriske element som er med på å gi området dets særpreg.

Vega verneområdestyre er lokal forvaltningsmyndighet for verneområdene på Vega og har forvaltningsmyndighet for verneområdene etter gjeldende verneforskrifter. Verneområdene skal forvaltes etter en egen forvaltningsplan som Vega kommune og Stiftelsen Vegaøyan verdensarv skal bidra til gjennom administrativt kontaktutvalg. Dette består av verneområdeforvalteren, verdensarvkoordinatoren og en representant for Vega kommunes administrasjon. En hensikt med dette samarbeidet er å harmonisere alt planverk som gjelder Vegaøyan verdensarv og verneområdene. Overvåkning, besøksforvaltning, skjøtsel og formidling/informasjon er eksempel på andre forvaltningstemaer som må løses i fellesskap. Ivaretagelse av verneområdene forutsetter at det finnes tilstrekkelig arbeidskraft som kan utføre slått, rydding, beiting, brenning og hogst i verneområdene.

Vega verneområdestyre ønsker å bidra til bred verdiskaping i og rundt verneområdene. Verneområdene har en egen besøksstrategi (2022). Besøksstrategien for Vegaøyan verdensarv og tilsvarende for verneområdene er en integrert del av forvaltningen, og skal søkes harmonisert så langt det er mulig.

13. Vegaøyen ved innskriving i UNESCOs verdensarvliste (2004)

Vegaøyen har vært i kontinuerlig endring i tusenvis av år, påvirket av både naturlige og menneskeskapte faktorer. De menneskeskapte påvirkningsfaktorene har vært sterkest til stede de siste 1000 årene, fra middelalderen og fram til norsk sentraliseringspolitikk tok effekt, og et stort antall av øyene ble fraflyttet midt i forrige århundre¹¹. Fiskeriene har hatt stor betydning for variasjonene i til- og fraflytting i verdensarvområdet.

Fraflyttingen fra øyene fikk sin både forventede og naturlige effekt på mange av dagens attributter og unike verdier. Oppsummert i tilleggssutredningens norske sammendrag (sitert fra side 11):

«Men da Vegaøyen ble innskrevet på verdensarvlisten i 2004 var verdensarvområdet i en svært dårlig tilstand med tanke på natur- og kulturarven, og hadde flere utfordringer som var typiske for bygdesamfunn, som for eksempel fraflytting og reduserte offentlige tjenester. En betydelig forvaltningsinnsats siden innskrivingen har gjort at mange av disse problemene er blitt ivarettatt, og flere av de negative trendene knyttet til både natur og kultur går nå i motsatt retning. Ikke desto mindre, sett helhetlig, kan områdets bevaringstilstand fortsatt ikke beskrives som robust, noe som gjør grunnlaget for denne konsekvensutredningen skjør og mindre i stand til å motstå negative påvirkninger. Dette betyr at Vegasamfunnet i dag fremdeles har tilknytninger til de bærekraftige levemåtene som har preget stedet over lang tid, men tilstanden er svekket, og vil kreve kontinuerlig forvaltning for å opprettholde områdets enestående universelle verdier».

I 1950 hadde Vega kommune 2395 innbyggere. Ved innskrivingen var vi 1299 innbyggere, mens vi i 2024 var 1208 innbyggere. Kilde: SSB. International Council on Monuments and Sites (ICOMOS), som rådgir UNESCO i spørsmål om verdensarv, uttalte seg i mars 2004 om innskrivingen. ICOMOS anbefalte innskriving, men omtalte også avfolking å være en vesentlig risiko.

Fraflytting og redusert næringsaktivitet i værene hadde også fått sin effekt på bygningsmassen. Restaurering og bygningsvern har vært en viktig del av å sikre verdensarvverdiene etter innskrivingen.

Vega kommune vektlegger følgende forhold:

- Tilstedeværelsen av fiskerinæringen var avgjørende for bosettingsutviklingen i værene utenom hovedøya Vega og Ylvingen. Fiskerbonden og hans familie fant det attraktivt å være bønder og fuglevoktere så lenge fiskeriene forble en ryggrad i inntektssystemet.
- Fiskeriene og landbruket hadde vært gjenstand for ny teknologi, nye metoder og andre moderniseringer. Mer mat kunne produseres med en mindre arbeidsstyrke. Fiskefartøyene ble gradvis større, og bosetting nært fiskefeltene mindre viktig.

¹¹ Statspartens søknad om innskriving av Vegaøyen i UNESCOs verdensarvliste (2003), punkt 3b. History and Development

- Flersysleri var og er på vikende front i et samfunn som etterspør høyere og høyere utdanningsnivå, både nasjonalt, regionalt og lokalt. Spesialisering er mer aktuelt enn flersysleri.
- Urbaniseringen av Norge hadde pågått i mange tiår. Ungdommen hadde trukket mot større befolkningssentra i mange år allerede.
- Likestillingen i Norge innebar at flere og flere kvinner hadde tatt høyere utdanning, og gjort egne yrkesvalg. Flere og flere bosatte seg i mer sentrale strøk enn Vega kommune.
- Den statlige sentraliseringspolitikken, *Nordlandsplanen*¹², ble avgjørende for bosettingen i de ytre værene, og dermed også for utviklingen for attributtene og de unike verdiene som bare femti år senere skulle utgjøre grunnlaget for en søknad til UNESCO om innskriving i verdensarvlisten.

Til tross for en krevende utvikling; en mindre del av befolkningen ble igjen på øyene. De har vært viktige for å bevare tradisjoner, kulturlandskapet og betydelige deler av boligmassen. Disse innbyggerne har vært viktige for å bygge bro mellom fordums tradisjonelt liv på øyene og moderne tid, og for å bevare verdensarven. Også fraflyttede vegværing og personer med familiær forbindelse til øyene har vært viktige for å bevare de unike verdiene.

¹² Sitat fra statspartens nominasjon til UNESCO: *Selvberging og naturhushold var vanlig helt frem til ca 1950. Da ble det ført strøm ut til flere av øyværene. Kort tid senere ble det vedtatt en ny statlig sentraliseringspolitikk (Nordlandsplanen) som satte en stopper for videre bosetting i øyene. Skolene ble lagt ned, båttrutene innstilt, statlige lån til boligbygging ble avslått og det ble gitt pengestøtte til de som flyttet inn på fastlandet til nye industriarbeidsplasser. Strukturelle endringer i landbruks- og fiskeripolitikken medførte at det ble vanskelig å drive kombinasjonsbruk med fiske og jordbruk. Man skulle enten være fisker eller bonde, ikke fiskerbonde. Samlet gjorde dette at grunnlaget for den tradisjonelle bruken og bosettingen i øyene ble borte og øyene ble gradvis avfolket.*

Til tross for de vanskelige betingelsene ble noen fortsatt boende ute i øyene. Det var særlig den eldste generasjonen som førte tradisjonene videre og holdt i hevd deler av kulturlandskapet. En stor del av bygningsmassen som ble fraflyttet ble fortsatt vedlikeholdt og blir i dag benyttet som fritidsboliger av de som har flyttet eller av deres etterslekt.

14. Situasjonen for Vegaøyen verdensarv i 2024

Situasjonsbeskrivelsen oppsummerer utviklingen fra 2004 til 2024, og er tredelt:

- Generell informasjon om tilskudd og skjøtsel (pkt. 14.1)
- Vurdering av Vegaøyens 23 verdier (pkt. 14.2)¹³
- Vurdering av forvaltningssystemet (pkt. 14.3)

Punkt 14.4 oppsummerer og konkluderer situasjonsbeskrivelsen.

14.1 Tilskudd

Generelt om tilskuddsøkonomi

Vegaøyen verdensarv genererer i seg selv små inntekter, målt i sammenhengen bærekraftig lokalsamfunn. Sysselsettingseffekten av verdensarven er også liten sammenlignet med samfunnsbærende næringer som industri, kraftproduksjon, offentlig forvaltning, landbruk, tradisjonelle fiskerier og akvakultur, når disse er til stede i et lokalsamfunn i stort omfang.

Vega kommune og stiftelsen mottar cirka NOK 11 600 000 pr år (2022) i flere forskjellige tilskuddsordninger. Beløpenes størrelse varierer med en rekke forskjellige faktorer.

Tilskuddsordningene er nyttige og helt nødvendige for å bevare, følge opp og formidle Vegaøyen verdensarv. Flere av tilskuddene er kompensasjon for aktiviteter og infrastruktur som ikke hadde fantes hvis Vegaøyen ikke var på verdensarvlisten, eksempelvis tilskudd for drift av verdensarvsenter.

Kulturlandskap

Bønder fra Vega og nabokommunene fører i dag et økende antall sau og storfe på beite i verdensarvområdet. De siste årene har 8-900 sau beitet i verdensarvområdet. På øyene Skogsholmen, Søla, Kilvær, Skjærvær, Lånan, Bukkøy og i Hysvær drives slått. Også i Muddvær planlegges slått. Via stiftelsens tilskuddsordning får 16-17 tiltakshavere tilskudd til skjøtselstiltak, mens 8 fikk via Vega verneområdestyre og 15 fra jordbruksavtalemidlene (LUF). Ca 340 dekar blir slått i verdensarvområdet og verneområdene. Hogsten av sitkagran som finansieres gjennom stiftelsen, har foregått på Skogsholmen, Kvalholmen, Kilvær og Bukkøy. Det meste av sitkagrana er tatt ut i verneområdene. Også i buffersonen på Vega er det tatt ut store mengder sitkagran; rundt 6000 kubikk.

Utviklingen er positiv, men gjengroing på grunn av manglende beite og slått er fortsatt en utfordring. Dette gjelder også verneområdene samt i buffersonen. Det bør arbeides for skjøtsel også der. Mer skjøtsel må etableres og opprettholdes for å sikre verdensarvverdiene i hele verdensarvområdet, herunder verneområdene, samt i buffersonen på lang sikt.

Gjennom verneområdestyret og stiftelsen gjennomføres det flere samarbeidsprosjekt med Vega barne- og ungdomsskole og skoler i regionen der barn og unge engasjeres i kulturlandskapsskjøtsel, bl.a. slått, plukking av sitkagranskudd, klipping, fiske og opplæring i ærfugldrift.

¹³ Jfr. pkt. 2 om verdier og attributter. De 23 verdiene er definert i Tilleggsutredningen, tabell 2.2. s. 73-81.

Landbrukets verdensarvordning

Formålet med Tilskudd til tiltak i verdensarvområdet er å styrke landbruket i verdensarvområdet. Målet om langsiktig drift og ivaretagelse av kulturlandskapsverdiene knyttet til landbruksdriften er sentral for ordningen. Kommunen har vedtaksmyndighet, jf. forskriften som regulerer ordningen. Forskriften åpner opp for å innvilge tilskudd til verdensarvområdet slik det er avgrenset i naturbasen. Buffersonen rundt verdensarvområdet er ikke nevnt i forskriften, og er derfor ikke tilskuddsberettiget.

Den økonomiske rammen for landbrukets verdensarvsatsing blir avsatt i jordbruksavtalen (Landbrukets utviklingsfond, LUF). Per 2022, og over en periode på 7 år er det tildelt 8,5 mill. kr gjennom ordningen til Vegaøyan.

Ordningen er både viktig og god, men begrensningene med buffersonen er uheldig fordi det er der bøndene i Vega kommune henter ressursene som til slutt bidrar til å bevare verdensarvverdiene.

Tilskudd til tiltak i verdensarvområdene

Stiftelsen Vegaøyan Verdensarv søker årlige drift- og prosjektmidler fra post 80 hos Miljødirektoratet. Tilskuddet skal bidra til ivaretagelse av verdensarvområdets verdier. De siste årene har tilskuddet vært i overkant av 4 millioner kroner. I tillegg søkes det midler fra Nordland fylkeskommune og Statsforvalteren. Stiftelsen har pr 2023 et budsjett på ca 6,2 mill kroner. En betydelig andel benyttes til kulturlandskapsskjøtsel. Resultater for egg- og dunværene¹⁴:

- 40-50 personer engasjert i ærfuglvokting, duntradisjonen er tatt opp i 7-8 dunvær og tallet hekkende ærfugl har variert mellom rundt 950-1650
- Flere unge trekkes inn som hjelpere for fuglevokterne, spesielt fra egen familie
- Gjenreising av ærfuglhusarkitekturen

Fuglevokterne representerer en internasjonal unikhet. Dunfaget er en immateriell nøkkelverdi og den tydeligste kulturelle signaturen forbundet med Vegaøyan verdensarv. Dunen er omsettelig i et til dels høypriset marked, men gir ikke et normalt forretningsmessig grunnlag fordi volumet er for lavt. De historiske dunvokterne var gjerne i flersysleri og levde ikke av dunen alene.

Foto: Ærfuglhunn, «ea». Foto: Stiftelsen Vegaøyan verdensarv presentasjon om ærfugl.

Tilskudd til verdensarv (Riksantikvaren, post 79)

Tilskudd kan gis til prosjekter og tiltak som er knyttet til områdene i Norge som er innskrevet på UNESCOs verdensarvliste, med tilhørende buffersoner. Tilskuddsordningen skal bidra til å oppfylle Norges forpliktelser etter UNESCOs verdensarvkonvensjon av 1972 og medvirke til at verdensarvområdene utvikles som fyrtårn for den beste praksisen innen natur- og kulturmiljøforvaltning når det gjelder tilstand, forvaltning og formell beskyttelse.

Post 79 forvaltes av Riksantikvaren og fylkeskommunen gjennom egen forskrift. Fra post 79 er det de siste årene bevilget ca 5,2-5,3 mill kr (av totalt 66 825 000 kr) til Vegaøyen verdensarvområde, jamfør Riksantikvarens årsrapport for 2021.

Kilde: <https://www.regjeringen.no/no/dep/kld/organisasjon/tilskotsordninger/id2675826/>

Verneområdeforvaltning

Alle verneområder i Vega kommune inngår i Vegaøyen verdensarvområde. I alt er 22 % av verdensarvområdet underlagt nasjonale vernebestemmelser i tråd med naturmangfoldloven.

Midler til tiltak i verneområder (kapittel 1420 Miljødirektoratet post 31) dekker statlige investeringsutgifter og andre tiltak i tilknytning til verneområder. De fordeles fra Miljødirektoratet til forvaltningsmyndighet for verneområdet. Dette gjelder tiltak for å ta vare på verneverdier inkludert informasjons-, skjøtsels- og tilretteleggingstiltak.

Representativt for Vegaøyen verdensarv: Tåvær sett fra nord. Vega og Søla kan sees i bakgrunnen.

Foto: Inge Ove Tysnes

14.2 Vurdering av de 23 verdiene med attributter

Vega kommune har vurdert både de 19 fremragende universelle verdensarvverdiene (OUV) og de 4 nasjonale/lokale verdiene (NLV) i lys av kunnskapsgrunnlaget til samfunnsdelen, innholdet i tilleggsutredningen fra Instead Heritage (august 2022), kommunens tilegnede kunnskaper om attributtene samt klimaendringene¹⁵.

Klimasårbarhet er vurdert mot 15 forskjellige faktorer (*klimastressorer*) vist nedenfor, som kan utløse en respons eller konsekvens hos en flere attributter. Tre av stressorene omtales å ha større samlet utvikling og betydning for attributtene enn de øvrige; *temperaturøkning*, *havstigning* og *økt nedbør*, jamfør klimasårbarhetsvurderingen omtalt i punkt 8 ¹⁶.

Temperaturøkning	Tørke	Havstigning
Ekstreme temperaturhendelser	Ekstreme vinder	Kystflom
Økt nedbør	Intense og hyppige stormer	Stormflo
Intens nedbør	Isendring, sjø og ferskvann	Kysterosjon
Flom	Endringer i snødekke	Endringer i havstrømmer

Tilleggsutredningen og klimasårbarhetsrapporten er utarbeidet i samarbeid med framtreddende norske forskningsmiljøer. Vurderingene av verdiene er uttrykt med farger ¹⁷.

Grønn	Tilstanden og utvikling er god, og ingen særskilte tiltak er nødvendig
Gul	Tilstand og utvikling har forbedringsområder som ikke medfører alvorlig bekymring, men må holdes under oppsikt
Oransje	Innebærer alvorlige bekymringer og faktorer som påvirker verdiene og/eller attributtene på en slik måte at de kan gå tapt
Rød	Indikerer tap av attributter og verdier og at verdensarvens samlede autentisitet og integritet har gått tapt eller kan gå tapt for framtidige generasjoner

Vegaøyan verdensarvs verdier var samlet sett kritisk dårlig stilt ved innskrivingen i 2004. Vurderingen av verdiene på sidene nedenfor favner trender og utviklinger. I perioden 2004-2024 har kunnskapen om verdensarv, verdiene og attributtene blitt gradvis forbedret, noe som også har blitt tatt hensyn til. Vurderingene avsluttes med en fargekode for helheten i venstre kolonne, samt fargekoder for:

- Trendvurdering for perioden 2004-2024
- Klimasårbarhet
- Trend framskriving for perioden 2024-2050

¹⁵ Alle OUV-er er også listet som NLV-er, men ikke motsatt.

¹⁶ Klimasårbarhetsvurdering (Climate Vulnerability Index (CVI)) Vegaøyan 2023

¹⁷ Samsvar med fargekoder i *Enhancing Our Heritage Tool Kit 2.0 (2023)* som er lagt til grunn for vurdering av forvaltningen. Klimasårbarhet er gradert på en lignende fire-delt måte (CVI Vegaøyan 2023).

Verdi	Attributter / vurdering / trend		
Geologi og landskap OUV 1 Mange nye øyer steg gradvis opp fra havet.	Attributter: Strandflatens topografi Hav/kystlandskap, inklusive 15 øygrupper <i>Tilleggsinformasjon fra Vega kommune: I enkelte sammenhenger benyttes antallet 17 om øygrupper. Dette skyldes at Vegaøyen er beskrevet med 17 dunvær.</i> <i>Tilleggsinformasjon fra Vega kommune: Vega kommunes kystslettelandskap er omtalt i Nordland fylkeskommunes rapport Landskapstyper i Nordland Typeinndeling (2014). Kystslettelandskapet i Vega kommune er i rapporten gruppert i flere grunntypegrupper. Vega kommune har også ås- og fjellandskap.</i> <i>Kystslettelandskap er spredt fordelt gjennom Nordland fylke. Kjerneområde i Lofoten og Vesterålen. Vega ligger alene helt i sør, men med høy representativitet for landskapstypen.</i> <i>Kystslettene har forskjellige grader av infrastruktur og menneskelige påvirkning, herunder jordbruk.</i>		
	Begrunnelse: Topografien er i all hovedsak uendret siden innskrivingen i 2004. Landskapet har endret pga. vellykkede tiltak innen beite og slått, med konsekvenser for det biologiske mangfoldet. Strandflatene og landskapet er gjenstand for klimasårbarhet som følge av temperaturøkning, økt nedbør, havstigning og erosjon. Et eksempel på endringer er mulig lokalisering av e-hus i dunværene lengre fra sjøen/fjæra for at disse skal overleve stormflo og ekstremvær (Kilde: CVI). Klimasårbarheten vekker i sum betydelig bekymring fordi konsekvensene er sammensatte og vanskelige å forutse. De krever derfor løpende kunnskaps-innhenting, herunder undersøkelser om utviklingen blant Vegaøyans attributter og verdier.		
	Utvikling siden 2004	Klimasårbarhet (2050)	Framtidstrend
	Nøytral	Økende sårbarhet	Usikker. Krever mer forskning.

Verdi	Attributter / vurdering / trend		
Geologi og landskap OUV 2 Et åpent hav- og kystlandskap bestående av en myriade av øyer, holmer og skjær	Attributter: Strandflatens topografi Hav/kystlandskap inklusive 15 øygrupper Fjell helt i kystlinjen. Sandstrender <i>Se verdi 1 for tilleggsinformasjon om landskapstyper.</i>		
	Vurdering: Topografien og strender er i all hovedsak uendret siden innskrivingen i 2004. Landskapet har endret pga. vellykkede tiltak innen beite og slått, med konsekvenser for det biologiske mangfoldet. Strandflatene og landskapet er gjenstand for klimasårbarhet som følge av temperaturøkning, økt nedbør, havstigning og erosjon. Et eksempel på endringer er mulig lokalisering av e-hus i dunværene må lokaliseres lengre fra fjæra for å tåle stormflo og ekstremvær (Kilde: CVI). Jordsmonnet i de ytterste mest utsatte øyene er ofte grunt og skrint, og dermed muligens mer sårbart for erosjon og annen påvirkning. Framtidsutviklingen antas å kunne variere fra øygruppe til øygruppe i verdensarvområdet fordi de har forskjellige eksponering til påvirkning. Klimasårbarheten vekker i sum betydelig bekymring fordi konsekvensene er sammensatte og vanskelige å forutse. De krever derfor løpende kunnskapsinnhenting, herunder undersøkelser og forskning på Vegaøyans attributter og verdier.		
	Utvikling siden 2004	Klimasårbarhet (2050)	Framtidstrend
	Nøytral	Økende sårbarhet	Usikker. Krever mer forskning

Verdi	Attributter / vurdering / trend		
Geologi og landskap OUV 3 Området i sin helhet er representativt for bosettinger på og ved strandflaten.	Attributter: Hav/kystlandskap inklusive 17 øygrupper Bosettinger og bygninger (hus, brygger, naust, fjøs) Farleder, lykter og støtter, Bremstein fyr Områder med reir for ærfugl Fiskefelt Slåttemark og beiteområder Fiskevær, moloer, kaier, hus, uthus, naust, brygger, fyr, lykter, havner og ankringsplasser, slipper etc. Farleder inklusive tradisjonell kunnskap om navigasjon med hjelp av landemerker Anlegg/utstyr for fiskeforedling (fiskehjeller og områder med svaberg) Handelssteder		
	Vurdering: Lokale aktører har lyktes med å re-etablere og/eller styrke flere av de menneskeskapte attributtene, med god støtte fra statlige tilskuddsordninger. Dunværene, kulturlandskapet og bygningsvernet har utviklet seg positivt. Mindre attraktive fiskefelt og redusert aktivitet i fiskeriene kan svekke de fiskerirelaterte attributtene.		
	Forventet utvikling på land på kort sikt er uendret, under forutsetning av at tilskuddsordningene opprettholdes. På lengre sikt vil utviklingen henge sammen med hvor mye aktivitet som opprettholdes og/eller skapes i verdensarvområdet. Per 2024 tyder den demografiske utviklingen på at aktiviteten vil gå ned. Oppsitterne blir da enten færre, mindre aktive eller mangler det lokale eieforholdet som skal til for å skjøtte landskapet og ivareta bredden av attributter. Den nedadgående trenden kan bremses eller snus hvis lokalsamfunnet igjen kan tilby unge mennesker arbeid og høy livskvalitet. Denne verdien krever langsiktig, planmessig oppfølging. Det er ønskelig å etablere et system for å følge opp og måle sammenhengen mellom befolkningsutviklingen og verdensarvens forutsetninger for å bestå. På lang sikt (2050 -) forventes det, med nåværende politikk, at den tradisjonelle, menneskelige aktiviteten i verdensarvområdet reduseres eller dør ut fordi den vil mangle støtte fra et bærekraftig lokalsamfunn i buffersonen.		
	Attributtene er sårbare mot temperaturøkning, økt nedbør, havstigning, ekstremvær, stormflo og kysterosjon. Tilleggsutredningen (s. 82-84) påpeker at slåtteeng er kritisk truet, og at kystlynghei er i fare. Klimasårbarheten bør følges opp på samme måte som for verdiene 1 og 2.		
	Utvikling siden 2004	Klimasårbarhet (2050)	Framtidstrend
	Fiskeriene er kritisk redusert	Økende sårbarhet	Forverring

Verdi	Attributter / vurdering / trend		
Geologi og landskap OUV 4 Mangfoldet og samspillet mellom de naturlige forutsetningene og kulturarven i Vegaøyen, har formet et unikt landskap. Mangfoldet strekker seg fra øyvær hvor ederdun ble samlet, til fiskevær med tradisjonelt landbruk (slått og beiting) som skaper en mosaikk i landskapet.	Attributter: Naturtyper inkludert semi-naturlige Bosettinger og boplasser over hele øygarden Områder med reir for ærfugl Fiskefelt Slåttemark og beiteområder		
	Vurdering: Som for OUV 3		
	Utvikling siden 2004	Klimasårbarhet (2050)	Framtidstrend
	Positiv	Økende sårbarhet	Negativ

Verdi	Attributter / vurdering / trend		
Geologi og landskap NLV 5 Vegas geologiske mangfold inkluderer den største forekomsten av granitt fra kontinentet Laurentia (Nord-Amerika) og er et nøkkelområde for å forstå den Kaledonske geologien.	Attributter: Laurentisk geologi Ordoviscisk granitt		
	Vurdering: Uendret siden innskrivingen i 2004 Ingen forventninger om betydelige endringer på kort og mellomlang sikt På lengre sikt kan temperaturøkning, havstigning og kysterosjon påvirke granitt og andre bergarter (Kilde: CVI) Vega kommune er en del av samarbeidet Trollfjell Geopark, som er UNESCO godkjent. Tilhørigheten styrker geologi som formidlingstema.		
	Utvikling siden 2004	Klimasårbarhet (2050)	Framtidstrend
	Nøytral	Usikker	Nøytral

Verdi	Attributter / vurdering / trend		
Nøkkel-habitater og biologisk mangfold OUV 6 Stort biologisk mangfold	Attributter: Ulike naturtyper inkludert semi-naturlige. Biologisk mangfold innen flora, fauna og soppriket. Mange ulike fuglearter (240 arter, kilde: Birdlife Norge). Tareskog og andre typer tanghabitater (50+ typer av alger)		
	Vurdering: Biologisk mangfold krever feltinnsats og undersøkelser for å kunne vurderes på faglig, forsvarlig vis. Kunnskapen om det biologiske mangfoldet har økt siden 2004, noe som er et resultat i seg selv. Det er uansett behov for mer kunnskap før forvaltningen kan bygge på et godt nok grunnlag. Dette gjelder spesielt i sjø. Menneskelig aktivitet gjennom hundrevis av år har påvirket det biologiske mangfoldet. Et grunnlag for dagens kulturlandskap, og dermed deler av naturmangfoldet, er lagt gjennom en kombinasjon av naturgrunnlag og næringsvirksomhet. Noen av endringene i biologisk mangfold som er registrert, er gjengs for Nordlandskysten og ikke rene Vegautviklinger. Endringer i en arts bestand og utvikling er ofte kompliserte sammenhenger av direkte menneskeskapte forhold, naturlige endringer og invasive arter (arter som invaderer et naturområde og fortrenger stedegne arter. Kilde: UiO/Institutt for biovitenskap). Rotårsaker, konsekvenser for en art og følgekonskvenser for andre arter igjen tar tid å kartlegge. Det innebærer at føre-var prinsippet bør få en betydelig plass i forvaltningen. Tilleggsutredningen påpeker at flere landskapstyper og arter er enten i fare, truet eller sårbare. Dette gjelder blant annet semi-naturlige landskap som slåtteeng og beiteområder, samt lyngheier. Enkelte fuglebestander, tangarter og koraller samt fiskeslag som torsk og planteslag har også gått tilbake. Det knyttes særskilte bekymringer knyttet til sjøfuglene, ærfugl inkludert, jf. NINA Rapport 2351 Ærfugl rundt Vega – fordeling og nye bestandstall fra 2022/2023. Invasive arter, er en utfordring i Vega kommune. Eksempler på slike arter er mink, sitkagran, kråkebolle og pinnsvin. Langtidsvirkning av invasjon forbindes med usikkerhet. Minken er en trussel mot ærfugl. Forstyrrelser fra menneskelig aktivitet er også en utfordring mot sjøfugl, spesielt småbåttaktivitet i hekke- og myteområder. Småbåtttrafikken har økt ved at reiselivet har fått et større innslag av kommersielt sportsfiske. Attributtene tilhørende denne verdien er sårbare mot temperaturøkning, ekstreme temperaturhendelser, økt nedbør, intens nedbør, tørke, intense stormer, havstigning, stormflo, kysterosjon samt endringer i havstrømmer. Hvis den negative befolkningsutviklingen fortsetter, og den menneskelige aktiviteten i verdensarvområdet blir for lav, forventer Vega kommune at det biologiske mangfoldet vil endre seg gjennom gjengroing mv., med påfølgende konsekvenser for andre arter. Kilde for informasjon om arter i tilbakegang: Tilleggsutredningen pkt. 2.5.4 s. 82-84; The state of conservation of the World Heritage Property.		
	Utvikling siden 2004	Klimasårbarhet (2050)	Framtidstrend
	Positiv for kulturlandskapet Negativt for fuglelivet Usikker for det marine, biologiske mangfoldet	I sum ukjent, og med betydelig usikkerhet om virkningene på sikt	Semi-naturlige naturtyper vil svekkes hvis fortsatt negativ utvikling for Vegasamfunnet. Usikkerhet om fuglelivets artsrikdom

Verdi	Attributter / vurdering / trend		
Nøkkel-habitater og biologisk mangfold OUV 7 Store marine ressurser i Vegas skjærgård	Attributter: Marine naturtyper (tareskog, enger av vorterugl og ålegras) Marine naturressurser og arter Vekstarter, inklusive tareskog og andre typer tanghabitater (50+ typer av alger) Dyrearter: Bløtdyr, muslinger, krepsdyr (krabbe, reker), pigghuder, blåskjell, snegler Fisk (kysttorsk, skrei, sei, rødspette, sild, hyse, brosme, uer, breiflabb, steinbit, kveite) Fugler (ærfugl, havørn, lomvi, skarv, hvitkinngås, grågås, spurv, stær) Pattedyr (kobbe, havert, oter, hval)		
	Vurdering: Flere av attributtene i denne verdien er arter hvis utvikling det knyttes en del usikkerhet om. Se vurderingen for verdi nr. 6. Tilleggsutredningen påpeker landskapstyper, naturtyper og arter som er i fare, truet eller sårbare. Artenes representasjon er gjenstand for både menneskeskapte og naturlige endringer. Flere naturfredninger og andre tiltak har bidratt til å bevare ressursene i skjærgården. Nedgang i sjøfuglbestand og ærfugl lokalt (jr. NINA rapport 2351: Ærfugl rundt Vega – fordeling og nye bestandstall fra 2022/2023). Bekymring knyttet til mattilgang og virkninger av tang- og tarehøsting. Forskrift om høsting av tare sør av Vegaøyen verdensarvområde som tredde i kraft 01.07.2022. Dette området sammenfaller med beiteområdet for teist i Muddvær og påvirker sjøfugl i verdensarvområdet, jf. ny kunnskap om teistens næringssøk (nina.no). Per 2024 må ikke tiltakshaver søke offentlige myndigheter om tillatelse til å skjære grisetang i dunvær. Dermed utløses ikke kravet til konsekvensutredning. Tiltakshaver trenger kun tillatelse fra grunneier. Dette er en utfordring fordi ifølge rapport fra Hydra i 2010 «Effekt av tangskjæring på ærfuglungenes oppvekstmiljø de første leveukene», er tangbeltet et svært viktig oppvekstområde for ærfugl. Attributtene tilhørende denne verdien er sårbare mot temperaturøkning, ekstreme temperaturhendelser, intens nedbør, havstigning, kystflom samt endringer i havstrømmer.		
	Utvikling siden 2004	Klimasårbarhet (2050)	Framtidstrend
	Forverret for fugler og fisk Ellers usikker	Ukjent, og med betydelig usikkerhet om virkningene på sikt	Usikker

Verdi	Attributter / vurdering / trend		
Nøkkel-habitater og biologisk mangfold OUV 8 Regnet som den viktigste overvintrings-plassen for sjøfugl i Norden, med så mange som 240 ulike arter av fugl	Attributter: 240 arter, hvorav 36 typer andefugl og 29 typer vadefugl Sjeldne arter. Fugletrekk Fire fuglefredningsområder Skarvkoloni i Nordværet Hekkeplasser for ærfugl og andre fuglearter Grunne havområder med god tilgang på marine næringskilder (inklusive taeskog) Variasjon av naturtyper		
	Vurdering: Tilleggsutredningen (s. 82-84) påpeker en dramatisk nedgang i mange sjøfuglbestander siden tidlig på åttitallet. Bestanden av ærfugl i 1980 var i underkant av 19 000 mens den i 2019 var 2 200. Til sammenligning er det registrert cirka 3.200 e-hus i verdensarvområdet. Predatorer som havørn, oter og mink er en stor bekymring. Bekymret for at det er mindre mat i havet for sjøfugl. Endring i biotiske og abiotiske faktorer i havet (tang, tare, marine arter, endring i sjøtemperatur) påvirker mattilgangen til fugl. Mangler kunnskap om dette. Bekymret for at forvaltning av ressurser (tare, tang og fisk) i og utenfor verdensarvområdet ikke er bærekraftig fordi den påvirker fuglebestander. Taretråling og tangskjæring er særskilte bekymringer. Stedegne fugleverdier i Vegaøyen Verdensarv er knyttet til menneskelig aktivitet, som ærfuglbestand i dunvær og våtmarksfugl i kystlynghei og slåttemark. Attributtene tilhørende denne verdien er sårbare mot temperaturøkning, intens nedbør, intense stormer, havstigning og stormflo.		
	Utvikling siden 2004	Klimasårbarhet (2050)	Framtidstrend
	Forverring	Ukjent, og med betydelig usikkerhet om virkningene på sikt	Ytterligere forverring kan ikke utelukkes

Verdi	Attributter / vurdering / trend		
Nøkkel-habitater og biologisk mangfold NLV 9 Det klare vannet, den utsatte beliggenheten, de sterke strømmene, frodigheten og det marine miljøet skiller seg fra øvrige gruntvannsområder i Europa.	Attributter: Grunne havområder, rent vann, topografiske strandflater (inklusive øyer, holmer, skjær og nærliggende kystlinje) Gunstige havstrømmer (Golfstrømmen) og berggrunn Strandflater Rent vann og vannstrømmer Sjøbunn av stein med alger, sjøgress/tang/tare-vegetasjon Klart visuelle områder med skjellsand Habitater av mange slag		
	Vurdering: Tilleggsutredningen (s. 82-84) påpeker at sjøområdene er gjenstand for redusert lysgjennomtrengning, temperaturøkning og økt surhetsgrad. Havstigning og kysterosjon er også utviklinger som det er viktig å følge opp på sikt fordi havet rundt Vega er forventet å stige (nettojustert mot landheving, samt klimaavhengig) fram mot år 2050. Kilde: Kartverkets nettjeneste «Se havnivå» Kystsletteskapet/kulturlandskapet er sårbart mot redusert menneskelig aktivitet.		
	Utvikling siden 2004	Klimasårbarhet (2050)	Framtidstrend
	Nøytral	Ukjent, og med betydelig usikkerhet om virkningene på sikt	Usikkerhet grunnet begrenset kunnskapsgrunnlag

Verdi	Attributter / vurdering / trend		
Menneskelig samhandling med naturen OUV 10 Landskapet er formet av en pågående samhandling mellom mennesker og natur i over 10.000 år.	Attributter: Bosettinger og boplasser på 80 øyer i skjærgården Kystlynghei, slåtteenger, semi-naturlige beitemarker eksempelvis i Hysværet, Søla, Store Emårsøy, Omnøy, Skogsholmen, Skjærvær, Muddvær og Lånan Bønder og husdyr (ku, sau) Landbruksareal og parseller Tradisjonelle landbruksaktiviteter (slått, beite, brenning)		
	Vurdering: Landskapets menneskeskapte egenskaper og verdier kan gå tapt, jamfør også begrunnelsen under verdiene 3 og 4. Hovedfaktoren er menneskelig tilstedeværelse og aktivitet, både i verdensarvområdet og i buffersonen. Utviklingen har vært positiv etter 2004, takket være oppsitternes innsats, verdensarvstatusen og dens tilskuddsordninger. Beite, slått og ærfugldrift har utviklet seg i riktig retning. Samtidig har den negative befolkningsutviklingen fortsatt, og tærer sakte, men sikkert på det demografiske grunnlaget for å kunne opprettholde aktiviteten på sikt, og derigjennom kulturlandskapets egenart. Mange grunneiere og interessenter har blitt engasjert i forvaltningen av verdensarvområdet med å ta opp ærfugltradisjonen eller bli med som hjelpere, gjennom å starte skjøtsel av kulturlandskapet, hogst av sitka og/eller restaurering av bygningsarven. Det har bidratt til større forståelse av verdensarven verdier. Vega har fått økt oppmerksomhet og mye positiv omtale som har styrket lokal stolthet og identitet. Flere av attributtene er sårbare mot temperaturøkning, nedbørsøkning, tørke, intense stormer, havstigning og stormflo.		
	Utvikling siden 2004	Klimasårbarhet (2050)	Framtidstrend
	Forbedret	Ukjent, og med betydelig usikkerhet om virkningene på sikt	Bekymring, pga. demografisk utvikling

Verdi	Attributter / vurdering / trend		
Menneskelig samhandling med naturen OUV 11 Vegaøyan framstår nå som en minnebok for hvordan mennesker har utviklet unike og enkle måter for å leve i samhandling med naturen.	Attributter: Fiskeri Fiskeri-infrastruktur Landbruk Ærfugl-skjøtsel		
	Vurdering: Denne verdien er en kjerneverdi i innskrivingsgrunnlaget; kulturkriterium (v), jamfør søknaden til UNESCOs verdensarvkomité om innskriving. Av attributtene er det spesielt de fiskerirelaterte som er utsatt for forringelse, med alvorlig reduksjon i aktiviteten. For landbruk er situasjonen mye bedre enn for fiskeriene, takket være tilskuddsordninger og iherdig innsats på øyene. Ærfugl-skjøtsel er en bekymring, jamfør beskrivelser i flere av verdiene ovenfor. Skjøtselen er også forbundet med rekrutteringsutfordringer. Det er behov for flere yngre fuglevoktere Flere av attributtene er sårbare mot temperaturøkning, nedbørsøkning, tørke, intense stormer, havstigning og stormflo. Med dagens forvaltning og rammebetingelser er det ikke et spørsmål om denne verdien må vurderes som rød i framtiden, men <i>når</i> det skjer.		
	Utvikling siden 2004	Klimasårbarhet (2050)	Framtidstrend
	Forbedret, men ikke for fiskeriene	Ukjent, og med betydelig usikkerhet om virkningene på sikt	Forverring pga. fiskeriene, ærfuglbestanden og den demografiske utviklingen.

Verdi	Attributter / vurdering / trend		
Menneskelig samhandling med naturen OUV 12 Kulturlandskapet i Vegaøyen blir fortsatt forvaltet på tradisjonell måte, gjennom tidkrevende landskapsskjøtsel.	Attributter: Tilnærmet de samme for verdiene for OUV 11 og 12 OUV 12 har attributten «Bosettinger og boplasser på 80 øyer i skjærgården» i tillegg		
	Vurdering: Samme som for OUV 11		
	Utvikling siden 2004	Klimasårbarhet (2050)	Framtidstrend
	Forbedret, men ikke for fiskeri	Ukjent, og med betydelig usikkerhet om virkningene på sikt	Forverring pga. fiskeriene, ærfuglbestanden og den demografiske utviklingen.

Verdi	Attributter / vurdering / trend		
Menneskelig samhandling med naturen OUV 13 Landbruksrelatert biologisk mangfold knyttet til århundrer med beiting og slått	Attributter: Landbruksareal inklusive dyrket jord, slått- og beitemark Bønder og landbruksmetoder Husdyr. Landbruksbygninger. Tang		
	Vurdering: Som for verdiene 11 og 12		
	Utvikling siden 2004	Klimasårbarhet (2050)	Framtidstrend
	Forbedret	Ukjent og krever mer kunnskapsinnhenting	Forverring

Verdi	Attributter / vurdering / trend		
Menneskelig samhandling med naturen OUV 14 Øyfolket bygde hus og reir til de ville ærfuglene som kom inn fra havet hver vår. Fuglene ble beskyttet mot forstyrrelser i hele hekkeperioden.	Attributter: Ærfugl Hekkeplasser, både naturlige og med ærfuglhus Fuglevoktere og tradisjonell kunnskap (plasser, sesongvariasjoner, væremåter, ærfuglhus-konstruksjoner, ikke-mekaniske teknikker, dyneproduksjon)		
	Vurdering: Denne verdien har blitt vesentlig styrket siden 2004. Dunværtradisjonen er styrket på systemnivå gjennom Stiftelsen Vegaøyen verdensarv og fuglevokternes og oppsitternes lag og foreninger. De enkelte fuglevokternes bidrag har hatt stor betydning for utviklingen. Pr. 2024 er trenden uansett at arten reduseres i antall. Ærfugldriften er sårbar mot temperaturøkning, havstigning og flommer. Vega kommune deler flere av fuglevokteres bekymring over ferdsel som forstyrrer/fortrenger sjøfugl fra deres hekkeområder, beiteområder, myteområder og overvintringsområder. Verdien og attributter er helt avhengig av menneskelig tilstedeværelse og aktivitet. Omfattende tiltak må iverksettes.		
	Utvikling siden 2004	Klimasårbarhet (2050)	Framtidstrend
	Forbedret	Usikkerhet om virkningene på sikt, men noen konsekvenser er løsbare	Forverring

X

Verdi	Attributter / vurdering / trend		
Håndtering av økosystem og bruk av naturressurser OUV 15 En unik levemåte konsentrert rundt bærekraftig bruk av naturressurser, inkludert fiske, landbruk og røkting av ærfugldun	Attributter: Gjenvinning av bygningsmaterialer i hus Fiskearter og andre marine resurser Fiskeplasser og tradisjonell kunnskap om plasser, arter og sesongvariasjoner Gyteplasser og oppvekstområder (eksempelvis tareskog og områder med vorterugl) Fiskere, fiskeutstyr (sjarker, garn) og fiskemetoder Fiskeri-infrastruktur: Anlegg/utstyr for fiskeforedling (fiskehjeller og områder med svaberg) og tradisjonelle foredlingsprosesser Landbruksareal inklusive dyrket jord, slått- og beitemark (kystlynghei, slåtteenger, semi-naturlige beitemarker) Bønder og landbruksmetoder, inklusive sesongmessig flytting og tradisjonell kunnskap. Husdyr. Landbruksbygninger. Tang Ærfugl-skjøtsel: Hekkeplasser, både naturlige og med ærfuglhus Fuglevoktere og tradisjonell kunnskap (plasser, sesongvariasjoner, væremåter, ærfuglhus-konstruksjoner, ikke-mekaniske teknikker, dyne produksjon) Sanking: Eggsanking, bærplukking etc.		
	Vurdering: Se for verdiene 3, 4, 11 og 12. Grunnlaget for den unike levemåten er forbundet med alvorlige bekymringer		
	Utvikling siden 2004	Klimasårbarhet (2050)	Framtidstrend
	Negativ for fiskerirelaterte attributter. Positivt for landbruk og ærfuglskjøtsel.	Betydelige endringer må forventes	Forverring må ventes.

Verdi	Attributter / begrunnelse / trendvurderinger		
Håndtering av økosystem og bruk av naturressurser OUV 16 De rike marine ressursene i Vegaøyen tjente det lokale samfunnet.	Attributter: Fiskearter og andre marine ressurser Fiskeplasser (tradisjonell kunnskap om plasser, arter og sesongvariasjoner) Gyteplasser og oppvekstområder (eksempelvis tareskog og områder med vorterugl) Fiskere, fiskeutstyr (sjarker, garn) og fiskemetoder Fiskeri-infrastruktur Farleder inklusive tradisjonell kunnskap om navigasjon med hjelp av landemerker Anlegg/utstyr for fiskeforedling (fiskehjeller og områder med svaberg) og tradisjonelle foredlingsprosesser		
	Vurdering: Denne verdien er først og fremst fiskerirelatert, og henger sammen med NLV 19. Fiskeriene har vært samfunnsbærende for hele Vega kommune, verdensarvområdet inkludert. De tradisjonelle fiskerier er pr 2024 nesten fraværende i Vega kommune, sammenlignet med noen få tiår tilbake. Virkningene av reduksjonene i fiskeriaktiviteten er store og alvorlige både for fiskerirelaterte attributter, men også for Vegasamfunnet samlet sett. Fartøy fra andre steder kan i dag høste av naturressursene i Vega kommunes sjøareal. Taretråling og tangskjæring er eksempler på slik aktivitet. Tang var en tradisjonell ressurs i Vega. Overbeskatning og industriell bruk regnes av Vega kommune å være en trussel mot sjøfuglbestanden, og kan også forsinke den pågående revegeteringen av havbunnen, etter kråkebolleinvasjonen. Attributtene er sårbare mot temperaturøkning, ekstreme temperaturhendelser, intens nedbør, havnivåstigning, flom og endringer i havstrømmer. Denne verdien krever helt nye sektorovergrepene tiltak hvis den skal bevares. Det finnes ikke tilskuddsordninger som kan sikre en viss fiskeriaktivitet i verdensarv-sammenheng, på samme måte som for landbruket.		
	Utvikling siden 2004	Klimasårbarhet (2050)	Framtidstrend
	Sterkt nedadgående fiskeriaktivitet	Betydelige endringer må forventes	Forverring

Verdi	Attributter / begrunnelse / trendvurderinger		
Håndtering av økosystem og bruk av naturressurser OUV 17 Århunderer med tradisjonelt landbruk, spesielt beiting og slått	Attributter: Landbruksareal inklusive dyrket jord, slått- og beitemark (kystlynghei, slåtteenger, semi-naturlige beitemarker) (eksempelvis på Lånan, Skogsholmen, Omnøy, Vega, Sandøya, Hysvær, Tåvær) Bønder og tradisjonell kunnskap Husdyr (kyr, sau) Landbruksbygninger Tang		
	Vurdering: Begrunnelse som for verdiene 3, 4, 11 og 13		
	Utvikling siden 2004	Klimasårbarhet (2050)	Framtidstrend
	Positiv	Økende sårbarhet	Antas å bli negativ, pga. demografisk utvikling

Verdi	Attributter / begrunnelse / trendvurderinger		
Håndtering av økosystem og bruk av naturressurser OUV 18 Et viktig område for røkting av ærfugldun og produksjon av ærfugl-dyner	Attributter: Ærfugl Hekkeplasser, både naturlige og med ærfuglhus Fuglevoktere og tradisjonell kunnskap (plasser, sesongvariasjoner, væremåter, ærfuglhus-konstruksjoner, ikke-mekaniske teknikker, dyne produksjon)		
	Vurdering: Vegaøyen er utvilsomt det viktigste område i Norge for røkting av ærfugl og duntradisjonen. Ærfuglbestanden i Vega kommune har gått ned siden 2017 grunnet predasjon. Vega kommune velger å se videre på foredling av dunen enn dyner alene. Ederdun inngår også i andre typer produkter. Tradisjonskunnskapen rundt foredling og anvendelse lever videre gjennom fuglevokterne. På sikt og grunnet de demografiske endringene, forventer Vega kommune at færre innbyggere ønsker å være fuglevoktere. Ærfugldriften er sårbar mot temperaturøkning, havnivåstigning og flom.		
	Utvikling siden 2004	Klimasårbarhet (2050)	Framtidstrend
	Positivt	Økende sårbarhet	Bestandsreduksjon og demografisk utvikling

Verdi	Attributter / begrunnelse / trendvurderinger		
Håndtering av økosystem og bruk av naturressurser NLV 19 Fiskerne fra Vega deltok i Lofotfisket og eksport av torsk, noe som var et viktig tilskudd til husholdnings-økonomien.	Attributter: Handelssteder Havner og fiskeindustri bygninger, eksempelvis Vegstein (Jansvika) Fiskearter og andre marine resurser Fiskeplasser (Omnøyfjorden, Lisøyråsa, Kilvær fjorden, Hysvær fjorden, Tåvær fjorden, nord for Igerøy, Sølasundet, Muddværkåsa, Lånan-Bækken området til Bremstein, Bøbukta, Kjulskåsa og Vikadybden) og tradisjonell kunnskap om plasser, arter og sesongvariasjoner Gyteplasser og oppvekstområder (eksempelvis taeskog og områder med vorterugl) Fiskere, fiskeutstyr (sjarker, garn) og fiskemetoder Fiskeri-infrastruktur: Fiskevær (Skjærvær og Bremstein), moloer, kaier, hus, uthus, naust, brygger, fyr (Bremstein), lykter, havner og ankringsplasser, slipper etc. Farleder inklusive tradisjonell kunnskap om navigasjon med hjelp av landemerker Anlegg/utstyr for fiskeforedling (fiskehjeller og områder med svaberg) og tradisjonelle foredlingsprosesser		
	Vurdering: Verdien er tilnærmet tapt av samme begrunnelse som verdi 16. Attributtene er sårbare mot temperaturøkning, ekstreme temperaturhendelser, intens nedbør, havnivåstigning, flom og endringer i havstrømmer. Denne verdien krever helt nye sektorovergripende tiltak hvis den skal bevares. Det finnes ikke tilskuddsordninger som kan sikre en viss fiskeriaktivitet i verdensarv-sammenheng, på samme måte som for landbruket.		
	Utvikling siden 2004	Klimasårbarhet (2050)	Framtidstrend
	Sterkt nedadgående fiskeriaktivitet	Betydelige endringer må forventes	Forverring

Verdi	Attributter / begrunnelse / trendvurderinger		
Lokal-samfunnets kontinuitet, motstandskraft og evne til tilpasning OUV 20 Menneskelige bosettinger i det ekstremt utsatte kystlandskapet, med spor etter fiskere og jegere som strekker seg 10.000 år tilbake i tid	Attributter: Arkeologiske spor (eksempelvis Mohalsen, Åsgården, Porsmyrdalen) Naturlige havner og ankringsplasser		
	Vurdering: Permanent, helårs, menneskelig bosetting i verdensarvområdet er nesten helt opphørt. Som bosetting i denne sammenhengen må også regnes oppsittere og fuglevoktere som tilbringer store deler av sommerhalvåret i dunværene, og bidrar til å bevare flere OUV-er. Bosetting og næringsaktivitet i buffersonen er viktig for å bevare attributter og verdier i verdensarvområdet. Bosettingen er truet på lang sikt, jamfør Vega kommunes demografiske utvikling. En annen negativ faktor er oppsitternes begrensede muligheter for å videreutvikle aktiviteten og eiendommene sine. Sårbar for temperaturøkning, intens nedbør, havnivåstigning og kysterosjon.		
	Utvikling siden 2004	Klimasårbarhet (2050)	Framtidstrend
	Antas å være tilnærmet uendret	Usikker	Endringer må forventes

Verdi	Attributter / begrunnelse / trendvurderinger		
Lokal- samfunnets kontinuitet, motstandskraft og evne til tilpasning OUV 21 Fiskere/bønder har i 1.500 år beholdt sin bærekraftige levemåte.	Attributter: Bosettinger og boplasser på 80 øyer i skjærgården Arkeologiske spor (eksempelvis i Flovær, Vega) Historiske bygninger Historiske e-hus		
	Vurdering: De lokale fiskeriene, hele verdikjeden inkludert, er rammet av endrede forutsetninger for lønnsom drift, og må betraktes som truet av full nedleggelse. For bøndene er situasjonen slik at aktiviteten i buffersonen må enten opprettholdes, eller aller helst økes, for at beiting og slått i verdensarvområdet skal holdes på et bærekraftig nivå. Bosettinger, bygninger og e-husene er delvis intakte. En negativ utvikling kan forventes på mellomlang sikt hvis avfolkningen av kommunen fortsetter. Sårbar for temperaturøkning, nedbørsøkning, intens nedbør, ekstremvær, havnivåstigning og kysterosjon.		
	Utvikling siden 2004	Klimasårbarhet (2050)	Framtidstrend
	Forverret	Betydelig	Forverring

Verdi	Attributter / begrunnelse / trendvurderinger		
Lokal-samfunnets kontinuitet, motstandskraft og evne til tilpasning OUV 22 Den gjenlevende tradisjonen med å høste ærfugldun som er blitt praktisert i Norge siden 900-tallet. Fuglevoktere tilfører den mer enn 1.000 år gamle tradisjonen med ærfuglhus og reir for ærfuglene.	Attributter: Ærfugl Hekkeplasser, både naturlige og med ærfuglhus Fuglevoktere og tradisjonell kunnskap (plasser, sesongvariasjoner, væremåter, ærfuglhus-konstruksjoner, ikke-mekaniske teknikker, dyneproduksjon)		
	Vurdering: Etter innskrivingen i 2004 er duntradisjonen blant de attributtene og verdiene som har hatt størst framgang. Fuglevokterne kan forventes å holde denne tradisjonen i live enda i mange år. Bekymringer kan og må knyttes til synkende ærfuglbestand og rekruttering av nye fuglevoktere og kulturlandskapet på lang sikt. Vega kommunes nedadgående demografiske utvikling kan bidra til å redusere og forringe duntradisjonen på sikt. Jo færre som bor i buffersonen, jo tyngre blir det å opprettholde duntradisjonen. Ærfugldriften er sårbar mot temperaturøkning, havnivåstigning og flom.		
	Utvikling siden 2004	Klimasårbarhet (2050)	Framtidstrend
	Positivt	Økende sårbarhet	Bestandsreduksjon og demografisk utvikling

Verdi	Attributter / begrunnelse / trendvurderinger		
Lokal-samfunnets kontinuitet, motstandskraft og evne til tilpasning NLV 23 Mangfoldet i økosystem og den kontinuerlige og mangfoldige bruken av naturressurser, har gitt Vegaøyen sosial betydning og en motstandsdyktig sosial-økonomisk levemåte basert på flersysleri.	Attributter: Fiskeri Fiskeri-infrastruktur Landbruk Ærfugl-skjøtsel Sanking		
	Vurdering: Fiskeriene var en bærebjelke i det opprinnelige næringslivet med flersysleri. Fiskeriene er nå på sterkt vikende front som næring i Vega. Når fiskeriene svekkes, svekkes også tradisjonskunnskapen og lokalkunnskapen som de er bygget på. Landbruket er noe bedre stilt enn fiskeriene. Beite i verdensarvområdet har vært i positiv utvikling etter innskrivingen i 2004, men det er helt avhengig av at bønder i buffersonen tar eierskap og interesse gjennom tilskuddsordninger. Skjøtselstiltakene i verdensarvområdet har bidratt til en positiv utvikling for kulturlandskapet i perioden 2004-2024. Sårbar mot temperaturøkning, ekstreme temperaturhendelser, nedbørsøkning, tørke, ekstremvær, flom og stormflo.		
	Utvikling siden 2004	Klimasårbarhet (2050)	Framtidstrend
	Positiv, unntatt for fiskeriene	Økende sårbarhet	Forverring

Vegaøyen verdensarv er en kilde til lek, læring og inspirasjon for unge vegværingar. Vega kommune har en bevisst politikk om å involvere kommunens yngste innbyggere i verdensarven. Foto: Vega verdensarvsenter

14.3 Vurdering av forvaltningen av Vegaøyen verdensarv

Forvaltningen vurderes nedenfor i samsvar med de internasjonale verdensarvmyndighetenes verktøykasse for formålet: *Enhancing Our Heritage Tool Kit 2.0* (2023), forkortet *EoH 2.0*. *EoH 2.0* er en ny verktøykasse (2023) for å vurdere forvaltning av verdensarvsteder. Den er innrettet som et fleksibelt sett av verktøy, som må brukes på en måte som passer med det enkelte verdensarvsted. Norge ved Klima- og miljødepartementet har vært en betydelig sponsor i utviklingen av *EoH 2.0* ¹⁸.

Bruken av *EoH 2.0* består av to basisprosesser; kunnskapsgrunnlag og analyse. *EoH 2.0* skal bidra til en vurdering hvor god styring og forvaltning et verdensarvsted er gjenstand for. Det er systemorientert og omfavner dermed både nasjonal, regional og lokal forvaltningsinnsats. *EoH 2.0* består av 12 enkeltverktøy med tilhørende logo. Alle verktøyene gir en vurdering og en farge som indikerer hvor effektiv og vellykket forvaltningen er vurdert å være:

- Grønn farge indikerer at forvaltningen er god og at ingen særskilte tiltak er nødvendig.
- Gul farge indikerer at forvaltningen har forbedringsområder. Disse medfører ikke alvorlig bekymring, men må holdes under oppsikt.
- Oransje farge innebærer alvorlige bekymringer for forvaltningen, noe som igjen har gått ut over verdier og/eller attributter, eller kan komme til å gjøre det.
- Rød farge indikerer tap av attributter og verdier og at verdensarvens samlede autenticitet og integritet har gått tapt eller kan gå tapt for framtidige generasjoner som følge av svakheter eller svikt i forvaltningen.

Vega kommunes eksterne hovedreferanse for nå-situasjonsvurderingen for forvaltningen av Vegaøyen verdensarv er tilleggsutredningen til kystsoneplanen. Den er forfattet av det verdensledende forsknings- og rådgivingselskapet *Instead Heritage*. *Instead Heritage's* portefølje er i stor grad verdensarvrelatert. Tilleggsutredningen omhandler en omsøkt utvidelse av akvakulturaktiviteten i Vega kommune, innenfor verdensarvområdet. Like viktig; utredningen omhandler og gir råd om planlegging og styring av verdensarv i Norge. En viktig adressat er statsparten, som lager den nasjonale politikken og bevilger ressurser til Vegaøyen verdensarv.

Vegaøyen verdensarv er privilegert som verdensarvsted ved at en nylig og grundig klimasårbarhetsrapport har blitt utarbeidet.

Vegaøyen verdensarv er gjenstand for formelle rapporter til høyere kulturminnemyndigheter. Dette ivaretas av Stiftelsen Vegaøyen Verdensarv og verdensarvkoordinatoren. Rapportene har bidratt til å styrke Vega kommunes forståelse av situasjonen for Vegaøyen verdensarv. Det samme har kommunens deltakelse i nasjonale og internasjonale fora om verdensarv. Også samarbeidet og dialogen med Riksantikvaren og Miljødirektoratet har bidratt til at Vega kommune i 2024 i egen regi kan gjennomføre en vurdering av forvaltningen og utarbeide politikk og en handlingsplan for å styrke den. Sist men ikke minst, Vega kommunes egne erfaringer med forvaltningen inngår i dette punktet.

¹⁸ *EoH 2.0* forord ved «*Director of World Heritage*».

Verktøy 1: Verdier, attributter og målsettinger for styringen

Vegaøyan verdensarv har tydelige og relevante verdier, attributter og målsettinger lagt til grunn for all forvaltning, alminnelig styring og rapportering. Attributtene er beskrevet på en måte som gjør det mulig for Vega kommunes innbyggere å se sin egen rolle i verdensarven, noe kommunen vektlegger tungt.

Vega kommune finner verdier, attributter og målsettinger som tilstrekkelig utredet og relevante for forvaltningsformål. Verdier og attributter er beskrevet med komplette detaljer i tilleggsutredningen. En norsk oversettelse inngår i denne planen. Det er mulig å presentere den på en enklere og mer kortfattet måte, men nåværende versjon er tilstrekkelig for forvaltning.

Målsettingene for forvaltningen ble første gang etablert i forvaltningsplanen for 2015-2022, og er noe videreutviklet gjennom denne planen. En del av endringene skyldes overgang til en forvaltningsplan som er fullintegrert med det kommunale plansystemet (kommuneplanens samfunnsdel samt handlingsdel og økonomiplan). Vega kommune sørger i denne nye forvaltningsplanen 2025-2036 for mer fokus på sammenhengene mellom verdensarvens og lokalsamfunnets utviklinger og sosiale bærekraft.

Kilde: Tilleggsutredningen og forvaltningsplanen 2015-2022. Samfunnsdelen kapittel 12 om kommunal forvaltning beskriver sammenhengen mellom plansystemet og virksomhetsstyringen i kommunen. Samfunnsdelen kapittel 1 bekrefter en fornyet og forsterket satsing innen sosial bærekraft.

Verktøy 2: Faktorer som påvirker verdensarven

Faktorene som påvirker eller potensielt kan påvirke verdensarven er delvis utredet og dokumentert. Faktorene som kan påvirke Vegaøyan, både negativt og positivt, er komplekse fordi verdiene og attributtene er mangeartede.

Opprettholdelse av et bærekraftig lokalsamfunn er en dokumentert, kritisk faktor for Vegaøyan verdensarv. Faktorene som påvirker vårt lokalsamfunns demografi og bærekraft, er komplekse utfordringer;

- Fravær av et attraktivt og mangfoldig arbeidsmarked
- Urbanisering – de unge trekker mot byene
- Avstandsulemper
- Sosiale utfordringer

Konsekvensene av faktorene er en demografiske negativ utvikling, som igjen bidrar til uunngåelige og selvforsterkende konsekvenser for verdensarven. Denne strategiske dimensjonen for bevaring av Vegaøyan verdensarv har i perioden 2004 til 2024 vært underkommunisert og vektlagt altfor lite.

I tiden etter innskrivingen i 2004 har fiskeriene blitt kraftig redusert, uten at relevante myndigheter, Vega kommune inkludert, har behandlet utviklingen i verdensarvsammenheng på en tilstrekkelig måte.

Vega kommune har over lengre tid erfart uvisshet om godkjenning av akvakultur i verdensarvområdet og buffersonen. Dette er i sterk bedring fordi innsigelsene til kystsoneplanen er ferdig behandlet planmessig. Det er uansett en rest-utfordring på dette området for Vega kommune; potensialet for mengde, type og lokalisering av akvakultur i hele kommunen er ikke ferdig utredet. Vega kommune legger til grunn at dette vil bedre seg når hele kystsoneplanen er ferdig behandlet.

I tillegg er det mange faktorer som påvirker de enkelte attributtene direkte; klimaendringer, menneskelig aktivitet, langreist forurensning, fravær av tradisjonell næringsaktivitet, endringer i naturmangfoldet mv. Vega kommune og andre myndigheter er godt i gang med å kartlegge og overvåke utviklinger, men ressurser, kapasitet og adgangen til kompetanse har ikke stått i samsvar med utfordringene. Vi mangler p.t. en systematisk oppstilling av verdier og attributter med faktorer, rot-årsaker og konsekvenser.

Vi vet ikke nok om alle de naturvitenskapelige attributtene, og dermed ikke faktorene, spesielt i sjøen. Dette er en universell utfordring, og ikke spesiell for Vega kommune.

Faktorer som påvirker Vegaøyen verdensarv er videre utdypet i en oppsummerende og overordnet drøfting i punkt 14.4.

Dokumentasjon: Tilleggsutredningen. Kommunal planstrategi 2022-2024. Forvaltningsplan 2015-2022

Verktøy 3: Fysiske grenser, buffersoner og verdensarvens omland

Grensene for verdensarvområdet og buffersonen har siden innskrivingen i 2004 gjennomgått en mindre, teknisk justering, og er pr. 2024 ikke gjenstand for særskilte utfordringer. Hele verdensarvområdet og hele buffersonen er i Vega kommune. Verdensarvområdet er i nord sammenfallende med kommunegrensene mot Alstahaug og Herøy kommuner. Dette er forenkende for forvaltningen, og stemmer godt med den konsentrasjonen av verdier og attributter som finnes i Vegaøyen verdensarvområde.

Buffersonen har avgjørende betydning for Vegaøyen verdensarv, fordi næringsaktiviteten samt den sosiale og kulturelle aktiviteten i sonen er avgjørende for å bevare verdiene og attributtene. Landbruket i buffersonen framstår som den eneste tilgjengelige kapasiteten som kan bidra til å opprettholde kulturlandskapet på øyene. De fleste aktivitetene i verdensarvområdet er avhengige av logistikk, og da spesielt transport, i buffersonen. Buffersonen er også adkomstområde for besøkende. Vega

verdensarvsenter, som er en nøkkelressurs innen formidling av verdiene, er lokalisert i buffersonen. Det samme gjelder mye av overnattingskapasiteten, handelen og annet underhold som reiselivet er avhengig av.

Tilleggsutredningen belyser et angivelig behov for å vurdere Vegaøyen verdensarv i en videre geografisk setting (verdensarvens omland), forstått som areal utenfor dagens verdensarvområde og buffersone. Vega kommune ser ikke behovet for grensejusteringer, ei heller noen former for utvidet buffersone i noen retninger. Hvis aktiviteter i nærheten av verdensarvområdet, kommersielle eller annet, skulle ha konsekvenser for verdensarven, vil dette bli håndtert som plansaker eller andre typer enkeltsaker i samarbeid med relevante statlige, regionale og kommunale myndigheter. I øyeblikket ser vi en slik sak; høsting av makroalger i områder hvor sjøfugler fra verdensarvområdet henter maten sin.

Vega kommune finner det problematisk at eksisterende tilskudd ikke tilgodeser den helt nødvendige og avgjørende aktiviteten i buffersonen i Vega kommune. Denne begrensningen i tilskudd skaper en kunstig grense mellom verdensarvområdet og buffersonen. Samfunnslivet i fordums Vegaøyen (værene) var også avhengig av det fantes kapasitet og støtte i et større samfunn på Vega øy. Befolkningene i dagens verdensarvområde og dagens buffersone var historisk sett avhengige av hverandre.

Dokumentasjon: Tilleggsutredningen, Kommunekart og NINA (sjøfugl)

Verktøy 4: Forvaltningens innretning og roller

Forvaltningen av Vegaøyen verdensarvområde er utviklet over tid etter 2004. Meld. St. 16 (2019-2020) Nye mål i kulturmiljøpolitikken fordeler ansvar for kulturmiljøer, deriblant verdensarvstedene, på flere departementer. Klima- og miljødepartementet har det overordnede ansvaret for politikkutvikling og forvaltning. I samsvar med det norske sektorprinsippet har de enkelte departementene og underliggende virksomheter et selvstendig ansvar for kulturmiljø i sine egne sektorer. Se punkt 10 i denne planen for flere detaljer.

Nordland fylkeskommune har en ressurs hvis primære rolle er tilskuddsforvaltning på regionalt nivå.

Vega kommune er ansvarlig for å ivareta og legge til rette for verdensarven gjennom nasjonal politikk og Lov om planlegging og byggesaksbehandling, samt en rekke sektorlover. Vega kommune har en liten administrasjon, og har brukt tiden etter innskrivingen til å bygge opp lokal ekspertise og utvikle vår rolle. Deler av det lokale ansvaret for verdensarven, ivaretas i nær samhandling mellom Stiftelsen Vegaøyen Verdensarv og verdensarvkoordinatoren, Vega verneområdestyre med verneområdeforvalteren og Vega kommunes administrasjon.

Vega kommune har erfart konsekvenser av den norske sektormodellen, ved at statspartens departementer og direktorater ikke kan enes om og avslutte viktige saker i verdensarvutviklingen. Dette gjelder spesielt innen sektorene fiske og naturforvaltning. Instanser på regionalt nivå, fylkeskommunen og statsforvalteren, kan med fordel bidra til raskere avklaringer.

Vega kommune erkjenner et fortsatt utviklingspotensial innen forståelse og forvaltning av verdensarv.

Dokumentasjon: Vega kommune

Verktøy 5: Juridisk, regulatorisk og tradisjonsdrevet rammeverk

Lovverket og annet regelverk i Norge plasserer ansvar og myndighet for Vegaøyen på tre forskjellige nivåer. Meld. St. 16 (2019-2020) Nye mål i kulturmiljøpolitikken beskriver hvordan plan- og bygningsloven (PBL) skal være den viktigste loven for å ta vare på et mangfold av kulturmiljø. Kommunene skal gjennom PBL inneha og ivareta en nøkkelrolle som vedtaksmyndighet.

Vegaøyens landareal er i all hovedsak regulert til formålet landbruk, natur og friluftsliv (LNF). Det er svært krevende å endre slik regulering innenfor dagens regelverk, spesielt i et område som i tillegg er gjenstand for strandsonebegrensninger. Vega kommune ser et stort behov for å diversifisere reguleringen av Vegaøyen og legge til rette for næring, dunproduksjon, logistikk, reiseliv (regenerativt) og bosetting. Regelverket er ikke tilpasset slik diversifisering, noe som er en hemsko i ivaretagelsen av flere av verdiene og attributtene.

Dokumentasjon: Meld. St. 16 (2019-2020) Nye mål i kulturmiljøpolitikken

Verktøy 6: Forvaltningsplanens nytteverdi

Vega kommune har hatt stor glede av den forrige forvaltningsplanen (2015-2022) for Vegaøyen verdensarvområde. Planen systematiserte arbeidet med verdier og attributter, noe som har styrket verdensarven vesentlig. Planen hadde tjenlige og uomstridte målsettinger med tilknyttede utfordringer og tiltaksområder. Erfaringene med planen er at helhetlig og systematisk oppfølging av verdensarven ville vært umulig uten.

Tiltaksplan for Vegaøyen verdensarvområde (vedlegg 6 i forrige plan) har ikke hatt et eget tiltaksområde om strategisk samfunnsutvikling. I ettertid ser Vega kommune at dette har vært en svakhet.

Kommuneplanens samfunnsdel 2025-2036 med forvaltningsplan styrker sammenhengen mellom lokalsamfunnsutviklingen og forvaltningen av Vegaøyen verdensarv. Denne nye planløsningen, forvaltningsplan fullintegrert i kommuneplanen, er laget for å tydeliggjøre kommunestyrets ansvar og muligheter for å ta en tydeligere rolle i verdensarvutviklingen. Den nye planen tar utgangspunkt i verdensarvens kulturelle dimensjon, og er mindre (geografisk) områdeorientert enn forrige plan.

Vega kommunes vurdering er at den planmessige tilnærmingen til forvaltning av Vegaøyen verdensarv, fortsatt har et utviklingspotensial. Den kan uansett ikke erklæres for moden (grønn farge i *EoH 2.0*) før Vega kommune besitter en komplett kommuneplan med oppdatert samfunnsdel, arealdel med kystsone samt en handlingsdel/økonomiplan som ivaretar verdensarv som integrert del av ett komplett, kommunalt plansystem.

Kystverket, Helgeland interkommunale utvalg mot akutt forurensning (IUA) samt Norsk oljevernforening for Operatørselskap (NOFO) bidrar sammen med Vega kommune til et godt planverk for beskyttelse av Vegaøyen mot forurensning og andre direkte, akutte trusler.

Statlige, regionale og kommunale myndigheter samarbeider om tiltak i kulturlandskapet. Ordningene er nærmere beskrevet i punkt 14.1 i denne planen, og er avgjørende for å bevare mange av attributtene.

Vega kommune har planfestet regenerativt reiseliv som en hovedstrategi for reiselivsutviklingen i kommunen. Strategien skal sørge for at lokale naturverdier, miljøet og sosiale verdier ikke blir skadelidende. Vega kommune har planfestet å styrke reiselivet i skulder- og vintersesong heller enn vekst i sommermånedene (kapittel 6 Næringsutvikling og sysselsetting).

De til sammen sju naturvernområdene, som er beskrevet i punkt 12, har sine egne forvaltningsplaner, som også har en bevaringseffekt på mange av attributtene. SNO har en dedikert ressurs med oppsynsansvar, noe som gir en viktig tilstedeværelse av myndighet i verdensarvområdet.

Dokumentasjon: Innskrivingsvedtaket pkt. 2 om strategisk planlegging

Verktøy 7: Ressurser

Verdensarv er stort internasjonalt ansvar for en liten distriktskommune. Administrasjonen vår er tilpasset befolkningsstørrelsen og ikke et forvaltningsansvar av internasjonalt format med behov for betydelige akademiske ressurser. Gitt Vegaøyans betydning og verdensarvens kompleksitet, er ressursene som er avsatt til forvaltning for små. Vega kommune må prioritere vanlige lovpålagte kommunale oppgaver i et lite kommunebudsjett, som også er i negativ utvikling. Uten større dedikerte tilskudd, stilles kommunen ovenfor den uheldige oppgave å måtte velge mellom grunnleggende tjenester og infrastruktur til innbyggerne, og forvaltning av verdensarv på statspartens vegne.

Dagens tilskuddsordninger gir ikke Vega kommune og Stiftelsen Vegaøyen verdensarv tilstrekkelig kapasitet til å:

- gjennomføre forvaltningen fullt og helt på en planmessig måte
- overvåke verdier og attributter samt andre forhold og faktorer som påvirker Vegaøyen verdensarv
- styrke kunnskapen om verdiene og attributtene, og hvordan de påvirkes
- beskytte verdier og attributter i et omfang og med den faglige grundigheten som en internasjonal forpliktelse krever.

Det er behov for større lokal kapasitet og mer lokal kompetanse, samt et romsligere budsjett for å ivareta Vega kommunes rolle i den fortsatte utviklingen av Vegaøyen verdensarv. Vega kommune og Stiftelsen Vegaøyen Verdensarv bør tilføres mer kulturvitenskapelig, naturvitenskapelig og planfaglig ekspertise, samt ressurser og reell kapasitet til å samhandle med andre fagmiljøer i og utenfor Norge.

Vega kommune har disponert for få dedikerte midler til alminnelig næringsutvikling. Med nedgang i fiskeriene og restriksjoner innen oppdrett av anadrome arter, bør kommunen tilføres midler for å utrede og posisjonere seg for økt sysselsetting.

Som verdensarvkommune mener vi at heller ikke de regionale og nasjonale ressursene ikke er tilstrekkelige. En statspart med fyrtårnambisjoner bør være villig til å investere i verdensarvstedene sine.

Vega kommune savner en evne til fysisk tilstedeværelse for overvåking av verdier og attributter samt praktisk støtte til aktørene i verdensarvområdet. Vi bør i større grad enn i dag ha evne til å transportere passasjerer og gods mellom øyene, og ta tak i oppdukkende utfordringer.

Dokumentasjon: Vega kommunes vurdering

Verktøy 8: Forvaltningsprosessen

Forvaltningsprosessen har i oppstartsårene etter innskrivingen i 2004, vært en positiv etablerings- og læringsperiode for involverte instanser. Verdensarvens komplekse egenart har gradvis blitt erkjent og lagt til grunn av myndigheter og andre lokale aktører som fra før var uten større befatning med den.

Prosessen har bidratt til etablering av nye faginstanser, herunder Stiftelsen Vegaøyan Verdensarv med verdensarvkoordinatoren. Stiftelsen og verdensarvkoordinatoren har sammen med verneområdestyret bidratt til å systematiske arbeidet med verdier og attributter, og har styrket bevaringen og snudd flere negative utviklinger.

Samhandling mellom Stiftelsen Vegaøyan Verdensarv med verdensarvkoordinatoren, verneområdestyret med forvalter og Vega kommune er av avgjørende betydning for forvaltningen av Vegaøyan verdensarv.

Samlokalisering av nøkkelressurser på Vega Verdensarvsenter har bidratt positivt til at de involverte ressursene har felles situasjonsforståelse i viktige saker. Samhandlingen fungerer godt. Et administrativt kontaktutvalg er opprettet for å formalisere kommunikasjonen i verdensarvsaker.

Vega kommune, stiftelsen og verneområdestyret drar veksler på et felles rådgivende utvalg for å forankre politikk, innhente uttalelser og høre ut de fleste av de lokale interessentene i verdensarvsaker. Ordningen fungerer meget godt, og bør videreutvikles til også å omfatte flere interessenter, spesielt innenfor sosial bærekraft. Dette er nødvendig for å styrke forbindelsen mellom verdensarv og innbyggere i alle aldre. Barn og unge er bedre representert enn enkelte andre grupper, som for eksempel eldre.

Uheldigvis for Vegaøyan verdensarv, har forvaltningen i perioden 2014-2024 vært preget av en enkelt plansak om mer akvakultur i verdensarvområdet. Saken har, som en uheldig bivirkning, delvis bidratt til å sette andre essensielle og fullt legitime samfunnsinteresser og -utviklinger opp mot verdensarven. Denne saken fikk sin planmessige avgjørelse i mai 2024.

Sett fra kommunalt ståsted, kunne koordineringen og samordningen på tvers av sektorer og nivåer vært bedre.

Til sist; Vega kommune savner norske oversettelser av deler av det internasjonale rammeverket for verdensarv. Dette er skrevet av høyt utdannede personer for målgrupper som lettere kan nyttiggjøre seg dette enn gjengse vegværing. Norske kortversjoner av noen av dokumentene kan styrke engasjementet og etterlevelsen.

Dokumentasjon: Tilleggsutredningen og Kommunal- og distriktsdepartementet avgjørelse om akvakultur i Kystsoneplan Helgeland (22/6533-19, datert 14. mai 2024)

Verktøy 9: Implementering av tiltak

Verktøy 9 følger de 10 tiltaksområdene i vedlegg 6 i den forrige forvaltningsplanen.

Beite-/slåttelandskap og vegetasjon og landbruk: Tiltak som gjelder beite og skjøtsel er godt i gang, og er særskilt beskrevet i punkt 14 i denne planen.

Marine naturtyper: Tiltakene på dette området er godt i gang, men det er en hovedutfordring at vi fortsatt ikke vet nok om dem.

Ærfugldrift: Dette omfattende tiltaksområdet har vært høyt prioritert. Mange av de planlagte tiltakene er enten ferdigstilt eller påbegynt.

Fugleliv: Tiltakene er i all hovedsak gjennomført og det har vært høy aktivitet innen tiltaksområdet, i samarbeid med interesseorganisasjoner og entusiaster.

Kulturminner (bygningsarv, arkeologiske og immaterielle kulturminner): Aktørene i verdensarvområdet og buffersonen er meget godt i gang med dette tiltaksområdet.

Fiskerier: Flere av tiltakene i planen er forsøkt. Dette arbeidet har ikke nytt fordel av dedikerte tilskudd, som innen landbruk og bygningsvern.

Havbruk: Tiltaksområdet er delvis gjennomført.

Reiseliv og friluftsliv: Tiltaksområdet har meget god gjennomføring.

Utdanning og kompetanse: Tiltaksområdet har god gjennomføring.

Formidling: Tiltaksområdet har meget god gjennomføring.

Verktøy 10: Resultater – effekten av forvaltningen

Vurdering av effekt omfatter de 10 tiltaksområdene i vedlegg 6 i den forrige forvaltningsplanen, i tillegg til en del tiltak som er beskrevet i andre dokumenter.

Dette verktøyet benytter pkt. 14.2 som er viktig kilde, fordi verdienes status og stilling er forvaltningens viktigste formål.

Beite-/slåttelandskap og vegetasjon og landbruk: Kulturlandskapet er markant bedret. Engasjementet rundt beite og slått har vært stort og bredt. Arbeidet understøttes av årvisse tilskudd.

Marine naturtyper: Tiltakene på dette området er godt i gang, men det er en hovedutfordring at vi fortsatt ikke vet nok om dem.

Ærfugldrift: Ærfugldriften er godt re-etablert med mange fuglevoktere i dunværene og høy aktivitet. Tiltakene har ikke kunne hindre at arten har gått drastisk tilbake. Predatorer som mink er en av årsakene. Fuglevoktere tar interesse og viderefører de århundregamle tradisjonene med dun, beite og slått, kombinert med bygningsvern, formidling og småskala reiseliv. Dunværene har fått nytt liv, noe som er viktig også av symbolske hensyn.

Fugleliv: Tiltakene er i all hovedsak gjennomført. Antall arter som overvintrer, trekker innom eller hekker er fortsatt høyt. Kartlegginger forteller om betydelig nedgang i sjøfuglbestander. Årsakene er ikke entydige, og krever videre undersøkelser.

Kulturminner (byggningsarv, arkeologiske og immaterielle kulturminner): Vega kommune har vedtatt en kommunal temaplan for dette området. Denne alene innebærer en sterk satsing på kulturminner. Oversikten er mye bedre. Det legges opp til god kobling mellom lokalsamfunn og kulturminner/-miljøer. Bygningsvernet pågår i samsvar med tildelte tilskudd. Et nytt senter for bygningsvern er under etablering på Gladstad.

Fiskerier: Tiltak som gjelder fiskeriene har ikke kunne forhindre at denne næringen fortsatt er tydelig og sterkt nedadgående i Vega kommune, målt i antall ansatte og landet fisk. Fiskeriene er per 2024 en hovedutfordring for Vegaøyan verdensarv så vel som for lokalsamfunnet.

Havbruk: Avklaringer om framtidig nytt oppdrett av anadrome arter i verdensarvområdet og buffersonen med dagens teknologi er utført. Avklaringer om rammer for akvakulturnæringens samlede handlingsrom i hele kommunen fortsetter i samarbeid med relevante myndigheter.

Reiseliv og friluftsliv: Reiselivet har god, men kontrollert vekst. Vega ble sertifisert en bærekraftig reiselivskommune i 2013. En ny politikk om regenerativt reiseliv er vedtatt jamfør nærmere omtale i Kapittel 6 i samfunnsdelen. Kommunen legger til grunn at strategiene om et reiseliv tilpasset både verdensarvens, lokalsamfunnets og de tilreisendes behov, utgjør et fyrtårn i norsk verdensarv. Vegatrappa og Ravnfloget Via Ferrata er store tilrettelegginger og tiltrekker seg mange besøkende. Tilretteleggingen og kapasiteten for parkering, overnatting og avfallshåndtering er også god. Veikapasiteten utfordres av reiselivet om sommeren. Vega kommune har enda til gode å måle effektene av den nye politikken for reiselivet.

Utdanning og kompetanse: Aktørene har etablert og bruker et formidlingskonsept. Barn og unge er en viktig målgruppe. Både Vega barnehage og Vega barne- og ungdomsskole er involvert. Enkelte klassetrinn har årlige undervisningsopplegg på verdensarvsenteret. Elevene besøker også dunvær.

Stiftelsen og kommunen arbeider med et initiativ om å etablere en folkehøgskole på Vega, med verdensarvens verdier som dannelsesmotor for elevene. Framdriften er forsinket av pandemi og statlige myndigheters stans i søknader om driftstilskudd til nye skoler. En påbegynt søknad foreligger. Når ordningen kommer i gang igjen, er det stiftelsens og kommunens felles intensjon å søke om tilskudd.

Formidling: Det mest synlige resultatet er etableringen av Vega Verdensarvsenter. Senterets utstilling og kompetanse bidrar til å formidle verdensarven unike verdier til en stor bredde av besøkende. Senteret er sammen med Stiftelsen Vegaøyan Verdensarv også en god begynnelse et kompetansemiljø om verdensarv.

Tiltak utenom forrige plans tiltaksområder:

Kunnskapsproduksjon: Vegaøyan verdensarv har vært gjenstand for en betydelig kunnskapsproduksjon. Her inngår rapporter innen vegetasjonskartlegging, landskapets visuelle karakter, ornitologiske kartlegginger, skjøtsel, klimasårbarhet samt tilleggsutredningen om kystsonen. Forvaltningsinstanser og myndighetene vet pr. 2024 mye mer om verdensarven, enn ved innskrivingen. Vega kommunes vurdering er uansett at kunnskapsoppbyggingen må intensiveres.

Trollfjell Geopark. Vega kommune samarbeider med kommunene Brønnøy, Vevelstad, Sømna, Bindal og Leka om Trollfjell Geopark. En geopark er et område med en spesiell geologisk naturarv av internasjonal betydning der man satser på bærekraftig utvikling, stedsutvikling, kunnskapsspredning og geoturisme. I en geopark skal man vise sammenhenger mellom de geologiske forutsetningene, hvordan landskapet har blitt til, det biologiske mangfoldet og menneskelig bosetting. En geopark er en status, og ikke et vern. Trollfjell Geopark er en del av UNESCO Global Geoparks (UGGp).

Effekter i lokalsamfunnet: Vegværingar har blitt mer opptatt av å bidra til et ryddigere og vakrere lokalsamfunn, og tar bedre vare på eiendommer nå enn før. Mange innbyggere er stolte av å tilhøre et så særegent lokalsamfunn og innskrivingen på UNESCOs verdensarvliste.

Mange grunneiere og interessenter har blitt engasjert i forvaltningen av verdensarvområdet med å ta opp ærfugltradisjonen eller bli med som hjelpere gjennom å starte skjøtsel av kulturlandskapet, hogst av sitka og restaurering av bygningsarven. Det har bidratt til større forståelse av verdensarvens verdier. Vega har fått økt oppmerksomhet og mye positiv omtale som har styrket lokal stolthet og identitet.

Konklusjon: Usikkerhet rundt forutsetninger for marint liv og en betydelig og urovekkende nedgang i sjøfuglbestander, herunder ærfugl, samt den negative utviklingen for fiskeriene er hovedårsaken til at verktøyet konkluderes med oransje farge. Vega kommune presiserer at aktørene i Vegaøyen verdensarvområde har lyktes meget godt med mange av de ti tiltaksområdene, samt flere viktige enkelttiltak utenom dem.

Verktøy 11: Overvåking – oppfølging av bevaringsarbeidet

Overvåking og oppfølging av bevaringsinnsatsen har i hovedsak vært gjennomført ved:

- Periodisk rapportering hvert sjette år til UNESCO
- Skriftlig rapportering til Miljødirektoratet, som en følge av tilskuddsordningene
- Muntlig rapportering til Miljø- og klimadepartementet i forbindelse med statspartens årlige verdensarvkoordinatormøte

Uperiodiske rapporter til Vega kommunestyre, Styret i stiftelsen og verneområdestyret. I framtiden skal rapporteringen integreres med kommuneplanens. Det innebærer en noe annen struktur:

- Rapporter til UNESCO og statsparten som før, eller som disse bestemmer
- *Verdi og attributtnivå*, ved at disse undersøkes og følges opp gjennom kunnskapsinnsamling og dialog med lokale interessenter, myndigheter og forskningsinstanser. Analysene skal gjennomføres i samarbeid mellom verdensarvkoordinatoren og Vega kommune, og godkjennes av kommunestyret. Arbeidet skal integreres i utarbeidelsen av Vega kommunes kunnskapsgrunnlag for kommunal planlegging hvert fjerde år (like før kommunevalgene og arbeidet med ny kommunal planstrategi). Rutinen sikrer at verdensarv og lokalsamfunn undersøkes og rapporteres under ett.
- *Tiltaksnivå*, ved at handlingsdelen til kommuneplanen rapporteres til kommunestyret i form av årsberetning og årsregnskap. Denne rapporteringen finner sted årlig i samsvar med kapittel 12 Kommunal drift og forvaltning i samfunnsdelen.
- *Systemnivå*. Hvert fjerde år skal kommunestyret lede en forvaltningsrevisjon av Vegaøyen verdensarv i samsvar med KommuneLOvens § 23-3. Stiftelsen Vegaøyen Verdensarv og Vega Verdensarvsenter skal videre inngå i kommunens eierskapsmelding i samsvar med KommuneLOvens §23-4. Forvaltningen av Vegaøyen verdensarv inngår i kommunedirektørens internkontrollansvar, jamfør KommuneLOven §25-1.

Styret i Stiftelsen Vegaøyen Verdensarv, verdensarvkoordinatoren og Vega verneområdestyre deltar i arbeidet på ulike nivåer. Pr. 2024 mangler Vega

kommune fagmiljø og ressurser til å gjennomføre tilstrekkelige undersøkelser av alle attributtene på en systematisk måte. Vega kommunes vurdering er at det vil ta et par års sykluser før all rapportering er godt samordnet.

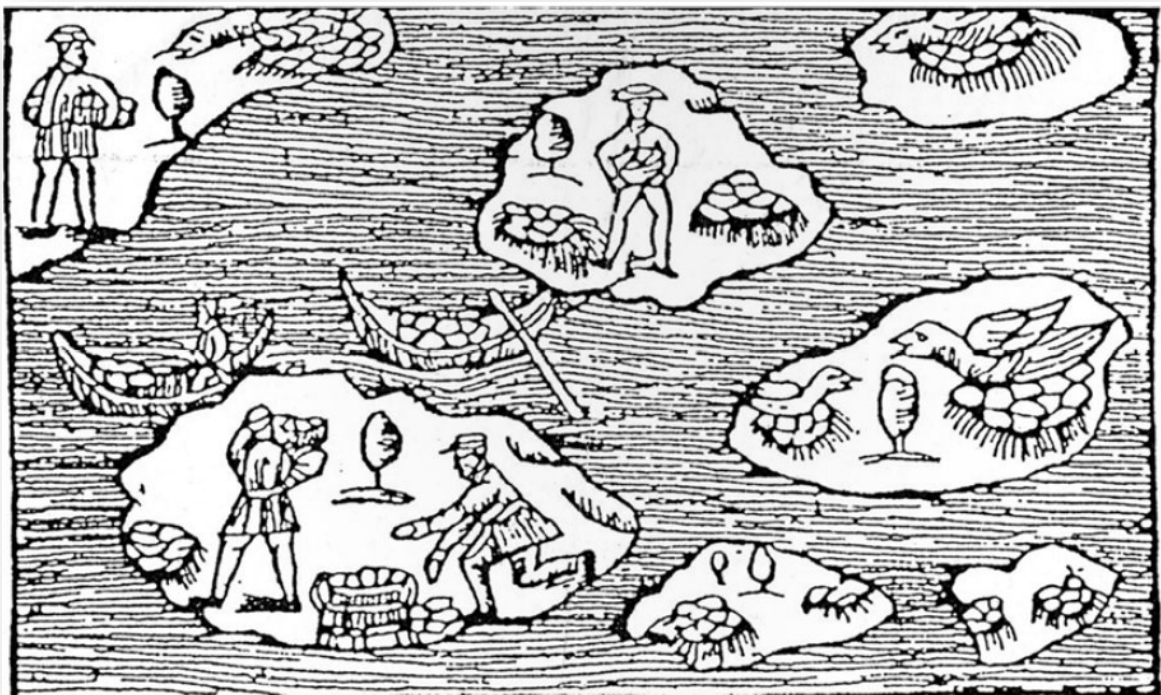
Verktøy 12: Oppstilling av den samlede effekten av forvaltningen

Vega kommunes konklusjon er at forvaltningen har forbedringsområder, at må holdes under oppsikt og arbeides videre med. Vega kommune ønsker at forvaltningen skal videreutvikles i tett samarbeid med både statsparten og regionale myndigheter.

Vega kommune må også gå i bresjen for en bedre og mer effektiv lokal samhandling. Videreutviklingen av forvaltningen er en integrert del av Vega kommunes innsats for Vegaøyen verdensarv.

Den samlede effekten er nærmere beskrevet i pkt. 14.4.

Illustrasjon: Eggsanking fra Olaus Magnus Historia de Gentibus Septentrionalibus

(De nordiske folkenes historie) utgitt i Roma i 1555

14.4 Utfordringer for Vegaøyen verdensarv oppsummert

Vega kommune er Vegaøyen verdensarvs viktigste myndighet, utviklingsaktør og promotør. Vegaøyen verdensarv, som en kulturelt begrunnet innskriving på verdensarvlisten, kan bare ivaretas gjennom en helhetlig og systematisk tilnærming som hensyntar alle relevante interessenter. Sitat fra PBL:

Kommuneplanen skal ivareta både kommunale, regionale og nasjonale mål, interesser og oppgaver, og bør omfatte alle viktige mål og oppgaver i kommunen. Den skal ta utgangspunkt i den kommunale planstrategien og legge retningslinjer og pålegg fra statlige og regionale myndigheter til grunn.

...

Kommuneplanens samfunnsdel skal ta stilling til langsiktige utfordringer, mål og strategier for kommunesamfunnet som helhet og kommunen som organisasjon. Den bør inneholde en beskrivelse og vurdering av alternative strategier for utviklingen i kommunen.

Innskriving av Vegaøyen på UNESCOs verdensarvliste er kulturelt begrunnet og først og fremst et resultat av menneskers tusenårige levesett og kulturlandskapet. Verdensarven kan ikke ivaretas uten at både kommunen og andre myndigheter fyller sitt ansvar. Den kan heller ikke ivaretas uten omfattende menneskelig aktivitet, både i verdensarvområdet og i buffersonen. Vegaøyen verdensarv står i ei krise fordi den menneskelige aktiviteten er truet av fraflytting og en negativ demografisk utvikling. Befolkningsutviklingen i kommunen har vært og er negativ. I 2024 er vi 1205 vegværingene. Tallet forventes å fortsette å synke til 1147 innbyggere i 2030 og til 1099 innbyggere i år 2050 (SSBs hovedalternativ). Forholdstallet mellom antall personer i yrkesaktiv alder 20-64 år og antall personer over 65 år synker også (kilde: Regjeringen). I 2022 var tallet 1,87. Det forventes å synke til 1,30 i 2040, noe som vil få konsekvenser for verdensarven. Betydningen av demografi og sviktende sosial bærekraft har siden innskrivingen i 2004 fått for liten oppmerksomhet.

Årsakene til fraflytting og befolkningsnedgang er sammensatte, og ikke ulik rådende årsaker i deler av distrikts-Norge, jamfør demografiutvalgets nylige rapport. Et bærekraftig lokalsamfunn har egenskaper og attraktivitet som i sum gir en bosettingseffekt. I øyeblikket mangler Vega flere av de egenskapene som skal til for å holde på ungdom og rekruttere nye innbyggere. Barn og unges deltakelse i verdensarv og eieforhold til verdiene er meget viktig. Antall barn i Vega kommune, de egentlige «verdensarvingene», synker.

Endringer og usikkerheter rundt det biologiske mangfoldet, herunder sjøfugl, må vies oppmerksomhet. En fortsatt nedgang i spesielt ærfuglbestanden vil svekke flere OUV-er. Kritiske fiskebestander som torsk er for begrensede.

Vega kommune kan ikke ta del i verdiskapningen og næringsmuligheter innen akvakultur på samme vilkår som øvrige kystkommuner kan. Akvakultur kan ikke løse Vega kommunes utfordringer alene, men flere sysselsatte og større og inntekter ville vi sett, om vi hadde samme frihet til å etablere oppdrett av laks, ørret og regnbueørret som sammenlignbare kystkommuner har. Økte frie inntekter til kommunen kunne da bidratt til å løse flere samfunnsoppgaver på en bedre måte og skape et mer attraktivt lokalsamfunn.

Vega kommune har ikke naturgitte forutsetninger for å ta del i dagens store industrier som er representative for Nordland (kraftproduksjon, mineralutvinning, prosessindustri osv.). Vi er heller ikke per i dag spesielt attraktive for lokalisering av nye offentlige institusjoner. Det innebærer at kommunens arbeid med næringsutvikling har et smalere handlingsrom enn tilfelle er for de fleste andre kommuner, og derfor må intensiveres. Det har statlige myndigheter bekreftet i Kommunal- og distriktsdepartementets avgjørelse om akvakultur.

Tilleggsutredningen erkjenner videre behovet for et bærekraftig lokalsamfunn, og tilrår at Vega kommune skal leve både med og av verdensarven. Utfordringen med dette standpunktet er at det mangler troverdig finansiering for denne strategien (2024). Vega kommune mottar tilskudd i forbindelse med verdensarv og naturvern, men langt fra på et nivå lokalsamfunnets bærekraft kan bygges på. Sysselsettingseffektene av verdensarven kan, under rådende forvaltning og tilskuddsordninger, ikke forventes å nå et nivå så høyt at lokalsamfunnets bærekraft kan bygges på dem. Vega kommune må jevnlig og over tid tilføres tilskudd til næringsutvikling og annen samfunnsutvikling, hvis verdensarven skal kunne bevares for framtidige generasjoner.

Reiselivet har utviklet seg etter innskrivingen i 2004. Næringen gir gode inntekter og en viss verdiskapning i sommermånedene, men ikke på et nivå som kan bære lokalsamfunnet vårt hele året. Vega kommune har også betydelige kostnader og uløste utfordringer med reiselivet. Om sommeren er aktiviteten særdeles høy fordi landbruket og besøksnæringen har høysesonger samtidig. Veisystemet overbelastes, og infrastruktur for å ivareta alle tilreisende er utilstrekkelig. Fra et verdensarvsynspunkt er det ønskelig med besøk og formidling, men ikke ubegrenset og uten styring. For stor trafikk, og spesielt hvis den ikke er styrt, kan bli til vesentlig ulempe og skade for lokalbefolkning, verdensarv og naturmangfold. Økt ferdsel kan gi negativ påvirkning spesielt både på fugl og vegetasjon i verneområdene.

Vegaøyan verdensarvs immaterielle kulturarv er basert på 1500 år med tilpasninger til skiftende forutsetninger. Vegaøyan har kontinuerlig endret seg med klima, teknologi og nye metoder for å produsere og konservere mat og andre varer for eget konsum og salg. Livet på øyene har endret seg jevnlig med framskritt som elektrisitet, motorfartøy, traktorer, telegraf osv. Alle slike framskritt har hatt sine oppsider og nedsider. Tilleggsutredningen tar for lite hensyn til at lokalsamfunnet må kunne følge med i utviklingen i samfunnet ellers. Vega kommune skal selv bidra til drøftingen og grensesettingen om nye næringsmuligheter i verdensarvområdet og buffersonen.

Vegaøyan verdensarvområde er en planmessig utfordring fordi planbestemmelsene som påvirker arealplanleggingen og regulering av området ikke hensyntar at Vegaøyan faktisk må brukes, og at eiere må gis planmessig rom for å investere og videreutvikle eiendommene sine. Uten planmessige forbedringer kan nåværende eiere sakte, men sikkert bli erstattet av eksterne investorer uten nødvendig eieforhold til verdensarvens samlede verdsett.

Reduksjon innen fiskeriene er en hovedutfordring for både lokalsamfunn og Vegaøyan verdensarv. Pr. 2024 mangler det tilskuddordninger og verktøy som kan gjenreise aktiviteten. En egen tiltaksplan og eventuelt en tilskuddsordning for Vegas fiskerier må til. Det må skapes bedre forutsetninger for tilflytting og bosetting til Vega, nettopp fordi vi har verdensarv.

15. Muligheter, innovasjon og handlingsrom

Vega kommune har utviklet tre framtidsscenarier for å synliggjøre mulige utviklinger for verdensarv som en integrert del av lokalsamfunnet. I tilfeldig rekkefølge:

- «Null-alternativet – dagens politikk og utvikling videreføres»
- «Verdensarv som næring – leve av verdensarv»
- «Næringsutvikling som kystkommuner ellers – leve med verdensarv»

Året er 2050:

Scenario	Konsekvenser	Konklusjon
«Null-alternativet – dagens politikk og utvikling videreføres»	Fiskeriene er helt nedlagt som næring i Vega, men det fiskes fra andre havner enn Vegas fordi tareskogen har kommet tilbake. I dunværene har forgubbingen begynt å gi seg utslag i redusert aktivitet. Færre og færre etterkommere av fuglevokterne ønsker selv å bidra til å opprettholde duntradisjonen. Færre fuglevoktere medfører økt risiko for uønsket predasjon. Ærfulgbestanden har fortsatt å synke til et høyst urovekkende lavt nivå. Landbruket videreføres, men det har blitt vanskeligere for bøndene å prioritere beite og slått på øyene. Vi har færre bønder, og de som er i landbruket er under press for å levere innen volumproduksjon. Reiselivet er på samme nivå som i 2025. Vegasamfunnet har lyktes med å flytte deler av besøkene til perioden september – april. Situasjonen for kommunen og Vegaøyen håndteres fra år til år uten en helhetlig og langsiktig politikk. Verdensarvens verdier svekkes, først sakte, men sikkert. Deretter med økende hastighet. Lokalsamfunnet fortsetter å miste innbyggere. SSBs hovedalternativ for demografisk utvikling slår inn, og Vega kommune kommer under 1100 innbyggere i 2050. I 2040 framskrives det 1.3 vegværing i aldersgruppen 20-66 år per pensjonist, mot 2.24 på landsbasis og 1.87 pr. 2022. Kilde: www.regjeringen.no (befolkningsframskrivinger) Samfunnets sosiale bærekraft er fortsatt nedadgående. Ressursene ivaretar verdensarven blir færre. Situasjonen omtales som en vond spiral.	Aktiviteten i Vegaøyen videreføres på tross av og ikke på grunn av forvaltningen, dog med dårlige resultater enn statsparten kunne ønske å rapportere til UNESCO. Mot slutten av forvaltningsplanens tidshorisont begynner prosessen med å ta Vegaøyen ut av verdensarvlisten.

Scenario	Konsekvenser	Konklusjon
«Verdensarv som næring – leve av verdensarv» Vega kommune tilføres betydelige og stabile ressurser over statsbudsjettet med forsterkede tiltak og økonomiske stimuli for å ta vare på verdensarvverdiene.	Økt drift i dunværene. Ærfuglbestanden er god og stabil. Landbruk, beite og skjøtsel videreutvikles og øker, både i buffersonen og i verdensarvområdet. Vega-bøndene får en større rolle i beskyttelsen av OUV/NLV. Lokal matproduksjon og salg har fått fotfeste – «Vegamat» har blitt et godt varemerke. Tradisjonelle fiskerier stimuleres og kobles til aktivitetene i dunværene. Tareskogens gjenvekst har kommet både fiskeriene og sjøfuglene til gode. Antall ærfugl er igjen i vekst. Økt satsing på bygningsvern og bevaring av alle typer kulturminner. Bygningsvernssenteret på Gladstad tiltrekker seg flere unge som ønsker å ta fagbrev. Reiselivet i Vega har blitt enda flinkere til å formidle kommunens historie. Bærekraftig og regenerativt reiseliv er i drift. Reiselivet ser ikke en vesentlig økning i sommerperioden, men til gjengjeld har skuldersesongene og vinterturisme styrket seg. Forskningsaktiviteten øker. Kunnskapen om verdiene, attributtene og påvirkningsfaktorene styrkes år for år. Vega folkehøgskole er etablert med 75 elever. Skolen har et særegent sommerkurs som følger aktivitetene i dunværene. Elevene kommer fra hele verden, og fremmes av UNESCO som et godt utdanningstilbud for elever som ønsker å lære om kulturarv i et bærekraftige lokalsamfunn. Oppdrett av laks beholdes på samme nivå som i 2025. Diskusjonen om økt produksjon i verdensarvområdet eksisterer fortsatt, men bare i uformelle fora. I dette scenariet flater befolkningsnedgangen ut, men Vega kommunes andel av de yngste innbyggerne er fortsatt lavere enn ønskelig.	Scenariet er ønskelig, men pr. 2024 lite realistisk på grunn av mangel på tilskudd som skal til for å kompensere for fraværet av annen næring og sysselsetting.

Scenario	Konsekvenser	Konklusjon
«Næringsutvikling som kystkommuner ellers – leve med verdensarv» Næringsutvikling som samsvarer med naturgitte egenskapene, mulighetene og fortrinnene som råder i regionen	Akvakultur er introdusert i et innovert, lavsignatur format både i buffersonen og i verdensarvområdet. Infrastruktur, teknologi og produksjon er tilpasset verdiene og attributtene. Nye arter, både fisk, makroalger og andre, har blitt mer etterspurte i internasjonale markeder. Noe negativ virkning på verdensarvverdiene, som følge av akvakultur. Virkningene tillegges ikke avgjørende betydning fordi de er både justerbare og reversible, og arbeides med kontinuerlig. Den tradisjonelle fiskeriaktiviteten i buffersonen og verdensarvområdet har stabilisert seg på et lavt nivå, men Vega kommune ser et begynnende potensial for ny vekst. Tradisjonell og ny aktivitet samarbeider og samhandler om logistikk, transport, overvåking og tilrettelegging av menneskelig aktivitet i øyene. Flere sysselsatte i innovativ akvakultur og leverandørindustri, samt ringvirkninger innen handel og tjenester styrker lokalsamfunnets utvikling. Inntektene i lokalsamfunnet styrkes. Landbruket er en solid næring i Vega kommune, og videreutvikles gjennom forsterkede tilskuddsordninger til aktivitet i buffersonen og i verdensarvområdet. Reiselivet er videreutviklet i retning av et regenerativt og bærekraftig reiseliv. Vinterturismen har utviklet seg gradvis i riktig retning. Vega kommune er et internasjonalt fyrtårn for verdensarvturisme og en foregangskommune innen regenerativt reiseliv. Dunværene videreføres og er gitt et planmessig handlingsrom for å videreutvikle både aktiviteten og den sårt tiltrengte infrastrukturen. Vega kommune har videreført og forsterket arbeidet med å introdusere verdensarv til etterfølgende generasjoner. Verdensarv er et hverdagstema også innen omsorg og andre sosiale tjenester. I dette scenariet er bosettingen i kommunen styrket, og fraflyttingen stanset. Vi arbeider for igjen å bli over 1250 innbyggere.	Både Vegaøyen verdensarv og lokalsamfunnet innrettes som bærekraftige. Verdensarven videreføres uten å være den enerådende utviklingsfaktoren i lokalsamfunnet. Kapittel 6 Næringsutvikling og sysselsetting beskriver framtidssatsing for å tilføre lokalsamfunnet nye arbeidsplasser.

16. Visjon, målsettinger og tiltak på lang sikt (- 50 år)

Visjon

Vegaøyan verdensarvs verdier bevart og opprettholdt i et 50 års perspektiv, eventuelt gjenskapt, gjennom aktiv, balansert og bærekraftig bruk, med basis i et levende lokalsamfunn på Vega. Vegaøyan verdensarv videreutviklet til et levende, ledende og internasjonalt anerkjent fagmiljø for kunnskap, formidling og forvaltning av verdensarv.

Hovedmål

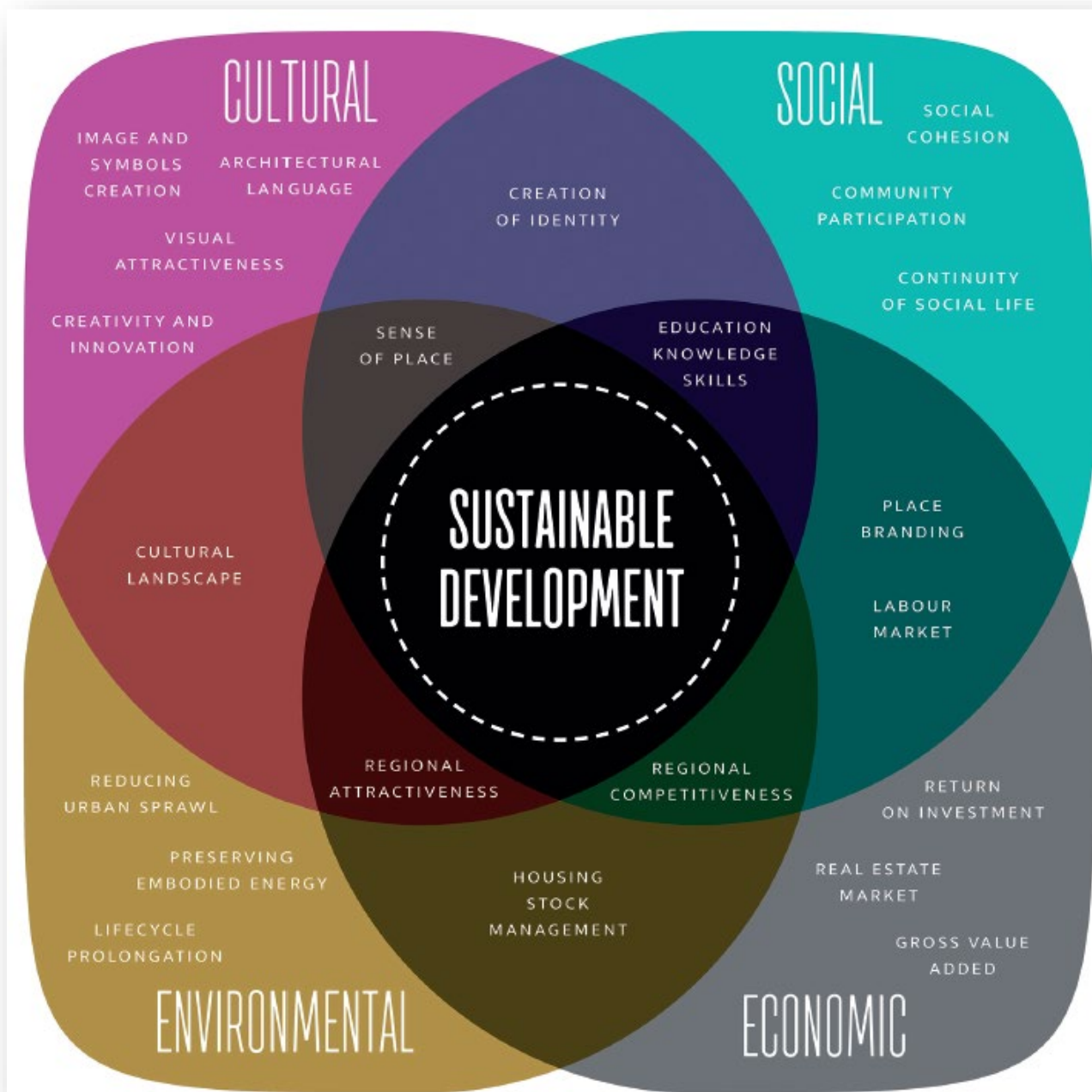
Hovedmålet for arbeidet med Vegaøyan verdensarv er å bidra til ivaretagelse av verdier og attributter som ligger til grunn for innskrivingen av Vegaøyan Verdensarv på UNESCOs verdensarvliste (2004), slik det er avgrenset og beskrevet i nominasjonsdokumentet The Vega Archipelago (2003).

Vega kommunes overordnede og langsiktige perspektiv

Vega kommune legger følgende overordnede og langsiktige målsettinger til grunn for forvaltningen av Vegaøyan verdensarv:

- Vegaøyan verdensarv til glede, nytte, stolthet og engasjement for framtidige generasjoner av vegværingene, samt innbyggerne i nabokommunene
- Lokalsamfunnet vårt har verdier som er fremragende og unike i en global sammenheng. UNESCOs forventninger til et verdensarvsted skal derfor legges til grunn for forvaltningen av Vegaøyan verdensarv.
- De umistelige verdensarvverdiene formidlet og godt kjent i og utenfor Norge
- Vegaøyan verdensarv forvaltet og bevart som en integrert del av kommunal planlegging og lokalsamfunnets samlede innsats for en bærekraft utvikling i Vega kommune
- Styrke forskning og overvåking og tette kunnskapshull for å bli bedre i stand til å forutse og forstå endringer i de marine systemene i Vega; styrke samarbeidet mellom verdensarvforvaltning og forskning/akademia for å treffe forvaltningens behov
- Bevaring av Vegaøyan verdensarv bygget på prinsippet om en balansert bærekraftig utvikling som tar hensyn til både kulturelle, sosiale, miljømessige og økonomiske forhold. FNs bærekraftsmål skal legges til grunn for forvaltningen.
- Ut fra tilrådinger fra tilleggsutredning og klimaworkshop legges til grunn en føre-var-tilnærming og konsekvensutredninger for verdensarv (KUVA) for å sikre at nye aktiviteter ikke har negativ innvirkning på de universelle verdiene
- Forvaltningen bygget på et engasjerende og inkluderende samarbeid mellom myndigheter, næringsliv og frivillige
- Næringsaktivitet og annen aktivitet i Vega kommune tilpasset og balansert slik at Vega forblir et livskraftig lokalsamfunn og kommune med en sunn befolkningsutvikling, samtidig som Vegaøyan verdensarv opprettholder statusen som innskrevet i verdensarvlisten. Reiselivet skal utvikles med besøksforvaltning som verktøy.
- Barn og unge i Vega kommune kjenner sin verdensarv og er engasjert i aktiviteter som fremmer den
- Kunnskapsnivået om Vegaøyans verdier og attributter er styrket

Vega kommune vektlegger de tydelige forbindelsene mellom Vegaøyen verdensarv og lokalsamfunnet vårt, samt det komplekse og mangfoldige samspillet mellom attributtene og folk, næringsliv, kulturelle aktiviteter og naturen. Nedenfor illustreres denne typen samspill i en figur fra en rapport om kulturarv i Europa.

Figur fra Kulturarvens betydning for bærekraftig utvikling. En visuell framstilling av kulturarvens betydning for en bærekraftig utvikling i Europa, slik det framgår av rapporten *Cultural Heritage Counts for Europe*

Gjengitt i Meld. St. 16 (2019-2020) Nye mål i kulturmiljø-politikken – Engasjement, bærekraft og mangfold

17. Målsettinger og tiltak på mellomlang sikt (- 12 år)

Målsettingen for Vegaøyen verdensarv er at natur- og kulturlandskapsverdiene om 12 år er i like god stand, eller bedre, som følge av målrettet forvaltning av natur- og kulturlandskapsverdiene. Det er fortsatt verdiskaping i verdensarvområdet ved at større deler av området er tatt i bruk gjennom økonomisk, miljømessig og kulturelt bærekraftige aktiviteter som sikrer verdiene som ligger til grunn for nominasjonen. Ved å gjennomføre gode og langsiktige kunnskapsbaserte prosjekter, bygges Vega opp som et kunnskapssenter for formidling, forvaltning og bruk av natur og kulturlandskap i kystområder.

Vi vil:	Slik gjør vi det:
Et sterkere og tydeligere lokalt eieforhold til Vegaøyen verdensarv blant unge vegværing	Vega barnehage utvikler og operasjonaliserer et inkluderende lek-og-lær prosjekt om små barn, vennskap og verdensarv Vega barne- og ungdomsskole utvikler og operasjonaliserer prosjekter for småtrinn, mellomtrinn og ungdomstrinn Nyutgivelse av bokverket «Vegas historie» med unge mennesker som målgruppe. <i>Opprinnelig utgivelse i fire bind 1985-1989 ved Ingvar Andersen (kilde: Vega kommunes kulturminneplan)</i> Videreutvikle samhandlingen med rådgivende utvalg, oppsittere, fuglevoktere, grunneiere, næringslivet samt lag og foreninger om Vegaøyen verdensarv Ungdom fra Vega deltar i utvekslinger med ungdom fra andre verdensarvsteder Ekstern finansiering søkes til alle tiltakene
Overvåking og kartlegging av verdier	Arbeide for en styrket, helhetlig overvåking og kartlegging av Vegaøyens verdier, både de fremragende universelle verdensarvverdiene og de nasjonale verdiene Etablere en ny oversikt over verdier, attributter, faktorer som påvirker attributter og verdier, samt rot-årsaker og konsekvenser av positiv og negativ påvirkning, jamfør EOH 2.0 Tool 2 side 36-38. I samme anledning skal strukturen av verdier og attributter forenkles for å eliminere noen av gjentakelsene i dagens versjon. Samhandle med Vega verneområdestyre og andre instanser om å systematisere og presentere informasjonen om verdiene og deres utvikling Forbedre rapporteringen til UNESCO og statsparten i samsvar med verktøy 11 i EoH 2.0 Avklare hvilken rolle SNO har om naturoppsynsoppgaver i Vegaøyen verdensarv

Vi vil:	Slik gjør vi det:
Kompetanse og kapasitet	Vega kommune skal i nært samarbeid med Stiftelsen Vegaøyen Verdensarv og verdensarvkoordinatoren fortsette arbeidet med å styrke den lokale kompetansen om Vegaøyen verdensarv, herunder kompetanse om forvaltning av den Nordland fylkeskommune og Statsforvalteren skal inviteres til et samarbeid om kompetanseutvikling Vega kommune skal i nært samarbeid med Stiftelsen Vegaøyen Verdensarv og verdensarvkoordinatoren søke å utvide den lokale (vegabaserte) kapasiteten innen forvaltning og kunnskapsproduksjon innen verdensarv
Styrket offentlig finansiering og andre bidrag til å bevare Vegaøyen verdensarv	Arbeide for å styrke de offentlige tilskuddene for å bevare verdensarven Undersøke og utnytte halvoffentlige og private tilskuddsordninger Arbeide for å styrke den sektorovergripende koordinering om verdensarvens utvikling og enkeltsaker. Vega kommune skal arbeide for halvårlige møter med berørte instanser.
Infrastruktur i verdensarv-området	Legge til rette for, plan- og reguleringsmessig samt praktisk for videreutvikling av infrastruktur som er nødvendig for dundrift, beite, slått, reiseliv, annen næringsaktivitet og sesongmessig bosetting og opphold i øyværene, herunder samferdsel Videreføre og om mulig forsterke arbeidet med restaurering av bygninger i verdensarvområdet og i buffersonen
Naturmangfold	Samarbeide med andre myndigheter og interesseorganisasjoner for å beskytte sjøfuglbestander, herunder ærfuglen, som et høyt prioritert hastetiltak Følge opp og undersøke mulige effekter av økt trafikk av fritidsbåter på sjøfugl. Jf. NINA Rapport 2351 om ærfulgbestanden Arbeide for stans i industriell tråling etter tang og tare, samt raudåte, inntil aktiviteten er vurdert mot bærekraftig utvikling, naturmangfold, konsekvenser for de tradisjonelle fiskeriene og verdensarven i sin helhet
Fysisk aktiv og sosial med verdensarv	Tiltak på dette området skal sees i sammenheng med tiltak i kulturminneplanens handlingsdel, Trollfjell Geopark, aktivitetspark samt videreutvikling av stier, turløyper og utendørs møteplasser

Vi vil:	Slik gjør vi det:
Formidling	Videreutvikle den fysiske og digitale presentasjonen av Vegas historie overfor lokalbefolkningen og besøkende Styrke og videreutvikle den digitale presentasjonen av Vega og Vegaøyen som verdensarvsted, jamfør kapittel 14 Verneområdene og verneområdeforvaltningen skal formidles fra Vega verdensarvsenteret Vega kommune skal arbeide for at driftsgrunnlaget og en bærekraftig økonomi for senteret styrkes gjennom økt grunnbevilgning og en videreutvikling av senterets rolle som et kunnskaps- og kompetansesenter
Fyrtårn, innovasjon og videreutvikling	Vega kommune skal være en foregangskommune innen sammenhengen lokalsamfunnsutvikling, verdensarv og andre kulturminner Rullering av denne forvaltningsplanen, som en integrert del av kommuneplanens samfunnsdel (detaljer i kommunal planstrategi) Arbeide for å styrke den sektorovergripende koordinering om verdensarvens utvikling og enkeltsaker Vurdere å ta inn kulturminneplanen i samfunnsdelen i neste rullering (kommunal planstrategi) Skape langsiktige og forutsigbare ordninger som muliggjør forvaltning i henhold til statspartens mål om beste praksis innen forvaltning, samt lokal verdiskaping, lokalsamfunnsutvikling, dokumentasjon, overvåking og forskning Følge opp regenerativt reiselivsutvikling i møter med næringen, brukerundersøkelser og annet Vega kommune skal styrke reisemålsledelsen og styre utviklingen i samsvar med reisemålsstrategier for hele lokalsamfunnet, verdensarvområdet og verneområdene Samfunnsdel, verdensarv og kulturminner skal presenteres samlet og digitalt Denne forvaltningsplanen og forvaltningsplanen for verneområdene skal være harmonisert etter et samarbeid mellom Vega kommune, Stiftelsen Vegaøyen verdensarvsenter og verneområdestyre (administrativt kontaktutvalg)

18. Målsettinger og tiltak på kort sikt (1 – 4 år)

Innledning

Vega kommune følger opp denne forvaltningsplanen og andre nødvendige målsettinger og tiltak som gjelder Vegaøyan verdensarv i nært samarbeid med øvrige verdensarvaktører. Aktørenes evne til samskaping og samarbeid om målsettinger, tiltak på kort sikt samt prosjekter er en kritisk faktor for en bærekraftig utvikling for verdensarven.

Handlingsdel og økonomiplan (HØP)

Metode for oppfølgingen er en full integrering av verdensarvens strategier og tiltak i kommunens årlige handlingsdel og økonomiplan (HØP). HØP har et fireårs perspektiv. Det første året er årsbudsjett for det kommende år. Kommunens årsbudsjetter utarbeides som en integrert del av planprosessen for HØP (se kapittel 12) ¹⁹. Sitat fra kommuneloven §14-4:

Økonomiplanen skal vise hvordan langsiktige utfordringer, mål og strategier i kommunale og regionale planer skal følges opp.

Økonomiplanen kan inngå i eller utgjøre kommuneplanens handlingsdel etter plan- og bygningsloven § 11-1 fjerde ledd.

HØP sikrer at tiltak og finansiering for verdensarv sees helhetlig i sammenheng med andre kommunale tema som næringsutvikling, naturmangfold, stedsutvikling, folkehelse, oppvekst, offentlig infrastruktur mv. Konkrete verdensarvaktiviteter som ærfugldrift, landbruk, skjøtsel, fiskeri, havbruk, bygningsvern, overvåking, forskning og formidling kan beskrives i HØP for helhetens skyld, selv om andre enn kommunen har ansvaret for finansiering og gjennomføring.

Verdensarvtiltak kan og bør finansieres gjennom det offentlige virkemiddelapparatet og andre tilskuddsordninger²⁰. Vår evne til å se ønskede utviklinger i lys av alle mulige finansielle kilder, er viktig for å bevare verdensarven, drive lønnsomt og øke sysselsettingen.

Alle tiltak bør koordineres, så langt råd er, for å oppnå størst mulig effekt og lønnsomhet. Størst effekt forventes hvis verdensarvaktørene samarbeider om søknader og prosjekter fra grunnen av. Tabellen nedenfor viser de vanligste ordningene for verdensarv, samt flere alternative virkemidler og ordninger som verdensarvaktørene kan søke på.

¹⁹ HØP vil inneholde detaljer på samme nivå som vedlegg 6 i forrige forvaltningsplan.

²⁰ Sitat fra Klima- og miljødepartementets 23/2366 av 14. mai 2024 Vega kommune – bidrag til næringsutvikling, 6. avsnitt: «Utformingen av det statlige bidraget må konkretiseres i dialog med Vega kommune. I den sammenheng er det vesentlig å dra nytte av øvrige relevante virkemidler og å benytte kompetanse fra statlige virksomheter og kompetansemiljø og Nordland fylkeskommune».

Forvalter / finansiell kilde	Beskrivelse
Vega kommune	Landbrukets utviklingsfond (LUF-midler). Ett-årig perspektiv. Epost: postkasse@vega.kommune.no Handlingsdel og økonomiplan. Fireårig perspektiv hvorav det første året er det kommunale årsbudsjett. Kommunale budsjetter deles i drift og investeringer. Næringsfond (jmfør kapittel 6)
Stiftelsen Vegaøyan verdensarv	Post 80 Midler til dunværstradisjonen, kulturlandskapsskjøtsel, formidling, mindre investeringer for oppfølging av ærfugl- og kulturlandskap, frivillige lag og foreninger Epost: post@verdensarvvega.no Mobil nr: 97 96 66 79 Søknadsfrister: Ulike frister - kontakt post@verdensarvvega.no
Miljødirektoratet kap 1420 Vega verneområdestyre	Post 31 Epost: sfnopost@statsforvalteren.no Behov og forslag til tiltak som ivaretar eller forbedrede verneverdiene, meldes fortløpende inn til Vega verneområdestyre via verneområdeforvalter på Vega.
Nordland fylkeskommune	Post 79 Tilskudd til Verdensarv Epost: tomdav@nfk.no Tlf nr: 75 65 04 77 Andre tilskuddsordninger https://www.nfk.no/tjenester/tilskudd/ Søknadsfrister: Flere forskjellige
Innovasjon Norge m. fl.	Det næringsrettede virkemiddelapparatet
Fiskeridirektoratet, Forskningsrådet, Andre	Forskningsrelaterte tilskuddsordninger
Gjensidige, Olav Thon Stiftelsen SNN1 Samfunnsløftet m. fl.	Kunngjøres offentlig
Private selskaper og personer (privat kapital)	Investeringer, donasjoner, egeninnsats ²¹

Vega kommune tar initiativ til å innlede korttidsplanleggingen, koordinering og synkronisering av tiltak samt prosjektutvikling for Vegaøyan verdensarv. Arbeidet vil finne sted innenfor et årshjul av aktiviteter som tar hensyn til søknadsfrister mv.

²¹ For enkelte tilskuddsordninger kan mottaker angi egen innsats (arbeidstimer) som egenandel.

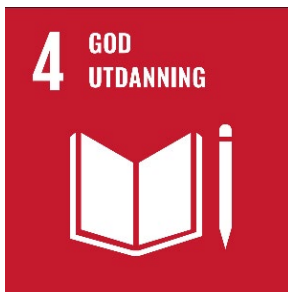
Vegaøyen verdensarv og FNs bærekraftsmål

FNs bærekraftsmål er verdens felles arbeidsplan for å utrydde fattigdom, bekjempe ulikhet og stoppe klimaendringene innen 2030.

Kulturmiljøpolitikken generelle verdigrunnlag er basert på at kulturmiljø representerer både miljømessige, kulturelle, sosiale og økonomiske verdier. Det har betydning for enkeltmenneskers identitet, trivsel og selvforståelse. Det gir steder særpreg og egenart og er en ressurs for lokalsamfunns- og næringsutvikling. Ved vurdering av de enkelte kulturminnenes bevaringsverdi har kulturmiljøforvaltningen i Norge delt kulturmiljøverdiene i tre hovedkategorier: kunnskap, opplevelse og bruk.

Meld. St. 16 Nye mål i kulturmiljøpolitikken, pkt. 5.1

Det er tydelige forbindelser mellom FNs bærekraftsmål og FN-organisasjonens UNESCOs verdensarvkonvensjon. Vegaøyen verdensarv støtter oppfølgingen av følgende verdensmål:

Nr 4: *Innen 2030 sikre at alle elever og studenter tilegner seg den kompetansen som er nødvendig for å fremme bærekraftig utvikling, blant annet gjennom utdanning i bærekraftig utvikling og livsstil, menneskerettigheter, likestilling, fremme av freds- og ikkevoldskultur, globalt borgerskap og verdsetting av kulturelt mangfold og kulturens bidrag til bærekraftig utvikling*

Begrunnelse Vegaøyen verdensarv: Stiftelsen Vegaøyen Verdensarv og Vegaøyen Verdensarvsenter bidrar direkte til formidling innen utvikling og livsstil, likestilling samt verdsetting av kulturelt mangfold og kulturens bidrag til bærekraftig utvikling, i samsvar med begrunnelsen for innskrivingen.

Nr 5.4: *Anerkjenne og verdsette ubetalt omsorgs- og husholdsarbeid gjennom offentlige tjenester, infrastruktur og sosialpolitikk, og fremme delt ansvar i husholdet og familien, alt etter hva som passer i det enkelte land*

Begrunnelse Vegaøyen verdensarv: I innskrivingen framkommer at det at den er en hyllest til kvinnes rolle i produksjonen. Menn og kvinner hadde forskjellige roller i dunværene, ikke minst fordi fiskeryrket var et mannsyrke etter datidens tradisjon, og med mye fravær fra værene. Kvinnene hadde likevel en viktig rolle i inntektsarbeidet og er hovedpersonene bak den identitetsbærende tradisjonen som dunhøstingen er anerkjent som.

Nr 8: *Innen 2030 utarbeide og iverksette politikk for å fremme en bærekraftig turistnæring som skaper arbeidsplasser og fremmer lokal kultur og lokale produkter*

Begrunnelse Vegaøyen verdensarv: Reiselivet er en vesentlig del av formidling av verdensarvverdiene. Samtidig, reiselivet må styres slik at det i seg selv ikke svekker verdensarvens verdier.

Nr 9.4: *Innen 2030 oppgradere infrastruktur og omstille næringslivet til å bli mer bærekraftig, med mer effektiv bruk av ressurser og mer utstrakt bruk av rene og miljøvennlige teknologiformer og industriprosesser, der alle land gjør en innsats etter egen evne og kapasitet*

Begrunnelse Vegaøyen verdensarv: Innovasjon kan gjøre verdensarvverdiene mer robuste overfor industri og annen

næringsvirksomhet.

Nr 11.4: *Styrke innsatsen for å verne og sikre verdens kultur- og naturarv*

Begrunnelse Vegaøyen verdensarv: Kommuneplanen innrettes for å bevare både lokalsamfunn og verdensarv.

Nr 12.8: *Innen 2030 sikre at alle mennesker i hele verden har relevant informasjon om og forståelse av bærekraftig utvikling og et levesett som er i harmoni med naturen*

12. b. *Utvikle og innføre metoder for å måle effekten av bærekraftig reiseliv som skaper arbeidsplasser og fremmer lokal kultur og lokale produkter*

Begrunnelse Vegaøyen verdensarv: Ressursbruken i verdensarvområdet var historisk sterkt preget av kortreiste, egentilvirkede ressurser og gjenbruk av alt som kunne gjenbrukes.

Nr 14: *Bevare og bruke havet og de marine ressursene på en måte som fremmer bærekraftig utvikling,*

Nr 14.7: *Innen 2030 sikre at de økonomiske fordelene ved bærekraftig bruk av havets ressurser, blant annet gjennom bærekraftig forvaltning av fiskeri, akvakultur og turistnæring, i større grad kommer små utviklingsøystater og de minst utviklede landene til gode*

samt delmål 14.b: *Gi fiskere som driver småskala fiske, tilgang til marine ressurser og markeder*

Begrunnelse Vegaøyen verdensarv: Norges kyst er en svært viktig arena for fiskerier, akvakultur og reiseliv. Disse næringene er spesielt viktige for Vega kommune, fordi kommunen har begrensede muligheter innen annen næringsutvikling.

Nr 15: *Beskytte, gjenopprette og fremme bærekraftig bruk av økosystemer, sikre bærekraftig skogforvaltning, bekjempe ørkenspredning, stanse og reversere landforringelse samt stanse tap av artsmangfold*

Begrunnelse Vegaøyen verdensarv: Nøkkelhabitater og biologisk mangfold, med tilhørende fire verdensarvverdier.

Nr 17: *For å lykkes med bærekraftsmålene trengs det nye og sterke partnerskap. Myndigheter, næringslivet og sivilsamfunnet må samarbeide for å oppnå bærekraftig utvikling.*

Begrunnelse Vegaøyen verdensarv: Akkurat som FNs bærekraftsmål er Vegaøyen verdensarvs utvikling gjenstand for konkurrerende interesser. Verdensarv bygger på et samspill mellom økonomiske, sosiale og miljømessige utviklinger. Vegaøyen skal videreutvikles slik at lokalsamfunnets kvaliteter, som er en hovedbegrunnelse for innskrivingen på UNESCOs liste, kan bevares. Samarbeid mellom alle typer aktører regnes som en kritisk suksessfaktor.

Verdensarvskomiteéns politikk for bærekraftig utvikling er i *Policy Document for the Integration of a Sustainable Development Perspective into the Processes of the World Heritage Convention (2015)*.

19. Definisjoner og forkortelser

Verdensarv: *Kulturarv og/eller naturarv som er innskrevet på UNESCOs verdensarvliste.*

Verdensarvområdene utgjør en felles arv som er umistelig for hele menneskeheten, på tvers av landegrensene. Kilde: Meld. St. 16 (2019-2020), Nye mål i kulturmiljøpolitikken Engasjement, bærekraft og mangfold. Verdensarv skal også møte to særskilte krav:

- Autentisitet (engelsk Authenticity), *ekthet og opprinnelighet*
- Integritet (engelsk Integrity) *hel eller bevart i sin helhet*²², *intakthet*²³

Verdensarvkonvensjonen omhandler to typer arv²⁴:

- "Kulturarv" i verdensarvkonvensjonen:
minnesmerker: arkitektoniske arbeider, monumentale skulpturer og malerier, arkeologisk elementer eller konstruksjoner, innskrifter, huleboliger og sammenstillinger av kulturminner av fremragende universell verdi sett fra et historisk, kunstnerisk eller vitenskapelig synspunkt, bygninger: grupper av frittstående eller sammenbygde bygninger som på grunn av sin arkitektur, homogenitet eller beliggenhet i landskapet, er av fremragende universell verdi sett fra et historisk, kunstnerisk eller vitenskapelig synspunkt, steder/områder: anlegg utført av mennesker, eller av mennesker og natur i fellesskap, og områder som omfatter arkeologiske utgravinger og som er av fremragende universell verdi sett fra et historisk, estetisk, etnologisk eller antropologisk synspunkt
- «Naturarv» i verdensarvkonvensjonen:
naturlige særpreg som fysiske og biologiske formasjoner eller grupper av slike formasjoner, som er av fremragende universell verdi sett fra et estetisk eller vitenskapelig synspunkt, geologiske og fysiografiske formasjoner og klart avgrensede områder som er tilholdssted for truede arter av dyr eller planter av fremragende universell verdi sett fra et vitenskapelig eller bevaringssynspunkt, naturområder eller klart avgrensede arealer av fremragende universell verdi sett fra et vitenskapelig eller bevaringssynspunkt, eller på grunn av sin naturlige skjønnhet

Fremragende universelle verdier (engelsk outstanding universal values (OUV)): *Enestående universelle verdier er kultur og/eller naturverdier som er av en slik betydning at de går ut over nasjonale grenser, og er en felles arv for menneskeheten; både for nålevende og fremtidige generasjoner. Derfor er varig vern av denne arven viktig for det internasjonale samfunnet.* Kilde: Norges verdensarv. I norsk forvaltning benyttes både «enestående», «framstående» og «fremragende» som norsk oversettelse for «outstanding». Vega kommune benytter «fremragende».

Attributt er en grunnegenskap, en vesentlig egenskap noe må ha for å fortsette å være seg selv (kilde SNL). Attributter kan være både materielle og immaterielle. Vegaøysans attributter er både mange og mangfoldige.

²² SNL. Avledet av latin «integer» (hel, uberørt, fullstendig). Begrepet *ukrenkelighet* inngår også i definisjoner.

²³ Operational Guidelines for the Implementation of the World Heritage Convention 2023, pkt. 87 – 89

²⁴ Konvensjon om vern av verdens kultur- og naturarv – verdensarvkonvensjonen. Kilde: regjeringen.no